

2016-2017

ਆਰਥਿਕ ਸਰਵੇਖਣ

ECONOMIC SURVEY

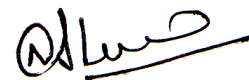
ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ECONOMIC ADVISER, GOVERNMENT OF PUNJAB

PREFACE

Economic Survey of Punjab is prepared by the Economic and Statistical Organisation, Department of Planning every year which is presented in the budget session of State Vidhan Sabha. It analyses the important economic activities and achievements of the Government during the previous year. The information related to various socio-economic sectors of economy along with indicators and trends is also available for ready reference. In an attempt to use the latest available data, some of the data/estimates used are provisional.

I am thankful to all the concerned departments of Central and State Governments and public sector undertakings for providing useful information in time that enabled us to bring out this publication in time. The burden of collecting and updating the data and its presentation in a concise and inter-related form was on Economic and Statistical Organisation. I appreciate the work done by the officers and officials of my department and in particular work done by Sh. Tirath Singh Director in Coordinating and supervising the preparation and printing of this document.

(M.L.Sharma)

**Economic Adviser
Government of Punjab**

**Dated : 14-06-2017
Chandigarh**

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਚਿੰਨ੍ਹ Symbols used in this Publication

R	ਸੋਧੇ ਹੋਏ Revised
P	ਆਰਜੀ Provisional
PA	ਪ੍ਰੀ-ਐਕਚੂਅਲ Pre-Actual
Q	ਤੁਰੰਤ Quick
T	ਟੀਚਾ Target
..	ਉਪਲੱਬਧ ਨਹੀਂ Not Available
–	ਨਿਲ Nil
A	ਲੇਖੇ Accounts
RE	ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ Revised Estimates
BE	ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ Budget Estimates
RP	ਸੋਧੇ ਪਲਾਨ Revised Plan
Adv.	ਅਡਵਾਂਸ Advance
LA	ਸੰਭਾਵਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ Likely Achievement
E	ਅਨੁਮਾਨ Estimated

ਸੂਚਕ

INDEX

ਲੜੀ ਨੰ:	ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ ਨੰ:	ਪੰਨਾ	SN.	Contents	Page No.
I.	ਪੰਜਾਬ-ਐਟ-ਏ ਗਲਾਂਸ	3-10	I.	PUNJAB-AT-A GLANCE	115-120
II.	ਆਰਥਿਕਤਾ ਤੇ ਇੱਕ ਨਜਰ	13-23	II.	AN OVERVIEW OF THE ECONOMY	123-132
III.	ਖੇਤਰਵਾਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ		III.	SECTORAL ANALYSIS	
1.	ਖੇਤੀਬਾੜੀ	27-41	1.	Agriculture	135-146
2.	ਊਰਜਾ, ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ	42-50	2.	Energy, Infrastructure and Communications	147-153
3.	ਉਦਯੋਗ	51-60	3.	Industry	154-161
4.	ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ	61-75	4.	Employment Generation & Poverty Alleviation	162-172
5.	ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ	76-82	5.	Prices and Public Distribution System	173-177
6.	ਲੋਕ ਵਿੱਤ	83-89	6.	Public Finance	178-184
7.	ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ	90-11	7.	Social Services	185-201
IV.	ਅੰਕੜਾਤਮਿਕ ਸਾਰਣੀਆਂ	205-295	IV.	STATISTICAL TABLES	205-295

ਸਾਰਣੀਆਂ TABLES

ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ Review of the Economy

	ਪੰਨਾ Page
1.1.1— ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਤੇ ਸਥਿਰ (2011-2012) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Gross State Domestic Product and Net State Domestic Product per capita income at Current and Constant (2011-2012) Prices	205
1.1.2— ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2011-2012) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Growth Rate of GSVA at Constant ((2011-2012) Prices	206-209
1.1.3— ਆਰਥਿਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ ਸਥਿਰ 2011-2012 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Percentage Distribution of Gross State Value added by Economic Activity at 2011-2012 Prices	210-213
1.1.4— ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਥਿਰ (2011-2012) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Per Capita Income of Selected States in India at Constant (2011-2012) Prices	214-215

1. ਖੇਤੀਬਾੜੀ Agriculture

1.1— ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ Gross Area Under Crops	216-217
1.2— ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ Production of Principal Crops	218-219
1.3— ਜਗਾਇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ Index of Agriculture Production	220
1.4— ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਝਾੜ Yield of Principal Crops	221
1.5— ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਇਨਪੁਟਸ Principal Inputs in Agriculture	222-224

1.6—	ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ Contribution of Wheat and Rice to Central Pool.	225
1.7—	ਅਨਾਜ ਲਈ ਸਟੋਰੇਜ ਸਮਰੱਥਾ Storage Capacity for Foodgrains	226

2. ਊਰਜਾ, ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ **Energy, Infrastructure and Communications**

2.1—	ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟ ਸਮਰੱਥਾ Installed Plant Capacity for Electricity Supply	227-228
2.2—	ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ/ਹਾਈਡਲ ਪਲਾਂਟਾਂ/ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸਲਾਨਾ ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਊਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ Annual Plant Load Factor Achieved by Thermal Plants/ Hydel Plants/Common Pool Projects and Total Energy Generated	229
2.3—	ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ Electrical Energy Availability	230-231
2.4 —	ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਿਕਰੀ Energy Sold	232
2.5—	ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਵੇਚ ਤੋਂ ਔਸਤ ਆਮਦਨ Average Revenue Realised Per unit sold	233
2.6—	ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲ Tubewells Energized operated	234
2.7—	ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਪਤ Consumption of Petroleum Products	235
2.8—	ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ Bio-Gas Plants Installed	236
2.9—	ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਲਰ ਥਰਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ Solar Thermal Systems Installed	237

3. ਉਦਯੋਗ **Industry**

3.1—	ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗ Large and Medium Scale Industries	238
3.2—	ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗ Small Scale Units	239

3.3—	ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ State Comparable Index Number of Industrial Production	240-242
3.4—	ਚੋਣਵੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ Industrial Production of Selected Items	243-245
3.5—	ਨਵੇਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਯੂਨਿਟ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਰੋਜਗਾਰ 2014-15 ਅਤੇ 2015-16 New Units Registered and Employment Provided during 2014-15 & 2015-16	246

4. ਰੋਜਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ **Employment Generation and Poverty Alleviation**

4.1—	ਸੰਗਠਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜਗਾਰ (ਪਬਲਿਕ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ) Employment in the Organised Sector (Public Sector and Private Sector)	247
4.2—	ਰੋਜਗਾਰ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (2011-12) Number of Job seekers on the Live Register of Employment Exchanges (2011-12)	248-249
4.3—	ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੀ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 2011-12 (ਡਾ. ਸੀ. ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਵਿਧੀ) Percentage of Population below Poverty Line by Major States in India- 2011-12 (Dr. C.Rangarajan Methodology)	250-252
4.4—	ਦਿਹਾਤੀ/ਸ਼ਹਿਰੀ ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚਾ (ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ.) Rural/Urban Average monthly per capita expenditure (MPCE)	253-254
4.5—	ਪੀਲੇ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੰਡੀ ਰਕਮ Number of Yellow Card Holder Beneficiaries and Amount Disbursed by Different Agencies.	255

5. ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ **Prices and Public Distribution System**

5.1—	ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ-ਦਸੰਬਰ) 23 ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕੀਮਤਾਂ Monthly Retail Prices of 23 Essential Commodities during 2016 (Jan.-Dec.)	256-260
------	---	---------

- 5.2— ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ-ਦਸੰਬਰ) ਚੋਣਵੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹਾਵਾਰ ਸਲਾਨਾ ਔਸਤ ਕੀਮਤਾਂ
Districtwise Annual Average Prices of selected essential commodities during 2016 (Jan.-Dec.). 261-262
- 5.3— ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਰਾਇਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਜਰਤਾਂ
Minimum Wages for Agricultural and skilled Labour fixed by the state Government. 263

6. ਲੋਕ ਵਿੱਤ **Public Finance**

- 6.1— ਰਾਜ ਬਜਟ-ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ
State Budget-Receipts on Revenue Account 264-265
- 6.2— ਰਾਜ ਬਜਟ-ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਖਰਚ
State Budget—Expenditure on Revenue Account 266
- 6.3— ਰਾਜ ਬਜਟ-ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ
State Budget—Receipts on Capital Account 267-268
- 6.4— ਰਾਜ ਬਜਟ-ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਖਰਚ
State Budget—Expenditure on Capital Account 269-270
- 6.5— ਰਾਜ ਬਜਟ-ਬਜਟ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਥਿਤੀ
State Budget—Overall Budgetary Position 271
- 6.6— ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ
Net Transfer of Resources from Centre to the State 272-273
- 6.7— ਰਾਜ ਕਰਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ
ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਨੁਪਾਤ
Ratio of State Taxes to Gross State Domestic Product
at Current Prices 274
- 6.8— ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ
Net Collections from Small Savings 275-276

6.9—	ਬੈਂਕ ਦਫਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ Number of Bank offices	277
6.10—	ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਨਿਸਬਤ (31 ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ) Year-wise Deposits and Advances—Ratio of Scheduled Commercial Banks in Punjab (Upto 31 st December)	278

7. ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ

Social Services

7.1—	ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀ ਆਬਾਦੀ Population of Punjab Classified by sex and Area 2001 and 2011	279
7.2—	ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ Llteracy rate in Punjab by Sex and Area 2001 and 2011	280
7.3—	ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ District-wise Literacy rate in Punjab, 2011 census.	281-282
7.4—	ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Number of Schools (as on 30 th September)	283
7.5—	ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Enrolment in Schools (as on 30 th September)	284
7.6—	ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Number of Colleges (as on 30 th September)	285
7.7—	ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Enrolment in Colleges (as on 30 th September)	286
7.8—	ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) Enrolment of Students of Scheduled Castes in Colleges (as on 30 th September)	287
7.9—	ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਟੇਜਵਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ Stage-wise Pupil-Teacher Ratio in Schools	288
7.10—	ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੰਮ Work done under Sarv Sikhia Abhiyan	289

7.11— ਜਨਮ ਦਰ, ਮੌਤ ਦਰ ਅਤੇ ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ Birth Rate, Death Rate and Infant Mortality Rate	290
7.12— ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ Number of Medical Institutions.	291
7.13— ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ Number of Beds in Medical Institutions	292
7.14— ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ, ਬੈਡ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਵੱਲੋਂ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਸੇਵਾ Population Served per Insitution, Bed and Doctor	293
7.15— ਇੱਛਾ ਮੁਤਾਬਕ ਬਾਂਝਪਨ ਉਪਰੇਸ਼ਨ Voluntary Sterilization Operations	294
7.16— ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਨੁਮਾਨਤ ਜੀਵਨ ਆਸ Expectation of Life at Birth by Sex	295

ਪੰਜਾਬ-ਐਟ-ਏ ਗਲਾਂਸ

ਪੰਜਾਬ-ਐਟ-ਏ ਗਲਾਂਸ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਮੱਦ	ਯੂਨਿਟ	ਸਥਿਤੀ
0	1	2	3
1	ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ	ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	50362
	ੳ) ਦਿਹਾਤੀ ਰਕਬਾ	ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	48265 (96%)
	ਅ) ਸ਼ਹਿਰੀ ਰਕਬਾ	ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	2097 (4%)
	ਵਣਾਂ ਹੇਠ ਰਕਬਾ	ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	3011 (6%)
2	ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ		
	ਡਵੀਜ਼ਨਾਂ	ਨੰਬਰ	5
	ਜਿਲ੍ਹੇ	ਨੰਬਰ	22
	ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨਜ/ ਤਹਿਸੀਲਾਂ	ਨੰਬਰ	87
	ਸਬ-ਤਹਿਸੀਲਾਂ	ਨੰਬਰ	81
	ਵਿਕਾਸ ਖੰਡ	ਨੰਬਰ	149
	ਰਾਜ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ	ਨੰਬਰ	7
	ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ	ਨੰਬਰ	13
	ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ	ਨੰਬਰ	117
	ਕਸਬੇ \$- ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ-2011	ਨੰਬਰ	143
	ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਸਬੇ - 2011	ਨੰਬਰ	74
	ਆਬਾਦ ਪਿੰਡ-ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ-2011	ਨੰਬਰ	12581
	ਜਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸਦਾਂ	ਨੰਬਰ	22

	ਮਿਊਂਸਿਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ/ਮਿਊਂਸਿਪਲ ਕੌਂਸਲਜ਼/ਨਗਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ	ਨੰਬਰ	164
	ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਟਰੱਸਟ	ਨੰਬਰ	23
3	ਆਬਾਦੀ (ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2011)		
	ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ	ਲੱਖ	277.43
	(i) ਪੁਰਸ ਆਬਾਦੀ	ਲੱਖ	146.39 (52.8%)
	(ii) ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਬਾਦੀ	ਲੱਖ	131.04 (47.2%)
	ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ (ਲੁਧਿਆਣਾ)	ਲੱਖ	34.99 (12.6%)
	ਘੱਟ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ (ਬਰਨਾਲਾ)	ਲੱਖ	5.96 (2.2%)
	ਦਿਹਾਤੀ ਆਬਾਦੀ 2011	ਲੱਖ	173.44
	ਦਿਹਾਤੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	62.52
	ਸਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ	ਲੱਖ	103.99
	ਸਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	37.48
	ਘਣਤਾ	ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ	551
	(i) ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਣਤਾ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ (ਲੁਧਿਆਣਾ)	ਉਹੀ	978
	(ii) ਸੱਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਘਣਤਾ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ (ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ)	ਉਹੀ	348
	ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀ **	ਨੰਬਰ	18707137
	(i) ਸਾਖਰਤਾ (ਕੁੱਲ)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	75.80
	(ii) ਪੁਰਸ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	80.40
	(iii) ਇਸਤਰੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	70.70

	ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ (ਹਜਾਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਿਛੇ ਇਸਤਰੀਆਂ)	ਨੰਬਰ	895
	(i) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ)	ਨੰਬਰ	961
	(ii) ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ (ਬਠਿੰਡਾ)	ਨੰਬਰ	868
	ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ (ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2011)	ਨੰਬਰ	8860179
	ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2011)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	31.94
	10 ਸਾਲਾਂ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ (2001-2011)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	26.1
4	ਗਰੀਬੀ ਸਬੰਧੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ 2011-12		
	ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਸਾਲ 2011-12 (ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਮੈਥਡੋਲਜੀ)		
	ਪੇਂਡੂ	ਰੁਪਏ	1127.48
	ਸਹਿਰੀ	ਰੁਪਏ	1479.27
	ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਬਾਦੀ(2011-12)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	11.3
	ਪੇਂਡੂ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	7.4
	ਸਹਿਰੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	17.6
5	ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਰਚਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਮੂਨਾ ਸਰਵੇਖਣ 68ਵੇਂ ਰਾਊਂਡ ਮੁਤਾਬਕ		
	ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਰਚਾ (ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ)		
	ਪੇਂਡੂ	ਰੁਪਏ	2345
	ਸਹਿਰੀ	ਰੁਪਏ	2794
	ਖਾਧ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖਰਚਾ		
	ਪੇਂਡੂ	ਰੁਪਏ	1033
	ਸਹਿਰੀ	ਰੁਪਏ	1145

	ਉਪਭੋਗਤਾ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਖਾਧ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ		
	ਪੇਂਡੂ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	44.1
	ਸਹਿਰੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	41.0
6	ਰਾਜ ਆਮਦਨ		
	(i) ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ		
	2014-15(ਆਰਜੀ)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	4.20
	2015-16(ਤੁਰੰਤ)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	5.43
	2016-17(ਐਡਵਾਂਸ)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	5.93
	(ii) ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉੱਤਪਾਦਨ (ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)		
	2014-15(ਆਰਜੀ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	354908
	2015-16(ਤੁਰੰਤ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	391543
	2016-17(ਐਡਵਾਂਸ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	427870
	(iii) ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉੱਤਪਾਦਨ (ਸਥਿਰ 2011-12 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)		
	2014-15 (ਆਰਜੀ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	312025
	2015-16 (ਤੁਰੰਤ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	328973
	2016-17(ਐਡਵਾਂਸ)	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	348487
	(iv) ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ (ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)		
	2014-15(ਆਰਜੀ)	ਰੁਪਏ	108897
	2015-16(ਤੁਰੰਤ)	ਰੁਪਏ	119261
	2016-17(ਐਡਵਾਂਸ)	ਰੁਪਏ	128821

	(v) ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ (ਸਥਿਰ 2011-12 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)		
	2014-15 (ਆਰਜੀ)	ਰੁਪਏ	95546
	2015-16 (ਤੁਰੰਤ)	ਰੁਪਏ	99372
	2016-17(ਐਡਵਾਂਸ)	ਰੁਪਏ	103726
7	ਖੇਤੀਬਾੜੀ (2015-16)		
	ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	4137
	ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	7872
	ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ ***	ਪ੍ਰਤੀਸਤ	190
	ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ (2015-16)		
	(i)ਕੁੱਲ ਅਨਾਜ	000 ਮੀ.ਟਨ	28383
	(ii) ਕੁੱਲ ਦਾਲਾਂ	000 ਮੀ.ਟਨ	10
	(iii) ਕੁੱਲ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥ	000 ਮੀ.ਟਨ	28393
	(iv) ਕੁੱਲ ਤੇਲ ਬੀਜ	000 ਮੀ.ਟਨ	51
8	ਸਿੰਚਾਈ (2015-16)		
	ਨਿਰੋਲ ਸਿੰਜਿਆ ਰਕਬਾ		
	(i) ਸਰਕਾਰੀ ਨਹਿਰਾਂ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	1201
	(ii) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਨਹਿਰਾਂ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	0
	(iii) ਟਿਊਬਵੈਲ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	2936
	(iv) ਹੋਰ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	0
	ਜੋੜ ((i) ਤੋਂ (iv))	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	4137
	ਕੁੱਲ ਸਿੰਜਿਆ ਰਕਬਾ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ	7765
9	ਊਰਜਾ (2015-16)		
	(i) ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ	ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ	40767.91

	(ii) ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ	ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ	1377
	(iii) 12581 ਆਬਾਦ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਿਜਲੀਕਰਣ ਹੋਏ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	100
10	ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਸਿਹਤ		
	ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਨੁਮਾਨਤ ਜੀਵਨ ਆਸ (2011-2015) (ਆਰਜੀ)		
	(i) ਪੁਰਸ਼	ਸਾਲ	69.7
	(ii) ਇਸਤਰੀ	ਸਾਲ	72.8
	(iii) ਜਨਮ ਦਰ (1.9.2015)	ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਲਾਨਾ	15.2
	(iv) ਮੌਤ ਦਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਲਾਨਾ	6.2
	(v) ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ (ਐਸ ਆਰ ਐਸ 2014-15)	ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਲਾਨਾ	23
	(vi) ਐਮ ਐਮ ਆਰ (ਐਸ ਆਰ ਐਸ 2015)	ਪ੍ਰਤੀ ਲੱਖ ਸਲਾਨਾ	141
	(vii) ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਕਮੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਜਿਥੇ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ- 2016	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	99.9
	(viii) ਹਸਪਤਾਲ-2016	ਨੰਬਰ	98
	(ix) ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ (ਸੀ ਐਚ ਸੀ)- 2016	ਨੰਬਰ	150
	(x) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ (ਪੀ ਐਚ ਸੀ)- 2016	ਨੰਬਰ	427
	(xi) ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ- 2016	ਨੰਬਰ	1440
	(xii) ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ- 2016	ਨੰਬਰ	529
	(xiii) ਹੋਮੋਪੈਥਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ- 2016	ਨੰਬਰ	111

	(xiv) ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਐਲੋਪੈਥੀ)- 2016	ਨੰਬਰ	23220
	(xv) ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਆਬਾਦੀ - 2016	ਨੰਬਰ	14132
11	ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30.9.2015)		
	(i) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ	ਨੰਬਰ	14
	(ii) ਆਰਟ, ਕਾਮਰਸ, ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ	ਨੰਬਰ	272
	(iii) ਹਾਈ/ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ	ਨੰਬਰ	9171
	(iv) ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ	ਨੰਬਰ	5445
	(v) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ	ਨੰਬਰ	14372
	ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ/ ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ, 30 ਸਤੰਬਰ, 2015		
	(i) I-V ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਟੇਜ	ਨੰਬਰ	25
	(ii) VI-VIII ਮਿਡਲ ਸਟੇਜ	ਨੰਬਰ	23
	(iii) IX-X ਹਾਈ ਸਟੇਜ	ਨੰਬਰ	16
	(iv) XI-XII ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ	ਨੰਬਰ	31
12	ਬੈਂਕਿੰਗ, ਦਸੰਬਰ 2015 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ		
	ਇੰਡੀਅਨ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਬੈਂਕ	ਨੰਬਰ	6210
13	ਸਹਿਕਾਰਤਾ (2014-15)		
	(i) ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ	ਨੰਬਰ	17902
	(ii) ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ	ਲੱਖ	53.13
	(iii) ਕਾਰਜ ਪੂੰਜੀ	ਰੁਪਏ ਕਰੋੜ	67304.40
14	ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣਾ (2015-16)		
	(i) ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਸਤਾ ਹਸਪਤਾਲ	ਨੰਬਰ	1367

	(ii) ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵੀਰਜ ਯੂਨਿਟਸ	ਨੰਬਰ	1485
	(iii) ਰਕਬਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੱਛੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ	ਹੈਕਟੇਅਰ	15393
	(iv) ਕੁੱਲ ਪਸ਼ੂ ਧੰਨ (ਪਸ਼ੂ ਗਣਨਾ -2012)	ਹਜ਼ਾਰ	8117
	(v) ਕੁੱਲ ਮੁਰਗੀਆਂ (ਪਸ਼ੂ ਗਣਨਾ -2012)	ਹਜ਼ਾਰ	16069
15	ਐਨੂਅਲ ਸਰਵੇ ਆਫ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ (ਏ ਐਸ ਆਈ) ਅਧੀਨ ਕਵਰਡ ਫੈਕਟਰੀਜ਼ 2014-15 (ਆਰਜੀ)		
	(i) ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਨੰਬਰ	12413
	(ii) ਫਿਕਸਡ ਕੈਪੀਟਲ	ਰੁਪਏ ਲੱਖ	4114017
	(iii) ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਨੰਬਰ	583316
	(iv) ਨੈੱਟ ਵੈਲਿਊ ਐਡਿਡ	ਰੁਪਏ ਲੱਖ	2052371
16	ਫੁਟਕਲ (2014-15)		
	(i) ਡਾਕਘਰ	ਨੰਬਰ	3861
	(ii) ਪੁਲਿਸ ਘਰ/ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀਆਂ	ਨੰਬਰ	568
	(iii) ਮਿਲਕ ਪਲਾਂਟਸ	ਨੰਬਰ	79
	(iv) ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ	ਨੰਬਰ	638243
	(v) ਟੈਲੀਫੋਨ (ਐਕਸਚੇਜਾਂ)	ਨੰਬਰ	1478

\$ 1.00 ਲੱਖ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਵਾਲੇ ਕਸਬੇ।

** 0-6 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਮਝੇ ਗਏ ਹਨ।

*** ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ X 100
ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ

ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ

ਆਰਥਿਕਤਾ ਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ

ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਪਿਛਲੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾੜੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਘੋਰ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿੱਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਉਚਿਤ ਉਪਰਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਲੋੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਰਚਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਨਅਤੀ ਸੈਕਟਰ ਵੀ ਕੌਮੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੌਲੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਜੋ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹੈ, ਭਾਰੀ ਕਰਜੇ ਦੇ ਬੋਝ ਕਾਰਨ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਖੁਦਕਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਚਾਵਲ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦਾ ਕੌਮੀ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਜੇ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਗੈਰ-ਮੁਨਾਫੇ ਯੋਗ ਧੰਦਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਥੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿੱਤ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਦਮ ਵੀ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਰਾਜ ਦੀ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਆਰਥਿਕ ਇੰਡੀਕੇਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਕਸ-1 ਮੁਤਾਬਕ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਕਸ 1 : ਮੁੱਖ ਆਰਥਿਕ ਇੰਡੀਕੇਟਰਜ਼					
ਮੱਦ	ਯੂਨਿਟ	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉੱਤਪਾਦਨ (2011-12)	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	299450 (ਆਰ)	312025 (ਪੀ)	328973 (ਕਿਊ)	348487 (ਅਡਵਾਂਸ)
ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ					
ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉੱਤਪਾਦਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ (2011-12)	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)	6.63 (ਆਰ)	4.20(ਪੀ)	5.43(ਕਿਊ)	5.93 (ਅਡਵਾਂਸ)
ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ					
ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉੱਤਪਾਦਨ (ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ)	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	332147(ਆਰ)	354908(ਪੀ)	391543(ਕਿਊ)	427870(ਅਡਵਾਂਸ)
ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਚਾਲੂ(2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	(ਰੁਪਏ)	103831(ਆਰ)	108897 (ਪੀ)	119261(ਕਿਊ)	128821(ਅਡਵਾਂਸ)
ਕੁਲ ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	35104	39023(ਏ)	41523(ਪੀ ਏ)	50181(ਬੀ ਏ)
ਮਾਲੀ ਘਾਟਾ	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	6537	7591(ਏ)	8550(ਪੀ ਏ)	7983 (ਬੀ ਏ)
ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	8790	10842(ਏ)	17359(ਪੀ ਏ)	13087 (ਬੀ ਏ)
ਕਰਜਾ ਸਟਾਕ					
(ਰੀਜ਼ਰਵ ਫੰਡਜ਼ ਅਤੇ ਡਿਪੋਜ਼ਿਟ ਸਮੇਤ)	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	102234	112366(ਏ)	129441(ਪੀ ਏ)	138165(ਬੀ ਏ)

ਕੁੱਲ ਦੇਣਦਾਰੀਆ (ਪਬਲਿਕ ਡੇਬਟ)	(ਜੀ.ਐਸ.ਡੀ.ਪੀ. ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ)	30.78	31.66(ਏ)	33.06(ਪੀ ਏ)	30.41 (ਬੀ ਈ)
ਮਿਥਿਆ ਖਰਚਾ (ਨਿਰੋਲ ਲਾਟਰੀਜ)	(ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ)	82.50	83.32(ਏ)	84.41(ਪੀ ਏ)	75.95 (ਬੀ ਈ)
ਕੁੱਲ ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆ	(ਜੀ.ਐਸ.ਡੀ.ਪੀ. ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ)	10.57	11.00(ਏ)	10.61(ਪੀ ਏ)	11.04 (ਬੀ ਈ)
ਅਨਾਜ ਦੀ ਉਪਜ	(000, ਟਨ)	29443	26708(ਆਰ)	28397(ਪੀ)	30774(ਈ)
ਕੇਦਰੀ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ	(ਲੱਖ ਟਨ)				
ਕਣਕ	„	108.97	116.41	103.44	..
ਚਾਵਲ	„	81.06	77.86	93.50	..
ਕੇਦਰੀ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)				
ਕਣਕ	„	43.40	41.50	36.8	..
ਚਾਵਲ	„	25.50	24.20	27.3	..
ਨੈਟ ਇਰੀਗੇਟਿਡ ਏਰੀਆ	(000 ਹੈਕਟੇਅਰ)	4141	4118	4137	..
ਕਰੋਪਿੰਗ ਇਨਟੈਨਸਿਟੀ	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)	189	191	190	..
ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ	(ਐਮ.ਕੇ.ਡਬਲਿਊ ਐਚ)	25272	20283	17258	14796(ਆਰ ਈ)
ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ	(ਕੇ.ਡਬਲਿਊ ਐਚ)	1277	1360	1377	..
ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ					
ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	16.89	15.20	14.73	14.50
ਵੰਡ ਦੌਰਾਨ ਨੁਕਸਾਨ					

ਰਾਜ ਆਮਦਨ

ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ 427870 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 9.28 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ 391543 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2014-15 ਆਰਜੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 10.32 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ 2016-17 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 348487 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 5.93 ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 328973 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 5.43 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਬਾਕਸ-2)

ਬਾਕਸ 2 : ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਤੇ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ।

ਸਾਲ	ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ	ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
2012-13	297734	11.67	280823	5.32
2013-14(ਸੋਧੇ)	332147	11.56	299450	6.63
2014-15(ਆਰਜੀ)	354908	6.85	312025	4.20
2015-16(ਤੁਰੰਤ)	391543	10.32	328973	5.43
2016-17(ਅਗੇਤੇ)	427870	9.28	348487	5.93

ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਪਨ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਸਾਲ 2014-15 (ਪੀ) ਦੇ 78700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 79777 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ(ਬਾਕਸ 3) ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2014-15 (ਆਰਜੀ) ਦੇ (-3.50) ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਗਰੋਥ ਰੇਟ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2015-16 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 1.37 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਬਾਕਸ 4)। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 83337 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 4.46 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗ, ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਾਲ 2014-15(ਪੀ) ਵਿੱਚ 72409 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 76317 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2014-15 ਦੇ 5.01 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਗਰੋਥ ਰੇਟ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2015-16 ਤੁਰੰਤ ਵਿਚ 5.40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 79805 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 4.57 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਬਾਕਸ 3 ਅਤੇ 4)

ਟਰਸਰੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਬੀਮਾ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਆਦਿ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਾਲ 2014-15 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 138885 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 148795 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2014-15 ਦੇ 7.87 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਗਰੋਥ ਰੇਟ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2015-16 ਤੁਰੰਤ ਦੌਰਾਨ 7.14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 159275 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 7.04 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।(ਬਾਕਸ 3 ਅਤੇ 4)

ਬਾਕਸ 3 : ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ।

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

ਉਪ-ਖੇਤਰ	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
		(ਸੋਧੇ)	(ਆਰਜੀ)	(ਤਰੰਤ)	(ਅਗੇਤੇ)
ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ	78888	81550	78700	79777	83337
ਸੈਕੰਡਰੀ	65876	68951	72409	76317	79805
ਟਰਸਰੀ	120637	128750	138885	148795	159275
ਕੁੱਲ	265401	279251	289994	304888	322417

ਬਾਕਸ 4 : ਉਪ-ਖੇਤਰਵਾਰ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ*

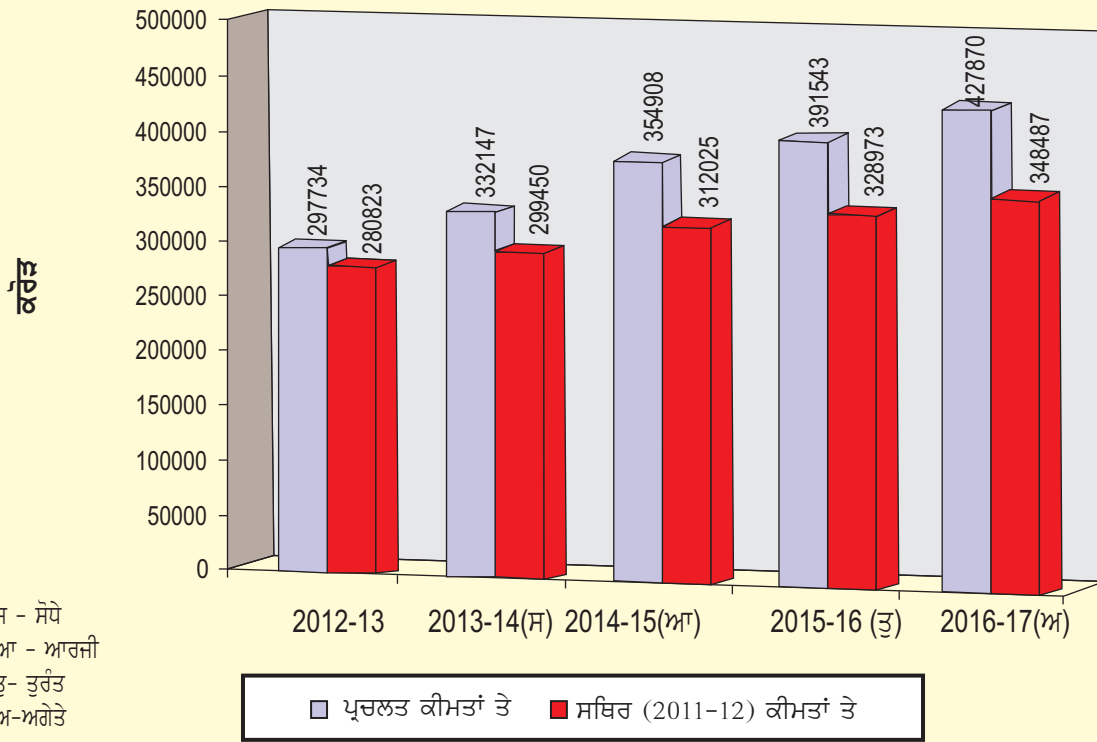
(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)

ਉਪ-ਖੇਤਰ	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
		(ਸੋਧੇ)	(ਆਰਜੀ)	(ਤਰੰਤ)	(ਅਗੇਤੇ)
ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ	0.87	3.37	(-)3.50	1.37	4.46
ਸੈਕੰਡਰੀ	2.23	4.67	5.01	5.40	4.57
ਟਰਸਰੀ	8.56	6.72	7.87	7.14	7.04
ਕੁੱਲ	4.58	5.22	3.85	5.14	5.75

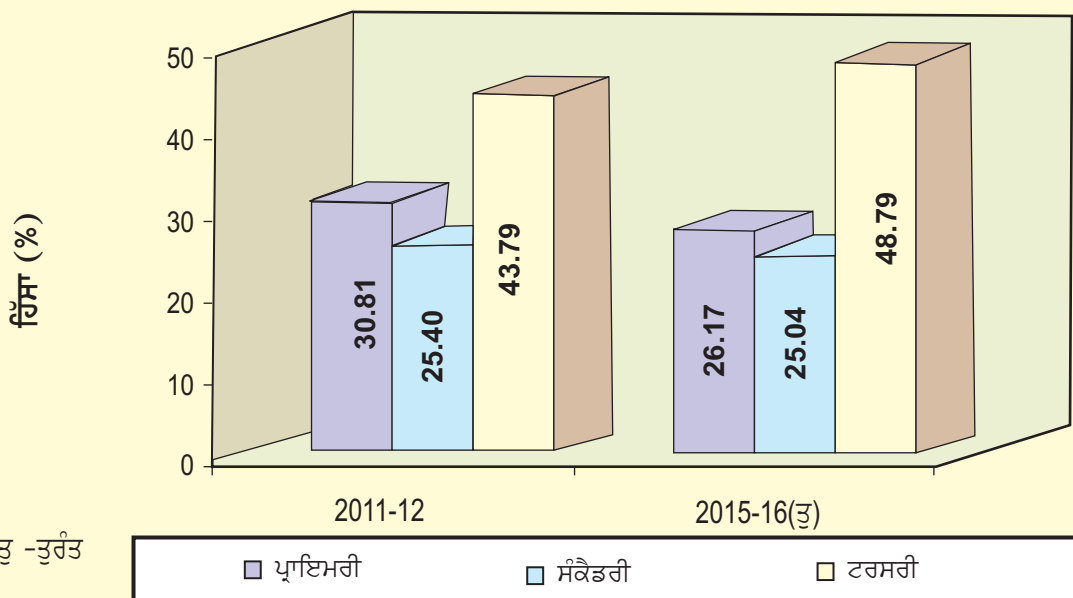
*ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਤੇ ਬੇਸਿਕ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਹੈ।

ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਾਲ 2014-15(ਆਰਜੀ) ਦੇ 95546 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 (ਤਰੰਤ) ਵਿੱਚ 99372 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2014-15(ਪੀ) ਦੇ 2.48 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 4.00 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 103726 ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 4.38 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਾਲ 2014-15 (ਆਰਜੀ) ਦੇ 108897 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 (ਤਰੰਤ) ਵਿੱਚ 119261 ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 9.52 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17 ਵਿੱਚ ਇਹ 128821 (ਅਗੇਤੇ) ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 8.02 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। (ਬਾਕਸ 5)।

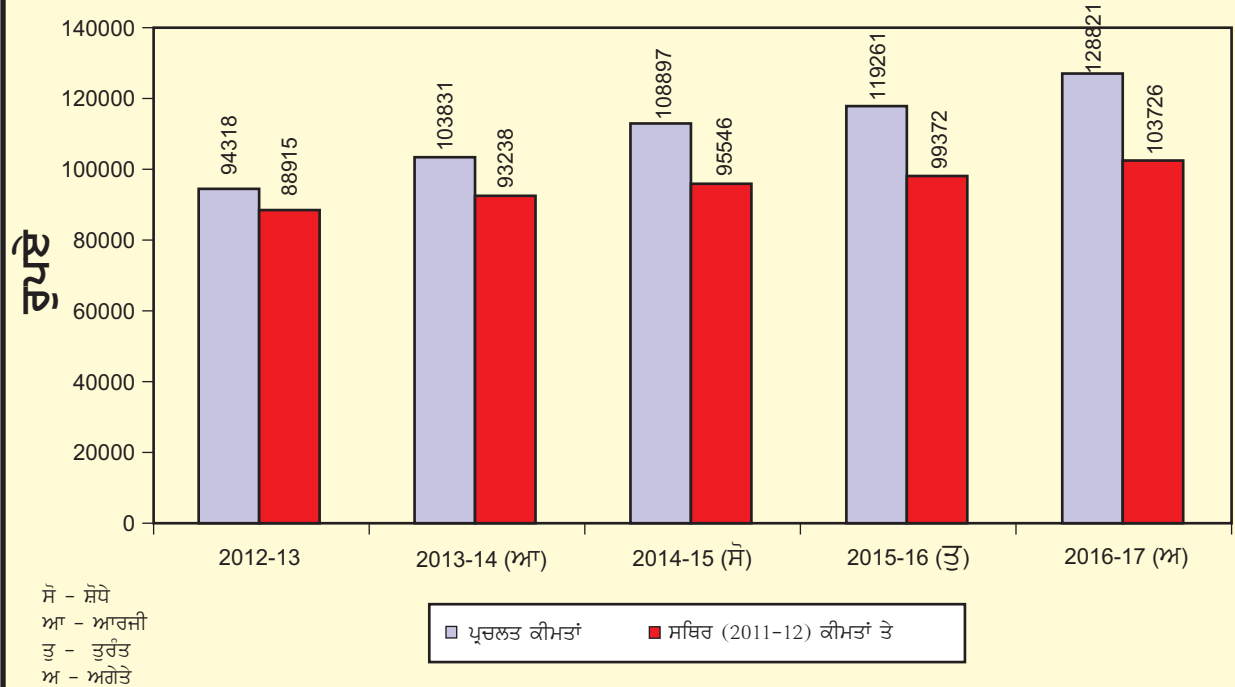
ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ

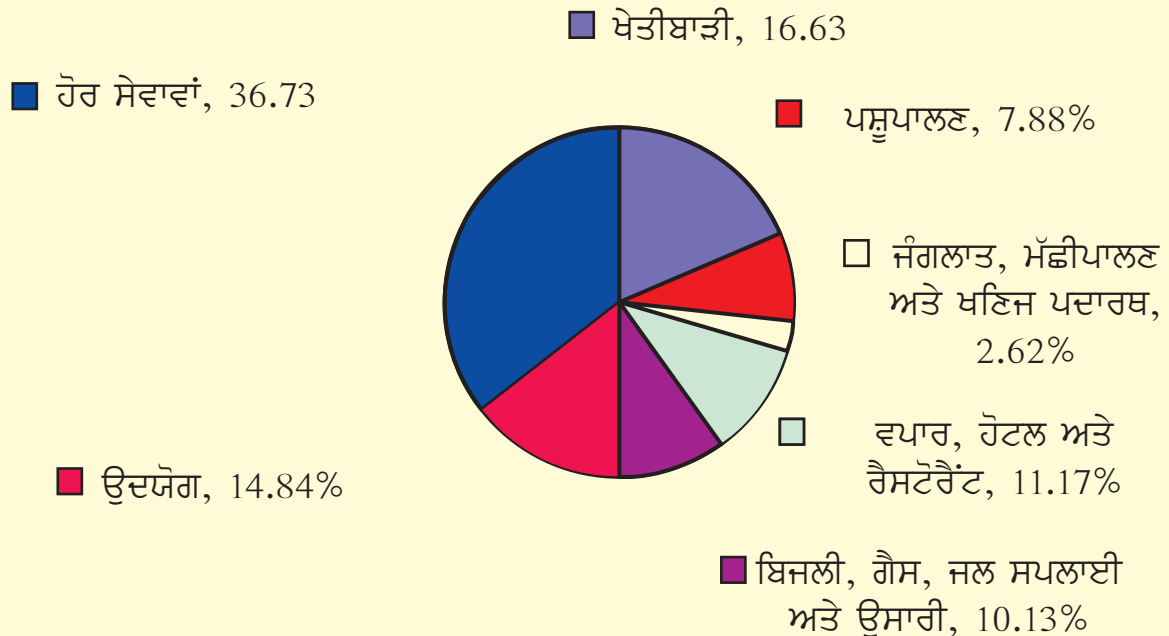
ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਦੀ ਖੇਤਰਵਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਸਥਿਰ (2011-2012) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ

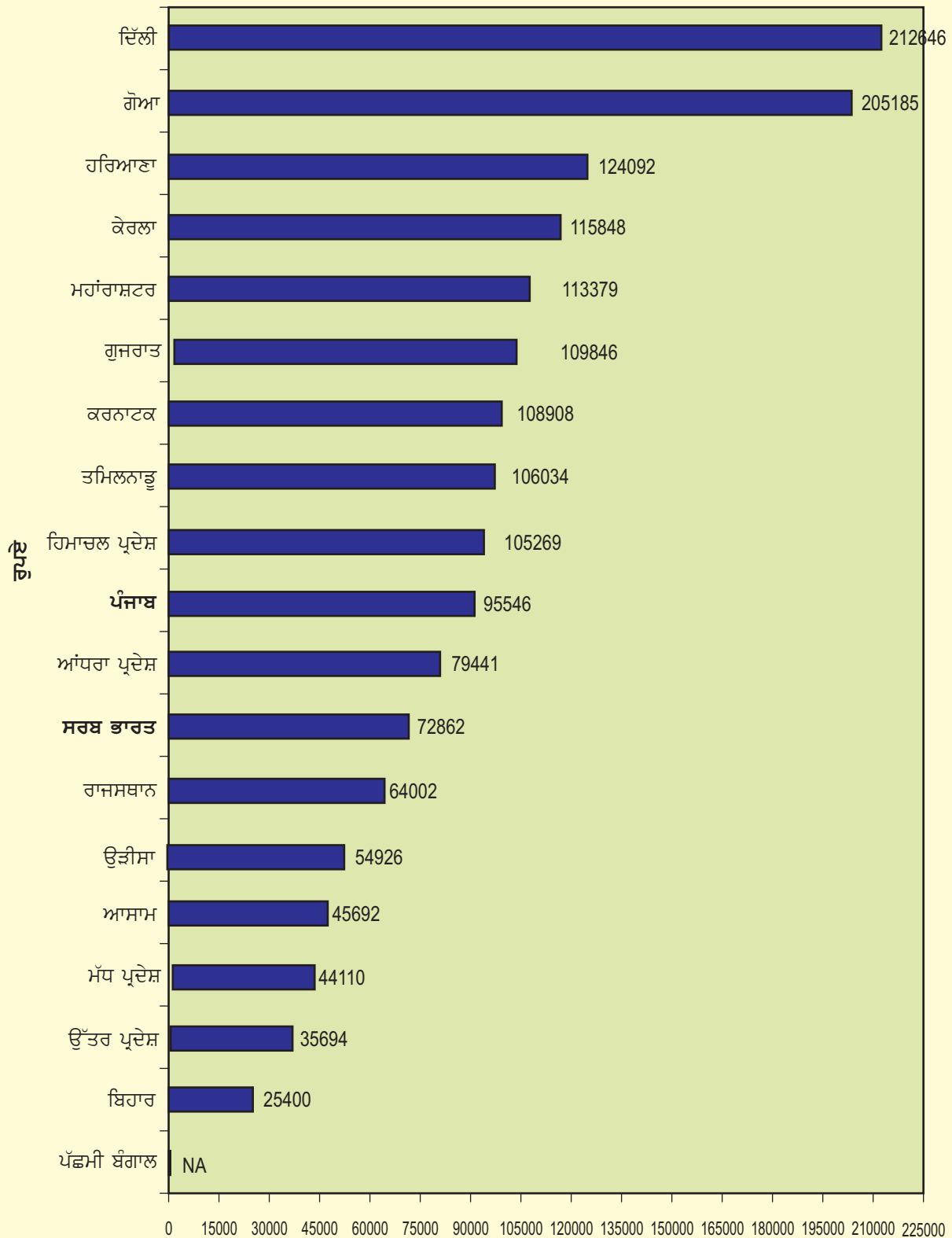

ਸਾਲ 2014-15 (ਆ) ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਖੇਤਰਵਾਰ ਵੰਡ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

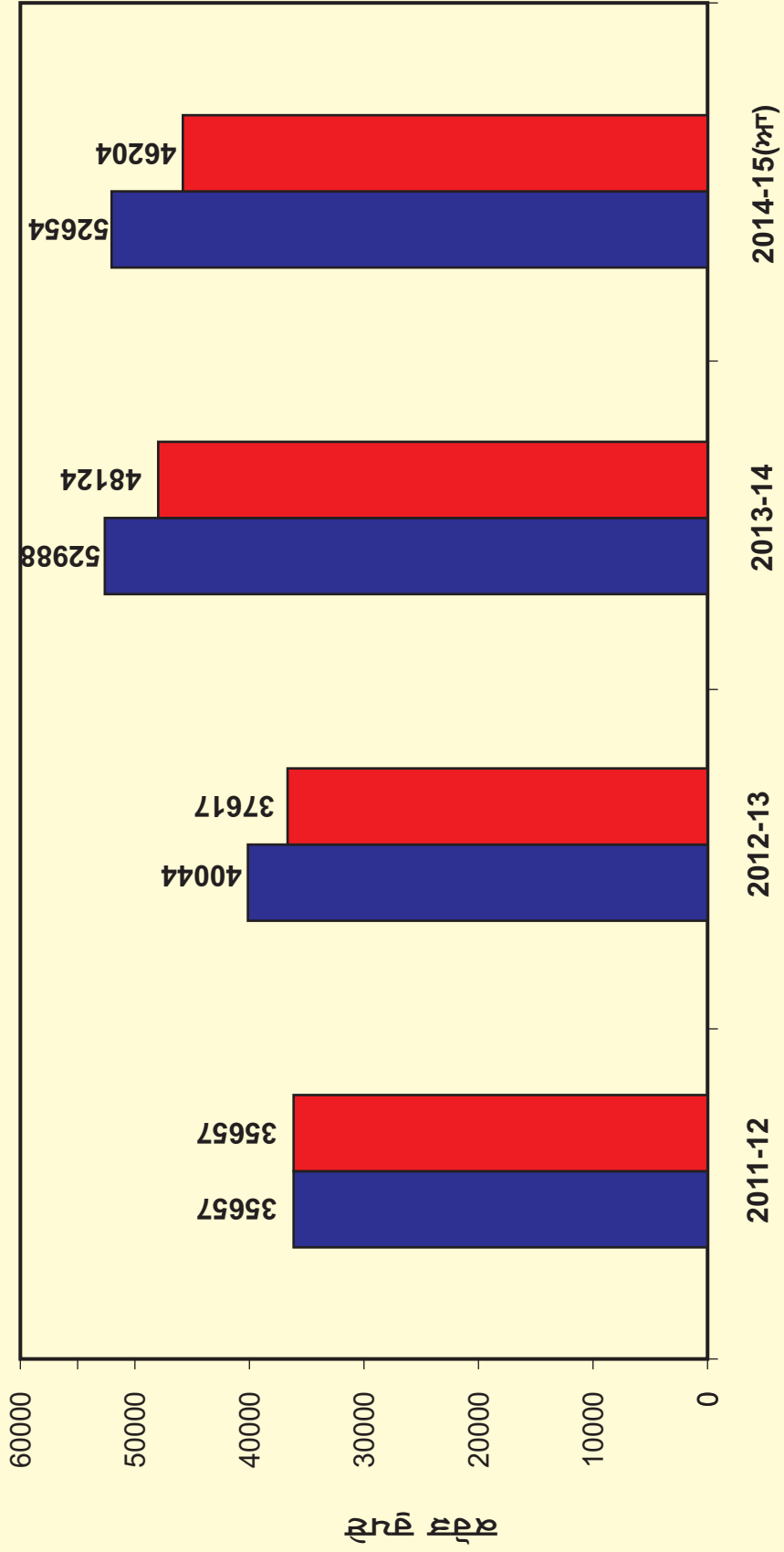
ਆ - ਆਰਜੀ

**ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਥਿਰ
(2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਸਾਲ 2014-15 (ਆ)**

ਆ - ਆਰਜੀ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ

■ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ■ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ

ਆ- ਆਰਜੀ

ਬਾਕਸ 5 : ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ

(ਰੁਪਏ)

ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
		(ਸੋਧੇ)	(ਆਰਜੀ)	(ਤੁਰੰਤ)	(ਅਗੇਤੇ)
ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	94318	103831	108897	119261	128821
		(10.09)	(4.88)	(9.52)	(8.02)
ਸਥਿਰ(2011-12)	88915	93238	95546	99372	103726
ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ		(4.86)	(2.48)	(4.00)	(4.38)

ਨੋਟ: ਬਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ (ਪਰਾਪਰ) ਦਾ ਕੁਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੇ 19.73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਅਗੇਤੇ) ਵਿੱਚ 15.60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਧਨ ਆਦਿ ਖੇਤਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਾਲ 2011-12 (ਪੀ) ਦੇ 30.81 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਅਗੇਤੇ) ਵਿੱਚ 25.84 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸਾਲ 2011-12(ਪੀ) ਵਿੱਚ 25.40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਅਗੇਤੇ) ਵਿੱਚ 24.75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਟਰਸਰੀ ਖੇਤਰ ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 2011-12 (ਪੀ) ਦੇ 43.79 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਅਗੇਤੇ) ਵਿੱਚ 49.41 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2011-12 ਤੋਂ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸੈਕਟਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਟਰਸਰੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਅਨੁਲੱਗ-ਸਾਰਣੀ

1.1.3)

ਕੁੱਲ ਅਚੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ

ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਅਨੁਮਾਨ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਬਾਰੇ ਦਿਸਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਅਨੁਮਾਨ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਹੋਏ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਸਾਲ 2012-13 ਵਿੱਚ 40044 ਕਰੋੜ, ਸਾਲ 2013-14 ਵਿੱਚ 52988 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਾਲ 2014-15(ਆਰਜੀ) ਵਿੱਚ 52654 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ (ਬਾਕਸ 6)। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਸਾਲ 2014-15(ਆਰਜੀ) ਦੌਰਾਨ ਕੁਮਵਾਰ 13166 ਕਰੋੜ ਅਤੇ 39488 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ (ਬਾਕਸ 7)।

ਬਾਕਸ 6 : ਸਾਲਵਾਰ ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

ਕੁਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15 (ਆਰਜੀ)
ਚਾਲੂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	35657	40044	52988	52654
ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ	35657	37617	48124	46204

ਬਾਕਸ 7 : ਸਾਲਵਾਰ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ(ਪਬਲਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ)

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

ਸਬ ਸੈਕਟਰ	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15 (ਆਰਜੀ)
ਪਬਲਿਕ	10762	13822	12545	13166
ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ	24895	26222	40443	39488

ਲੋਕ ਵਿੱਤ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਰੁਟੀਨ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਿਆਦਾਤਰ ਦੂਸਰੇ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਧਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਰੈਵਨੀਊ ਅਕਾਊਂਟ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਮਾਰਚ 2016 ਤੱਕ 35473.60 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਨ, ਵੱਧ ਕੇ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ 45407.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਕੁੱਲ ਰੈਵਨੀਊ ਅਕਾਊਂਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਟਰਾਂਸਫਰ ਜੋ ਕਿ ਮਾਰਚ 2016 ਤੱਕ 9386.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ 14304.23 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਟੈਕਸ ਮਾਲੀਆ ਜੋ ਕਿ ਮਾਰਚ 2016 ਤੱਕ 27817.57 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਘੱਟ ਕੇ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ 24114.95 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਰੈਵਨੀਊ ਅਕਾਊਂਟ ਤੋਂ ਖਰਚ ਜੋ ਕਿ ਮਾਰਚ 2016 ਤੱਕ 42693.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ ਵੱਧ ਕੇ 52018.47 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੈਪੀਟਲ ਅਕਾਊਂਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ.ਏ) ਵਿੱਚ 12814.41 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਨ ਸਾਲ 2016-17 (ਬੀ.ਈ) ਵਿੱਚ 13711.09 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਕੈਪੀਟਲ ਅਕਾਊਂਟ ਖਰਚ ਜੋ ਕਿ 2015-16 (ਪੀ.ਏ) ਵਿੱਚ 4798.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਬੀ.ਈ) ਦੌਰਾਨ 5203.71 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਣ

ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਕਰਜਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2012-13 ਤੋਂ ਰਾਜ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਜਨਤਕ ਕਰਜਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਰਜਾ 112366 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ,

ਜੋ ਕਿ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 (ਪੀ.ਏ) ਵਿੱਚ 129441 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਬੀ.ਈ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 138166 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਮੰਦੀ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਚੱਕਰਵਾਰ (Cyclical) ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨਲ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਲ 2014-15 ਵਿੱਚ 6.76 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ ਅਤੇ 2015-16(ਤੁਰੰਤ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 0.64% ਹੋਰ ਕਮੀ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ 2016-17 ਬੱਜਟ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 4.93% ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2015-16(ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 1.36% ਹੋਈ ਵਾਧਾ ਦਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016-17(ਏ) ਵਿੱਚ 4.46% ਸਕਰਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਦਰਜੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਅੱਸਤ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਵੀ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ (ਆਰ ਐਂਡ ਡੀ) ਐਡਵਾਂਸ ਹੋਏ ਹਨ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ (GCF) ਸਾਲ 2004-05 ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਵੇਸ ਦੀ ਹੱਦ ਵੱਧ ਰਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜੀ.ਸੀ.ਐਫ(GCF) (ਸਥਿਰ ਕੀਮਤੀ 2004-05) ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ 3085.41 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2014-15 ਵਿੱਚ 3255.79 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 278.46 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿੱਚ 283.93 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 (ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 307.74 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ ਚਾਵਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 108.19 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿੱਚ 118.03 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 9.10 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17(ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਚਾਵਲਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 126.38 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਵੱਧਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਕਣਕ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 164.72 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਦੌਰਾਨ 160.68 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ 2.45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਰਜ ਹੈ। ਪਰ 2016-17 (ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ 176.00 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਹੈ, 2016-17 ਵਿੱਚ ਦਾਲਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 2015-16 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 0.10 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 0.46 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਉਦਯੋਗ

ਰਾਜ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਦਾ ਕੁਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ 24.83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ, ਰਾਸਟਰੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ 6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਗਰੇਥ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਅਗੇਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਕੇ 4.57 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਚੋਣਵੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰਡ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਈ ਆਈ.ਆਈ.ਪੀ. ਵਿਚ ਵੀ ਮੱਧਮ ਗਤੀ ਨਾਲ ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ 4.9 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 1.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਗਰੇਥ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਾਲ 2015-16 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 465 ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 71117 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 2.58 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 92088 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਕੇ 475 ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 78,228 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 96692 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮੇਤ 2.71 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਾਲ 2015-16 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 161400 ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 15700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ 11.48 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 93000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਕੇ 164628 ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ 17427 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 11.59 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ 102300 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰਾਜ ਤੋਂ ਸਾਲ 2014-15 ਅਤੇ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਨਿਰਯਾਤ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 27,235 ਅਤੇ 27,746 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਤੋਂ ਨਿਰਯਾਤ 33,962 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਊਰਜਾ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਵਰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਤੋਂ “ਬੈਸਟ ਪਰਫਾਰਮਿੰਗ ਪਾਵਰ ਯੂਟੀਲਿਟੀ ਇੰਨ ਕੰਟਰੀ” ਸਨਮਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ.ਸੀ.ਐਲ ਵੱਲੋਂ ਉਤਪਾਦਨ, ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਵੰਡ ਅਤੇ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਕਾਰਨ “ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਡਿਜੀਟਲ ਯੂਟੀਲਿਟੀ” ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ 4967 ਮੈਗਾਵਾਟ ਅਤੇ ਹਾਈਡਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਮ (ਥਰਮਲ) ਸਮਰੱਥਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2327 ਮੈਗਾਵਾਟ ਅਤੇ 2640 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 48880 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੁਲ ਊਰਜਾ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ 52774 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਹਾਈਡਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਮ/ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 7965 ਅਤੇ 6134 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ

ਅਤੇ ਵੰਡ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ (ਸੰਚਾਰ) ਅਤੇ ਵੰਡ ਘਾਟਾ (ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਤਕਨੀਕੀ) ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 14.73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17(ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) 14.50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਟਾ ਕੇ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਐਨਰਜੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਏਜੰਸੀ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਤੀਜੇ ਫੇਜ਼ ਅਧੀਨ ਬਿਲਡ ਓਨ ਅਤੇ ਓਪਰੇਟ (BOO) ਅਧਾਰਿਤ 500 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਸਮਝੌਤੇ ਅਤੇ ਪਾਵਰ ਖ਼ੀਦ ਸਮਝੌਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ 2017 ਤੱਕ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕੁੱਲ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤੀ ਸਮਰਥਾ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 100 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ, ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 150 ਮੈਗਾਵਾਟ, ਇੱਕ 50 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਇੱਕ 25 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੀਜੇ ਫੇਜ਼ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਿਤ ਸਮਰਥਾ 723.5 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਬਿਆਸ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ 60.5 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲਾ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਲੱਗਿਆ ਪਲਾਂਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਲਾਂਟ ਹੈ।

ਸੜਕਾਂ

ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੜਕਾਂ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 100483 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਲੰਬਾਈ 84603 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੀ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਈ ਵੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਐਨ ਐਚ ਡੀ ਪੀ) ਅਧੀਨ 20.4.2017 ਤੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਰਗਾਂ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ: 4 ਲੇਨਿੰਗ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਪਾਤੜਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ/ਹਰਿਆਣਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਐਨ ਐਚ-71 ਅਤੇ 4 ਲੇਨਿੰਗ ਪਟਿਆਲਾ-ਸੰਗਰੂਰ-ਬਠਿੰਡਾ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਨ, 4 ਲੇਨਿੰਗ ਜੀਰਕਪੁਰ-ਰਾਜਪੁਰਾ-ਪਟਿਆਲਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਐਨ ਐਚ 64 ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - ਤਰਨਤਾਰਨ-ਹਰੀ ਕੇ-ਫਰੀਦਕੋਟ-ਬਠਿੰਡਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਐਨ ਐਚ 15 ਦਾ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। 4 ਲੇਨਿੰਗ ਜਲੰਧਰ-ਮੋਗਾ-ਬਰਨਾਲਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਐਨ ਐਚ 71 ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਟੇਜ ਤੇ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ 4 ਲੇਨਿੰਗ ਜਲੰਧਰ-ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਹਿਮਾਚਲ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ

ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ 11 ਸਤੰਬਰ, 2015 ਨੂੰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਟਰਮੀਨਲ ਤੋਂ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਉਡਾਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੱਗਭਗ 35 ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਡਾਣ ਦੁਬਈ ਵਾਸਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਫਤੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਡਾਣਾਂ ਸ਼ਾਰਜਾਹ ਲਈ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ

ਗਰੀਬੀ ਬਹੁਪਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੂਨਾਇਟਿਡ ਨੇਸ਼ਨ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਲੋਂ ਜੋ ਦਹਿ-ਸਦੀ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਮੁੱਖ ਟੀਚਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਯੂਨਾਇਟਿਡ ਨੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰੀਬੀ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚੁਣੌਤੀ ਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਕਾਫੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਖਰੇਵੇਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਟੀਚੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਵਲੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਪਨਗਰੀਆ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧੀਨ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਰਗਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ 29.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਰਫ 11.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਵੱਖਰੇ-2 ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਨਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਿਰਫ 7.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 23.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਸਹਿਰੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫਰਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 237 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਗਰੀਬੀ (31.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ (22.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜੋ ਘੱਟ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ ਇੱਕ ਤੇ ਹੈ ਉਥੇ ਵੀ ਪੇਂਡੂ ਗਰੀਬੀ 11.1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ 11 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਵਿਕਸਤ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਚੰਗੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੈ।

ਕੀਮਤਾਂ

ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੁਦਰਿਕ ਨੀਤੀ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਕੇ, ਜਮ੍ਹਾਂਖੋਰੀ ਅਤੇ ਕਾਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਕੇ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਕੱਤਰ, ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਜਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਵਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀਮਤਾਂ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਰ ਵਿੱਚ ਘਾਟੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਔਸਤਨ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਰ ਜੋ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 1.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਉਹ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ (-) 3.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਰ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮੇ) ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਚੂਨ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਘੱਟਦੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮੇ) ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਔਸਤਨ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਰ ਸਾਲ 2015-16 ਦੀ 5.65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 4.15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮੇ) ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਖੇਤਰਵਾਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੂਡ ਬਾਸਕਿਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ (GSVA) ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ 28.59 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ 36 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ 5036 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆਂ ਰਕਬਾ 4137 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 82 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਮੀਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਬੀਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ 7872 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ 190 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨਾਜੀ ਫਸਲਾਂ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਹਰ ਸਾਲ ਰੋਟੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਉਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਨਾਜ ਜਿਵੇਂ ਮੱਕੀ, ਜੌਂ, ਕਪਾਹ, ਗੰਨਾ, ਛੋਲੇ, ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਵੀ ਬੋੜੇ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਉਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਫਲ ਕੀਨੂੰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੱਪਤ ਲਈ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਬ, ਅਮਰੂਦ, ਬੇਰ ਵੀ ਉਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਇਕ ਮਾਤਰ ਮੁੱਖ ਸਬਜ਼ੀ ਆਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁੱਖ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਗੋਭੀ, ਭਿੰਡੀ, ਟਮਾਟਰ, ਗਾਜਰ ਅਤੇ ਮੂਲੀ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਈ ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਧੇ/ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸਨਅਤੀ ਇਕਾਈਆਂ ਸੋਨਾਲੀਕਾ ਟਰੈਕਟਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਲਿਮਿਟਡ, ਸਵਰਾਜ ਟਰੈਕਟਰ, ਨੇਸਲੇ, ਪ੍ਰੀਤ ਟਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਮਾਰਕਫੈਡ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਕੌਮੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਪਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਡੂੰਘੀ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚਿੰਤਾ ਦੁਰਲੱਭ ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਤੇ ਵੱਧ ਸੋਸ਼ਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਜਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਚਿੰਤਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਿਸਾਨ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਬੋਝ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂ ਗਿਰਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ

1.2 ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ (GSVA) ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੱਸਾ 2011-12 ਵਿੱਚ 30.80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 26.14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਐਡਵਾਂਸ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 25.81 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ (ਬਾਕਸ-8)। ਇਹ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਅਨੁਪਾਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਸੈਕਟਰਾਂ ਵੱਲ ਢਾਂਚਾਗਤ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।

1.3 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਸਾਲ 2016-17(ਏ) ਅਨੁਸਾਰ 4.93 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਸਾਲ 2015-16 (Q) ਅਨੁਸਾਰ (-)0.64 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ।

1.4 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਔਸਤ ਅਧਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੌਲੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਵੀ ਇੱਕ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਕਣਕ ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬੜਵੀਂ ਯਕੀਨੀ ਆਮਦਨ ਨਿਸਚਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਕਿਸਾਨ ਜ਼ੋਖਮ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਕਾਸ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਹਰ ਸਾਲ ਵੱਧਦੀ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਫਸਲੀ ਉਪਜ ਕਾਰਨ।

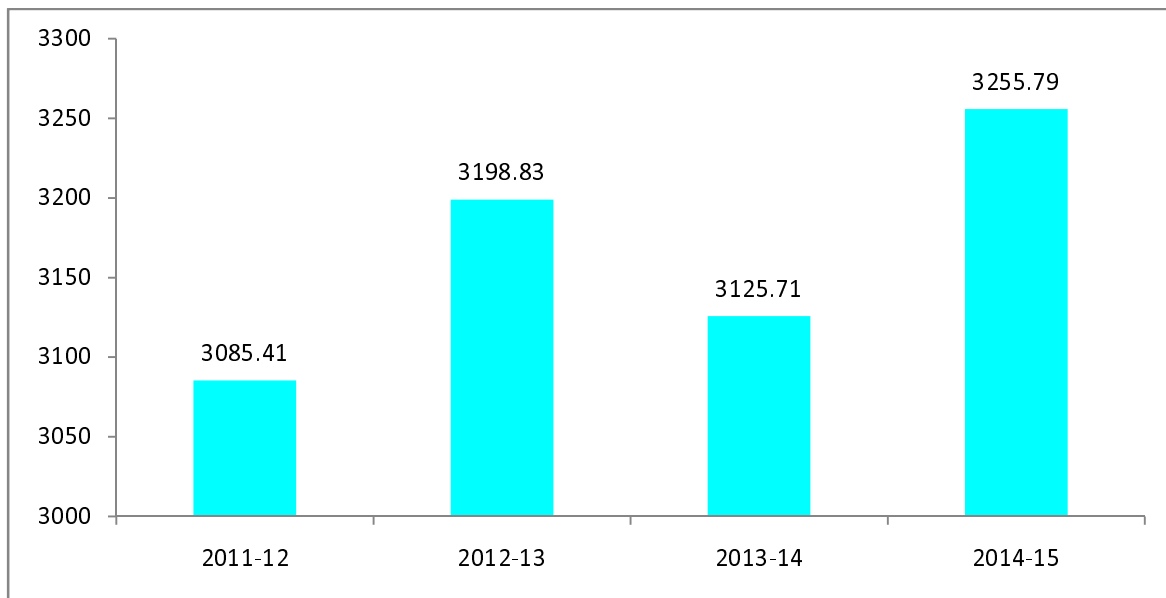
ਬਾਕਸ 8 - ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੂਚਕ						
	2011-12	2012-13	2013-14 (R)	2014- 15(P)	2015-16 (Q)	2016- 17 (A) (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ (ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ 2011-12 ਤੇ) ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ	30.80	29.71	29.17	27.10	26.14	25.81
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ	-	0.90	3.30	(-)3.50	1.36	4.46
ਖੇਤੀਬਾੜੀ	-	0.12	3.18	(-)6.76	(-)0.64	4.93
ਪਸ਼ੂ ਧਨ	-	3.70	5.27	2.94	5.07	4.08
ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ	-	(-)1.73	(-)1.88	(-)1.02	2.73	2.17
ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ	-	1.56	4.92	10.34	4.59	8.28
ਕੁੱਲ ਕਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ (ਸੈਂਸਜ਼ 2011)	35.56%					

ਸਾਧਨ : ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ

1.5 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਲ 2011-12 ਤੋਂ ਵੱਧਦਾ ਰੁਝਾਨ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ 2011-12 (ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ 2011-12 ਤੇ) ਵਿੱਚ 3085.41 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2014-15 ਵਿਚ 3255.79 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 2011-12 ਤੋਂ 2014-15 ਤੱਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ 5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਬਾਕਸ-9)।

1 - ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

ਸਾਧਨ : ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ

ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ, ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਝਾੜ

1.6 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ 78.72 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। ਰਾਜ ਦੀ ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 190 ਸੀ। ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਕਾਫੀ ਭਾਰੂ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 82 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਣਕ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 35.06 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2016-17(ਈ) ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇ 35.00 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਸਾਲ 2014-15 ਵਿੱਚ 28.95 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 29.70 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17(ਈ) ਵਿਚ ਵੱਧ ਕੇ 30.46 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ (ਬਾਕਸ-9)।

ਬਾਕਸ 9 - ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ					
('000 ਹੈਕਟੇਅਰ)					
ਆਈਟਮ	2010-11	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)	2016-17 (E)
ਚਾਵਲ	2826	2849	2895	2970	3046
ਕਣਕ	3510	3510	3505	3506	3500
ਹੋਰ ਅਨਾਜ	148	144	137	139	129
ਦਾਲਾਂ	20	19	16	20	51
ਕੁੱਲ ਖਾਧ ਖੁਰਾਕ	6504	6522	6553	6635	6726
ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ	56	47	48	48	49
ਗੰਨਾ	70	89	97	92	88
ਕਪਾਹ	483	445	421	335	285
ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ	769	745	738	762	752
ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ	7882	7848	7857	7872	7900

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੌ ਰਿਕਾਰਡ /ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ ।

1.7 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਅਨਾਜ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਅਨਾਜ ਦੀ ਉਪਜ 278.46 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਸੀ ਜਦਕਿ ਸਾਲ 2015-16 (ਪੀ) ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 283.93 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17(ਈ) ਦੌਰਾਨ ਅਨਾਜ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 307.74 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਚਾਵਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 108.19 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ ਜਦਕਿ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਵੱਧ ਕੇ 118.03 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ 9.10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਚਾਵਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2016-17(ਈ) ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 126.38 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਕਣਕ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਜੋ ਕਿ 2010-11 ਦੌਰਾਨ 164.72 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ, ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇ 160.68 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ 2.45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2016-17(ਈ) ਵਿੱਚ 176.00 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 (ਪੀ) ਵਿੱਚ ਦਾਲਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 0.10 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2016-17(ਈ) ਵਿੱਚ 0.46 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ (ਬਾਕਸ-10) ।

ਬਾਕਸ 10- ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ					
ਆਈਟਮ	('000 ਮੀ. ਟਨ)				
	2010-11	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)	2016-17 (E)
ਚਾਵਲ	10819	11259	11111	11803	12638
ਕਣਕ	16472	17610	15086	16068	17600
ਹੋਰ ਅਨਾਜ	538	557	499	512	490
ਦਾਲਾਂ	17	17	12	10	46
ਕੁੱਲ ਖਾਦ ਖੁਰਾਕ	27846	29443	26708	28393	30774
ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ	73	64	53	51	67
ਗੰਨਾ	417	552	600	624	682
ਕਪਾਹ (ਹਜਾਰ ਗੰਢਾਂ)	1822	1491	1346	389	1257

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੌ ਰਿਕਾਰਡ /ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2010-11 ਤੋਂ ਗੰਨੇ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸਾਲ 2014-15 ਵਿੱਚ 13.46 ਲੱਖ ਗੰਢਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿੱਚ 3.89 ਲੱਖ ਗੰਢਾਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਲ 2016-17(ਈ) ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਟੀਚੇ ਅਨੁਸਾਰ 12.57 ਲੱਖ ਗੰਢਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ।

1.8 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਖਾਰਜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਦਾ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਹਰਜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੇ ਖਪਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਸਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵੱਲ ਝੁਕਾਅ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਬਦਲਵੇਂ ਨਵੇਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਉਭਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਮੱਕੀ, ਗੰਨਾ, ਜੰਗਲਾਤ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਕਪਾਹ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਕਫਾਇਤੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਅੰਕੜਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਲਈ 13ਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਅਧੀਨ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਕਾਸਟ ਆਫ ਕਲਟੀਵੇਸ਼ਨ ਸਟੱਡੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੂੰ 4.72 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਟੱਡੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਸੇਗੀ, ਸਗੋਂ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ

ਉਚਿਤ ਨੀਤੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਲੋਂ ਕਾਸਟ ਆਫ ਕਲਟੀਵੇਸ਼ਨ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਡਰਾਫਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਬਮਿਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਝਾੜ

1.9 ਸਾਲ 2015-16 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਿਲੋਗਰਾਮ ਝਾੜ ਕਣਕ 4583, ਚਾਵਲ 3974, ਮੱਕੀ 3683, ਜੌਂ 3696, ਛੋਲੇ 1282, ਗੰਨਾ (ਗੁੜ) 6930, ਕਪਾਹ (ਅਮਰੀਕਨ) 197, ਕਪਾਹ (ਦੇਸੀ) 219, ਤੋਰੀਆ ਅਤੇ ਸਰਸੌਂ 1348, ਮੂੰਗਫਲੀ 1900 ਅਤੇ ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ 1792 ਸੀ। (ਸਾਰਣੀ ਨੰ:1.4 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ)

ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

1.10 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉੱਚ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦਾ 87 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ।

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਇਨਪੁਟਸ

ਸਿੰਚਾਈ

1.11 ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਆਹਲਾ ਮਿਆਰ ਦਾ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਕੁਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 99 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਸਿੰਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੰਚਾਈ ਘਣਤਾ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 188 ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਬਾਕਸ 11)।

ਬਾਕਸ 11 - ਕੁੱਲ/ਨਿਰੋਲ ਸਿੰਜਿਆ ਰਕਬਾ					
('000 ਹੈਕਟੇਅਰ)					
	2010-11	2012-13	2013-14	2014-15(R)	2015-16(P)
1. ਕੁਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ	7882	7870	7848	7857	7872
2. ਕੁਲ ਸਿੰਜਿਆ	7724	7744	7728	7757	7765
ਅਨੁਪਾਤ 2/1	98	98	98	99	99
3. ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ	4158	4150	4145	4119	4137
4. ਨਿਰੋਲ ਸਿੰਜਿਆ	4070	4115	4141	4118	4137
ਅਨੁਪਾਤ 4/3	98	99	99.9	99.97	100

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੌਂ ਰਿਕਾਰਡ/ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ ।

ਨਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਟਿਊਬਵੈਲ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਚਿਆ ਗਿਆ ਨਿਰੋਲ ਰਕਬਾ 29.36 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਵੱਧਣ ਨਾਲ ਭੂਮੀਗਤ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 14 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟਿਊਬਵੈਲ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ 3 ਮਿਲੀਅਨ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਸਿੰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਗਭਗ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਿਆਰ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਬਾਕਸ 12)।

ਬਾਕਸ 12 - ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਧਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੋਲ ਸਿੰਚਿਆ ਰਕਬਾ					
(000 ਹੈਕਟੇਅਰ)					
ਸਾਧਨ	2010-11	2012-13	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)
ਨਹਿਰਾਂ	1116	1133	1160	1175	1201
ਟਿਊਬਵੈਲ ਅਤੇ ਖੂਹ	2954	2982	2981	2943	2936
ਹੋਰ ਸਾਧਨ	-	-	-	-	-
ਜੋੜ	4070	4115	4141	4118	4137

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੌ ਰਿਕਾਰਡ , ਪੰਜਾਬ ।

ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਖਪਤ

1.12 ਰਾਜ ਵਿਚ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਖੱਪਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ NPK ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਖਪਤ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿਚ 19.11 ਲੱਖ ਟਨ ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿਚ ਵੱਧ ਕੇ 19.43 ਲੱਖ ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਟਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ(ਬਾਕਸ 13)। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ (ਐਨ.ਪੀ.ਕੇ.) ਦੀ ਕੁਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਪਿਛੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਖਪਤ 242 ਕਿਲੋਗਰਾਮ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 (ਪੀ) ਦੌਰਾਨ 247 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਈ।

ਬਾਕਸ 13-ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਖਪਤ					
(000 ਨਿਊਟਰੀਐਂਟਸ ਟਨ)					
	2010-11	2012-13	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)
ਕੁੱਲ ਐਨ.ਪੀ.ਕੇ	1911	1972	1713	1677	1943
ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦ ਦੀ ਖਪਤ (ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)	242	252	218	212	247

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ ।

ਮੰਡੀਕਰਣ, ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ

1.13 ਮੰਡੀਕਰਣ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਫਸਲ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 31 ਮਾਰਚ, 2016 ਨੂੰ 153 ਨਿਯਮਤ ਬਜਾਰ ਹਨ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿਚ ਔਸਤ ਪਿੰਡਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਰਕਬਾ ਪ੍ਰਤੀ ਮੰਡੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 82 ਅਤੇ 329 (ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਹੈ। ਖਾਧ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਕੁੱਲ ਸਟੋਰੇਜ ਸਮਰੱਥਾ ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ 220.95 ਲੱਖ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿਚ 232.84 ਲੱਖ ਟਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ 147.44 ਲੱਖ ਟਨ ਢੱਕੀ ਹੋਈ ਅਤੇ 85.40 ਲੱਖ ਟਨ ਖੁਲੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਝੋਨੇ ਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਆਮਦ

1.14 ਝੋਨੇ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਆਮਦ ਬਜਾਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿਚ ਕਣਕ 10506 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਅਤੇ ਝੋਨਾ 14333 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਬਜਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ। (ਬਾਕਸ 14)।

ਬਾਕਸ 14- ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਆਮਦ		
('000 ਟਨ)		
ਸਾਲ	ਝੋਨਾ	ਕਣਕ
2010-11	13136	10278
2011-12	11926	11094
2012-13	13395	12834
2013-14	13192	11097
2014-15	11841	11932
2015-16(ਪੀ)	14333	10506

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਸਪਲਾਈਜ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ

1.15 ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ 36.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ 27.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਕਣਕ

ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਯੋਗਦਾਨ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ 188.40 ਲੱਖ ਟਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 196.94 ਲੱਖ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 103.44 ਲੱਖ ਟਨ ਅਤੇ ਚਾਵਲ 93.50 ਲੱਖ ਟਨ ਹੈ (ਬਾਕਸ-15)।

ਬਾਕਸ 15 - ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ				
(ਲੱਖ ਟਨ)				
ਚਾਵਲ		ਕਣਕ		
ਸਾਲ	ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ	ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ	ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ	ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ
2010-11	86.3	25.3	102.1	45.4
2011-12	77.3	22.1	109.6	38.7
2012-13	85.6	25.1	128.3	33.6
2013-14	81.06	25.5	108.97	43.4
2014-15	77.86	24.2	116.41	41.5
2015-16	93.50	27.3	103.44	36.8

ਸਾਧਨ : ਉਪਭੋਗਤਾ ਮਾਮਲੇ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ।

ਸਹਾਇਕ ਸੈਕਟਰ

ਬਾਗਬਾਨੀ

1.16 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ ਬਾਗਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ 0.69 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 0.79 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਉਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫਲ ਕਿਨੂੰ, ਸੰਤਰਾ, ਮਾਲਟਾ, ਨਿੰਬੂ, ਅਮਰੂਦ, ਨਾਸ਼ਪਤੀ, ਅੰਬ ਅਤੇ ਅੰਗੂਰ ਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 16.77 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਬਜੀਆਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ 2010-11 ਤੋਂ 2015-16 ਤੱਕ ਕਾਫੀ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਵਿੱਚ ਸਬਜੀਆਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ 1.03 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਵਧ ਕੇ 1.43 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਬਾਕਸ 16)। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਆਲੂ 0.92 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੈ।

ਬਾਕਸ 16 – ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ					
(ਹੈਕਟੇਅਰ)					
	2010-11	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16(P)
ਫਲ	69813	74897	76592	77751	79086
ਸਬਜ਼ੀ	102893	122181	123518	131774	142806

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਾਗਵਾਨੀ / ਭੌ ਰਿਕਾਰਡ, ਪੰਜਾਬ

1.17 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਬਾਗਬਾਨੀ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਟਰਸ ਅਸਟੇਟਸ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ, ਲੀਚੀ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਪਤੀ ਅਸਟੇਟ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਡਿਸਸੈਮੀਨੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਡੇਅਰੀ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ

1.18 ਪਸ਼ੂਪਨ ਸੈਕਟਰ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ (2011-12 ਸਥਿਰ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ) 2015-16 (ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 7.88 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ 2016-17 (ਏ) ਵਿੱਚ 7.75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਰਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਡਿਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੋਹਰੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਅੰਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤਰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ-ਮੁਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਿਹਾਤੀ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1.19 ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ 22 ਪੋਲੀਕਲੀਨਿਕ, 1367 ਪਸ਼ੂ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ 1485 ਪਸ਼ੂ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਰੋਨੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਸਲ ਸੁਧਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਹਿਸੀਲ/ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੇ 37 ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਪੱਧਰ ਤੇ 110 ਪਸ਼ੂ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਰ ਫਾਰਮ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਵੈਟਰਨਰੀ ਵੈਕਸੀਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨੂੰ GMP ਮਾਪ ਦੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

1.20 ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਪਸ਼ੂ ਪਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਰੋਗਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜ ਯੋਜਨਾ ਸਕੀਮ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ/ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਕੈਂਪਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ, ਸੂਰ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਪਨ ਦੀ ਵਿਕਾਸ

ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਵਸੀਲੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਪਹਿਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਘੱਟ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲੇ ਗਰੁੱਪ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਗੋਕੁਲ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ

1.21 ਪੰਜਾਬ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਸੂਬਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਲਗਭਗ 295 ਲੱਖ ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 82.4 ਲੱਖ ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ 20 ਲੱਖ ਲੀਟਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮਿਲਕਫੈਡ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਬਾਰੂਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਨਵਾਂ ਡੇਅਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੁਣ 9 ਡੇਅਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕੇਂਦਰ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਡੇਅਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸ ਲਗਾਤਾਰ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਡੇਅਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਛੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ ਡੇਅਰੀ ਉੱਦਮ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸ ਹਨ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 2 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੀ 5459 ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਡੇਅਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੀ 819 ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਰਾਂ ਨੂੰ ਡੇਅਰੀ ਉੱਦਮ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰ.ਕੇ.ਵੀ.ਵਾਈ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਦੁੱਧ ਚੁਆਈ ਮਸ਼ੀਨ, ਫੋਡਰ ਹਾਰਵੈਸਟਰ ਅਤੇ ਫੋਡਰ ਕਟਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਤੇ ਅਨੁਦਾਨ (ਸਬਸਿਡੀ) ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਮੰਡੀਕਰਨ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਦੁੱਧ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੇ ਯੂਨਿਟ ਤੇ ਅਨੁਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਗੱਡੀ, ਸਟੇਨਲੈਸ ਸਟੀਲ ਦਾ 500 ਲੀਟਰ ਦਾ ਟੈਂਕ, ਇੱਕ ਬਲਕ ਮਿਲਕ ਕੂਲਰ ਡੀ.ਜੀ. ਸੈੱਟ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਮਿਲਕ ਡਿਸਪੈਂਸਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਸਾਮਲ ਹਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਫਾਰ ਡੇਅਰੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਧੀਨ ਮਿਲਕਫੈਡ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਮਿਲਕ ਯੂਨੀਅਨ ਬਠਿੰਡਾ, ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਮਿਲਕ ਯੂਨੀਅਨ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਆਈਸ ਕਰੀਮ ਪਲਾਂਟ, ਮਿਲਕ ਯੂਨੀਅਨ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਮਿਲਕ ਪਾਊਡਰ ਪਲਾਂਟ ਅਤੇ ਮਿਲਕ ਯੂਨੀਅਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਦੁੱਧ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ।

1.22 ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਦਾ ਮੱਝਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਨਾਉਟੀ ਗਰਭਦਾਨ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੀਮਨ ਸਟਰਾਅ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਕਸ 17- ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਮਿਲਦਾ ਦੁੱਧ			
ਸਾਲ	ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ('000 ਟਨ)	ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਮਿਲਦਾ ਦੁੱਧ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਗ੍ਰਾਮ)	ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਮਿਲਦਾ ਦੁੱਧ (ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਗ੍ਰਾਮ)
2011-12	9551	944	290
2012-13	9724	961	299
2013-14	10013	971	307
2014-15	10351	993	322
2015-16	10774	1028	..

ਸਾਧਨ : ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਵਿਭਾਗ ।

ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ

1.23 ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 40,564.07 ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। 2375.03 ਲੱਖ ਮੱਛੀ ਪੂੰਗ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ/ਸਪਲਾਈ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 627.08 ਲੱਖ ਮੱਛੀ ਪੂੰਗ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੱਛੀ ਪੂੰਗ ਫਾਰਮਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ 1747.95 ਲੱਖ ਮੱਛੀ ਪੂੰਗ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੱਛੀ ਪੂੰਗ ਫਾਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 132727.55 ਟਨ ਮੱਛੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਈ।

1.24 ਰਾਜ ਵਿਚ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰ.ਕੇ.ਵੀ.ਵਾਈ ਸਕੀਮ ਦੇ ਡਿਵਲੋਪਮੈਂਟ ਆਫ ਨਾਨ-ਵਾਟਰ ਲਾਗਡ ਏਰੀਆ ਆਫ ਪੰਜਾਬ” ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ 188 ਮੱਛੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 373.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ 493 ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ।

ਆਰ .ਕੇ .ਵੀ .ਵਾਈ .ਦੇ ਡਿਵਲੋਪਮੈਂਟ ਆਫ ਵਾਟਰ ਲਾਗਡ ਏਰੀਆ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2016-17 ਤੱਕ ਕੁੱਲ 44 ਮੱਛੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 140.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ 180 ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ।

ਆਰ.ਕੇ. ਵੀ. ਵਾਈ. ਸਕੀਮ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮਾਡਰਨਾਈਜੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ ਤਹਿਤ ਪਹਿਲੇ ਫੇਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ 902.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ 7 ਸਰਕਾਰੀ ਮੱਛੀ ਪੂੰਗ ਫਾਰਮ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ), ਹਿਯਾਤਨਗਰ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ), ਮੋਹੀ (ਲੁਧਿਆਣਾ), ਬੀੜ ਦੌਸਾਂਝ ਨਾਭਾ(ਪਟਿਆਲਾ), ਫਰੀਦਕੋਟ (ਫਰੀਦਕੋਟ), ਮੱਲਵਾਲ (ਫਿਰੋਜਪੁਰ), ਰਾਏ ਕੇ ਕਲਾਂ (ਬਠਿੰਡਾ) ਨੂੰ ਮਾਡਰਨਾਈਜ ਅਤੇ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿਯਾਤਨਗਰ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ), ਮੋਹੀ (ਲੁਧਿਆਣਾ), ਬੀੜ ਦੌਸਾਂਝ ਨਾਭਾ(ਪਟਿਆਲਾ), ਮੱਲਵਾਲ

(ਫਿਰੋਜਪੁਰ), ਰਾਏ ਕੇ ਕਲਾਂ (ਬਠਿੰਡਾ) ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਟੇਕਓਵਰ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਫਾਰਮ ਰਾਜਸਾਸੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ (ਫਰੀਦਕੋਟ) ਦਾ ਕੰਮ ਜਲਦ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੂਜੇ ਫੇਜ਼ ਵਿੱਚ 1063.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸੀ ਆਰ.ਕੇ.ਵੀ.ਵਾਈ.ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਅਤੇ 50.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸੀ ਪੰਜਾਬ ਅਰਬਨ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ (ਪੁੱਡਾ) ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਟਾਲੀ (ਰੂਪਨਗਰ), ਬਾਗੜੀਆਂ ਫੱਗਣਮਾਜਰਾ (ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ), ਬੀੜ ਸਕਾਰਗਾਹ (ਕਪੂਰਥਲਾ) ਬੇਨਰਾ (ਸੰਗਰੂਰ), ਸੰਗਰੂਰ (ਸੰਗਰੂਰ), ਹਰਿਆਣਾ (ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ) ਅਤੇ ਢੰਡੂਆ (ਨਵਾਂਸਹਿਰ) ਨੂੰ ਮਾਡਰਨਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

1.25 ਸਰਕਾਰੀ ਮੱਛੀ ਪੂੰਗ ਫਾਰਮ ਬੇਨਰਾ (ਸੰਗਰੂਰ), ਸੰਗਰੂਰ (ਸੰਗਰੂਰ), ਬੀੜ ਸਕਾਰਗਾਹ (ਕਪੂਰਥਲਾ) ਫਾਰਮਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਟੇਕਓਵਰ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੱਛੀ ਪੂੰਗ ਫਾਰਮ ਹਰਿਆਣਾ (ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ), ਢੰਡੂਆ (ਨਵਾਂਸਹਿਰ), ਕਟਾਲੀ (ਰੂਪਨਗਰ) ਅਤੇ ਬਾਗੜੀਆਂ ਫੱਗਣਮਾਜਰਾ (ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ) ਦਾ ਕੰਮ ਲਗਭਗ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲਦ ਹੀ ਫਾਰਮ ਟੇਕ ਓਵਰ ਕਰ ਲਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨਵੇਂ ਚੁੱਕੇ ਕਦਮ

1.26 ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾ "ਹਰ ਖੇਤ ਕੋ ਪਾਣੀ" ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾ (ਪੀ.ਐਮ.ਕੇ.ਵਾਈ.) ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਫਾਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸਚਿਤ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਕਿ "ਪ੍ਰਤੀ ਡਰੋਪ ਵੱਧ ਫਸਲ" ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਹਾਤੀ ਖੁਸਹਾਲੀ ਲਿਆਉਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਗ ਹਨ:

- ੳ) ਐਨਸੀਲਿਰੇਟਿਡ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਬੈਨੀਫਿਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਏ.ਆਈ.ਬੀ.ਪੀ)
- ਅ) ਪੀ.ਐਮ.ਕੇ.ਐਸ.ਵਾਈ. (ਹਰ ਖੇਤ ਕੋ ਪਾਣੀ)
- ੲ) ਪੀ.ਐਮ.ਕੇ.ਐਸ.ਵਾਈ. (ਪਰ ਡਰੋਪ ਮੋਰ ਕਰੋਪ)
- ਸ) ਪੀ.ਐਮ.ਕੇ.ਐਸ.ਵਾਈ. (ਵਾਟਰਸੈਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ)

1.27 ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੂਹ 22 ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਿਲਾ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੀ.ਆਈ.ਪੀਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ.ਆਈ.ਪੀ.) ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

1.28 ਇਹ ਜਿਲਾ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸਟੇਟ ਲੈਵਲ ਸੈਂਕਸ਼ਨਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਉਪਰੰਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

1.29 ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਖਰਚੇ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 1697 ਖੇਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ (Agro Service Centre) ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਸਬਸਿਡੀ ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਅੱਗੇ ਛੋਟੇ ਤੇ

ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਿਬ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਲਾਭ ਬਿਨਾਂ ਵਾਧੂ ਖਰਚਾ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

1.30 ਖੇਤੀ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫਸਲ ਕਟਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 24828 ਉਪਕਰਣਾਂ ਤੇ 66.56 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ 2015-16 ਵਿੱਚ 37.96 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 22995 ਉਪਕਰਣਾਂ ਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।

1.31 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਪਲਾਟ ਆਧਾਰਿਤ ਫਸਲ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਫਸਲ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਬਲਾਕ ਨੂੰ ਯੂਨਿਟ ਮੰਨ ਕੇ ਮੁਆਵਜੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਲਾਭਾਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੌਜੂਦਾ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਇਨਪੁਟ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਲਾਭ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਲਾਭ ਵਾਲੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਮੌਜੂਦਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਬਦਲਾਅ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

1.32 ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੱਕੀ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਮੱਕੀ ਵਾਲੇ ਏਰੀਆ ਵਿਚ 64 ਟਨ ਦੀ ਕਪੈਸਟੀ ਵਾਲੇ 3 ਮੱਕੀ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ ਅਤੇ 16 ਟਨ ਦੀ ਕਪੈਸਟੀ ਵਾਲੇ 5 ਮੱਕੀ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

1.33 ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਵੀਨਤਮ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਤਾਜਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਨਿਬੁੰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਐਕਸੀਲੈਂਸ ਖਨੌਰਾ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) , ਸਬਜੀਆਂ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਐਕਸੀਲੈਂਸ ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ), ਆਲੂਆ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਐਕਸੀਲੈਂਸ ਦੁੱਗਰੀ (ਜਲੰਧਰ) ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

1.34 ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮੰਡੀਕਰਨ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜਬੂਤ ਕਰਨ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ 56 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਵਾਤਾਨੂਕੂਲਿਤ ਆਧੁਨਿਕ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਮੱਛੀ ਮਾਰਕੀਟ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ 61436 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲਿੰਕ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਕੇ 1821 ਫਸਲ ਖਰੀਦ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ 1200 ਕਰੋੜ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 7812 ਕਿਲੋਮੀਟਰ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਰੰਮਤ) 7786 ਕਿਲੋਮੀਟਰ (ਪੈਚ ਵਰਕ) ਅਤੇ 291 ਕਿਲੋਮੀਟਰ (ਡੀ.ਬੀ.ਵਰਕ) ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਵਿੱਚ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ 746 ਕਰੋੜ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 6348 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲਿੰਕ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਮੁਕੰਮਤ ਕਰੇਗਾ।

1.35 ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤੀ ਕਰਜਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਐਕਟ 2016 ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਰਹੀ ਹੈ।

ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ

1.36 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਫ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ, ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲਗਭੱਗ 99 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਿਸਾਨ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਯੋਗ ਰਕਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੇਠ ਖੇਤਰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧਾ ਕੇ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਪਜ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਖੜੋਤ ਆ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. (MSP) ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਜਿਹੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ, ਜੋ ਕੌਮੀ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰੇਗੀ।

1.37 ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਘਾਰ ਅਤੇ ਕਣਕ ਝੋਨੇ ਦੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਕਾਰਣ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਘੱਟ ਰਹੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਇਨਪੁਟ ਸਰੋਤ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

1.38 ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਕਿਸਾਨੀ ਆਮਦਨ ਘੱਟਣ ਨਾਲ ਕਰਜੇ ਵੱਧ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 5000 ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਮਿਆਂ ਵਲੋਂ ਆਤਮਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਲਾਹੇਵੰਦਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਸੂਲੀ ਕੀਮਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸੋਧਣ, ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣਾ, ਗੈਰ ਖੇਤੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਫਸਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਤੇ ਉਚਿਤ ਬੀਮਾ ਸਕੀਮ ਵਰਗੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

1.39 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਲੋਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨੇ ਸਾਲ 2015-16(ਪੀ) ਵਿੱਚ 267 ਲੱਖ ਟਨ ਰਿਕਾਰਡ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 284 ਲੱਖ ਟਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਊਰਜਾ, ਮੁੱਢਲਾ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ

ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਊਰਜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸਥਿਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਊਰਜਾ ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬੱਧ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਰਹੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਵਰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ A+ ਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਤੋਂ “ਬੈਸਟ ਪਰਫਾਰਮਿੰਗ ਪਾਵਰ ਯੂਟੀਲਿਟੀ ਇੰਨ ਕੰਟਰੀ” ਸਨਮਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ.ਸੀ.ਐਲ ਵੱਲੋਂ ਉਤਪਾਦਨ, ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਵੰਡ ਅਤੇ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਕਾਰਨ “ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਡਿਜੀਟਲ ਯੂਟੀਲਿਟੀ” ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੌਤਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਧਿਆ ਰੇਲ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਆਵਾਜਾਈ ਨੈੱਟ ਵਰਕ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਊਰਜਾ

ਬਿਜਲੀ

ਬਿਜਲੀ ਪਲਾਂਟ ਦੀ ਸਥਾਪਤ ਸਮਰੱਥਾ

2.2 ਸਾਲ 2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ 4967 ਮੈਗਾਵਾਟ ਅਤੇ ਹਾਈਡਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਮ (ਥਰਮਲ) ਸਮਰੱਥਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2327 ਮੈਗਾਵਾਟ ਅਤੇ 2640 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ। (ਬਾਕਸ: 18)

ਬਾਕਸ ਨੰ: 18 ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟ ਸਮਰੱਥਾ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਮੱਦ	ਮੈਗਾਵਾਟ					
		2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ)	2017-18 (ਅਨੁਮਾਨ)
1	ਹਾਈਡਰੋ	2293	2309	2309	2309	2327	2327
2	ਥਰਮਲ	2630	2630	2640	2640	2640	2640
	ਜੋੜ	4923	4939	4949	4949	4967	4967

ਸਾਧਨ: ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ

ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ

2.3 ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 34.65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) 29.15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ।

ਊਰਜਾ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ

2.4 ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 48880 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੁਲ ਊਰਜਾ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ 52774 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਹਾਈਡਰੋ ਅਤੇ ਸਟੀਮ/ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 7965 ਅਤੇ 6134 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 38675 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਹੋਰ ਵੱਖ-2 ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। (ਬਾਕਸ: 19)

ਬਾਕਸ ਨੰ: 19 ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ

(ਮਿ.ਕਿ.ਘੰ)

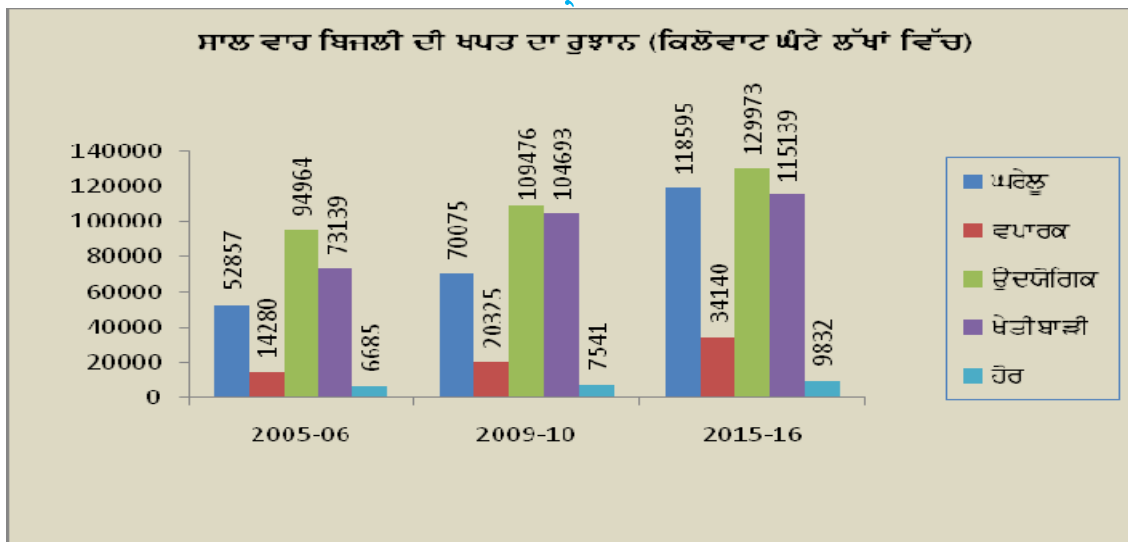
ਲੜੀ ਨੰ:	ਮੱਦ	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ)	2017-18 (ਅਨੁਮਾਨਤ)
1	ਹਾਈਡਰੋ	8351	8863	8471	9123	7965	7924
2	ਥਰਮਲ	18014	14899	10650	7269	6134	5089
3	ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਜਲੀ	19161	21650	28906	32488	38675	42736
	ਜੋੜ	45526	45412	48027	48880	52774	55749

ਸਾਧਨ: ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ

ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ

2.5 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ ਘਰੇਲੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। 10 ਸਾਲਾਂ 2005-06 ਤੋਂ 2015-16, ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਪਾਰਕ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਡਾਇਆਗ੍ਰਾਮ 2

ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲ

2.6 ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਵੱਧੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਟਿਊਬਵੈਲ/ਪੰਪ ਸੈਟਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 97611 ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦਾ ਬਿਜਲੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ 13,51,692 (ਟੈਂਟੇਟਿਵ) ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਬਾਕਸ ਨੰ: 20 ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ

ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਉਪਰਾਲੇ

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਵਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੁਲਾਘਾਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਘੱਟ ਪਾਵਰ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਪਾਵਰ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਕਈ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਪਲਾਈ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਗਰਿੱਡ ਸਬ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ (ਸੰਚਾਰ) ਲਾਈਨਾਂ ਵਢਾਉਣੀਆਂ, ਨਵੇਂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ, ਢਾਂਚਾਤਮਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਈ.ਟੀ.ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੁਵਿਧਾ ਕੇਂਦਰ, ਸਪਾਟ ਬਿਲਿੰਗ, ਬਿੱਲ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਈ-ਪੇਮੈਂਟ, ਬਿੱਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਲਗਾਉਣਾ ਆਦਿ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਜਿਹਾ ਰਾਜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੀ ਫੋਨ ਨੰ: 1912 ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਪਭੋਗਤਾ ਅਤੇ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਪਰਕ ਦੀ ਲੋੜ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ।

700 ਨਵੇਂ 66 ਕੇ.ਵੀ.ਸਬ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ 10000 ਸੀਕੇਟੀ. ਕਿ.ਮੀ.ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ (ਸੰਚਾਰ) ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਢਾਉਣ ਆਦਿ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ (ਸੰਚਾਰ) ਅਤੇ ਵੰਡ ਨੈੱਟ ਵਰਕ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਪੀਐਸਪੀਸੀਐਲ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਏ ਪੀ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ 8 ਘੰਟੇ ਸਪਲਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਸੱਮਰਥ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਕੁਨੋਕਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸਮਾਂਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੀਐਸਈਆਰਸੀ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

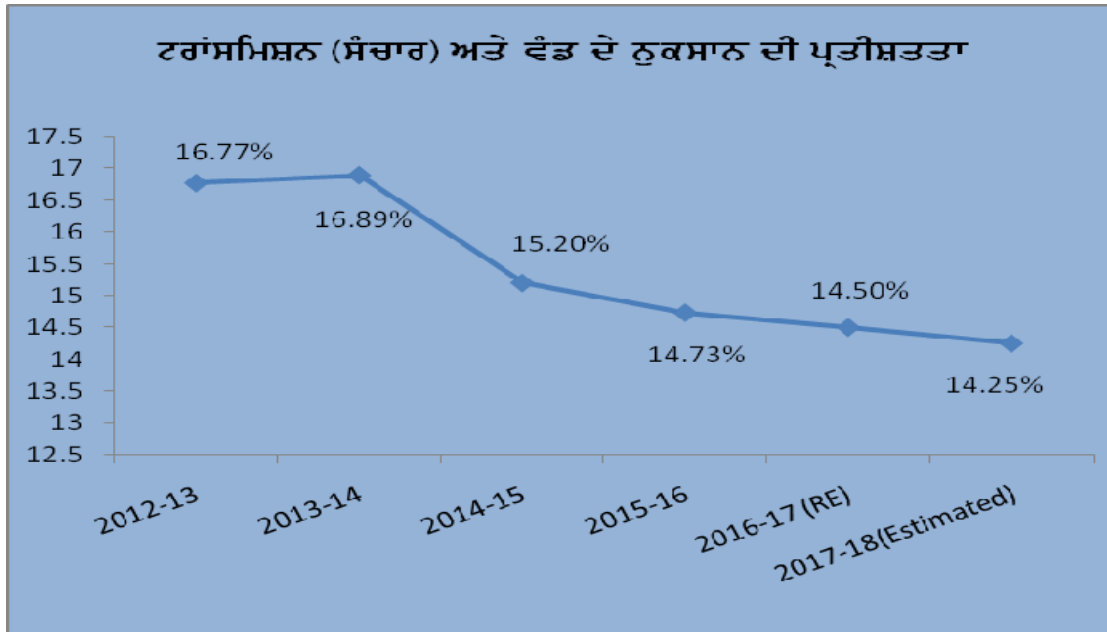
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਐਨ ਸੁਰਖਿਅਣ ਲਈ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਪੀਐਸਪੀਸੀਐਲ ਵੱਲੋਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ 200 ਯੂਨਿਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਤੱਕ ਦੀ ਮੁਫਤ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਟੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 100 ਕਿਲੋਵਾਟ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲਿਰੈਂਸ ਅਤੇ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੀ ਐਨ ਓ ਸੀ ਦੇਣ ਲਈ ਬਿਨੈ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਕਲੀਅਰਨੈਂਸ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਲੋਨੀਆ/ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕੰਪਲੈਕਸ/ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਮਾਲ/ਵਪਾਰਕ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ, 47 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ “ਗੋ ਲਿਵ” ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਨ ਲਾਈਨ ਗਤੀਵਿੱਧੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਵਧੀਆ ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਲਟੀਪਲ ਬਿੱਲ ਪੇਮੈਂਟਸ ਆਪਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਈ-ਪੇਮੈਂਟ, ਰੀਟੇਲ ਆਊਟਲੈਟਸ, ਸਪੋਟ ਬਿਲਿੰਗ ਅਤੇ ਕੁਲੈਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਬਿਲ ਪੇਮੈਂਟ ਮਸ਼ੀਨਾਂ। ਡਵੀਜ਼ਨ ਪੱਧਰ ਤੇ 24x7 ਨੋਡਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੇਂਦਰ, ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ (ਸੰਚਾਰ) ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦੌਰਾਨ ਨੁਕਸਾਨ

2.7 ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵੰਡ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2016-17 (ਸ਼ੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਦੌਰਾਨ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ (ਸੰਚਾਰ) ਅਤੇ ਵੰਡ ਘਾਟਾ (ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਤਕਨੀਕੀ) 14.50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2017-18(ਅਨੁਮਾਨਿਤ) ਦੌਰਾਨ ਘੱਟ ਕੇ 14.25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਾਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਗੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਘਾਟਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਹੋਈ ਊਰਜਾ ਉਪਲਬਧਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗੀ।

ਡਾਇਆਗ੍ਰਾਮ 3

ਪੈਟਰੋਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਪਤ

2.8 ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਪੈਟਰੋਲ ਦੀ ਖਪਤ 745243 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 2014-15 ਨਾਲੋਂ 12.45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਧ ਸੀ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਹਾਈ ਸਪੀਡ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀ ਖਪਤ 3302011 ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2014-15 ਨਾਲੋਂ 2.97 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਧ ਸੀ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਖਪਤ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 7.11 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ.ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2014-15 ਵਿਚ 64.12 ਲੱਖ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿਚ ਘੱਟ ਕੇ 62.27 ਲੱਖ ਹੋ ਗਈ। (ਅਨੈਕਚਰ ਸਾਰਣੀ 2.7)

ਨਵਿਆਣਯੋਗ ਉਰਜਾ

2.9 ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਨਵਿਆਣਯੋਗ ਉਰਜਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਧਰਾਤਲੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰਾਜ ਕੋਲ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਹਿਰੀ ਸਿੰਜਾਈ ਦਾ ਨੈੱਟ ਵਰਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ/ਮਾਈਕਰੋ/ਮਿੰਨੀ ਪਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਬਾਕਸ: 21 ਨਵਿਆਣਯੋਗ ਉਰਜਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਾਰ ਅਨੁਮਾਨਤ ਅਤੇ ਸਥਾਪਤ ਸਮਰੱਥਾ ਪੰਜਾਬ (31-3-2017 ਤੱਕ)

(ਮੈਗਾਵਾਟ)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਉਰਜਾ ਦੇ ਸਾਧਨ	ਅਨੁਮਾਨਤ ਸਮਰੱਥਾ (2022)	ਸਥਾਪਤ ਸਮਰੱਥਾ
1	ਛੋਟੀ ਪਣ-ਸ਼ਕਤੀ	250	145.15
2	ਬਾਇਓ ਮਾਸ ਸ਼ਕਤੀ	600	62.5
3	ਕੋਜਨਰੇਸਨ ਬੈਗਸੇ	500	410
4	ਵਿਅਰਥ ਤੋਂ ਉਰਜਾ	50	1.5
5	ਸੋਲਰ	1000	784

ਸਾਧਨ: ਪੰਜਾਬ ਐਨਰਜੀ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ

ਬਾਕਸ: 22 ਨਵਿਓਣਯੋਗ ਉਰਜਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ

ਪੰਜਾਬ ਐਨਰਜੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਏਜੰਸੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਵਿਓਣਯੋਗ ਉਰਜਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਰਾਜ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ NRSE ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਸੰਚਿਤ ਸਮਰਥਾ 1446.15 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਸਾਲ 2022 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਉਰਜਾ ਦੇ ਨਵਿਓਣਯੋਗ ਸਰੋਤਾਂ ਦੁਆਰਾ 2400 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੋਰ ਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਇਹ ਯੋਗਦਾਨ ਸੋਲਰ, ਬਾਇਓਮਾਸ, ਕੋ-ਜਨਰੇਸ਼ਨ, ਹਾਈਡਲ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਦ ਤੋਂ ਉਰਜਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਆਵੇਗਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਨਵਿਓਣਯੋਗ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਉਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਨਿਕਾਸ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਸੋਲਰ ਉਰਜਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ: ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸੂਰਜੀ ਉਰਜਾ ਜੋ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 300 ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਬਦਲਾਵ ਦਾ ਪੱਧਰ 4-7 ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ/ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ, ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਹਾਸ਼ਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਿਤ ਸਮਰਥਾ 723.5 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਬਿਆਸ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ 60.5 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲਾ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਲੱਗਿਆ ਪਲਾਂਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਨਿਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਲਾਂਟ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਐਨਰਜੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਏਜੰਸੀ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਤੀਜੇ ਫੇਜ਼ ਅਧੀਨ ਬਿਲਡ ਓਨ ਅਤੇ ਓਪਰੇਟ (BOO) ਅਧਾਰਿਤ 500 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਸਮਝੌਤੇ ਅਤੇ ਪਾਵਰ ਖੀਦ ਸਮਝੌਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ 2017 ਤੱਕ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕੁੱਲ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤੀ ਸਮਰਥਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 100 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ, ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 150 ਮੈਗਾਵਾਟ, ਇੱਕ 50 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਇੱਕ 25 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੀਜੇ ਫੇਜ਼ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਬਾਇਓਮਾਸ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ: ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਆਰਥਿਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਦ ਜਿਵੇਂ ਕਪਾਹ ਦੇ ਡੰਠਲ, ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਹਾਲੀ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦਾ ਛਿਲਕਾ ਆਦਿ ਉਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੁੱਲ 62.5 ਮੈਗਾਵਾਟ ਕੁੱਲ ਸਮਰਥਾ ਦੇ 7 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਮਾਣੂਕੇ ਗਿੱਲ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿੱਖੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, 6 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਾਇਓਮਾਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਾਇਓ ਮੀਥਾਨੇਸਨ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਮਰਥਾ 4 ਮੈਗਾਵਾਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਧੀਨ ਹਨ।

ਕੋ-ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ: ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸਥਾਪਿਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਆਧਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਪਲਾਂਟ ਉਦਯੋਗ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ਼ੁਗਰ, ਕਾਗਜ਼, ਖਾਦ, ਰਸਾਇਣ, ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਇੱਕੋ ਸਮਰਥਾ ਇਸ ਸਮੇਂ 500 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੈ। 410 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ 50 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਧੀਨ ਹਨ।

ਮਾਈਕਰੋ/ਮਿਨੀ ਹਾਈਡਰੋ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ: ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਕੇਨਾਲ ਫਾਲਜ਼ ਤੇ 250 ਮੈਗਾਵਾਟ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸਮਰਥਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 145.15 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ 28.20 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਧੀਨ ਹਨ।

ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਦ ਤੋਂ ਉਰਜਾ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ: ਇਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭਗ 5000 ਮੀਟਰੀਕ ਟਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਗਰ ਅਤੇ ਸਨਅਤੀ ਰਹਿੰਦ ਠੋਸ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦ ਦੀ ਇਸ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਖੁਸ਼ਨੁਮਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗੀ। ਇੱਕ ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਹੋਬੇਵਾਲ ਡੇਅਰੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ 2 ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਜਮਸ਼ੇਰ ਡੇਅਰੀ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਤਾਜਪੁਰ ਡੇਅਰੀ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹਨਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦਰਸਾਏ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਰਕਾਰ 30% ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਨਾਲ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਸੋਲਰ ਵਾਟਰ ਪੰਪਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੈਪਸਟੀ ਪ੍ਰਤੀ 5 ਐਚ. ਪੀ. ਹੈ ਨੂੰ ਇੰਸਟਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਬੱਧ ਹੈ, 20 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸੋਲਰ ਪੀ.ਵੀ. ਕੇਨਾਲ ਟਾਪ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। 5 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 15 ਮੈਗਾਵਾਟ ਐਲੋਕੇਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਹਨ। 5 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧ ਸਟ੍ਰੀਟ ਲਾਈਟਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਸਟਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਲਗਭੱਗ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਲਾਈਟਾਂ ਇੰਸਟਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਸਟ੍ਰੀਟ ਲਾਈਟ ਦੀ ਲਗਭੱਗ ਕੀਮਤ 14 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 30% ਸਬਸਿਡੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਅਗਸਤ, 2014 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਨੈੱਟ ਮੀਟਰਿੰਗ ਪਾਲਿਸੀ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸੋਲਰ ਉਰਜਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰੇਗੀ।

ਕੇਨਾਲ ਟੋਪ ਸੋਲਰ ਪੀ ਵੀ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

ਐਮ ਐਨ ਆਰ ਈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ “ ਪਾਇਲਟ-ਕਮ-ਡਿਮੋਨਸਟਰੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਫਾਰ ਗਰਿੱਡ ਕੁਨੈਕਟਿਡ ਸੋਲਰ ਪੀ ਵੀ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟਸ ਆਨ ਕੇਨਾਲ ਟਾਪ ਐਂਡ ਕੇਨਾਲ ਬੈਂਕਸ “ ਤਹਿਤ ਡਿਵੈਲਪਰਾਂ ਨੂੰ BOO ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪੇਡਾ ਨੇ 20 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ ਕੇਨਾਲ ਟਾਪ ਸੋਲਰ ਪੀ ਵੀ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਐਲੋਕੇਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। 20 ਮੈਗਾਵਾਟ ਵਿੱਚੋਂ, ਹਰੇਕ 2.5 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ ਦੇ 2 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੇ ਮਾਰਚ, 2017 ਤੱਕ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 15 ਮੈਗਾਵਾਟ ਸਮਰਥਾ (2× 7.5) ਦੇ 2 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮਾਰਚ, 2018 ਤੱਕ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ

2.10 ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਅਤੇ ਧੂੰਏਂ ਰਹਿਤ ਊਰਜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਭਰਪੂਰ ਖਾਦ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ (ਪੈਡਾ) ਵਲੋਂ 4000 ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਏ ਹਨ।

ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਥਰਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

2.11 ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਸੋਲਰ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਾਪਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਊਰਜਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਸੋਲਰ ਥਰਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਊਰਜਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਪੂਰਕ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੂਰਜੀ ਥਰਮਲ ਵਿਸਥਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ (ਪੈਡਾ) ਦੁਆਰਾ 7360 ਸੋਲਰ ਸਟਰੀਟ ਲਾਈਟਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਇਨਫ੍ਰਾਸਟਰਕਚਰ

ਸੜਕਾਂ

2.12 ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੜਕਾਂ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 100483 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਲੰਬਾਈ 84603 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੀ। 20.4.2017 ਤੱਕ ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਈ ਵੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਐਨ ਐਚ ਡੀ ਪੀ) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਰਗਾਂ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ: 4 ਲੇਨਿੰਗ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਪਾਤੜਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ/ਹਰਿਆਣਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਐਨ ਐਚ-71 ਅਤੇ 4 ਲੇਨਿੰਗ ਪਟਿਆਲਾ-ਸੰਗਰੂਰ-ਬਠਿੰਡਾ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਨ, 4 ਲੇਨਿੰਗ ਜੀਰਕਪੁਰ-ਰਾਜਪੁਰਾ-ਪਟਿਆਲਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਐਨ ਐਚ 64 ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ -ਤਰਨਤਾਰਨ-ਹਰੀ ਕੇ-ਫਰੀਦਕੋਟ-ਬਠਿੰਡਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਐਨ ਐਚ 15 ਦਾ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। 4 ਲੇਨਿੰਗ ਜਲੰਧਰ-ਮੋਗਾ-ਬਰਨਾਲਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਐਨ ਐਚ 71 ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਟੇਜ ਤੇ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ 4 ਲੇਨਿੰਗ ਜਲੰਧਰ-ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਹਿਮਾਚਲ ਬਾਰਡਰ ਤੱਕ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਰੇਲਵੇ

2.13 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਨੈੱਟ ਵਰਕ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰੂਟ ਲੰਬਾਈ ਸਾਲ 2015 ਦੌਰਾਨ 1844.649 ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2014 ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੰਬਾਈ 1819.73 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੀ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ

2.14 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਹਨ ਜੋਕਿ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅੰਤਰ- ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ, ਐਸ.ਏ.ਐਸ. ਨਗਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਹਨ। ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਫੋਰਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਠਾਨਕੋਟ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਸਿਵਲ ਇਨਕਲੇਵ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵਿਖੇ ਏਅਰ ਕਾਰਗੋ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅਤੇ ਅੰਤਰਦੇਸੀ ਕੰਟੇਨਰ ਡਿਊ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਹੈ।

ਘਰੇਲੂ ਏਅਰ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਔਸਤਨ 6652 ਯਾਤਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਅਤੇ ਔਸਤਨ 13.10 ਟਨ ਮਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਹੈਂਡਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਅਰ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਔਸਤਨ 980 ਯਾਤਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਅਤੇ 1.8 ਟਨ ਮਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਹੈਂਡਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਟਰਮੀਨਲ , ਐਸ.ਏ.ਐਸ. ਨਗਰ

2.15 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ , ਏਅਰਪੋਰਟਸ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਐਮ.ਓ.ਯੂ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਐਸ.ਏ.ਐਸ.ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਸਿਵਲ ਏਅਰ ਟਰਮੀਨਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 306 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਖਰਚਾ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਜੁਆਇੰਟ ਵੈਂਚਰ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ 24.50% ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੁਆਇੰਟ ਵੈਂਚਰ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਅਰਪੋਰਟ ਲਿਮਿਟਡ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਵੇਂ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟਰਮੀਨਲ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ 11 ਸਤੰਬਰ, 2015 ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਟਰਮੀਨਲ ਤੋਂ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਉਡਾਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੱਗਭਗ 35 ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣਾਂ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਡਾਣ ਦੁਬਈ ਵਾਸਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਫਤੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਡਾਣਾਂ ਸ਼ਾਰਜਾਹ ਲਈ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿਵਲ ਇਨਕਲੇਵ ਬਠਿੰਡਾ

2.16 ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਫੋਰਸ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਭਸਿਆਣਾ ਨੇੜੇ ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ 2 ਵਪਾਰਕ ਉਡਾਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿਵਲ ਏਅਰ ਟਰਮੀਨਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰਕੇ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਇਨਕਲੇਵ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁੱਕਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇਨਕਲੇਵ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇੜੇ ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਵਿਖੇ ਸਿਵਲ ਏਅਰਪੋਰਟ

2.17 ਏਅਰ ਪੋਰਟਸ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 7.5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਕੁਆਇਰ ਕਰਕੇ ਡਾੱਪਲਰ ਵੈਰੀ ਹਾਈ ਫ੍ਰੀਕੁਐਂਸੀ ਓਮਨੀ-ਰੇਂਜ (ਡੀ ਵੀ ਓ ਆਰ) (ਨੇਵੀਗੇਸ਼ਨ ਏਡ) ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਆਈਸੋਲੇਸ਼ਨ ਬੇਅ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਏਅਰ ਪੋਰਟਸ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਡੀ.ਵੀ.ਓ.ਆਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਰਨਵੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਰਨਵੇ ਦੀਆਂ ਲਾਇਟਾਂ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਏਅਰਪੋਰਟ ਆਫ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਮੁੱਕਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੱਟ ਵਿਜੀਬਿਲਟੀ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਉਡਾਣਾਂ ਲੈਂਡ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਸ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਜਲਦ ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ।

ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਫੋਰਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਦਮਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਿਵਲ ਇਨਕਲੇਵ

2.18 ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਫੋਰਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਦਮਪੁਰ ਨੇੜੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਸਿਵਲ ਇਨਕਲੇਵ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਲੀਅਰਨੈਂਸ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 40 ਏਕੜ 14 ਮਰਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 16.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 40 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਜਲਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰੁਣ ਜੇਟਲੀ ਵਲੋਂ ਮਿਤੀ 16.12.2016 ਨੂੰ ਇਸ ਏਅਰ ਟਰਮੀਨਲ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

2.19 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਫਲਾਇੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਏਅਰਕਾਫਟ ਮੇਂਟੇਨੈਂਸ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸਟੈਂਡਰਡ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਫਲਾਇੰਗ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ ਮੇਂਟੇਨੈਂਸ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਦੇਖਰੇਖ ਕਰੇਗੀ। ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਐਡਵਾਂਸ ਫਲਾਇੰਗ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸੈਸਨਾ 172 ਸਿੰਗਲ ਇੰਜਨ ਟ੍ਰੇਨਰ ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ 4.73 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਟੈਕਨਮ ਪੀ-2006 ਟੀ ਟਵਿਨ ਇੰਜਨ ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ 3.88 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉੱਚਤਰ ਸਿਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਐਰੋਨਾਟੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੰਚਾਰ

2.20 ਪੰਜਾਬ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 31-03-2016 ਤੱਕ ਕੁੱਲ 659460 ਲੈਂਡ ਲਾਈਨ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਹਨ। 31-03-2016 ਤੱਕ ਕੁੱਲ 3566447 ਮੋਬਾਈਲ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਹਨ। ਮਾਰਚ, 2016 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੇ 83.40 ਟੈਲੀ-ਡੈਂਸਿਟੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 106.10 ਟੈਲੀਡੈਂਸਿਟੀ ਹੈ। ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਡੈਂਸਿਟੀ 71.97 ਹੈ ਜਦਕਿ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ 51.26 ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ 154.18 ਟੈਲੀਡੈਂਸਿਟੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 149.78 ਹੈ।

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲਗੇ ਮੌਜੂਦਾ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਜੀਵਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਵੀਂ ਪਾਲਸੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਪਾਲਸੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਤਵ ਦੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਰਾਜ ਬਣੇਗਾ।

ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੋਂ ਉਦਯੋਗ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਦਯੋਗ/ਸੈਕੰਡਰੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਟਰਸਰੀ ਸੈਕਟਰ ਵੱਲ। ਇਸ ਲਈ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੁਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿਸਾ ਸਾਲ 2015-16(Q) ਦੌਰਾਨ 25.04 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

3.2 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਮਾਈਕਰੋ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਇਕਾਈਆਂ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇਕਾਈਆਂ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਖੇਤਰੀ ਅਸੰਤੁਲਨ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਐਮਐਸਐਮਐਮਈ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਚਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਖੇਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸਮਰਪਤ ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਲੱਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਮਐਸਐਮਐਮਈ-ਕਲਸਟਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਕੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਐਮਐਸਐਮਐਮਈ ਕਲੱਸਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਪੈਸਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਫਾਰ ਵਾਹੀਕਲ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਸੰਚਾਰੂ ਕੌਸਲ ਮਾਈਕਰੋ, ਸਮਾਲ ਐਂਡ ਮਿਡਲ ਐਂਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਜ਼ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਐਮਐਸਐਮਐਮਈਡੀ) ਐਕਟ 2006 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਿਤ ਇਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਖੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕੌਸਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕੌਸਲ ਰਾਹੀਂ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਅਦਾਇਗਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਲੰਧਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਐਮਐਸਐਮਐਮਈ ਸੁਵਿਧਾ ਕੌਸਲਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਐਮਐਸਐਮਐਮਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ।

ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ

3.3 ਬਾਕਸ 23 ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਦਾ ਕੁੱਲ ਵਿਕਾਸ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਾਕਸ: 23 ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ(ਕਿਊਮੇਲੇਟਿਵ)

ਸਾਲ	ਯੂਨਿਟ(ਨੰ:)			ਰੋਜਗਾਰ(ਨੰ:)			ਨਿਵੇਸ਼(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)			ਉਤਪਾਦਨ(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
	SSU	L&M	Total	SSU	L&M	Total	SSU	L&M	Total	SSU	L & M	ਕੁੱਲ
2011-12	151977	380	152357	1033553	238589	1272142	9815	50176	59991	56184	92393	148577
2012-13	154421	428	154849	1077616	240293	1317909	11459	53705	65164	62971	77557	140528
2013-14	156518	445	156963	1112858	243820	1356678	12961	55244	68205	74606	91130	165736
2014-15	158655	454	159109	1139126	246087	1385213	14191	64652	78843	84630	87703	172333
2015-16 (ਆਰਜ਼ੀ)	161400	465	161865	1148000	258391	1406391	15700	71117	86817	93000	92088	18508
2016-17 (ਆਰਜ਼ੀ)	164628	475	165103	1159480	271310	1430790	17427	78228	95655	102300	96692	198992

ਸਾਧਨ:- ਉਦਯੋਗ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ।

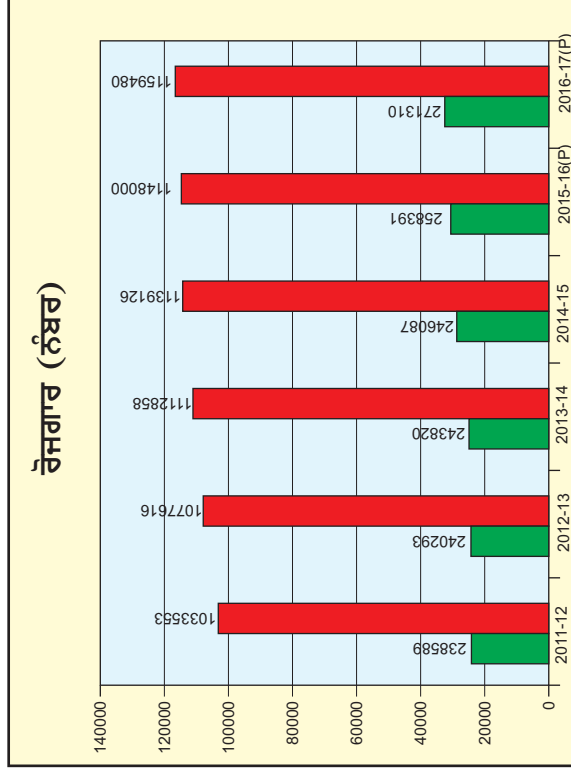
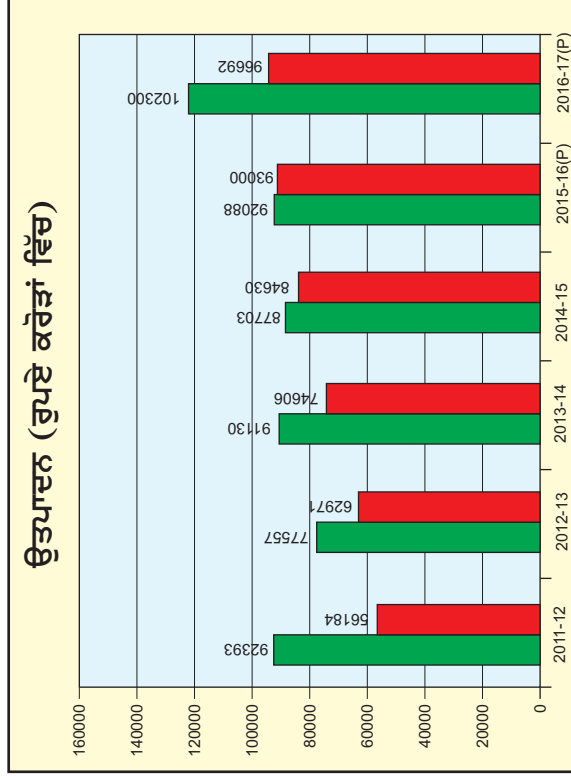
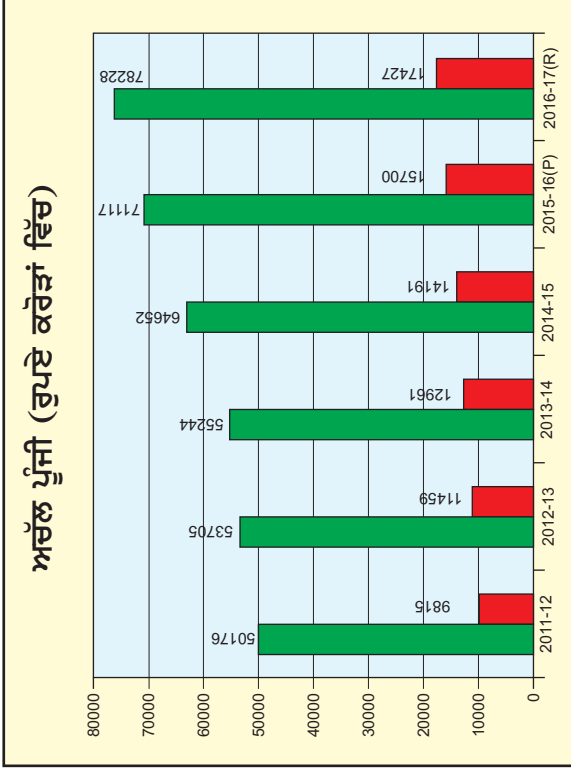
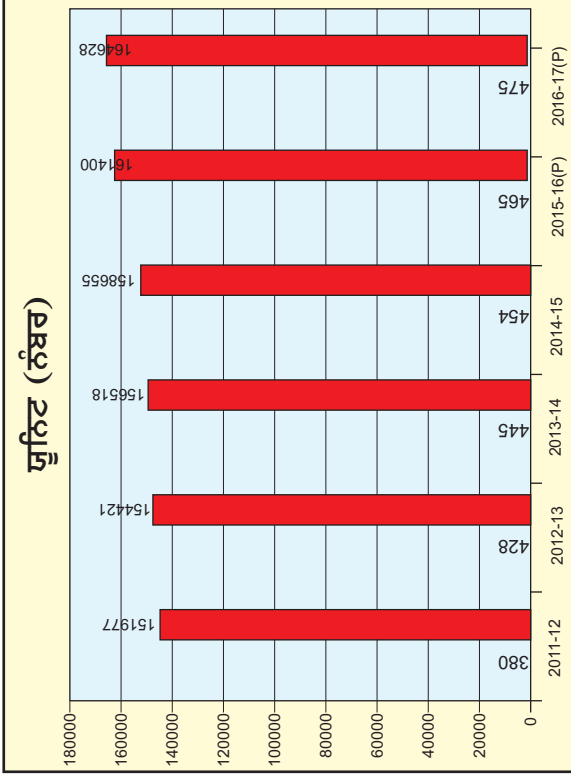
ਨੋਟ:- ਐਸ.ਐਸ.ਯੂ. ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ, ਐਲ.ਐਡ ਐਮ. ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉਦਯੋਗ।

ਮਾਈਕਰੋ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਉਦਯੋਗ (ਐਮਐਸਐਮਈ)

3.4 ਸਾਲ 2015-16 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 465 ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 71117 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ 2.58 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 92088 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਕੇ 475 ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 78,228 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ 96692 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮੇਤ 2.71 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

3.5 ਸਾਲ 2015-16 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 161400 ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 15700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ 11.48 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 93000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਕੇ 164628 ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ

ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀ

■ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ

■ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ

ਦੁਆਰਾ 17427 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ ਨਾਲ 11.59 ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ 102300 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ

3.6 ਉਦਯੋਗ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ(ਬਾਕਸ 24) ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਾਲ 2015-16 (ਤੁਰੰਤ) ਦੌਰਾਨ ਵਿਕਾਸ ਦਰ 5.40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਅਗੇਤੋ) ਵਿਚ 4.57 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਬਾਕਸ: 24 ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਪੰਜਾਬ/ਭਾਰਤ ਸਥਿਰ(2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)

ਸਾਲ	ਪੰਜਾਬ		ਭਾਰਤ	
	ਵਿਕਾਸ ਦਰ	ਜੀ.ਐਸ.ਡੀ.ਪੀ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ	ਵਿਕਾਸ ਦਰ	ਜੀ. ਡੀ.ਪੀ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ
2012-13	2.23	24.83	3.9	28.85
2013-14 (ਆਰ)	4.67	24.69	4.3	28.34
2014-15 (ਆਰਜ਼ੀ)	5.01	24.97	6.1	28.21
2015-16 (ਤੁਰੰਤ)	5.40	25.04	8.6	28.37
2016-17 (ਅਗੇਤੋ)	4.57	24.75	6.0	28.21

ਇੰਡੈਕਸ ਆਫ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ (ਆਈ.ਆਈ.ਪੀ.)

3.7 ਕੇਦਰੀ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗਾਈਡ ਲਾਈਨਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਵਿਚ 313 ਰਜਿਸਟਰਡ ਚੋਣਵੀਆਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਈ.ਆਈ.ਪੀ.) ਅਧਾਰ ਸਾਲ 2011-12=100 ਤੇ ਤਿਮਾਹੀਵਾਰ/ਸਲਾਨਾਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

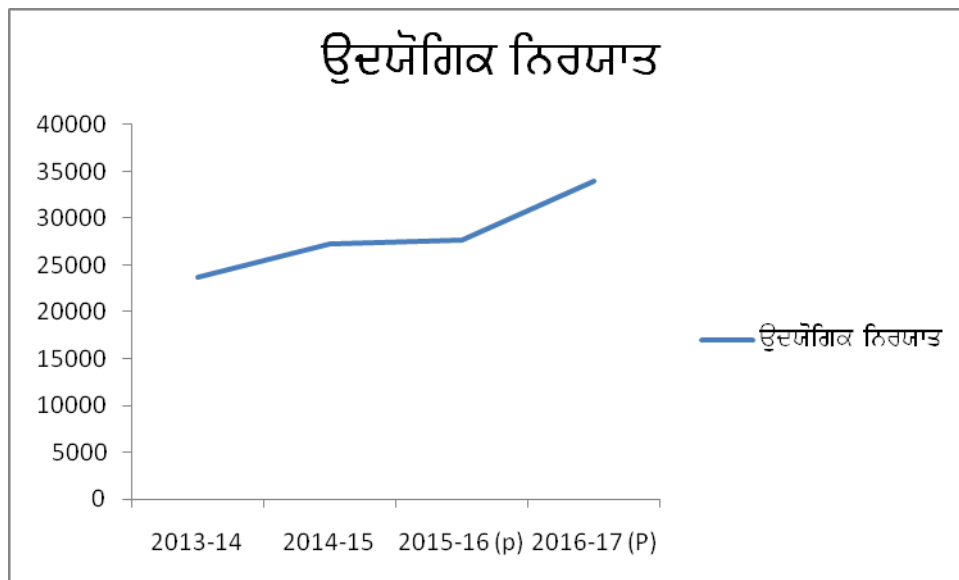
ਬਾਕਸ: 25 ਨਿਰਮਾਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਈ.ਆਈ.ਪੀ. ਦਾ ਸਲਾਨਾ ਵਿਕਾਸ ਪੰਜਾਬ/ਭਾਰਤ

ਸਾਲ	ਪੰਜਾਬ	ਭਾਰਤ
		ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)
2013-14	0.9	3.6
2014-15	1.3	3.9
2015-16	2.1	3.0
2016-17 (ਦੁਜੇ ਕੁਆਟਰ ਤੱਕ)	1.9	4.9

ਉਦਯੋਗਿਕ ਨਿਰਯਾਤ

3.8 ਰਾਜ ਤੋਂ ਸਾਲ 2014-15 ਅਤੇ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਨਿਰਯਾਤ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 27,235 ਅਤੇ 27,746 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਤੋਂ ਨਿਰਯਾਤ 33,962 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਡਾਇਆਗ੍ਰਾਮ 4

ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਸਰਵੇ (ਏ.ਐਸ.ਆਈ.)

3.9 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਮੂਨਾ ਸਰਵੇਖਣ ਸੰਗਠਨ ਵਲੋਂ ਐਨੁਅਲ ਸਰਵੇ ਆਫ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਹੀਂ ਰਜਿਸਟਰਡ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦਾ ਡੈਟਾ ਹਰ ਸਾਲ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਲ 2013-14 ਦੌਰਾਨ 12278 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 2014-15 ਵਿੱਚ 12413 ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 1.10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਚੱਲ ਪੂੰਜੀ ਸਾਲ 2013-14 ਵਿਚ 39,35,562 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2014-15 ਵਿੱਚ 411,40,17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ 4.53 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਨੈਟ ਵੈਲਿਊ ਏਡਿਡ ਵਿੱਚ ਵੀ 2.29 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਰੋਜਗਾਰ ਵਿੱਚ 3.24 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਬਾਕਸ 26) ।

ਬਾਕਸ:26 ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਫੈਕਟਰੀਆਂ

ਕ੍ਰਮ ਅੰਕ	ਸ਼ੱਦ	ਯੂਨਿਟ	2012-13	2013-14	2014-15
1	ਫੈਕਟਰੀਆਂ	ਗਿਣਤੀ	12427	12278	12413
2	ਅਚੱਲ ਪੂੰਜੀ	ਲੱਖ ਰੁਪਏ	3906929	3935562	4114017
3	ਮੁਲਾਜਮ	ਗਿਣਤੀ	583520	602818	583316
4	ਨੈਟ ਵੈਲਿਊ ਏਡਿਡ	ਲੱਖ ਰੁਪਏ	1984470	2006476	2052371

ਸਾਧਨ:- ਐਨੁਅਲ ਸਰਵੇ ਆਫ ਇੰਡਸਟਰੀ।

ਬਿਜਲੀ

3.10 ਪੰਜਾਬ ਪਾਵਰ ਸਰਪਲੱਸ ਰਾਜ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਉੱਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਰ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੇ 66 ਕੇ.ਵੀ. ਸਬ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 400 ਕੇ.ਵੀ.ਏ ਸਬ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼ਕਤੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖਰਚੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੂਨਿਟਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੀ, ਨਿਰਵਿਘਨ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰੇਗੀ। ਸਾਰੇ ਯੂਨਿਟਾਂ ਲਈ, ਵਪਾਰਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 5 ਸਾਲ ਤੱਕ 5 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ (ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ) ਤੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਫੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਸਨਅਤੀ ਅਸਟੇਟ, ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਅਤੇ ਕਲਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਕੁਨੈਕਟੀਵਿਟੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ

3.11 ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਮਾਰਕਿਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੰਗੀਆਂ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰੇਗੀ। ਰਾਜ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਸਟੇਟ ਸਕਿਲ ਮਿਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਦਯੋਗ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਕਲੱਸਟਰਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ ਕਲੱਸਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਕਲੱਸਟਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਲੱਸਟਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਅਡਵਾਂਸ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਉੱਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਦਮੀ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਉਚਾਈਆਂ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਸੈਂਟਰ ਜਾਂ ਗੁਣਛਾਪ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਗੇ।

ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ

3.12 ਰਾਜ ਸਨਅਤੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਏਗਾ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪਾਰਕ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਦਾਰੇ ਇੱਕ ਏਜੰਸੀ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਰਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੋਲਕਤਾ ਸਨਅਤੀ ਕੌਰੀਡੋਰ (ਏ.ਕੇ.ਆਈ.ਸੀ.) ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਹੱਥ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਫਰੇਡ ਕੌਰੀਡੋਰ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪੁਰਾ, ਸਰਹਿੰਦ, ਚੌਰਾਹਾ, ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਸਬੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-ਲੁਧਿਆਣਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ-ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕੌਰੀਡੋਰ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵੀ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪਾਰਕ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ:-

ਆਟੋਮੋਬਾਇਲ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਪਾਰਕ, ਜਿਸਨੂੰ ਫਰੇਟ ਕੌਰੀਡੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਗ੍ਰੀਨਫੀਲਡ ਲਾਈਟ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪਾਰਕ ਨੂੰ ਵੀ ਫਰੇਟ ਕੌਰੀਡੋਰ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਫੂਟਵੀਅਰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਲੈਂਦਰ ਐਪਰਲ ਪਾਰਕ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਸਪੋਰਟ ਗੁੱਡਜ਼ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਟੈਕਨੀਕਲ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਏਰੋਸਪੇਸ ਅਤੇ ਡਿਫੈਂਸ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਸਬੰਧੀ ਅਡਵਾਂਸਡ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੋਲਕਾਤਾ ਸਨਅਤੀ ਕੌਰੀਡੋਰ (ਏ.ਕੇ.ਆਈ.ਸੀ.) ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਦ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੂਡ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਏਅਰ ਕਾਰਗੋ ਹੱਥ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਨਿਰਯਾਤ ਕੇਂਦਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਨਵਾਂ ਕਾਰਗੋ ਨਿਰਯਾਤ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰਾਜਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਆਈ ਟੀ ਅਤੇ ਈ.ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਆਟੋਮੋਬਾਇਲ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਰੈਡਰ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਨਟੈਗਰੇਟਿਡ ਐਨਆਰਐ

ਸਈ ਨਿਰਮਾਣ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਨਵਾਂ ਕਾਰਗੋ ਨਿਰਯਾਤ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰਾਜਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਆਈ ਟੀ ਅਤੇ ਈ.ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਆਟੋਮੋਬਾਇਲ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਰੈਡਰ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਨਟੈਗਰੇਟਿਡ ਐਨਆਰਐਸਈ ਨਿਰਮਾਣ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਬੀਪੀਓ ਕਲਸਟਰ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਾਂਝਾ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ

3.13 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਰੇਕ ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵੇਸਟ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਡਾਇੰਗ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਲਈ ਵੀ 3 ਸੀ.ਈ.ਟੀ.ਪੀਜ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗੀ।

ਸਰਕਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਕੱਪੜਾ ਅਤੇ ਫੈਸ਼ਨ ਸਬੰਧੀ ਲਗਾਏ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਨਿਫਟ ਦਾ ਇੱਕ ਅਦਾਰਾ ਬਣਾਏਗੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉੱਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਹਾਈ-ਟੈਕ ਸਾਈਕਲ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵਾਂ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਪਾਰਕ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ, ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ, ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕੇਂਦਰ, ਵੇਅਰਹਾਊਸਿੰਗ ਅਤੇ ਲਾਜਮੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਅਤੇ ਇੰਟਰਪ੍ਰਿਨਿਊਰ

3.14 ਰਾਜ ਦੀ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਆਪਣੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਵੇਗਾ। ਰਾਜ ਇੱਕ ਈਕੋ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਈਕੋ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ

ਲਈ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਦਯੋਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਵੋਤਮ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਾਜ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਅਤੇ ਇੰਟਰਪ੍ਰਿਨਿਉਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰਪਤ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰੇਗਾ।

ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਦਮਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਨਕਿਊਬੇਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਐਮਐਸਐਮਈ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਐਸਪਾਇਰ ਸਕੀਮ (ਇੰਨੋਵੇਸ਼ਨ ਉੱਦਮਤਾ ਅਤੇ ਖੇਤੀ-ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਉੱਨਤੀ) ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੇਗੀ।

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਸਪਾਇਰ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਇਨਕਿਊਬੇਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗੀ:-

- (ੳ) ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਪੀਏਯੂ) ਵਿਖੇ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਬਿਜਨਸ ਇਨਕਿਊਬੇਟਰ (ਟੀਬੀਆਈ) ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗੀ।
- (ਅ) ਜਲੰਧਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ 4 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਵਲੀਹੁੱਡ ਬਿਜਨਸ ਇਨਕਿਊਬੇਟਰ (ਐਲਬੀਆਈ) ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗੀ।

3.15 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪਾਲਿਸੀ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗਾਏ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ 5 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਬਿਜਲੀ ਟੈਰਿਫ ਤੋਂ ਲਾਭ ਦੇਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦਰ, ਪ੍ਰਾਪਟੀ ਟੈਕਸ, ਸਟੈਂਪ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਆਦਿ ਲਾਭ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਾਮਨ ਫੈਸਿਲਟੀ ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਕਿਲ ਸੈਂਟਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ “ਵੈਂਡਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ” ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਨਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਬਾਰਡਰ ਅਤੇ ਕੰਡੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਮਐਸਐਮਈ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣ ਲਈ 5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਲਾਨਾ ਵਿਆਜ ਵਿੱਚ ਬੈਕ-ਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਲਾਭ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਬੀਮਾਰ ਇਕਾਈਆਂ ਮੁੜ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਿਲ/ਜੁਰਮਾਨਾ ਉਪਰ ਲਾਇਆ ਵਿਆਜ ਆਦਿ ਮਾਫ ਕਰਨਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਉਦਯੋਗ ਤੇ ਕਮਰਸ ਵਿਭਾਗ One Time Settlement Policy ਬਣਾਏਗਾ, ਜਿਸ ਤੇ ਤਹਿਤ ਉੱਦਮੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਤਹਿਤ ਲਏ ਲੋਨਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਹੈਲਥ, ਆਈ ਟੀ ਅਤੇ ਈਐਸਡੀਐਮ, ਲਾਈਫ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਅਤੇ ਐਂਕਰ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਫਿਸਕਲ ਲਾਭ ਦੇਵੇਗਾ।

ਈਜ਼ੀ ਆਫ ਡੂਇੰਗ ਬਿਜਨਸ

3.16 ਰਾਜ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਨਵੈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਫਤਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉੱਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਤੇ 23 ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਇਸ ਅਦਾਰੇ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਨਵੈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਉਦਯੋਗ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ

ਇੱਕ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਪੰਜਾਬ ਕੇਂਦਰ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨ, ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਕਲੀਅਰੈਂਸ, ਫਿਸਕਲ ਇਨਸੈਂਟਿਵਜ਼, ਐਮ.ਐਸ.ਐਮ.ਈ. ਸਮਰਥਨ, ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਅਤੇ ਇੰਟਰਪ੍ਰਿਨਿਟਿਊਰਸ਼ਿਪ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਣਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ।

ਰਾਜ ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਨ ਲਾਇਨ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਈ-ਇੰਡਸਟਰੀ ਪੋਰਟਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਘੋਖੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਕਰੇਗਾ।

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਸੈਲਫ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਸਰਲਤਾ ਲਿਆਏਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉੱਦਮੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਕਿਰਤ, ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੰਸਪੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਕਈ ਦੌਰਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲੇਬਰ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਐਂਬੋਲਿਸ਼ਨ) ਐਕਟ 1970, ਫੈਕਟਰੀ ਐਕਟ 1948, ਬਾਇਲਰ ਐਕਟ 1923, ਰਾਜ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਆਦਿ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਇੰਸਪੈਕਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾਏਗਾ।

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਪਲਾਟਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਾਲਿਸੀ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਲੈਂਡ ਬੈਂਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੇ ਆਨਲਾਇਨ ਉਪਲੱਬਧ ਹੋਵੇ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਐਗਰੋ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੀ.ਏ.ਆਈ.ਸੀ.)

3.17 ਪੀ.ਏ.ਆਈ.ਸੀ. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਧਾਰਿਤ ਉਦਯੋਗਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਐਗਰੋ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਡੇਅਰੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਪੋਲਟਰੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਖੇਤੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੁੰਹਦ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਅਤੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਖੇਤੀ ਰਸਾਇਣ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਆਦਿ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਪੀ.ਏ.ਆਈ.ਸੀ. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਸਮੇਤ ਐਗਰੋ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੈ ਪੀ.ਏ.ਆਈ.ਸੀ. ਜੁਆਇੰਟ/ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਟ ਕਰਨ ਲਈ ਐਗਰੋ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਨਿਵੇਸ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਗਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਦੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ 2009 ਲਈ ਪੀ.ਏ.ਆਈ.ਸੀ. ਵਲੋਂ ਇਕ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਲੋਂ ਐਲਾਨ ਹੋਏ ਮੈਗਾ ਫੂਡ ਪਾਰਕ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਨੇ ਲਾਢੋਵਾਲ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ 117.61 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਇਕ ਮੈਗਾ ਫੂਡ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਨਜ਼ੂਰੀ ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਕੰਮ 2017-18 ਦੌਰਾਨ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ

3.18 ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ ਨਿਗਮ ਨੇ 1988 ਵਿੱਚ Cal-C ਨਾਮ ਹੇਠ ਆਈ.ਟੀ. ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ 1998 ਵਿੱਚ Cal-C Franchise ਸਕੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 100 ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ Cal-C ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੈੱਟਵਰਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ ਨੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ Cal-C ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ (long term) ਦੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਸਮੇਂ (Short term) ਦੇ ਕੋਰਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ 90,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੌਜਵਾਨਾਂ/ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਇਨਫੋਟੈਕ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਐਸ.ਸੀ./ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ. ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਆਈ.ਟੀ. ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ(SCSP) ਅਧੀਨ ਚਲਾਈਆ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ(Deity), ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਲਘੂ ਉਦਯੋਗ ਨਿਰਯਾਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਪੀ.ਐਸ.ਆਈ.ਈ.ਸੀ.)

3.19 ਪੰਜਾਬ ਲਘੂ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਨਿਗਮ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਰਯਾਤ ਨੂੰ ਉਨਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੋਨੀਤ ਏਜੰਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸਾਇਡ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਮਨੋਨੀਤ ਏਜੰਸੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਹਾਈ-ਟੈਕ ਸਾਈਕਲ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵਾਂ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਪਾਰਕ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ, ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ, ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕੇਂਦਰ, ਵੇਅਰਹਾਊਸਿੰਗ ਅਤੇ ਲਾਜਮੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਦਮੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਲੱਗੇ ਬਿਜਲੀ ਕਰ ਤੇ 3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਾਸ ਸੈੱਸ ਲਵੇਗੀ।

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਮੋਹਾਲੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਐਗਰੀਬਿਜ਼ਨ, ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ, ਉਦਯੋਗਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਸਤਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਈ.ਐਸ.ਆਈ. ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ, ਫਾਇਰ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਆਰਾਮ ਘਰ ਅਤੇ ਹੋਸਟਲਾਂ, ਵੇਅਰਹਾਊਸ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ, ਕੁਦਰਤੀ ਗੈਸ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਈ-ਵੈਸਟ ਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗੀ।

ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ

ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਟੀਚੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਵੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਤਕਨੀਕੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਏਜੰਡੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਬੇਹਤਰ ਹੈ। 8.26 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਗਰੀਬੀ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ 21.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਘੱਟ ਹੈ।

ਰੋਜ਼ਗਾਰ

4.2 ਸਾਲ 2015 ਦੌਰਾਨ ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ (ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ) ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 8,55,947 ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 4,89,924 (57.24 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ 3,66,023 (42.76 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਸਾਲ 2015 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਲ (ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ) ਨੌਕਰੀ ਲੱਭਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3.41 ਲੱਖ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 2.50 ਲੱਖ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸਨ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 1.92 ਲੱਖ (76.80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਗੈਰ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ 0.58 ਲੱਖ (23.20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਤਕਨੀਕੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਲਾਈਵ/ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 31.12.2016 ਤੱਕ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲੱਭਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3,18,256 ਹੈ।

ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ

4.3 ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਮੂਨਾ ਸਰਵੇਖਣ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ 68ਵੇਂ ਦੌਰ (ਯੂਜ਼ਅਲ ਸਟੇਟਸ ਅਡਜਸਟਿਡ) ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ 2.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਜਦਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦੀ 2.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। (ਬਾਕਸ: 27)

ਬਾਕਸ: 27 ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ (ਪ੍ਰਤੀ 1000) 15-59 ਸਾਲ ਉਮਰ ਗਰੁੱਪ ਪੰਜਾਬ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ (2011-12)

ਪੇਂਡੂ	ਪੁਰਖ ਔਰਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀ	ਪੰਜਾਬ				ਭਾਰਤ			
		ਯੂਜ਼ਅਲ ਸਟੇਟਸ (ਪੀ.ਐਸ.)	ਯੂਜ਼ਅਲ ਸਟੇਟਸ (ਪੀ.ਐਸ.+ਐਸ.ਐਸ)	ਸੀ ਡਬਲਿਊ ਐਸ	ਸੀ ਡੀ ਐਸ	ਯੂਜ਼ਅਲ ਸਟੇਟਸ (ਪੀ.ਐਸ.)	ਯੂਜ਼ਅਲ ਸਟੇਟਸ (ਪੀ.ਐਸ.+ਐਸ.ਐਸ)	ਸੀ ਡਬਲਿਊ ਐਸ	ਸੀ ਡੀ ਐਸ
		25	24	41	57	23	19	35	57
		70	15	23	36	30	17	36	63
		29	22	36	53	24	18	35	59

ਸ਼ਹਿਰੀ	ਪੁਰਖ	29	27	36	44	34	31	40	50
	ਔਰਤਾਂ	52	37	42	47	69	55	70	82
	ਵਿਅਕਤੀ	32	29	37	45	40	36	46	55
ਕੁੱਲ	ਪੁਰਖ	27	25	39	52	26	22	36	55
	ਔਰਤ	60	21	28	43	39	25	43	65
	ਵਿਅਕਤੀ	30	24	37	51	29	23	38	58

ਸਾਧਨ:-ਰਾਸਟਰੀ ਨਮੂਨਾ ਸਰਵੇਖਣ ਦਫਤਰ, ਕੀ ਇੰਡੀਕੇਟਰ ਆਫ ਇੰਪਲਾਏਮੈਂਟ ਐਂਡ ਅਨ-ਇੰਪਲਾਏਮੈਂਟ ਇਨ ਇੰਡੀਆ 2011-12
ਨੋਟ: ਸੀ ਡੀ ਐਸ=ਕਰੰਟ ਡੇਲੀ ਸਟੇਟਸ, ਸੀ ਡਬਲਿਊ ਐਸ= ਕਰੰਟ ਵੀਕਲੀ ਸਟੇਟਸ, ਪੀ ਐਸ=ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਟੇਟਸ, ਐਸ ਐਸ=ਸਬਸੀਡਿਅਰੀ ਸਟੇਟਸ

ਯੁਥ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦਰ

4.4 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਯੁਵਕਾਂ ਦੀ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ (ਪੀ ਐਸ.) (ਉਮਰ ਗਰੁੱਪ 15-29 ਸਾਲ) 7.7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 6.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਦਰ 6.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 10.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤਰਤੀਬ ਵਾਰ ਸੀ। (ਬਾਕਸ:28)

ਬਾਕਸ: 28 ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਦਰ (ਪ੍ਰਤੀ 1000) 15-29 ਸਾਲ ਉਮਰ ਗਰੁੱਪ ਪੰਜਾਬ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ (2011-12)

		ਪੰਜਾਬ				ਭਾਰਤ			
		ਯੂਜਅਲ ਸਟੇਟਸ (ਪੀ ਐਸ.)	ਯੂਜਅਲ ਸਟੇਟਸ (ਪੀ ਐਸ+ਐਸ. ਐਸ)	ਸੀ ਡਬਲਿਊ ਐਸ	ਸੀ ਡੀ ਐਸ	ਯੂਜਅਲ ਸਟੇਟਸ (ਪੀ ਐਸ.)	ਯੂਜਅਲ ਸਟੇਟਸ (ਪੀ ਐਸ+ਐਸ ਐਸ)	ਸੀ ਡਬਲਿਊ ਐਸ	ਸੀ ਡੀ ਐਸ
ਪੇਂਡੂ	ਪੁਰਖ	68	64	88	111	61	50	73	99
	ਔਰਤਾਂ	183	42	63	102	78	48	74	102
	ਵਿਅਕਤੀ	77	58	82	109	65	49	73	101
ਸ਼ਹਿਰੀ	ਪੁਰਖ	61	57	72	84	89	81	95	109
	ਔਰਤਾਂ	72	58	71	80	156	131	152	167
	ਵਿਅਕਤੀ	63	56	72	82	102	92	107	120

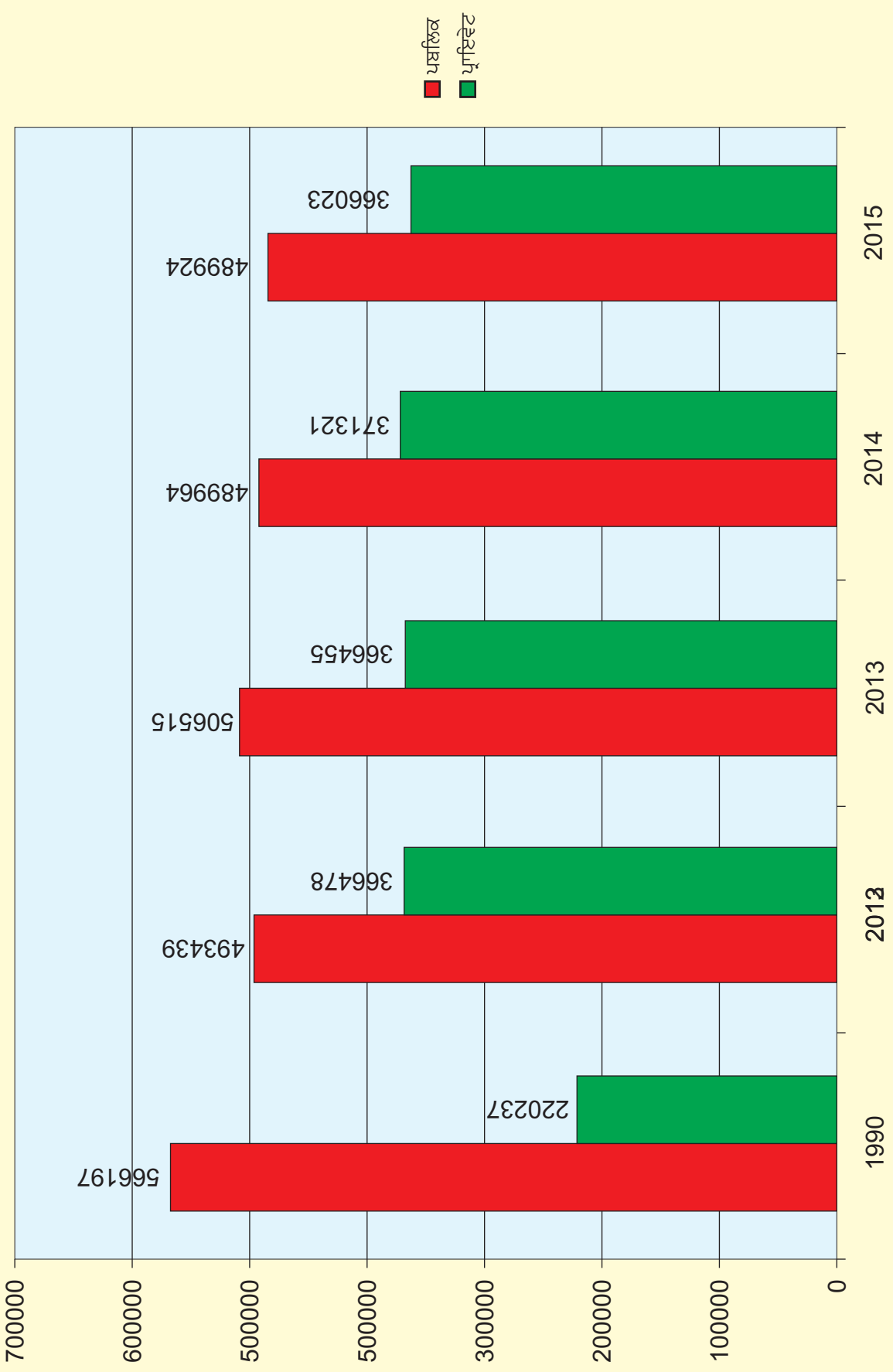
ਸਾਧਨ:- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੰਪਲਾਏਮੈਂਟ ਐਂਡ ਅਨ-ਇੰਪਲਾਏਮੈਂਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 2011-12
ਨੋਟ: ਸੀ ਡੀ ਐਸ=ਕਰੰਟ ਡੇਲੀ ਸਟੇਟਸ, ਸੀ ਡਬਲਿਊ ਐਸ= ਕਰੰਟ ਵੀਕਲੀ ਸਟੇਟਸ, ਪੀ ਐਸ=ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਟੇਟਸ, ਐਸ ਐਸ=ਸਬਸੀਡਿਅਰੀ ਸਟੇਟਸ

ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ

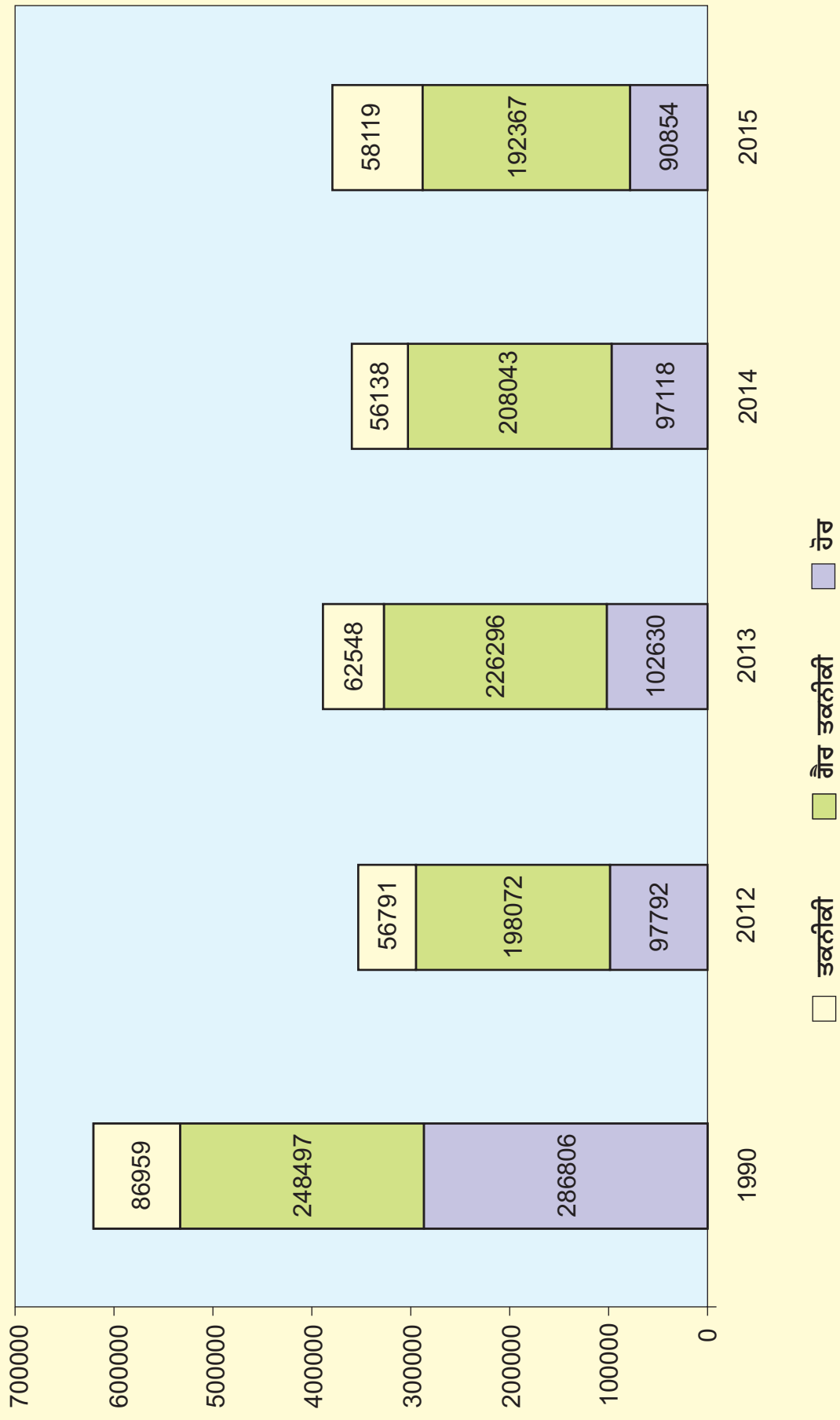
ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਜਨਰੇਸ਼ਨ

4.5 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਕਿਲ ਸਬੰਧਤ ਟਰੇਨਿੰਗਾਂ ਦੇ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ 2016) ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ 68609 ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 2782 ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸੰਗਠਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜਗਾਰ (31 ਮਾਰਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰ (31 ਮਾਰਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

ਪੰਜਾਬ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ

4.6 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪਾਲਿਸੀ, 2009 ਦੁਆਰਾ 2022 ਤੱਕ 50 ਮੀਲਿਅਨ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬ ਯੁਵਕਾ ਨੂੰ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਰਾਜ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਸੇਧ ਅਤੇ ਨਿੰਪੁਨਤਾ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਨੂੰ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 2014 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰਾਜ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜਗਾਰ ਅਤੇ ਉਦਮਤਾ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰ ਸਾਲ 1.00 ਲੱਖ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਚਾਲੂ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰ/ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ੳ) ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਉਪਾਧਿਆ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕੌਸ਼ਲੀਆ ਯੋਜਨਾ (ਐਮ ਓ ਆਰ ਡੀ, ਜੀ ਓ ਆਈ)

ਅ) ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਰਬਨ ਲਾਈਵਲੀਹੁਡ ਮਿਸ਼ਨ (ਈ ਐਸ ਟੀ ਐਂਡ ਪੀ ਕੰਪੋਨੈਂਟ) (ਐਮ ਓ ਐਚ ਐਂਡ ਪੀ ਏ, ਜੀ ਓ ਆਈ)

ੲ) ਬਿਲਡਿੰਗ ਐਂਡ ਅਦਰ ਕੰਨਸਟਰਕਸ਼ਨ ਵਰਕਰਜ (ਬੀ ਓ ਸੀ ਡਬਲਿਊ) (ਸਟੇਟ ਸਕੀਮ)

ਸ) ਇੰਟੇਗਰੇਟਡ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਐਮ ਓ ਟੀ , ਜੀ ਓ ਆਈ)

4.7 ਉਪਰੋਕਤ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਜੋ ਕਿ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਐਂਟਰ ਪਰਿਨਿਯੋਰਸ਼ਿਪ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ 2016 ਤੋਂ 2020 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। 55,000 ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਨਰਮੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

4.8 ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ ਐਨ.ਐਸ.ਡੀ.ਸੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੰਸਥਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੈਵਲ ਸਕਿੱਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪਾਰਟਨਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਕਿੱਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸਾਂ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੈਨਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪਾਰਟਨਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 50 ਸਕਿੱਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

4.9 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

- 1) ਪੰਜ ਮਲਟੀ ਸਕਿੱਲਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਲੰਧਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਹਨ।
- 2) ਸਿਹਤ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸਕਿੱਲਡ ਸੈਂਟਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹਨ।
- 3) ਰਾਜ ਦੇ ਹਰੇਕ ਬਲਾਕ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 200 ਪੇਂਡੂ ਸਕਿੱਲਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

4.10 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਯੁਵਕ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਭੱਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਈ ਸਕਿੱਲਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 200 ਪੇਂਡੂ ਸਕਿੱਲਡ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਸਕਿੱਲਡ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਉਣ ਲਈ 20.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

4.11 ਸਾਲ 2016-17 ਲਈ 53,000 ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਕਿੱਲਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਾਲੂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ ਸਾਲ 365.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਇਕ ਲੱਖ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪੰਜਾਬ ਸਕਿੱਲਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ।

ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਸਟੇਟ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਆਟੋਮੋਟਿਵ ਅਤੇ ਡਰਾਇਵਿੰਗ ਸਕਿੱਲ ਮਹੁਆਣਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

4.12 ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਟਾਟਾ ਮੋਟਰਜ਼ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕ, ਰੈਫਰੀਜਰੇਸ਼ਨ, ਏ.ਸੀ., ਇਲੈਕਟਰੀਸ਼ਨ, ਵੈਲਡਰ, ਆਟੋਮੋਟਿਵ ਡਰਾਈਵਰ (ਭਾਰੀ ਤੇ ਹਲਕੇ ਵਾਹਨ) ਅਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਮਕੈਨਿਕ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 140 ਅਤੇ 34,422 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਮਕੈਨਿਕ ਟ੍ਰੇਡ ਅਤੇ ਡ੍ਰਾਇਵਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 129 ਅਤੇ 58217 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੰਨਸਟਰਕਸ਼ਨ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਅਬੁਲ ਖੁਰਾਣਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

4.13 ਇਹ ਸੈਂਟਰ ਅਬੁਲ ਖੁਰਾਣਾ, ਲੰਬੀ ਬਲਾਕ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲਾਰਸਨ ਅਤੇ ਟੂਬਰੋ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੈਸਨ, ਕਾਰਪੈਂਟਰ, ਪਲੰਬਰ, ਵੈਲਡਰ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟਰੀਸ਼ਨ ਆਦਿ ਟਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 163 ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17 ਵਿੱਚ 194 ਪ੍ਰਾਰਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਟ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸਕਿੱਲਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ

4.14 ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸਕਿੱਲਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਪੀ.ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ.ਐਲ) ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 2008 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ

ਸਕਿਊਰਟੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਹਰ ਸਾਲ 3000 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਾਤਮਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬ

4.15 ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਕੌਂਸਲ ਫਾਰ ਇੰਮਪਲਾਈਮੈਂਟ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀ ਅਧੀਨ ਵਿਦੇਸੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਬਿਊਰੋ, ਦਾ ਗਠਨ ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਊਰੋ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਈਗ੍ਰੇਟ ਰਿਸੋਰਸ ਸੈਂਟਰ, ਪੰਜਾਬ

4.16 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਅਣ-ਅਧਿਕਾਰਤ ਪ੍ਰਵਾਸ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਾਈਗ੍ਰੇਟ ਰਿਸੋਰਸ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਈਗ੍ਰੇਟ ਰਿਸੋਰਸ ਸੈਂਟਰ ਇੱਕ ਹੈਲਪ ਲਾਈਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੁਵਕ ਜੋ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲਈ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ 1983 ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਈਗ੍ਰੇਟ ਰਿਸੋਰਸ ਸੈਂਟਰ ਦੁਆਰਾ ਜਿਹੜੇ ਕਿੱਤੇ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰਟੇਜ/ਪੋਜ਼ੇਟਿਵ ਲਿਸਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 325 ਪ੍ਰਾਰਥੀਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਇਸ ਦਫਤਰ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕੀਤਾ।

ਮਾਸ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

4.17 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ-ਮੁੱਖੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਮਿਤੀ 01-11-2016 ਤੋਂ 30-11-2016 ਤੱਕ ਮਾਸ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ 2628 ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ 227817 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੋਰਸਾਂ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ, ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ ਸਰਵਿਸਿਜ ਪ੍ਰੋਪੈਟਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ

4.18 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ ਸਰਵਿਸਿਜ ਪ੍ਰੋਪੈਟਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੈਡਿਟਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਅਤੇ ਟੀਚਾ ਮੁੱਖੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਫੈਂਸ ਅਕੈਡਮੀ, ਜੁਆਇਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਰੂਰੀ ਬੌਧਿਕ, ਸਰੀਰਕ ਹੁਨਰਾਂ ਅਤੇ ਚਰਿਤਰਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ ਚੌਥੇ ਕੋਰਸ ਦੇ 39 ਕੈਡਿਟਾਂ ਵਿਚੋਂ 14 ਕੈਡਿਟਾਂ ਨੇ 136ਵਾਂ ਐਨ ਡੀ ਏ ਐਂਟਰਸ ਪੇਪਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 5 ਕੈਡਿਟਾਂ ਨੇ ਐਸ ਐਸ ਬੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੁਲਾਈ, 2016 ਵਿੱਚ ਐਨ ਡੀ ਏ/ ਐਨ ਏ ਵੀ ਏ ਸੀ ਜੁਆਇਨ ਕੀਤਾ। ਚੌਥੇ ਕੋਰਸ ਦੇ 6 ਕੈਡਿਟਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕੋਰਸ ਦੇ 26 ਕੈਡਿਟਾਂ ਨੇ ਸਤੰਬਰ, 2016 ਵਿੱਚ ਐਨ ਡੀ ਏ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਮਾਰਚ, 2017 ਤੱਕ ਐਸ ਐਸ ਬੀ ਲਈ ਗਏ।

6ਵੇਂ ਕੋਰਸ ਦੇ 38 ਕੈਡਿਟਾਂ ਨੇ 23 ਅਪਰੈਲ, 2016 ਤੋਂ 11ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਏ ਐਫ ਐਸ ਪੀ ਆਈ ਦੇ 7ਵੇਂ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ 8 ਜਨਵਰੀ, 2017 ਨੂੰ ਐਂਟਰਸ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇੰਤਜਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਰੀਨ ਅਕੈਡਮੀ ਰੂਪਨਗਰ

4.19 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਮਰੀਨ ਨੇਵਲ ਅਕੈਡਮੀ, ਬਿਰਲਾ ਫਾਰਮ, ਰੂਪਨਗਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ 600 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਸਾਇੰਸ ਹੈ, ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਨੇਵੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਟ੍ਰੇਡਾਂ ਲਈ 3 ਫੇਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ।

ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਪ੍ਰੋਪਰੇਟਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ

4.20 ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਪ੍ਰੋਪਰੇਟਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਐਸ.ਏ.ਐਸ.ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਕੋ-ਇਕ ਨਵੇਕਲੀ ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਸਾਲਾਨਾ 25 ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਲਏਗੀ ਅਤੇ ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਪੱਧਰ ਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਸਮਾਂ 3 ਸਾਲਾ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (1.1.2016 ਤੋਂ 31.12.16) ਪਹਿਲੇ ਬੈਚ ਦੀਆਂ 25 ਔਰਤ ਕੈਡਿਟਾਂ ਨੂੰ ਐਮ ਸੀ ਐਮ ਡੀ.ਏ.ਵੀ ਕਾਲਜ ਵਿਖੇ ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਬੈਚ ਦੇ ਨਵੇਂ ਦਾਖਲ 25 ਔਰਤ ਕੈਡਿਟਾਂ ਨੂੰ ਐਮ ਸੀ ਐਮ ਡੀ ਏ ਵੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਅਤੇ ਇੰਪਲਾਈਮੈਂਟ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਯੂਥ (ਸੀ-ਪਾਇਟ)

4.21 ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਅਤੇ ਇੰਪਲਾਈਮੈਂਟ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਯੂਥ (ਸੀ-ਪਾਇਟ) ਇਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਸਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਕਿਰਤ ਦੀ ਕਦਰ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਤਕਨੀਕੀ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਕੇ ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸਮੇਤ ਸਵੈ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਯੁਵਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਵੇਤਨ ਵਾਲੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਝੁਕਾਅ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੁਵਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਅਤੇ ਨੀਮ-ਫੌਜੀ ਬਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਪੂਰਵ ਚੋਣ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ 14 ਸੀ-ਪਾਇਟ ਕੈਂਪ (ਲੜਕੇ) ਅਤੇ 1 ਸੀ-ਪਾਇਟ ਕੈਂਪ (ਲੜਕੀਆਂ) ਕੈਂਪ (ਤਰਨਤਾਰਨ) ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਮੁਫਤ ਖਾਣਾ, ਮੁਫਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਨੋਰੰਜਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 400 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਯੁਵਕ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਵਜੀਫਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਕੀਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਯੁਵਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ ਸਭਿਊਲ ਟਰਾਈਬਜ਼ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਯੁਵਕਾ ਅਤੇ ਬਾਰਡਰ ਏਰੀਏ ਦੇ ਯੁਵਕਾ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ, 10000 ਯੁਵਕਾ ਨੂੰ ਟਰੇਡ ਕਰਨ ਦੇ

ਟੀਚੇ ਵਿਰੁੱਧ 5796 ਯੁਵਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 707 ਯੁਵਕਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ

4.22 ਗਰੀਬੀ ਬਹੁਪਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਜਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੂਨਾਇਟਿਡ ਨੇਸ਼ਨ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਲੋਂ ਜੋ ਦਹਿ-ਸਦੀ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਮੁੱਖ ਟੀਚਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਯੂਨਾਇਟਿਡ ਨੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰੀਬੀ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚੁਣੌਤੀ ਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਕਾਫੀ ਭੌਤਿਕ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1. ਦਿਹਾੜੀ ਅਧਾਰਤ ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
2. ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
3. ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
4. ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ
5. ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਇਸ ਟੀਚੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਪਨਗਰੀਆ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਧੀਨ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਰਗਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ 29.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਰਫ 11.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਵੱਖਰੇ-2 ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉੱਨਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

4.23 ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਜਨਗਣਨਾ-2011 ਦੇ ਰਲੀਜ਼ ਹੋਏ ਤਾਜਾ ਅਨੁਮਾਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੱਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸਮਾਜਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ (36.74 %) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਰਾਜ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 39 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ 69 ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਹਰ ਸਾਲ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਮੁੱਢਲੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁਝ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਬਣਤਰ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਗਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲੋਕ ਆਰਥਿਕ ਬੋਝ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਭਾਰ ਥੱਲੇ ਦਬ ਰਹੇ ਹਨ । ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਇਲਾਕੇ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ

ਬਾਕਸ ਨੰ: 29 ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਡਵੀਜ਼ਨਾਂ			
ਲੜੀ ਨੰ:	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕੁੱਲ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
1	ਕੰਡੀ ਏਰੀਆ	1567	12.46
2	ਬਾਰਡਰ ਏਰੀਆ	1870	14.87
3	ਬੇਟ ਏਰੀਆ	2437	19.38
	ਪੰਜਾਬ	12575	

ਸਾਧਨ : ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ

ਗਰੀਬੀ ਅਨੁਪਾਤ , ਡਾ.ਸੀ. ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਮਾਹਿਰ ਗਰੁੱਪ

4.24 ਡਾ.ਸੀ. ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਬਣੇ ਮਾਹਿਰ ਗਰੁੱਪ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2011-12 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ 29.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਰਫ 11.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ, ਪੇਂਡੂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 1127.48 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 1479.27 ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 972 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 1407 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ 18.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਧ ਹੈ । ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੂਜੇ ਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬੇਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਸਥਾਨ ਹੈ (ਸਾਰਣੀ 4.3) ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ (7.4%) ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ (17.6%) ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘੱਟ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ (30.9%) ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ (26.4%) ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ (ਬਾਕਸ- 30) ।

ਬਾਕਸ ਨੰ: 30: ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਸਾਲ 2011-12 (ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ)

ਪੰਜਾਬ	ਵੱਸੋ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	ਵੱਸੋ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)	ਭਾਰਤ	ਵੱਸੋ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	ਵੱਸੋ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)
ਪੇਂਡੂ	7.4	12.9	ਪੇਂਡੂ	30.9	2605.2
ਸ਼ਹਿਰੀ	17.6	18.7	ਸ਼ਹਿਰੀ	26.4	1024.7
ਕੁੱਲ	11.3	31.6	ਕੁੱਲ	29.5	3629.9

ਸਾਧਨ : ਡਾ.ਸੀ. ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਦੇ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ (2011-12)

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਿਰਫ 7.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ 23.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫਰਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 237 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਗਰੀਬੀ (31.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ (22.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜੋ ਘੱਟ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ ਇੱਕ ਤੇ ਹੈ ਉਥੇ ਵੀ ਪੇਂਡੂ ਗਰੀਬੀ 11.1% ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ 11 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਨ । ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਸਾਰਣੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਵਿਕਸਤ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਚੰਗੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੈ ।(ਬਾਕਸ 31)

ਬਾਕਸ ਨੰ: 31: - ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਵਿਕਸਤ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ । (ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ)

ਕ੍ਰਮ ਨੰ:	ਰਾਜ/ ਭਾਰਤ	ਵੱਸੋ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (ਪੇਂਡੂ)
1	ਗੁਜਰਾਤ	31.4
2	ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ	24.3
3	ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ	22.5

4	ਕਰਨਾਟਕ	19.8
5	ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	11.1
6	ਹਰਿਆਣਾ	11.0
7	ਪੰਜਾਬ	7.4
8	ਕੇਰਲ	7.3
	ਭਾਰਤ	30.9

ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਕੇਰਲ 7.3 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਿਆਦਾ ਸਮਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (17.6%) ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚਾ

4.25 ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਉਪਭੋਗ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਪ ਦੰਡ ਹੈ। ਐਨ ਐਸ ਐਸ ਓ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚਾ (ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ) ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਉਪਭੋਗਤਾ ਪੱਧਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਨ ਐਸ ਐਸ ਓ 68ਵਾਂ ਰਾਊਂਡ ਜੋ ਕਿ 2011-12 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਔਸਤਨ ਜੀਅ ਪ੍ਰਤੀ ਮਾਹਵਾਰ ਖਰਚਾ (ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ) 2345 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਐਮ ਪੀ ਸੀ ਈ ਜੋ ਕਿ 1430 ਰੁਪਏ ਹੈ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਰਲਾ (2669 ਰੁਪਏ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਔਸਤ ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ 2794 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ 2630 ਰੁਪਏ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫਰਕ ਥੋੜਾ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਅੰਤਰ ਹੈ।

ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ ਸਕੀਮਾਂ

ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ ਕੌਮੀ ਦਿਹਾਤੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ (90:10)

4.26 ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ ਕੌਮੀ ਦਿਹਾਤੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ ਮਿਤੀ 1.4.2008 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ ਕੌਮੀ ਦਿਹਾਤੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਪੇਂਡੂ

ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਲਗ ਗੈਰ ਹੁਨਰਮੰਦ ਅਤੇ ਹੱਥੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਹੋਣ, ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ 100 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਮਗਨਰੋਗਾ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 49979.67 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (44981.70 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ 4997.96 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ) ਵਲੋਂ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਉਪਲੱਭਦ ਕੁੱਲ 51580.66 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ 50206.13 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕਰਕੇ ਕੁੱਲ 157.73 ਲੱਖ ਮੱਨੁਖੀ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 43951.88 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਜੋਂ 536377 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਲਾਈਵਲੀਹੁੱਡ ਮਿਸ਼ਨ (60:40)

4. 27 ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਲਾਈਵਲੀਹੁੱਡ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਦਾਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਵੈ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਸਕਿੱਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਨ.ਆਰ.ਐਲ.ਐਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇੱਕ ਸਟੇਟ ਰੂਰਲ ਲਾਈਵਲੀਹੁੱਡ ਮਿਸ਼ਨ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਮਈ 2011 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ 60:40 ਅਨੁਪਾਤ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਨਿਸਚਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਫੇਜ ਵਿੱਚ 7 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ 14 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਲ 2016-17 ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਕੀ 15 ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਕੀਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ 22 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ 35 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਭੌਤਿਕ ਰਿਪੋਰਟ

ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 1245 ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, 76 ਪੇਂਡੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ 949 ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਰਿਵਾਲਵਿੰਗ ਫੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 338 ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਇੰਸਵੈਸਟਮੈਂਟ ਫੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਲ 2016-17 ਵਿੱਚ 1913 ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪ, 97 ਵਿਲੇਜ ਆਰਗਨਾਈਜੇਸ਼ਨਜ਼ ਅਤੇ 3 ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਲੈਵਲ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ (ਸੀ.ਐਲ.ਐਫ) ਗਰੁੱਪ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ 1030 ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਰਿਵਾਲਵਿੰਗ ਫੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 312 ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਇੰਸਵੈਸਟਮੈਂਟ ਫੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਿੱਤੀ ਰਿਪੋਰਟ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਲਾਈਵਲੀਹੁੱਡ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 1061.29 ਲੱਖ ਬਜਟ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 312.85 ਲੱਖ ਰੁ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 489.66 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਪਲੱਭਦ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਲ 654.49 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਲ 2016-17 ਲਈ 546.94 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਜਟ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ 412.49 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 257.99 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 154.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 2015-16 ਦਾ ਕੁਝ ਫੰਡ ਬਕਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ 1032.80 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ-ਗ੍ਰਾਮੀਣ (60:40)

4.28 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਨਾਮ ਕੈਬਨਿਟ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 23.03.2016 ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਵਾਸ ਯੋਜਨਾ(ਗ੍ਰਾਮੀਣ) PMAY(G)-Housing for All by 2022 ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਘਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਿਸਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ SECC ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਡਾਟਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪਿੰਡ ਵਾਰ ਲਿਸਟਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵੈਬਸਾਇਟ iay.nic.in ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

ਲਾਭਪਾਤਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਂਟ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮਕਾਨ ਸੈਂਕਸਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ 25% ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਛੱਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ 60% ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬਕਾਇਆ 15% ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰਾਂਟ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਧੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਮੈਦਾਨੀ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ 70,000/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 1,20,000/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 75,000/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 1,30,000/- ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਨਰੇਗਾ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਕਨਵਰਜੈਂਸ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 90 ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਦੇ @233/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਹਾੜੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕੁੱਲ 20,970/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਕਾਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ 12000/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਘਰ ਪਖਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ PMAY(G) ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ 1,51,620/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਉਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲਾਭਪਾਤਰ ਬੈਂਕ ਤੋਂ 70,000/- ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦਾ ਲੋਨ ਘਟ ਦਰ ਤੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭੌਤਿਕ ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਟੀਚਾ

ਸਾਲ 2016-17 ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਟੀਚਾ 24,469 ਘਰਾਂ (60% ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ, 15% ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ 25% ਹੋਰ) ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੁੱਲ 305.37 ਕਰੋੜ (183.22 ਕਰੋੜ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ 122.15 ਕਰੋੜ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ) ਵਲੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਰੀਲੀਜ਼ ਕੁੱਲ 183.22 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚੋਂ 91.61 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ 22 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ।

ਇੰਟੈਗਰੇਟਿਡ ਵਾਟਰਸੈਡ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਆਈ.ਡਬਲਿਊ.ਐਮ.ਪੀ)

(ਹੁਣ ਪੀ.ਐਮ.ਕੇ.ਐਸ.ਵਾਈ. ਵਾਟਰਸੈਡ ਕੰਪੋਨੈਂਟ)

4.29 ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾ ਵਾਟਰਸੈਡ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੌਰਾਨ 60:40 ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ 314686 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜਮੀਨ ਨੂੰ 37762.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਟਰੀਟ ਕਰਨ ਲਈ 67 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2009-10 ਤੋਂ 2016-17 ਤੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 8088.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰੀਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 6678.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ 55650 ਹੈਕਟਰ ਜਮੀਨ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਰਬਨ ਲਾਈਵਲੀਹੁਡ ਮਿਸ਼ਨ (ਨੂਲਮ)

4.30 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਊਸਿੰਗ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ (HUPA) ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਰਬਨ ਲਿਵਲੀਹੁਡ ਮਿਸ਼ਨ (NULM) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ 12ਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਵਰਨ ਜਯੰਤੀ ਸਹਿਰੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਯੋਜਨਾ (SJSRY) ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2014 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਸਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਸਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਹੈਡਕੁਆਟਰਜ਼ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਥੇ ਅਬਾਦੀ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। NULM ਸਹਿਰੀ ਬੇਘਰ ਸਮੇਤ ਗਰੀਬ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ 6 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭਾਗ ਹਨ:-

1. ਸੋਸਲ ਮੁਬਾਇਲਾਜੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾ ਗਤ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ(SM&ID)
2. ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸਕਿਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਅਤੇ ਪਲੇਸਮੈਂਟ (EST&P)
3. ਕੈਪੇਸਟੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ (CB&T)
4. ਸਵੈ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (SEP)
5. ਸਪੋਰਟ ਟੂ ਅਰਬਨ ਸਟਰੀਟ ਵੈਨਡਰਜ਼ (SUSV)
6. ਸਹਿਰੀ ਬੇਘਰਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾਂ (SUH)

ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 3472.75 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਉਪਲਬਧ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 2274.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ 01.04.15 ਨੂੰ 1136.58 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਓਪਨਿੰਗ ਬੈਲੇਂਸ ਅਤੇ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ 62.17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿਆਜ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਫੰਡਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ 1410.41 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਐਸ.ਜੇ.ਆਰ.ਐਸ.ਵਾਈ.ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਲਈ 329.15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, ਐਸ.ਜੇ.ਐਸ.ਆਰ.ਵਾਈ.ਦੀਆਂ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਨੂਲਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਹਿਰੀ ਬੇਘਰ ਲਈ ਪਨਾਹ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ 574.62 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ 500 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਗਾਊਂ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 2597.44 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਪਲਬਧ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਾਲ 2012-13 448.01 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਪਲਬਧ ਸੀ। 01.10.2016 ਨੂੰ 2062.34 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਓਪਨਿੰਗ ਬੈਲੇਂਸ ਉਪਲਬਧ ਸੀ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਆਜ 76.86 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਖਾਤਿਆਂ ਤੋਂ ਤਬਾਦਲਾ ਧੰਨ 10.23 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1392.17 ਲੱਖ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਸ.ਜੇ.ਆਰ.ਐਸ.ਵਾਈ.ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭਾਗ 318.61 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, ਪੰਜਾਬ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ 600.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਐਡਵਾਂਸ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਐਸ.ਓ.ਏ. ਹਿੱਸੇ ਅਧੀਨ ਰਾਤ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ 215.58 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਲਈ 8.64 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਨਾਈਟ ਸ਼ੈਲਟਰਾਂ ਤੇ ਓ.ਐਡ.ਐਮ ਖਰਚੇ ਲਈ 86.04 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, 152.30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਯੂ.ਐਲ.ਬੀਜ ਨੂੰ ਰਿਵਾਲਿਵਿੰਗ ਫੰਡ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪ੍ਰਸਾਰ ਭਾਰਤੀ (ਬੀ.ਸੀ.ਆਈ.) ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਨੂੰ ਬਰਾਡਕਾਸਟਿੰਗ ਫੀਸ 6.19 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਅਤੇ ਮੁਨਿਆਦੀ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਸਬਸਿਡੀ ਖਰਚੇ ਲਈ 4.81 ਲੱਖ ਅਗਾਊਂ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਭੇਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਬੈਕਫਿਕੋ)

4.31 ਪੰਜਾਬ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਭੇਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਬੈਕਫਿਕੋ) ਵਲੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਪਰਵਾਰਿਕ ਆਮਦਨ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 98000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 1,20,000/-ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਰਿਕ ਆਮਦਨ 1,00000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਰਗ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਪਰਵਾਰਿਕ ਆਮਦਨ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 81000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ 1,03,000/-ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੱਧ ਟਾਰਗੈਟ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਐਨ.ਐਮ.ਡੀ.ਐਫ. ਸੀ. ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨੈਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 6.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਹੋਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਟਾਰਗੈਟ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੋਵੇ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਬੈਕਫਿਕੋ ਵਲੋਂ 894 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 1312.15 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਚਾਲੂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 823.80 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ 498 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਭੌਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਨਿਗਮ (ਪੀ ਐਸ ਸੀ ਐਫ ਸੀ)

4.32 ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਭੌਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਗਰੀਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜਾ ਅਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 2291 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 1176 .93 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜੇ ਵੰਡੇ ਗਏ । ਚਾਲੂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 1162 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 797.48 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜੇ ਵੰਡੇ ਗਏ । (ਸਾਰਣੀ 4.5) ।

ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਸਥਿਰਤਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉੱਚ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਲਾਗਤਾਂ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਉਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਵੱਧਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੁਦਰਿਕ ਨੀਤੀ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਕੇ, ਜਮ੍ਹਾਂਖੋਰੀ ਅਤੇ ਕਾਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਕੇ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਕੱਤਰ, ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਵਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀਮਤਾਂ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿੱਤੀ

5.2 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਡਬਲਯੂ ਪੀ ਆਈ) ਜੋ ਕਿ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਪਲੱਬਧ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ-2 ਉਪਭੋਗੀਆਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ। ਇਹ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਸੀ ਪੀ ਆਈ-ਆਈ ਡਬਲਯੂ) ਪੇਂਡੂ ਮਜਦੂਰਾਂ (ਸੀ ਪੀ ਆਈ-ਆਰ ਐਲ) ਲਈ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਮਿਆਂ (ਸੀ ਪੀ ਆਈ-ਏ ਐਲ) ਲਈ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਆਰ ਅਤੇ ਯੂ) ਹਨ।

5.3 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਰ ਵਿੱਚ ਘਾਟੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਔਸਤਨ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਰ ਜੋ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 1.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਉਹ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ (-) 3.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਰ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੈ (ਬਾਕਸ 32)। ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮੇ) ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਚੂਨ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਘੱਟਦੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮੇ) ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਔਸਤਨ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਰ ਸਾਲ 2015-16 ਦੀ 5.65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 4.15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮੇ) ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਸਫੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਬਾਕਸ: 32 : ਰਾਸਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਆਰਜ਼ੀ) ਦੌਰਾਨ ਮੁੱਖ ਕੀਮਤ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਦਾ ਰੁਝਾਨ								
ਬੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ	ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮੇ)		ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਕਾਮੇ)		ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਉਪਭੋਗਤਾ ਭਾਅ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਪੇਂਡੂ ਕਾਮੇ)			
	(ਆਧਾਰ ਸਾਲ 2011-12=100)		(ਆਧਾਰ ਸਾਲ 2004-05=100)					
ਮਹੀਨਾ	2015-16	2016-17	2015-16	2016-17	2015-16	2016-17	2015-16	2016-17
ਅਪ੍ਰੈਲ	(-)3.42	(-)1.09	5.79	5.86	4.41	5.34	4.66	5.56
ਮਈ	(-)2.96	(-)0.90	5.74	6.59	4.38	6.04	4.62	6.13
ਜੂਨ	(-)2.95	(-)0.09	6.10	6.13	4.46	5.98	4.70	6.07
ਜੁਲਾਈ	(-)4.80	0.63	4.37	6.46	2.88	6.69	3.25	6.53
ਅਗਸਤ	(-)6.14	1.09	4.35	5.30	2.97	5.29	3.21	6.38
ਸਤੰਬਰ	(-)5.58	1.36	5.14	4.14	3.45	4.05	3.69	4.03
ਅਕਤੂਬਰ	(-)4.76	1.27	6.32	3.35	4.43	3.18	4.66	3.28
ਨਵੰਬਰ	(-)3.68	1.82	6.72	2.59	4.92	2.93	5.02	3.03
ਦਸੰਬਰ	(-)2.41	2.10	6.32	2.23	5.70	2.70	5.80	2.80
ਜਨਵਰੀ	(-)2.53	4.26	5.91	1.86	5.60	2.47	5.69	2.58
ਫਰਵਰੀ	(-)2.28	5.51	5.53	2.62	4.98	3.08	5.33	2.94
ਮਾਰਚ	(-)2.00	5.29	5.51	2.61	4.98	2.73	5.08	2.83
ਔਸਤ:	(-) 3.6	1.8	5.65	4.15	4.43	4.21	4.64	4.35

ਸਾਧਨ: (i) ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਵਣਜ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।

(ii) ਲੇਬਰ ਬਿਊਰੋ, ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ

5.4 ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ ਚੋਣਵੀਆਂ 23 ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿਚੋਂ 10 ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਜਨਵਰੀ,2016 ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ,2016 ਦੌਰਾਨ ਘਟੀਆਂ ਹਨ। ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਘਾਟਾ 0.41 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 29.89 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਹਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਮਤ ਘੀਆ (ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ) 29.89 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਟੀ ਹੈ। ਟਮਾਟਰ ਦੀ ਕੀਮਤ (ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ) 28.49 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਸਾਬਤ ਮੂੰਗੀ (ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ) 23.66 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸਾਬਤ ਮਾਂਹ (ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ) 17.93 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਟੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ 13 ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ 0.46 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 84.01 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਹਾ। ਕਾਲਾ ਚਨਾ(ਮੀਡੀਅਮ) ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਧਾ 84.01 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਚਰ ਤੇ 59.83 ਰੁਪੈ ਰਿਹਾ। ਸੀਮੈਂਟ (ਜੇ ਕੇ) ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਗ, ਚੀਨੀ(ਵਾਈਟ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ, ਕਣਕ ਦਾ ਆਟਾ(ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ), ਆਲੂ (ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ), ਸੋਹਣਾ ਬਨਸਪਤੀ ਘੀ (ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ), ਕਣਕ (ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ) ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਕਰਮਵਾਰ 20.92 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 20.63 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 15.67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 14.32 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, 14.02 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 11.98 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

5.5 ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ ਕਾਲੇ ਛੋਲੇ, ਮਾਂਹ ਸਾਬਤ, ਟਮਾਟਰ, ਰਾਊਂਡ ਆਇਰਨ ਅਤੇ ਇੱਟਾਂ (ਗ੍ਰੇਡ ਏ) ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਉਤਰਾ-ਚੜਾਅ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 65.52,47.57,33.33, 852.72 ਅਤੇ 400.63 ਰੁਪਏ ਦਾ ਫਰਕ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕੀਮਤਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 131.45, 161.86, 50.40, 4229.82 ਅਤੇ 4676.36 ਰੁਪਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 65.93, 114.29, 17.07,3377.10 ਅਤੇ 4275.73 ਰੁਪਏ ਰਹੀਆਂ। (ਬਾਕਸ: 33)।

5.6 ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿਲ੍ਹਾਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਔਸਤ ਕੀਮਤਾਂ (ਅਨੁਲੱਗ, ਸਾਰਣੀ 5.2) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਜ਼ ਦੀਆਂ ਔਸਤਨ ਕੀਮਤਾਂ 12.10 ਤੋਂ 18.51 ਰੁਪਏ, ਆਲੂ 10.08 ਤੋਂ 16.15 ਰੁਪਏ, ਕਣਕ 16.00 ਤੋਂ 17.88 ਰੁਪਏ, ਚਾਵਲ 26.00 ਤੋਂ 33.00 ਰੁਪਏ, ਦੁੱਧ 40.00 ਤੋਂ 45.88 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਛੋਲੇ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 68.35 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 84.74 ਰੁਪਏ ਹੋਈਆਂ।

**ਬਾਕਸ: 33 ਸਾਲ 2016 (ਜਨਵਰੀ-ਦਸੰਬਰ) ਦੌਰਾਨ ਜਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ
ਅਤੇ ਔਸਤਨ ਕੀਮਤਾਂ**

ਮੱਦ ਦਾ ਨਾ	ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ	ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ	ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ/ ਘਾਟਾ	ਔਸਤ	ਜਨਵਰੀ, 16	ਦਸੰਬਰ, 16	ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ/ ਘਾਟਾ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ/ ਘਾਟਾ
ਕਣਕ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ (ਮੀਡੀਅਮ)	18.7	16.53	2.17	16.91	16.7	18.7	2.00	11.98
ਚਾਵਲ ਪਰਮਲ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	30.25	29.06	1.19	29.77	30.11	30.25	0.14	0.46
ਕਣਕ ਆਟਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	23.84	20.61	3.23	21.18	20.61	23.84	3.23	15.67
ਕਾਲੇ ਛੋਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ (ਮੀਡੀਅਮ)	131.45	65.93	65.52	92.79	71.22	131.05	59.83	84.01
ਚੀਨੀ (ਸਫੇਦ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	41.27	33.69	7.58	38.67	33.69	40.64	6.95	20.63
ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ	17.25	16.91	0.34	17.02	16.91	17.25	0.34	2.01
ਨਮਕ (ਟਾਟਾ)ਆਇਓਡਾਈਜ਼ਡ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	17.85	17.58	0.27	17.77	17.58	17.85	0.27	1.54
ਪਿਆਜ਼ (ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	19.86	13.73	6.13	16.55	19.86	17.99	(-)1.87	(-)9.42
ਆਲੂ(ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	18.67	9.5	9.17	14.44	9.5	10.86	1.36	14.32
ਸਾਬਤ ਮੂੰਗੀ (ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	108.07	82.5	25.57	96.8	108.07	82.5	(-)25.57	(-)23.66
ਸਾਬਤ ਮਾਂਹ (ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	161.86	114.29	47.57	140.52	139.26	114.29	(-)24.97	(-)17.93
ਸੋਹਣਾ ਬਨਸਪਤੀ ਘੀ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ	77.35	67.09	10.26	71.45	67.84	77.35	9.51	14.02
ਸਰੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ(ਐਗ ਮਾਰਕ)	114.88	105.78	9.1	108.11	114.88	107.19	(-)7.69	(-)6.69
ਮੂੰਗਫਲੀ ਦਾ ਤੇਲ (ਗਿਨੀ)ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ	142.93	135.2	7.73	137.77	135.56	142.93	7.37	5.44
ਚਾਹ ਪੱਤੀ (ਰੈੱਡ ਲੇਬਲ) 250 ਗ੍ਰਾਮ	87.05	81.76	5.29	83.82	87.05	85.35	(-)1.70	(-)1.95
ਟਮਾਟਰ (ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	50.4	17.07	33.33	29.56	31.86	22.59	(-)9.00	(-)28.49
ਘੀਆ (ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	36.59	18.3	18.29	27.29	32.32	22.66	(-)9.66	(-)29.89
ਅੰਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਰਜਨ	56.86	50.03	6.83	53.56	55.89	56.86	0.97	1.74
ਕਪੜੇ ਧੋਣਵਾਲਾ ਸਾਬਣ (ਨਿਰੋਲ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ	56.19	54.57	1.62	55.34	56.19	55.96	(-)0.23	(-)0.41
ਦੁੱਧ (ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ	43.6	42.67	0.93	43.2	42.67	43.51	0.84	1.97

ਇੱਟਾਂ (ਗ੍ਰੇਡ ਏ)	4676.3 6	4275.73	400.63	4418.5 2	4676.3 6	4243.18	- 433.18	(-)-9.26
ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀਮਿੰਟ (ਜੇ ਕੇ)	324.56	262.7	61.86	302.56	266.02	321.68	55.66	20.92
ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਗ ਸਰੀਆ (ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ)	4229.8 2	3377.1	852.72	3692.7 1	3835.1 7	3506.36	(-) 328.81	(-)-8.57

ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤਾਂ

5.7 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਰਾਇਤੀ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2015 (ਸੋਧੇ) ਦੌਰਾਨ 3.98 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 7.97 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਹੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਕਾਰੀਗਰ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2015 (ਸੋਧੇ) ਦੌਰਾਨ 3.31 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2016 (ਪੀ) ਵਿੱਚ 6.07 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ ਜਰਾਇਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀ ਮਜਦੂਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ (ਅਨੁਲੱਗ, ਸਾਰਣੀ 5.3)।

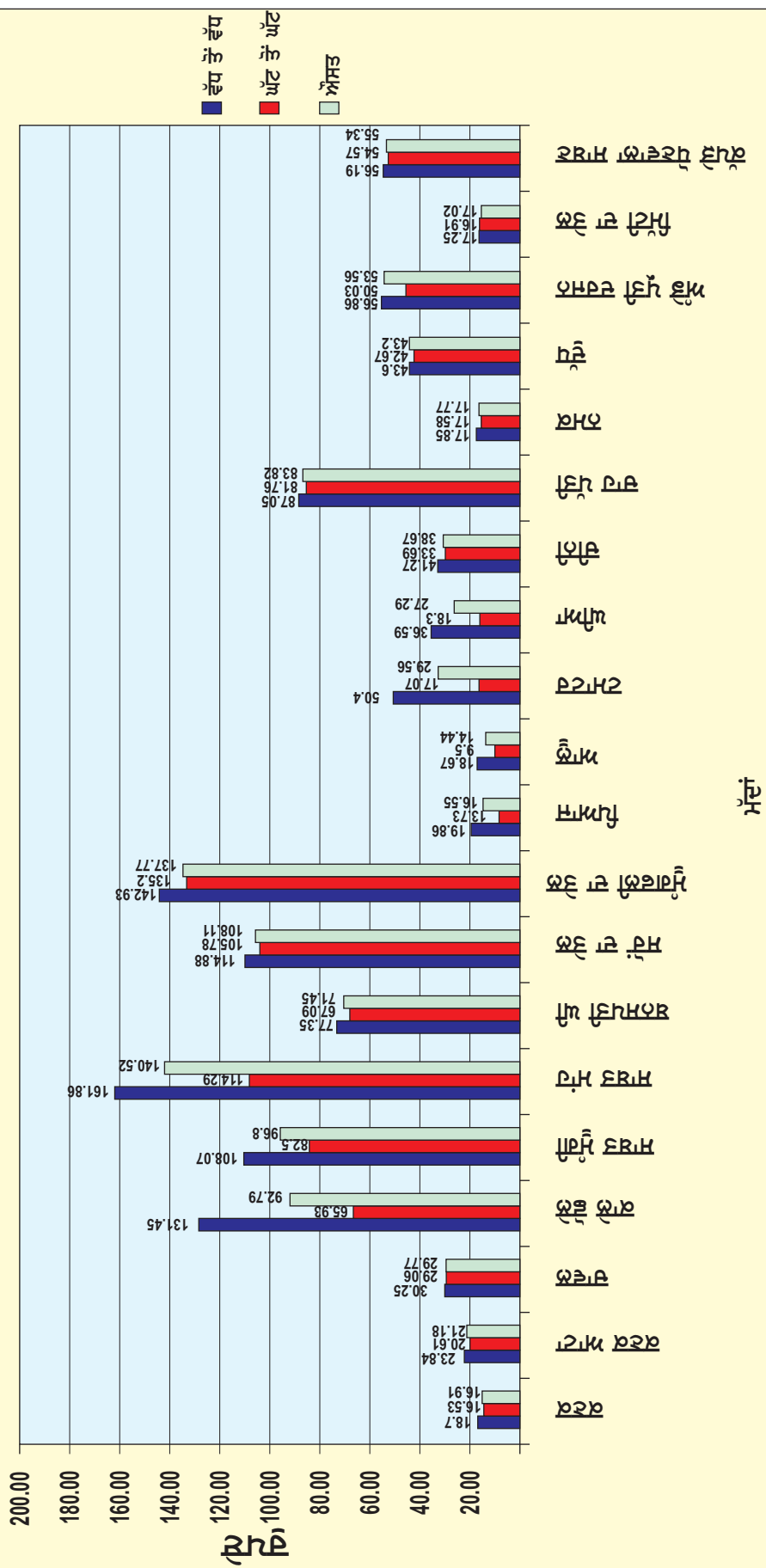
ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

5.8 ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਭੋਜਨ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਚੁਸਤ-ਦਰੁਸਤ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰਖਿਅਤਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ ਅਤੇ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

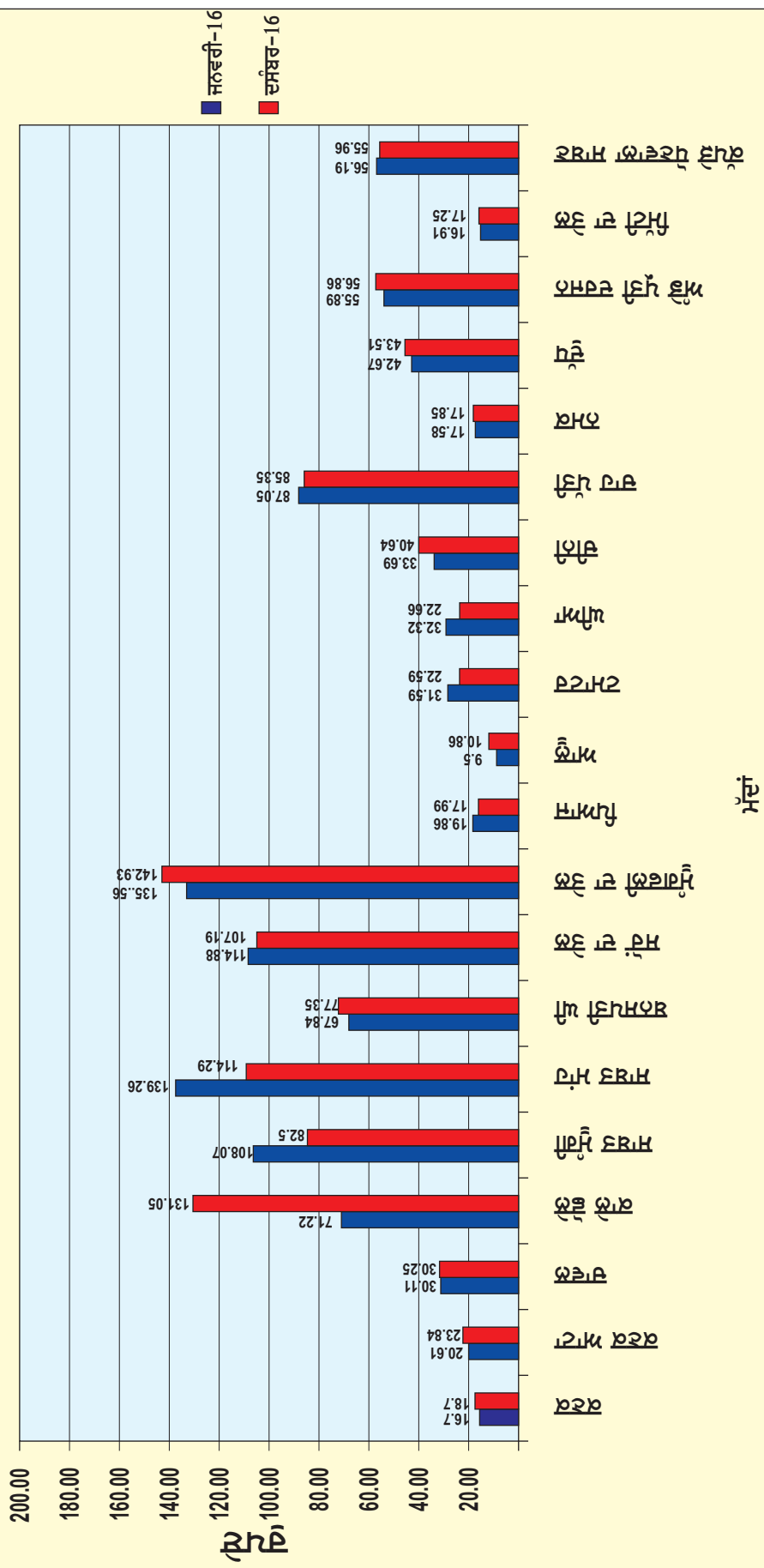
5.9 ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ, ਭੰਡਾਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਵੰਡ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਾਭਪਾਤਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਤਰਣ, ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ, ਰਾਸ਼ਨ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ।

5.10 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ “ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੈਲ” ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਮਾਂਖੋਰੀ, ਮੁਨਾਫਾਖੋਰੀ, ਕਾਲਾ ਬਜਾਰੀ ਅਤੇ ਸੱਟੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਠੱਲ ਪਾਈ ਹੈ। ਖੁਰਾਕ, ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ, ਵੱਲੋਂ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜਿਲ੍ਹਾ/ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨ/ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪਨਸਪ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ

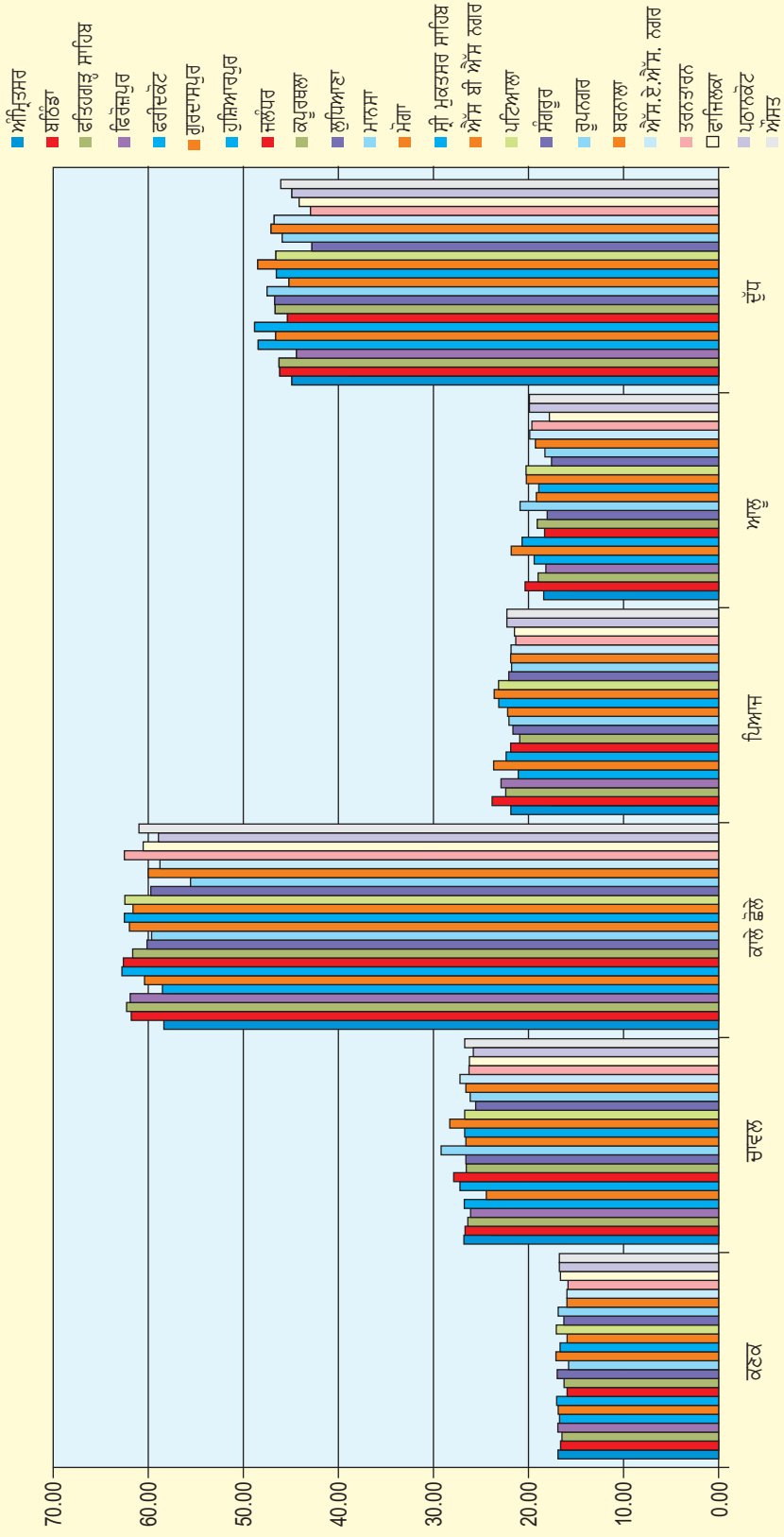
ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਔਸਤ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ

ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ) ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਵਾਰ ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ

ਮੁੱਦਾਂ

ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸੰਗਠਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਅੰਦਰ 17815 ਉਚਿੱਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

5.11 ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਇਰਿਟੀ ਹਾਊਸਹੋਲਡਜ਼ ਤਹਿਤ 27.72 ਲੱਖ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਤੋਦਿਆ ਅੰਨਾ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ 1.20 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 2.00 ਰੁਪੈ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਅਨਾਜ ਮਿਥੇ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਟੀ.ਪੀ.ਡੀ.ਐਸ.) ਰਾਹੀਂ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੂਡ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਐਕਟ 2013 ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਪਬੰਧ ਸੀ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 83601 ਕਿਲੋਲੀਟਰ ਅਤੇ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 62294 ਕਿਲੋ ਲੀਟਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਹਿਤ ਔਸਤ ਕੀਮਤ 16.25 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ।

ਬਾਕਸ 34: ਉਚਿੱਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ

ਵਸਤੂ	ਇਕਾਈ	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017
ਟੀਚਾ ਬੱਧ ਲੋਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ					
ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ	ਕਿਲੋ ਲੀਟਰ	88339	87871	83601	62294
ਨਵੀਂ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ					
ਕਣਕ	ਮੀ.ਟਨ	261807 (ਦਸੰਬਰ 2013- ਮਈ 2014)	573440 (ਜੂਨ 2014- ਮਾਰਚ 2015)	64851	731484*
ਦਾਲ	ਮੀ. ਟਨ	18671	18754	9039	8650

* ਅੰਤਰਿਮ ਫਿਗਰ

5.12 ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੂਡ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਐਕਟ 2013 ਅਧੀਨ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਤੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਵੰਡ ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ ਅਤੇ ਏ.ਪੀ.ਐਲ ਕੈਟੇਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਇਰਿਟੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਰੇਟਾਂ ਤੇ ਅੰਨਤੋਦਿਆਂ ਅੰਨਾ ਯੋਜਨਾ (ਏ.ਏ.ਵਾਈ) ਨਾਲ ਸਸਤਾ ਰਾਸ਼ਨ ਵੰਡਣ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਸੰਬਰ, 2013 ਤੋਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੂਡ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਐਕਟ 2013 ਤਹਿਤ ਨਵੀਂ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰਾਜ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੂਡ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਐਕਟ, 2013 ਤਹਿਤ 42020 ਮੀ.ਟਨ ਕਣਕ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਦਸੰਬਰ, 2013 ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਰਵਰੀ 2014 ਤੋਂ ਇਹ ਮਾਤਰਾ ਵਧਾ ਕੇ

72510 ਮੀ.ਟਨ ਹੋ ਗਈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੂਡ ਸਕਿਓਰਟੀ 2013, ਤਹਿਤ ਅੰਨਤੋਦਿਆ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ 35 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਕਣਕ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਇਓਰਿਟੀ ਕੈਟਾਗਰੀ ਤਹਿਤ ਸ਼ਨਾਖਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਕਣਕ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਨਾਖਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਣਕ ਦਾ 6 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਕੋਟਾ ਇਕੋ ਵਾਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ:

5.13 ਪੰਜਾਬ ਲਗਭੱਗ 15.40 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 30,000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਨੂੰ ਕਣਕ 4.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਅਤੇ ਦਾਲ 20.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਮੋਹਰੀ ਰਾਜ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਟਾ ਦਾਲ ਵੰਡਣ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਨੀਲੇ ਰਾਸ਼ਨ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਦਸੰਬਰ 2013 ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਸਸਤੀਆਂ ਦਾਲਾਂ 1/2 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਅਤੇ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 2.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ 30/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੂਡ ਸਕਿਓਰਟੀ ਐਕਟ 2013 ਅਧੀਨ 2/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਕਣਕ ਦੇ ਕੋਟੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੰਡਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਵੀਂ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਲਈ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਦੀ ਹੱਦ 30,000/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾਕੇ 60,000/- ਰੁਪਏ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਭਪਾਤਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 15.40 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 36.31 ਲੱਖ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ,648512 ਮੀ.ਟਨ ਕਣਕ ਅਤੇ 9039 ਮੀ.ਟਨ ਦਾਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ , 731484 (ਅੰਤਰਿਮ) ਮਿ.ਟਨ ਕਣਕ ਅਤੇ 8650 ਮੀ. ਟਨ ਦਾਲ ਵੰਡੀ ਗਈ ਸੀ।

ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕ ਵਿੱਤ ਦਾ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਦ ਕਿ ਲੋਕ ਮਾਲੀਏ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਯਤਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਪਰੰਤੂ ਜਨਤਕ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਟੇ ਵੱਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਘਾਟ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੱਧ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵਿੱਤ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਜ ਦੇ ਅਰਥ ਚਾਰੇ ਦੀ ਘੱਟ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਅਪਣਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵੱਜੋਂ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਕਾਸ ਘੱਟ ਰੇਟ ਤੇ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਡੂੰਘੇ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸਾਨ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਠੋਸ ਨੀਤੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਰੋਡ ਮੈਪ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੱਡੀਆਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪਾਈ ਹੈ।

ਰਾਜ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਵੀਂ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਗੈਰ ਫਾਇਦੇ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦੁਰਲੱਭ ਵਿੱਤ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਖਰਚਾ ਸੋਧ ਕਮਿਸ਼ਨ (Expenditure Reforms Commission) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਰਾਜ ਦੀ ਬਜਟ ਸਥਿਤੀ

I. ਮਾਲ ਲੇਖਾ

6.2 ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਖਰਚੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ (ਬਾਕਸ 35) ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

ਬਾਕਸ 35: ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਖਰਚੇ

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

ਸਾਲ	ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ	ਮਾਲ ਖਰਚੇ	ਵਾਧਾ (+) / ਘਾਟਾ(-)
2014-15 (ਲੇਖੇ)	39022.85	46613.49	-7590.64
2015-16 (ਮਾਰਚ 2016 ਤੱਕ)	35473.60	42693.77	-7220.17
2015-16 (ਪੂਰਵ ਸੋਧੇ)	41523.38	50073.49	-8550.11
2016-17 (ਮਾਰਚ 2017 ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ)	45407.77	52018.47	-6610.70

6.3 ਭਾਵੇਂ ਕੇਂਦਰੀ ਟਰਾਂਸਫਰ ਵਿੱਚ 2015-16 ਤੋਂ 9386.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਮਾਰਚ 2017 ਵਿੱਚ 14304.23 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਾਧਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 2016-17 ਦੇ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਹੇਠਾਂ ਹਨ। ਜੋ ਕਿ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ 45407.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ 2016-17 ਦੇ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 50180.96 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰ ਮਾਲੀਏ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 15.35% ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਸਟੈਂਪਸ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ 8.92% ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੈਵਿਨਿਊ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 28 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ ਵਧੀਆਂ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਧਾ 2015-16 ਦੇ ਬਜਟ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਟਰਾਂਸਫਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ।

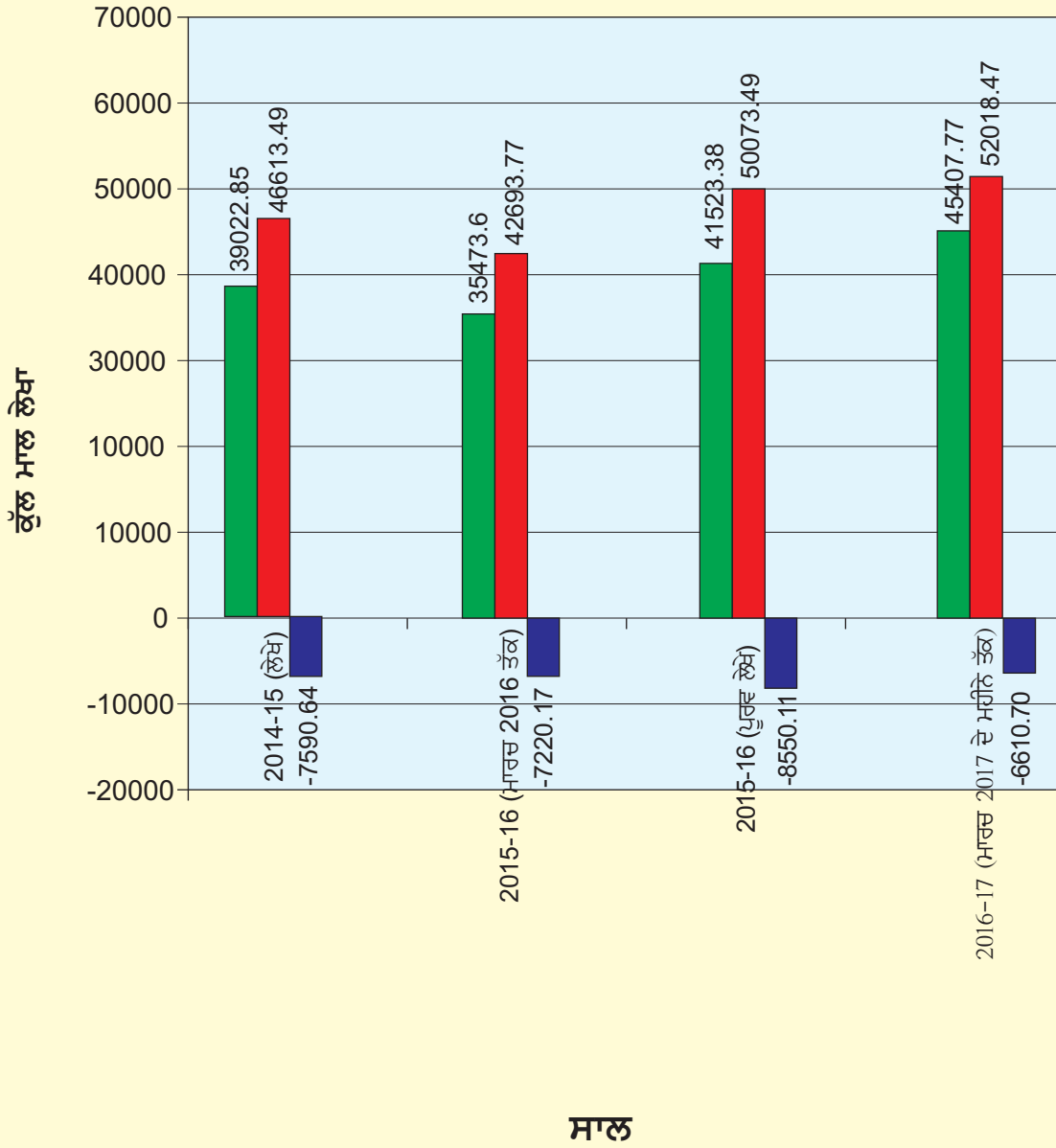
6.4 ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਮਹੀਨਾ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ 52018.47 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦਾ ਖਰਚਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਮਹੀਨਾ ਮਾਰਚ 2016 ਤੱਕ 42693.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 21.84% ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ। 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਿਆਜ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਤੇ ਖਰਚ, ਬਿਜਲੀ ਸਬਸਿਡੀ, ਪੈਨਸਨ ਅਤੇ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਲਾਭ 10097.90 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, 1327.11 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ 8749.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਮਾਲੀਏ ਖਰਚੇ ਤੇ 38.7% ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਖਰਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2670.64 ਕਰੋੜ ਅਤੇ 8479.65 ਕਰੋੜ ਹੈ, ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ ਮਾਲੀ ਘਾਟੇ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ 6610.70 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸ

6.5 2016-17 (ਬੀ.ਈ) ਅਨੁਸਾਰ 9005.09 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ 9599.72 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। (ਬਾਕਸ 36)

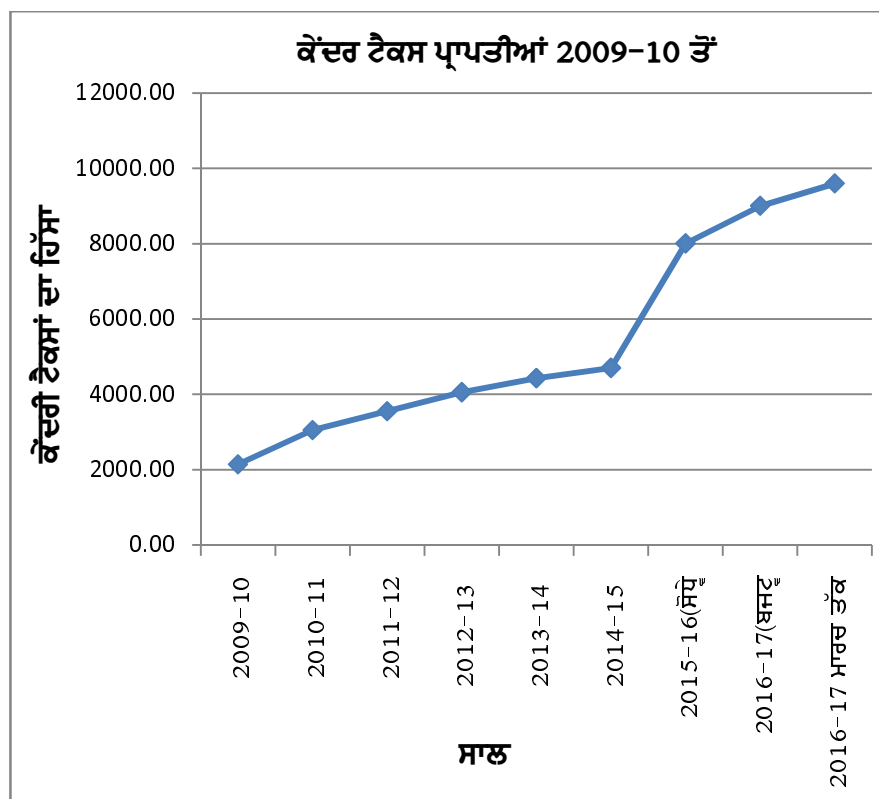
ਬਾਕਸ 36: ਕੇਂਦਰ ਟੈਕਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 2009-10 ਤੋਂ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	
ਸਾਲ	ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ
2009-10	2144.10
2010-11	3050.87
2011-12	3554.31
2012-13	4058.81
2013-14	4431.47
2014-15	4702.97
2015-16(ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ)	8008.90
2016-17(ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ)	9005.09
2016-17 ਮਾਰਚ ਤੱਕ	9599.72

ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਚ

■ ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ■ ਮਾਲ ਖਰਚ ■ ਵਾਧਾ (+) ਘਾਟਾ (-)

ਡਾਇਆਗ੍ਰਾਮ 5

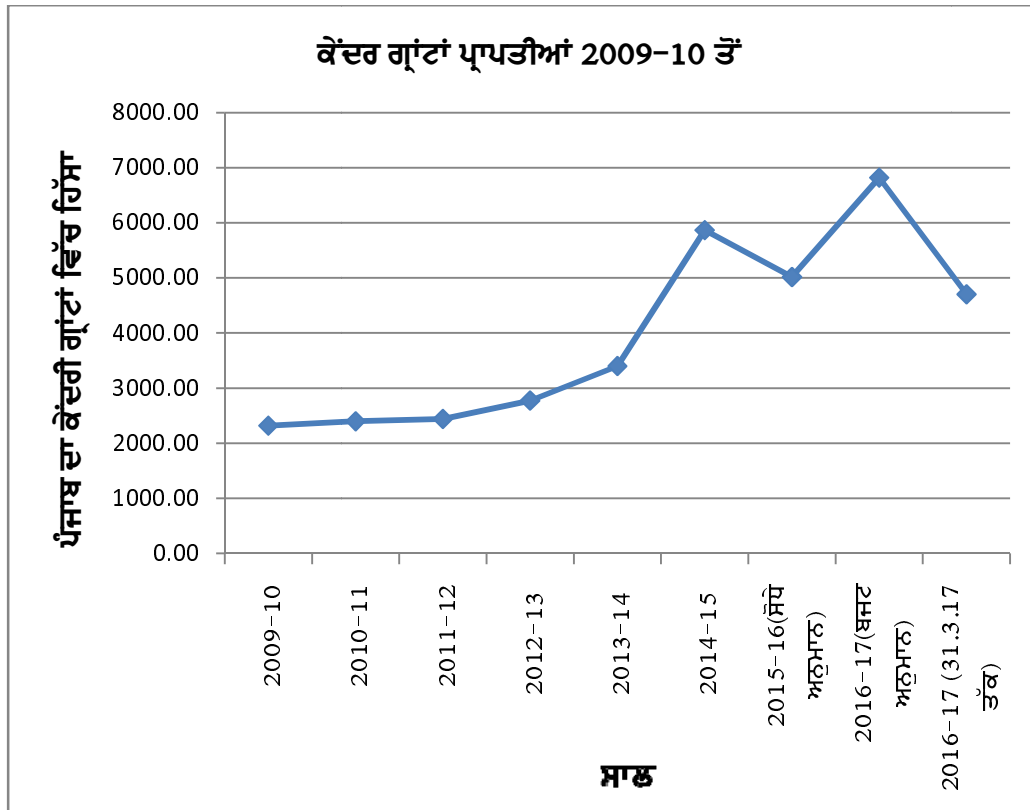

ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ

6.6 2016-17 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਰੁਪਏ 6821.39 ਕਰੋੜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ 4704.51 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। (ਬਾਕਸ 37)

ਬਾਕਸ 37: ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 2009-10 ਤੋਂ	
(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)	
ਸਾਲ	ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ
2009-10	2320.30
2010-11	2399.25
2011-12	2440.64
2012-13	2775.58
2013-14	3401.38
2014-15	5869.95
2015-16 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ)	5018.11
2016-17 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ)	6821.39
2016-17 (31.3.2017 ਤੱਕ)	4704.51

ਡਾਇਆਗ੍ਰਾਮ 6

II. ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ:-

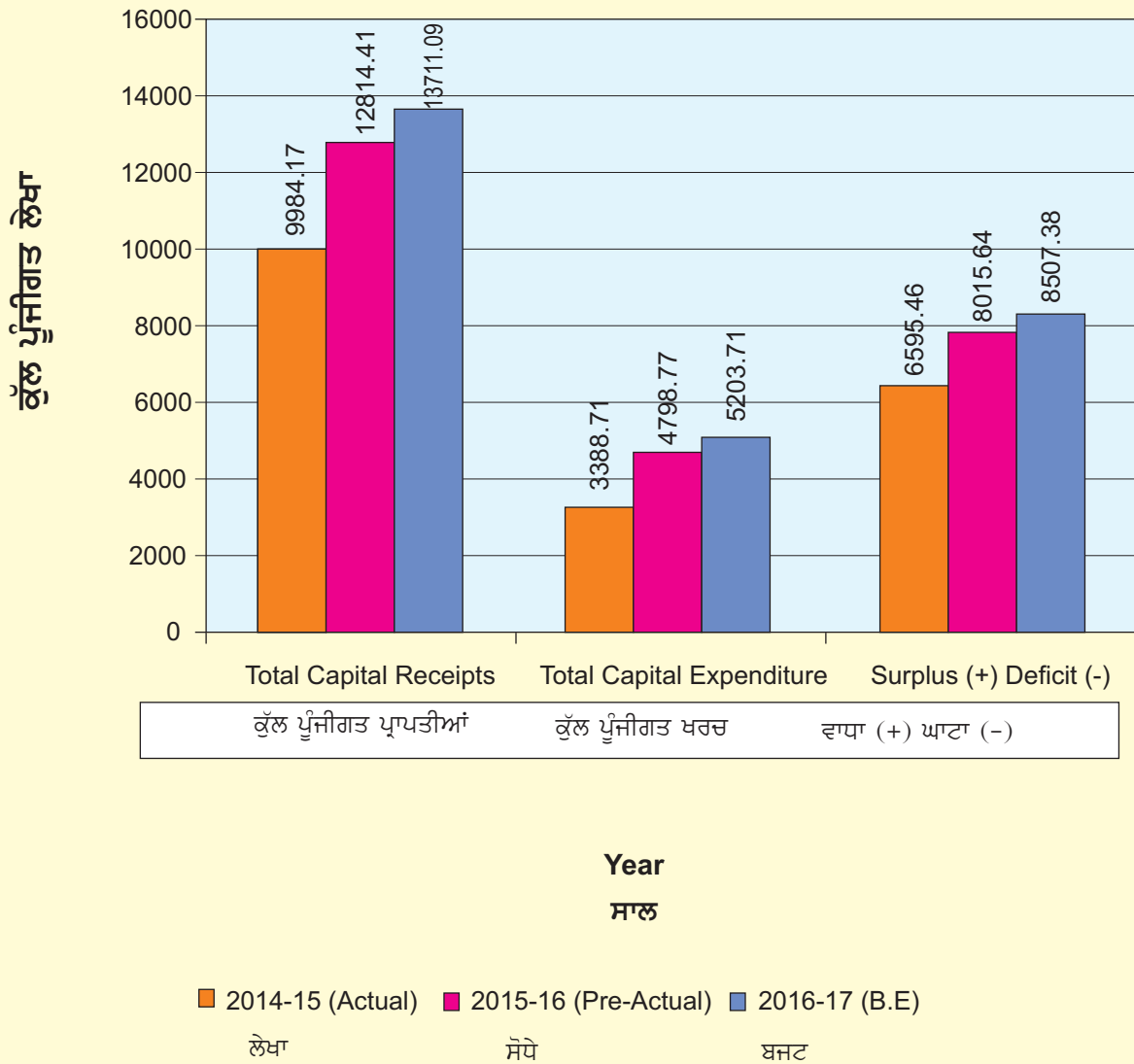
6.7 ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ (ਬਾਕਸ 38) ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

ਬਾਕਸ 38: ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਚੇ

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

ਸਾਲ	ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ	ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚੇ	ਵਾਧਾ (+) / ਘਾਟਾ(-)
2014-15 (ਲੇਖੇ)	9984.17	3388.71	6595.46
2015-16 (ਪੂਰਵ ਸੋਧੇ)	12814.41	4798.77	8015.64
2016-17 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ)	13711.09	5203.71	8507.38

ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ - ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਚ

6.8 ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚੇ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤ ਹਨ। 2015-16 (PA) ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2016-17 (ਬਜੱਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਸਿਰਫ 7% ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਧਾ ਬਜਾਰ ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਵਾਧੇ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿ 2015-16(PA) ਵਿੱਚ ਰੁਪਏ 8999.01 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2016-17 (ਬਜੱਟ ਅਨੁਮਾਨ) 12958.51 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਨਰੋਏ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੂੰਜੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਮਾਤਰ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

6.9 ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹੈ, ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ 2017 ਤੱਕ ਕੇਵਲ ਰੁਪਏ 4412.35 ਕਰੋੜ ਰਾਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਰਚ 2016-17 (ਬਜੱਟ ਅਨੁਮਾਨ) 5203.71 ਸੀ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੂੰਜੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰੈਵਿਨਿਊ ਖਰਚਿਆਂ ਵੱਲ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 6.3 ਅਤੇ 6.4)

III. ਬਜੱਟ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸਥਿਤੀ

6.10 ਸਮੁੱਚੀ ਬਜੱਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਕਦ ਵਾਧਾ ਤੇ ਘਾਟਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਲ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ 6610.70 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਸਾਲ 2016-17 (ਬਜਟ ਅਨੁਸਾਰ) 7982.83 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਪੂੰਜੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ 2015-16 (PA) 8015.64 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ 2016-17 ਬਜੱਟ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 8507.38 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 (PA) ਦੌਰਾਨ 454.60 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੁੱਲ ਨਕਦ ਬਕਾਇਆ ਰਾਸੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ 2016-17 ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ ਵਿੱਚ 524.55 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 6.5)

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਟੈਕਸ ਰੈਵਿਨਿਊ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ (Low Revenue Receipts) ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਜੱਟ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦਾ ਸਰੋਤ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ (Resource mobilization) ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

IV. ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਣ

6.11 ਰਾਜ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਣ ਸਾਲ 2012-13 ਤੋਂ ਸਾਲ ਵਰ ਸਾਲ ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 (ਲੇਖੇ) ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਰਾਸੀ 112366 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਲ 2015-16 (ਪੀ.ਏ) ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਕੇ 129441 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2016-17 (ਬਜੱਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 138166 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। (ਬਾਕਸ 39)

ਬਾਕਸ 39: ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਣ**(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)**

ਸਾਲ	ਖੜਾ ਕਰਜਾ ਸਮੇਤ ਰਾਖਵਾਂ ਫੰਡ	ਰਾਖਵਾਂ ਫੰਡ ਸਮੇਤ ਖੜੇ ਕਰਜੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ
2012-13	92282	30.99
2013-14	102234	30.78
2014-15	112366	31.66
2015-16(ਪੀ.ਏ)	129441	33.06
2016-17(ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ)	138166	32.29

V. ਨਿਰੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ

6.12 ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ (ੳ) ਕੇਂਦਰੀ ਕਰਾਂ ਤੋਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ (ਅ) ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਗੈਰ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਦਾਨ ਅਤੇ (ੲ) ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਗੈਰ ਯੋਜਨਾ ਕਰਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਵਿਆਜ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਮੂਹ ਕਰਜੇ ਦੀਆਂ ਮੁੜ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵਹਾਊ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 (ਸੋਧੇ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਵਾਹ 13014.62 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17 (ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ) ਵਿੱਚ 15974.87 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 22.75% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 6.6)

VI. ਕਰ ਅਨੁਪਾਤ

6.13 ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਨਾਲ ਕਰ ਅਨੁਪਾਤ ਸਾਲ 2012-13 (ਲੇਖੇ) ਵਿੱਚ 7.59 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸਾਲ 2013-14(ਲੇਖੇ) ਵਿੱਚ 7.25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਸਾਲ 2015-16(ਤੁਰੰਤ) ਵਿੱਚ 7.20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਰ ਵਸੂਲੀ 9633.31 ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ। (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 6.7)

VII. ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

6.14 ਭਿੰਨ- ਭਿੰਨ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਧਨ ਜਟਾਉਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕਤਰ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ੀ ਸਾਲ

2014-15 ਵਿੱਚ 91.10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 327.42 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ। ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਾਧਾ ਡਾਕ ਘਰ ਬਚਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ ਵਿੱਚ 14.60 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ 40.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ 59.21 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ 75.69 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਮਿਆਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ ਵਿੱਚ 79.72 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ 159.88 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਧਾ ਸੁਕੰਨਿਆ ਨਾਮ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 17.25 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੈ। (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 6.8)

VIII. ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਰਿਣ

6.15 ਰਾਜ ਵਿੱਚ 31 ਦਸੰਬਰ, 2014 ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਜੋ ਕਿ 10642 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 31 ਦਸੰਬਰ 2015 ਵਿੱਚ 10970 ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5887 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 6210 ਹੋ ਗਈ। ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕ, ਵਿਦੇਸੀ ਬੈਂਕ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਡਾਕਘਰ ਬੱਚਤ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਰਤੀਬਵਾਰ 6210, 8, 802, 89 ਅਤੇ 3861 ਹੈ। (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 6.9)

6.16 ਜਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਤੀਸੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਹੈ। 31 ਦਸੰਬਰ, 2015 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 71.58% ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ ਤੇ 75.92% ਸੀ। (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 6.10)

ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਸ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂੰਜੀ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਖਿਆ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੁਸਲਤਾ ਅਤੇ ਉਦਮ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਨਿਜ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ, ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਖੇਤਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਾਸਟਰ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਤੰਬਰ, 2015 ਵਿੱਚ ਯੂਨਾਈਟਡ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਯੂ.ਐਨ.ਡੀ.ਪੀ.) ਵਲੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁੱਲ 17 ਟੀਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਟੀਚੇ ਹਨ। ਇਹ ਲਕਸ਼ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਲਈ 2030 ਮਿਥੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਭਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਲਿੰਗ ਬਰਾਬਰਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਆਦਿ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ, ਜਣੇਪੇ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ./ਏਡਜ਼, ਮਲੇਰੀਆ ਆਦਿ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਰਗਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ

7.1 ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਸ ਦੇ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ, ਵਧੀਆ ਹੁਨਰ, ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਵਿਵਹਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

- i) ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣਾ।
- ii) ਕੁੱਲ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਦਾਖਲਾ ਦਰ 100% ਕਰਨਾ, ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦੀ ਦਰ ਜੀਰੋ ਕਰਨਾ, ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ 100% ਹਾਜ਼ਰੀ ਬਰਕਰਾਰ ਬਣਾਉਣਾ।
- iii) ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

7.2 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਰ.ਟੀ.ਈ ਦੇ ਰੂਲਾਂ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜ ਦੇ ਹਰੇਕ ਵਾਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੀ ਸਕੂਲ ਮੈਪਿੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 44 ਪਿੰਡ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 1 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ 37 ਪਿੰਡ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ

7.3 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਸਾਖਰਤਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2001 ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 69.7 ਸੀ ਜੋ ਕਿ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਕੇ 75.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਪੇਂਡੂ ਸਹਿਰੀ ਅਤੇ ਔਰਤ ਮਰਦ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਪਾੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 83.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰ 71.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ (ਬਾਕਸ-40)। ਸਾਲ 2001 ਦੀ ਜਨ ਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੇਂਡੂ ਸਹਿਰੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਵਿੱਚ ਫਰਕ 14.38 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ -2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇ 11.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ (80.4%) ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ (70.7%) ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 7.2) ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਖਰਤਾ 84.6 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਨਸਾ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ 61.8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ।

ਬਾਕਸ-40 ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ -2011

	ਕੁੱਲ ਸਾਖਰ			ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ		
	ਪੁਰਸ਼	ਔਰਤ	ਕੁੱਲ	ਪੁਰਸ਼	ਔਰਤ	ਕੁੱਲ
ਦਿਹਾਤੀ	6158807	4838850	10997657	76.6	65.7	71.4
ਸਹਿਰੀ	4277249	3432231	7709480	86.7	79.2	83.2
ਕੁੱਲ	10436056	8271081	18707137	80.4	70.7	75.8

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੈਂਸਜ਼ ਓਪਰੇਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬ।

ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ

7.4 ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ (ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ 12ਵੀਂ ਕਲਾਸ) ਸਾਲ 2014 ਵਿੱਚ 55.93 ਲੱਖ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ 55.41 ਲੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਸਾਲ 2014 ਵਿੱਚ 20.29 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ 20.40 ਲੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 7.5)

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ

7.5 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2014 ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ 29:1, ਮਿਡਲ ਸਟੇਜ ਤੇ 22:1 ਅਤੇ ਹਾਈ/ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ 24:1 ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2015 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ 25:1, ਮਿਡਲ ਸਟੇਜ 23:1, ਹਾਈ/ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ 24:1 ਹੋ ਗਿਆ (ਅਨੁੱਲਗ ਸਾਰਣੀ 7.9)

ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

7.6 ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ (ਐਸ.ਐਸ.ਏ.) 2000-2001 ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਫੰਡਾਂ ਦੇ 75:25 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰ (ਆਰ.ਟੀ.ਈ.) ਐਕਟ 2009 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਐਸ.ਐਸ.ਏ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਫੰਡ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਸਾਲ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2015-16 ਤੋਂ ਇਹ ਫੰਡ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 60:40 ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਪਰੂਵਲ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਲਈ 1059.24 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2016-17 ਲਈ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਜੋਂ ਕੁੱਲ 270.87 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਬਣਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚੋਂ 175.67 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਬੈਕਲਾਗ ਸਮੇਤ) ਰਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਪਰੂਵਲ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਟੀਚਿੰਗ ਅਤੇ ਨਾਨ ਟੀਚਿੰਗ ਸਟਾਫ ਦੀ ਸੈਲਰੀ, ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਕਮਰੇ ਆਦਿ ਲਈ ਫੰਡਜ਼ ਅਪਰੂਵ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਵੇਸ਼ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਸੁਧਾਰ) ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ

7.7 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਣ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਰੋਚਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੋਏ ਸੁਧਾਰ ਪੱਖੋਂ ਬੱਚੇ ਲਿਖਣ, ਪੜ੍ਹਨ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਏ ਹਨ। *ਅਸਰ* (ASER) ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਅੰਦਰ 95.9% ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਮਿੰਨੀ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ (ਰੀਡਿੰਗ ਸੈੱਲ) ਮੌਜੂਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਅੰਕੜਾ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ, ਪੜ੍ਹਨ ਸਹਾਇਕ ਸਮੱਗਰੀ, ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ, ਰੀਡਿੰਗ ਸੈੱਲ, ਬਾਲ ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਅਗਲੀ ਲਿਟਰੇਸੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਦਿ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਿਦਿਅਕ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਕੂਲ ਕਲੱਸਟਰ, ਬਲਾਕ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਵੇਸ਼ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਸੁਧਾਰ) ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤਹਿਤ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ।

ਮਿਡ ਡੇ ਮੀਲ ਸਕੀਮ (ਐੱਮ.ਡੀ.ਐੱਮ)

7.8 ਇਹ ਸਕੀਮ 01-04-2006 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ (ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਵੀਂ ਤੱਕ) ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 240 ਦਿਨ ਦਾ ਦੁਪਿਹਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਲ 2008-09 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਘੇਰਾ ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 1579082 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2016-17 ਲਈ 1599200 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਡ-ਡੇ-ਮੀਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਅਨੁਲੱਗ ਸਾਰਣੀ 7.10)

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਧਿਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ (ਆਰ.ਐਮ.ਐਸ.ਏ) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਸਤੇ

7.9 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਅਤੇ ਲਿੰਗ, ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਅਪੰਗਤਾ ਵਰਗੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਯੋਗੀ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2020 ਤੱਕ ਹਰ 5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹਾਜਰੀ ਨਿਸਚਿਤ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤੱਕ 1789 ਸਰਕਾਰੀ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਐਜੂਕੇਟ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 300 ਨਵੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ 9ਵੀਂ ਤੋਂ 12ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ 9 ਵੋਕੇਸਨਲ ਸਿੱਖਿਆ ਟਰੇਡਜ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਈ.ਟੀ, ਸਿਕਊਰਟੀ, ਬਿਊਟੀ ਅਤੇ ਵੈਲਨੈੱਸ, ਰਿਟੇਲ, ਹੈਲਥ ਕੇਅਰ, ਆਟੋਮੁਬਾਇਲ, ਟਰੇਵਲ ਐਂਡ ਟੂਰੀਜ਼ਮ, ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਅਤੇ ਫੀਜ਼ਿਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਸਪੋਰਟਸ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 380 ਨਵੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ 9ਵੀਂ ਤੋਂ 12ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ 9 ਵੋਕੇਸਨਲ ਸਿੱਖਿਆ ਟਰੇਡਜ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਈ.ਟੀ, ਸਿਕਊਰਟੀ, ਬਿਊਟੀ ਅਤੇ ਵੈਲਨੈੱਸ, ਰਿਟੇਲ, ਹੈਲਥ ਕੇਅਰ, ਟਰੇਵਲ ਐਂਡ ਟੂਰੀਜ਼ਮ, ਕੰਨਸਟਰਕਸ਼ਨ, ਐਪਰਲ ਅਤੇ ਫੀਜ਼ਿਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਸਪੋਰਟਸ ਵਿਸ਼ੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਟਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਕੂਲ 2 ਟਰੇਡਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਐਮ.ਐਚ.ਆਰ.ਡੀ ਵੱਲੋਂ NSQF- ਦੇ ਤਹਿਤ 9ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਟਰੇਡ ਵਿੱਚ 25 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲੱਗਭਗ 45000 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 318 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 98 ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸਾਲ 2016-17 ਵਿੱਚ 111 ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ

7.10 ਇਹ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। ਸਾਲ 2015 ਦੌਰਾਨ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਦਾਖਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 44.74 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਣਦੀ ਸੀ। 2015 ਦੇ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ 45.36 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ 44.64 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਲਈ 43.82 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਸਾਲ 2015 ਦੌਰਾਨ ਅਨਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਲਈ 38.79 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਅਪਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਲਈ 40.58 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਲਈ 36.13 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ।

ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵਿਦਿਆ (ਸਿਖਿੱਆ) ਸਕੀਮ

7.11 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 2011 ਵਿੱਚ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵਿਦਿਆ ਸਕੀਮ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਕੂਲ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦੀ ਦਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 10+1 ਅਤੇ 10+2 ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਡਰਾਪ ਆਊਟ ਰੇਟ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਕੱਸਦ 10+1 ਅਤੇ 10+2 ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਾਇਕਲ ਵੰਡੇ ਜਾਏ ਹਨ।

ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 4428.91 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 3653 .05 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 144324 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 2199.97 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 2190.97 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ 72000 ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ ਬੇਟੀ ਪੜ੍ਹਾਓ ਅਭਿਆਨ

7.12 ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਾਯੋਜਿਤ, ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ ਬੇਟੀ ਪੜ੍ਹਾਓ ਸਕੀਮ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕ ਪਹਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ, ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਅਗੇ ਵੱਧਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

- ਲਿੰਗ ਨਿਰਧਾਰਣ ਟੈਸਟ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣਾ।
- ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੀਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣਾ।
- ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ।

ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 1100.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 250.97 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ 385.26 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿਰੁੱਧ 385.26 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

7.13 ਰਾਜ ਵਿੱਚ 48 ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਅਤੇ 136 ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜ ਅਤੇ 11 ਸਰਕਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਹਨ। ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੈਲਫ ਫਾਇਨਾਂਸਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਾਲਿਸੀ-2010 ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਤੱਕ 16 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ 3 Deemed ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀਆਂ /ਸਕੀਮਾਂ

ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਲ 2016-17 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ :-

i) **ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ** ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਸਾਰ ਲਈ 11 ਨਵੇਂ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ 8963.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵੱਖ- ਵੱਖ ਅਦਾਰਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ / ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਬੋਰਡ / ਅਤੇ ਰੂਸਾ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਰਾਹੀਂ ਰਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ii) **ਨਵੇਂ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ:** ਸਿੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪਿਛੜੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਪਠਾਨਕੋਟ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਦੋ ਨਵੇਂ ਮਾਡਲ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਐਮ.ਐਚ. ਆਰ.ਡੀ 12 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨਾਲ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲਣ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਹੀ ਮਾਡਲ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਪਠਾਨਕੋਟ ਵਿੱਚ 900 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਮਾਡਲ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ 416 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਹੈ।

iii) **ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ :** ਰੂਸਾ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ 2 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ 144 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਕਪੈਸਟੀ ਵਾਲਾ ਲੜਕਿਆਂ ਦਾ ਹੋਸਟਲ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ 134 ਦੀ ਕਪੈਸਟੀ ਵਾਲੇ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

iv) **ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ:** ਇਸ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਤਹਿਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 38 ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਲਈ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਗ੍ਰਾਂਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ 75 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 28.5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਰਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨਾਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ, ਸਮਾਰਟ ਕਲਾਸ ਰੂਮਜ਼, ਫਰਨੀਚਰ, ਸਪੋਰਟਸ , ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਤੇ ਲੈਬੋਰੇਟਰੀ ਦੇ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

v) **ਮੌਜੂਦਾ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦਾ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ:** ਇਸ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਤਹਿਤ 4 ਕਾਲਜਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਮੋਹਾਲੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਲੜਕੇ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਲੜਕੀਆਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨੂੰ ਮਾਡਲ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਕੁੱਲ 4 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਲਜ ਰਾਸ਼ੀ ਰਲੀਜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

vi) **ਨਵੇਂ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਕਾਲਜ:** ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਰੂਸਾ ਤਹਿਤ 2 ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਰੋਨੋਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਪੋਰਟਸ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ 26 ਕਰੋੜ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਲਜ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਉਸਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਕਾਲਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਲਡ ਕਲਾਸ ਸਕਿੱਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ। ਸਰਕਾਰੀ ਐਰੋਨੋਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਪੋਰਟਸ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਤਰਤੀਬਵਾਰ 40 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਅਤੇ 80 ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਉਸਾਰੀ ਮਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

vii) **ਬਰਾਬਰਤਾ ਵੱਲ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ:** ਰੂਸਾ ਦਾ Equity initiative Component ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਅਪੰਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ Component ਤਹਿਤ 47 ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ:-

- 1 ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਵਾਸ਼ਰੂਮਜ ਰਿਪੇਅਰ/ਉਸਾਰੀ,
- 2 ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਕਾਮਨਰੂਮਜ ਲਈ ਫਰਨੀਚਰ,
- 3 ਵਿਦਿਅਕ ਪੱਖੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ
- 4 ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਕਾਮਨ ਰੂਮਜ ਲਈ ਆਰ.ਓ. ਅਤੇ ਵਾਟਰ ਕੂਲਰ,
- 5 ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਰੈਂਪ ਆਦਿ ਬਣਵਾਉਣ
- 6 ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਪਿਜਨ ਹੋਲ ਕੈਬਨਿਟ
- 7 ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਸੈਲਫ ਡਿਫੈਂਸ ਕਲਾਸਾਂ
- 8 ਅਪੰਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਵਾਸ਼ਰੂਮਜ।

viii) **ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ:** ਇਸ ਸਕੀਮ ਆਦਿ ਤਹਿਤ 13 ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਖੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਫੁਲਕੇ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਫਿਨਿਸ਼ਿੰਗ ਸਕੂਲਜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਖੇ ਚਲ ਰਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਨਿਸ਼ਿੰਗ ਸਕੂਲਜ ਵਿੱਚ ਸੇਲਜ ਅਤੇ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ, ਮੀਡੀਆ, ਆਈ .ਟੀ ਐਂਡ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ, ਰਿਟੇਲ, ਹੋਸਪੀਟੈਲਿਟੀ ਅਤੇ ਏਅਰਲਾਈਨਜ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। 2015-16 ਦੌਰਾਨ 13 ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 5940 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਿੱਤਾ ਮੁੱਖੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 1240 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ 3 ਰੁਜਗਾਰ ਮੌਕਿਆ ਦੌਰਾਨ ਰੁਜਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ।

ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ

7.14 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਗਿਆਨ ਲਈ 270 ਬਹੁ-ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਲਜਾਂ, 193 ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ 18 ਹਾਈ ਲੈਵਲ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ।

ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ :-

- i) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ "ਜਿਥੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਬਹੁਤਕਨੀਕੀ ਕਾਲਜ ਉਪਲਬੱਧ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਸਰਕਾਰੀ ਬਹੁਤਕਨੀਕੀ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਲ 86.10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ।
- ii) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ "ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਸਮ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ (TEQIP-II)" ਅਧੀਨ 8 ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ/ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ 83.90 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੰਤਵ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਨਾਤਕਾਂ ਲਈ ਰੋਜਗਾਰ ਦੇ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ। ਪੰਜਾਬ ਉੱਤਰੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸੂਬਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਥਾਪਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਲਈ 5.00 ਕਰੋੜ ਰੁ: ਦੀ ਵਾਧੂ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਐਕਸੀਲੈਂਸ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- iii) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ "ਮੌਜੂਦਾ ਬਹੁ-ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਹੋਸਟਲ ਉਸਾਰੀ ਸਕੀਮ" ਅਧੀਨ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 6 ਸਰਕਾਰੀ ਬਹੁ-ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ 50 ਸੌਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋਸਟਲ ਲਈ 4.05 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਗ੍ਰਾਂਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਹੋਸਟਲ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਮੁਕਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।
- iv) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ "ਮੌਜੂਦਾ ਬਹੁ-ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ" ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਚਲਦੇ 17 ਸਰਕਾਰੀ ਬਹੁ-ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਜ਼ੋ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਕੰਡਮ ਸਾਜ਼ੋ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ, ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਧਾਰਤ ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 28.06 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁੱਹਈਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।
- v) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ "ਬਹੁ-ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਲਜਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਕਾਸ" ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਮਨ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਸਿਖਲਾਈ 19 ਸਰਕਾਰੀ/ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਬਹੁ-ਤਕਨੀਕੀ ਰਾਹੀਂ 10 ਵੱਖ ਵੱਖ ਟ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੋਰਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।
- vi) ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੀਮ "ਨਵੀਆਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪੋਲੀਟੈਕਨਿਕ ਦੀ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ" ਅਧੀਨ ਨਵੇਂ 06 ਸਰਕਾਰੀ ਬਹੁਤਕਨੀਕੀ ਕਾਲਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਠਿੰਡਾ, ਬਟਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜੀ.ਟੀ.ਬੀ.ਗੜ੍ਹ (ਮੋਗਾ) ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ 48.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 14.40 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਤੇ 33.60 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸਨ।

- vii) ਕੁੱਲ 3.00 ਕਰੋੜ ਰੁ: ਦੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗਤ ਦੋ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਕਾਲਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਮੰਗ ਅਧਾਰਤ ਕੋਰਸ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ।
- viii) ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਨੰ: 5 ਆਫ 2015 ਅਧੀਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜ ਤਕਨੀਕੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ix) ਰਾਜ ਵਿੱਚ 18 ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆ ਗਈਆ।
- x) ਪੰਜਾਬ ਤਕਨੀਕੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਜਲੰਧਰ ਵੱਲੋਂ ਲਾਡੋਵਾਲੀ ਰੋਡ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਟੈਕਨੀਕਲ ਟੀਚਰਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੰਸਥਾ ਖੋਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ 2 ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਤਕਨੀਕੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਜਲੰਧਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।
- xi) ਸ: ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬਹੁਤਕਨੀਕੀ ਕਾਲਜ, ਤਲਵਾੜਾ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ (ਭ ਤੇ ਮ ਸ਼ਾਖਾ) ਵਲੋਂ 1523.23 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ 2016-17 ਤੋਂ ਕਲਾਸਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।
- xii) ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ (PITTR) ਪੰਜਾਬ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਟੈਕਨੀਕਲ ਟੀਚਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਐਂਡ ਰਿਸਰਚ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਧੀਨ ਹੈ।
- xiii) ਰੋਜਗਾਰ ਦੇ ਅਵਸਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਤਾਜ਼ੇ ਮੌਕੇ ਘਰ-ਘਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਪਲੇਸਮੈਂਟ ਪੋਰਟਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਿਖਿਆ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਲਈ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ.

7.15 ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸਹੀ ਯੋਜਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ ਪੰਜਾਬ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ Geographic Information System (GIS) ਸੈਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

1. ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ
2. ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ
3. ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ

ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਰਾਹੀਂ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਡੈਟਾ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਆਦਿ) ਰਾਹੀਂ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ.ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਸਿਹਤ

ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀਆਂ/ਸਕੀਮਾਂ

ਆਈ.ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ.

7.16 ਛੂਤ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਕਦਮ ਫੈਲਣ ਦਾ ਜਲਦੀ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ, ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਈ. ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਪੰਜਾਬ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਤੇ ਰਾਜ ਚੌਕਸੀ ਯੂਨਿਟ ਅਤੇ 22 ਜਿਲ੍ਹਾ ਚੌਕਸੀ ਯੂਨਿਟ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਲ 2015-16 ਵਿੱਚ 2972 ਸਬ-ਸੈਂਟਰ (ਐਸ - ਫਾਰਮ) , 1634 ਯੂਨਿਟ ਮੈਡੀਕਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਪੀ-ਫਾਰਮ) ਵਿੱਚ ਅਤੇ 527 ਲੈਬੋਰੇਟਰੀਆਂ (ਐਲ-ਫਾਰਮ) ਹਨ ਸਾਲ 2016-17 ਵਿੱਚ 2986 ਸਬ-ਸੈਂਟਰ (ਐਸ - ਫਾਰਮ), 1691 ਯੂਨਿਟ ਮੈਡੀਕਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਪੀ- ਫਾਰਮ) ਵਿੱਚ ਅਤੇ 579 ਲੈਬੋਰੇਟਰੀਆਂ (ਐਲ-ਫਾਰਮ) ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਸੀ.ਐਮ.ਸੀ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੇ ਫੈਲਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਟੇਟ ਰੈਫਰਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ 18 ਜਿਲ੍ਹਾ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲਾਜੀ ਲੈਬਜ਼. (ਬਰਨਾਲਾ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਮਾਨਸਾ, ਮੁਕਤਸਰ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਰੋਪੜ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਮੋਹਾਲੀ, ਮੋਗਾ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਤਰਨਤਾਰਨ, ਪਠਾਨਕੋਟ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਹਿਚਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਕੈਂਸਰ ਰਾਹਤ ਕੋਸ਼

7.17 ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਹਰੇਕ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ 1.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 27,920 ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ 346.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 36,701 ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ 461.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਮੁਫਤ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਇਲਾਜ

7.18 1 ਜਨਵਰੀ, 2013 ਤੋਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਰੂਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕੰਜਿਊਮੇਬਲਸ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ 5 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਇਲਾਜ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ। ਜਨਨੀ ਸਿਸ਼ੂ ਸੁਰਕਸ਼ਾ ਕਾਰਯਕ੍ਰਮ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਨਵੇਂ ਜਨਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈਆਂ, ਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕ, ਕੰਜਿਊਮੇਬਲਸ, ਖੂਨ, ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਆਦਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਫਤ ਮੁਹਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮਿਤੀ 15.8.2015 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ 24 ਘੰਟੇ ਦਾ ਅਪਾਤਕਾਲ ਇਲਾਜ ਸਮੇਤ ਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਜੱਚਾ ਬੱਚਾ ਸਿਹਤ

7.19 ਸਾਲ 2016 ਦੇ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਤਰੀਤਵ ਯੋਜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਤਿਮਾਹੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 9 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਵਾਸਤੇ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਂਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਟੀਨ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਹਾਈ ਰਿਸਕ ਪਰੈਗਨੇਂਸੀ ਦੀ ਜਾਂਚ, ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਹੀ ਇਲਾਜ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਕਤੂਬਰ 2016 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਲਈ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ।

ਰਾਸਟਰੀ ਬਾਲ ਸਵਾਸਥ ਕਾਰਿਆਕ੍ਰਮ

7.20 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਸਟਰੀਆ ਬਾਲ ਸਵਾਸਥ ਕਾਰਿਆਕ੍ਰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 18 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਨਿਰਧਾਰਿਤ 30 ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਚਾਰ ਡੀਜ (4-Ds) ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਮਾਂਦਰੂ ਨੁਕਸਾਂ (Defects at birth), ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ (Diseases) ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰਕ ਕਮੀਆਂ (Deficiencies) ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਅਪੰਗਤਾ (Developmental Delays and Disability) ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੰਮੇ ਬੱਚਿਆਂ(0-6 weeks) ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਵਰਕਰ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੰਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਮਾਂਦਰੂ ਨੁਕਸਾਂ (Defects at birth) ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ (6 ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ 6 ਸਾਲ ਤੱਕ):- ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਡੂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਸਲੱਮ ਏਰੀਏ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਡੈਡੀਕੇਟਿਡ ਮੋਬਾਇਲ ਟੀਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਬਾਰਵੀ ਜਮਾਤ ਤੱਕ (6 ਸਾਲ ਤੋਂ 18 ਸਾਲ) ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਡੈਡੀਕੇਟਿਡ ਮੋਬਾਇਲ ਟੀਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 30 ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਪੀੜ੍ਹਤ ਅਤੇ ਮੋਬਾਇਲ ਹੈਲਥ ਟੀਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੈਫਰਡ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲ, ਸਬ ਡਵੀਜਨਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਸੀ.ਐਚ.ਸੀ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਸਪਤਾਲ ਵੀ ਇੰਮਪੈਨਲਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਥੈਲਾਸੀਮੀਆਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ 7 ਥੈਲਾਸੀਮਿਕ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਬੋਰਡ

7.21 ਮਾਨਯੋਗ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਪੰਜਾਬ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਬੋਰਡ ਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੇਖੇਗਾ। ਇਸ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ ਉੱਘੇ ਮੈਡੀਕਲ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਜਿਲੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਇੱਕ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਵੀ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2012 ਤੋਂ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

ਸਾਲ	ਓ.ਪੀ.ਡੀ.	ਆਈ.ਪੀ.ਡੀ.
2012	13680	3841
2013	24031	6624
2014	202756	6328
2015	114482	11019
ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ 2016	41727	2264

ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਫਾਰ ਕੈਂਸਰ, ਡਾਇਬਟੀਜ਼, ਕਾਰਡੀਓਵੈਸਕੂਲਰ ਡੀਜੀਜ਼ ਅਤੇ ਸਟਰੋਕ

7.22 ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਐਨ.ਪੀ.ਸੀ.ਡੀ.ਸੀ.ਐਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 22 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ 4 ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਕੈਂਸਰ, ਡਾਇਬਟੀਜ਼, ਕਾਰਡੀਓਵੈਸਕੂਲਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਟਰੋਕ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚੈਕ ਅਪ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ (60% ਅਤੇ 40%) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਜਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿਖੇ 50 ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਦਾ ਟਰਸਰੀ ਕੈਂਸਰ ਕੇਅਰ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਟਰਸਰੀ ਕੈਂਸਰ ਕੇਅਰ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ 45.00 ਕਰੋੜ ਦਾ ਖਰਚਾ ਆਏਗਾ। ਅਟਾਮਿਕ ਅਨਰਜੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬੋਰਡ (ਏ.ਈ.ਆਰ.ਬੀ) ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਟਰਸਰੀ ਕੈਂਸਰ ਕੇਅਰ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ E-LORA Registration ਦੀ ਮੰਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। AERB ਵੱਲੋਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿਖੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟਰਸਰੀ ਕੈਂਸਰ ਕੇਅਰ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਐਮ.ਓ.ਯੂ. ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟਰਸਰੀ ਕੈਂਸਰ ਕੇਅਰ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਰੇਡੀਓਥੈਰੇਪੀ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਜਲਦ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਟਰਸਰੀ ਕੈਂਸਰ ਕੇਅਰ ਸੈਂਟਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੇਅਰ ਵੱਜੋਂ ਪਹਿਲੀ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟ 13.69 ਕਰੋੜ- ਨਾਨ ਰੈਕਰਿਗ ਗਰਾਂਟ ਫਾਰ ਜਨਰਲ ਕੈਂਟਾਗਰੀ ਅਤੇ 6.42 ਕਰੋੜ- ਨਾਨ ਰੈਕਰਿਗ ਗਰਾਂਟ ਫਾਰ ਐਸ.ਸੀ. ਕੈਂਟਾਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਏਡਜ ਕੰਟਰੋਲ ਸੋਸਾਇਟੀ

7.23 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ ਕੁੱਲ 625016 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਈ.ਸੀ.ਟੀ.ਸੀ. ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਲ 4305 ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਪੋਜੀਟਿਵ ਪਾਏ ਗਏ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਪੋਜੀਟਿਵਿਟੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 0.69 ਹੈ। ਦਸੰਬਰ 2016 ਤੱਕ ਕੁੱਲ 230 ਗਰਭਵਤੀ ਮਾਵਾਂ ਪੋਜੀਟਿਵ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੁੱਲ 234 ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ 218 ਐਸ ਬੀ ਪੇਅਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 474 ਆਈ ਸੀ ਟੀ ਚਾਲੂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਆਈ. ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਈ ਆਈ ਡੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਡੀਕਲ ਲੈਬ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਦੀ ਈ ਆਈ ਡੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਵੀ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ 8 ਜੇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਅਤੇ ਟੈਸਟਿੰਗ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਤੋਂ ਜੁਲਾਈ 2016 ਵਿੱਚ 5663 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 168 ਪੋਜੀਟਿਵ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਦੋ ਐਫ ਆਈ ਟੀ ਸੀ ਕੇਂਦਰ ਜੇਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿੱਚ ਖੋਲੇ ਗਏ ਹਨ।

ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਏਡਜ ਕੰਟਰੋਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਏਡਜ ਕੰਟਰੋਲ ਓਰਗਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਸ਼ੀ 2808.70 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚੋਂ 2604.64 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਚਾਲੂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਏਡਜ ਕੰਟਰੋਲ ਓਰਗਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਸ਼ੀ 2775.84 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚੋਂ 3169.51 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

i) ਬਲੱਡ ਟਰਾਂਸਫਿਊਜ਼ਨ ਸਰਵਿਸਸ

ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਖੂਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਕਾਨੂੰਨਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਏਡਜ ਕੰਟਰੋਲ ਸੰਸਥਾ (ਨਾਕੋ) ਦੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਬਲੱਡ ਟਰਾਂਸਫਿਊਜ਼ਨ ਸਰਵਿਸਸ ਦਾ ਖਾਸ ਮੰਤਵ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਖੂਨ 107 ਬਲੱਡ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦੁਆਰਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ 46 ਨਾਕੋ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਲੱਡ ਬੈਂਕ/ਸਰਕਾਰੀ, 5 ਮਿਲਟਰੀ, 56 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 54 ਬਲੱਡ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਸੈਪਰੇਸ਼ਨ ਯੂਨਿਟ ਸਥਾਪਤ ਹਨ। ਡਰੱਗਜ਼ ਅਤੇ ਕਾਸਮੈਟਿਕ ਐਕਟ ਅਨੁਸਾਰ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ., ਹੈਪਟਾਈਟਸ- ਬੀ ਅਤੇ ਸੀ ਵਾਇਰਸ, ਸਿਫਿਲਿਸ ਅਤੇ ਮਲੇਰੀਆ ਦੇ ਲਈ ਬਲੱਡ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਲੱਡ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ -RUs ਵਿੱਚ 53 ਅਧਿਕਰਤ ਬਲੱਡ ਸਟੋਰੇਜ ਸੈਂਟਰ ਹਨ ਜਿੰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਲੱਡ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੌਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਨਾਕੋ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਲੱਡ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਹੈੱਲਥ ਪੋਰਟਲ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਲੱਡ ਅਤੇ ਬਲੱਡ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਨ-ਲਾਈਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ।

ii) ਕੇਅਰ, ਸਪੋਰਟ ਅਤੇ ਟਰੀਟਮੈਂਟ

ਕੇਅਰ, ਸਪੋਰਟ ਅਤੇ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਮੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਏਡਜ਼ ਨਾਲ ਸੰਕ੍ਰਮਿਤ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 2016-17, ਤੱਕ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ 9 ਏ.ਆਰ.ਟੀ. ਸੈਂਟਰ ਅਤੇ 3 ਫੈਸੀਲਟੀ ਇਨਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਏ.ਆਰ.ਟੀ. ਸੈਂਟਰ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਲ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਦੇ 45640 ਮਰੀਜ਼ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 31385 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਏ.ਆਰ.ਟੀ. ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 22222 ਮਰੀਜ਼ ਹੁਣ ਵੀ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਵਿੱਚ 9 ਏ.ਆਰ.ਟੀ. ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ 5622 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪੰਜੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 3705 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 3234 ਮਰੀਜ਼ ਜਿਊਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਏ.ਆਰ.ਟੀ. ਸੈਂਟਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ।

iii) ਜਿਆਦਾ ਖਤਰੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਟਾਰਗੇਟਿਡ ਇੰਟਰਵੈਨਸ਼ਨ ਪੋਜੈਕਟ

ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਐਨ.ਜੀ.ਐੱਸ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਿਆਦਾ ਖਤਰੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਵਿਵਹਾਰ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਦਾ ਖਤਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ) ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ, ਨਿਰੋਧ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਤੇ ਜੋਰ, ਗੁਪਤ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਤੇ ਇਲਾਜ, ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਦੀ ਟੈਸਟਿੰਗ ਅਤੇ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਪੋਜੇਟਿਵ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਏ.ਆਰ.ਟੀ. ਸੈਂਟਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ, ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਓ.ਐਸ.ਟੀ. ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀਕੇ ਨਾਲ ਨਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 59 ਟਾਰਗੇਟਿਡ ਇੰਟਰਵੈਨਸ਼ਨ ਪੋਜੈਕਟ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ 14183 ਜਨਾਨਾਂ ਸੈਕਸ ਵਰਕਰਾਂ, 2442 ਮਰਦ ਦੇ ਮਰਦ ਨਾਲ ਸਰੀਰਿਕ ਸਬੰਧ, 12374 ਟੀਕੇ ਨਾਲ ਨਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, 52421 ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ 22613 ਡਰਾਇਵਰਾਂ ਨੂੰ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਸਬੰਧਿਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਦੇ 15 ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ 28 ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਓ.ਐਸ.ਟੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਾਹੀਂ ਟੀਕੇ ਨਾਲ ਨਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਭ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦਵਾਈ (ਬੁਪਰੀਨੋਰਫਿਨ ਜਾਂ ਮੈਥਾਡੋਨ) ਦੇ ਕੇ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

iv) ਐਸ ਟੀਡੀ (ਸੰਭੋਗ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆ ਬੀਮਾਰੀਆਂ)

ਐਸਟੀਡੀਜ਼ (ਸੰਭੋਗ ਰਾਹੀਂ ਫੈਲਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ) ਅਤੇ ਆਰ.ਟੀ.ਆਈਜ਼ (ਜਨਨ ਰੋਗ ਸੰਕਰਮਣ) ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਸਮਿਸਆਵਾਂ ਹਨ। ਸੰਭੋਗ ਵਾਲੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਰੋਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਬੀਮਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਟੈਸਟਾਂ ਨਾਲ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਮਕੁੰਮਲ ਇਲਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਸ.ਟੀ.ਆਈ. ਅਤੇ ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ. ਕਲੀਨਿਕਸ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਨਾਲ-2 ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੇ ਵੀ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਏ.ਐਮ.ਸੀ. ਕੇਸਾਂ ਦਾ 100% ਟੈਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੋਨਜੀਨੀਅਲ ਅਤੇ ਨਿਊਨੇਟਲ ਸਿਫਲਿਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਲਈ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ.

7.24 ਸਿਹਤ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ. ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਪ-ਸਿਸਟਮ ਹਨ:-

1. ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ.
2. ਸਹਿਰੀ ਸਿਹਤ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ.

ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜੀਓ ਰੈਫਰੈਂਸਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਥਾਨਕ ਡਾਟੇ (ਜਿਵੇਂ ਮੈਡੀਕਲ/ਪੈਰਾ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟਾਫ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ) ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ. ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਓ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਕੀਮਾਂ

7.25 ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ, ਵਿਧਵਾਵਾਂ, ਬੇਸਹਾਰਾ ਔਰਤਾਂ, ਅਨਾਥ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਆਦਮੀਆਂ ਸਮੇਤ ਯੋਗ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। 6 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ, ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਆਸ ਪੂਰਕ ਪੋਸਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਹਿੱਤ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-2 ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਈਆ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ ਪਲਾਨ ਅਤੇ ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਸੋਧਿਆ ਬਜਟ 1591.73 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 1316.88 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਲ 2016-17 ਲਈ ਪਲਾਨ ਅਤੇ ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਬਜਟ 1751.91 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 1411.52 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਕੀਮ

7.26 ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 472.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 467.19 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 1456109 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 687.67 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 501.42 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 1303323 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਵਿਧਵਾ ਅਤੇ ਨਿਆਸਰਿਤ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ

7.27 ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 128.53 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 128.53 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 311817 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 186.92 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 134.62 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 311817 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ 31-03-2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਆਸਰਿਤ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ

7.28 ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 48.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 47.71 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 115907 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 67.83 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 48.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 13046 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਪੰਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ

7.29 ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 60.35 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 60.13 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 146118 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 84.53 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 61.77 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 159339 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੋਸ਼ਲ ਅਸਿਸਟੈਂਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

7.30 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ 4 ਸਕੀਮਾਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ

i) ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਕੀਮ

ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 87.27 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 87.27 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 134125 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 68.96 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 66.43 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 137360 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ii) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਲਾਭ ਸਕੀਮ

ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 5.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 5.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 2750 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 2.02 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 1.97 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 764 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

iii) ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਰਾਸਟਰੀ ਵਿਧਵਾ ਪੈਨਸਨ ਸਕੀਮ

ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 12.29 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 12.29 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 16031 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 12.20 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 11.69 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 15601 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

iv) ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਰਾਸਟਰੀ ਅਪੰਗਤਾ ਪੈਨਸਨ ਸਕੀਮ

ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 3.64 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 3.64 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 4766 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 2.26 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 2.20 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 4603 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਟੀਜਨ ਸਹੂਲਤਾਂ

7.31 ਰਾਜ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 60 ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਨੂੰ ਸਨਾਖਤੀ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ।

ਕਾਰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ

- i) ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਬੱਸ 3 ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਨ।
- ii) ਹਸਪਤਾਲ, ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ, ਬੱਸ ਅੱਡਿਆਂ ਅਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।
- iii) ਬਿਜਲੀ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਿਲਾਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।
- iv) ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਸਿਆਂ ਦੀ ਲਾਹਨਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ

7.32 ਨਸਾਖੋਰੀ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ 0.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ 0.31 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸੀ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 0.02 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਸੀ।

(ਅ) ਮਹਿਲਾ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ

7.33 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਕਤੀਸਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇਰੀ ਸਕਤੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ/ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਆਇਤੀ ਸਫਰ ਸਹੂਲਤ ਸਕੀਮ ਮਹਿਲਾ ਸਕਤੀਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੇਂਡੂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਵਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਕੀਟਾਣੂ ਨਾਸਕ ਨੈਪਕਿਨ ਦੇਣ ਬਾਰੇ।

7.34 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚਾਰ ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੋਰਡ ਅਧੀਨ 5 ਆਈ.ਸੀ.ਡੀ.ਐੱਸ ਬਲਾਕ ਅਤੇ 9 ਬਾਰਡਰ ਏਰੀਆ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵੀ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੀਟਾਣੂ ਨਾਸਕ ਨੈਪਕਿਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕੈਂਪ ਲਗਾ ਕੇ ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੰਡੇ ਜਾਣਗੇ। ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 1.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਲ 2017-18 ਲਈ 1.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ।

ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਐਕਟ -2005 ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

7.35 ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ “ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 2005” ਅਧੀਨ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਭਿਆਨ ਰੇਡੀਓ, ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ 0.83 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬਜਟ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ 145 ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 1.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਾਲ 2017-18 ਲਈ 1.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ।

60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼. /ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਆਇਤੀ ਸਫਰ ਸਹੂਲਤ

7.36 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤੋਂ ਰਾ ਫੇਰਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਧੇ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 1.20 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 1.20 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 544754 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 0.84 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 0.41 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਿਤੀ 31.03.2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਉਜਵਲ ਯੋਜਨਾ (ਪੀ.ਐਮ.ਯੂ.ਯੂ) ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੈਸ ਸਟੋਵ ਵੰਡਣਾ

7.37 ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਜਾਤੀ ਜਨਗਣਨਾ ਸਰਵੇਖਣ (ਐਸ.ਈ.ਸੀ.ਸੀ.) 2011 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਉਜਵਲ ਸਕੀਮ (ਪੀ.ਐਮ.ਯੂ.ਯੂ.) ਦੇ ਅਧੀਨ ਗੈਸ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੈਸ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਉਜਵਲ ਸਕੀਮ (ਪੀ.ਐਮ.ਯੂ.ਯੂ.) ਅਧੀਨ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਗੈਸ ਸਟੋਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਟੋਵ ਦੇ ਬ੍ਰਾਂਡਿੰਗ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਫੰਡ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲਾਭਪਾਤਰ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਲੰਡਰ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਗੈਸ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਲ 2016-17 ਲਈ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ 50.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਮਾਤਰਤਵ ਸਹਿਯੋਗ ਯੋਜਨਾ (ਕੰਡੀਸ਼ਨਲ ਮਟੈਰਨਿਟੀ ਬੈਨੀਫਿਟ ਸਕੀਮ)

7.38 ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 2 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰਜੈਕਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਧੀਨ 19 ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ 2 ਜਣੇਪਾ ਲਈ ਤਿੰਨ ਕਿਸਤਾਂ 4000/-, 1500/- ਰੁਪਏ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਦੂਜੇ ਤਿਮਾਹੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 1500/- ਰੁਪਏ ਡਿਲਿਵਰੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਦੂਜੀ ਕਿਸਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਕਿਸਤ ਵਜੋਂ 1000/- ਰੁਪਏ ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਰਾਸ਼ੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। 6000/- ਰੁਪਏ 2 ਕਿਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 3000/-ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 3000/- ਰੁਪਏ ਡਿਲਿਵਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਉਮਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਕਿਸਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 6.49 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 0.55 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚੋਂ 0.29 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ 440 ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ।

(ੲ) ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਸੰਗਠਿਤ ਬਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਕੀਮ

7.39 ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2015-16 ਦੇ ਦੌਰਾਨ 35.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 14.00 ਕਰੋੜ ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ 21.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 15.39 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 14.88 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (40% ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ 60% ਕੇਂਦਰੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ) ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 13.33 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸੰਗਠਿਤ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਕੀਮ

7.40 ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ 155 (146 ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ 9 ਸਹਿਰੀ) ਆਈ .ਸੀ .ਡੀ .ਐਸ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ 27314 ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਸੈਂਟਰ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਨਖਾਹ, ਦਫਤਰੀ ਖਰਚਾ, ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਆਦਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 308.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 235.71 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 349.92 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 339.14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਿਤੀ 31-03-2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ (ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ)

7.41 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ 6 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਗਰਭਵਤੀ ਤੇ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਹਤ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ 6 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ 6.00 ਰੁਪਏ, ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਲਈ 7.00 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਕੁਪੋਸਤ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ 9.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਰੇਟ ਰਿਵਾਈਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 150.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 144.97 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 1204835 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 133.70 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 117.56 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 1030580 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕਿਸੋਰੀ ਸਕਤੀ ਯੋਜਨਾ (ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ)

7.42 ਕਿਸੋਰੀ ਸਕਤੀ ਯੋਜਨਾ (ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ 100 (ਆਈ .ਸੀ .ਡੀ .ਐਸ) ਬਲਾਕਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ 54 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਸਕੀਮ ਫਾਰ ਇੰਮਪਾਵਰਮੈਂਟ ਆਫ ਅਡੋਲਸੈਂਟ ਗਰਲਜ਼. (ਸਬਲਾ) ਸਕੀਮ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ 11 ਤੋਂ 18 ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੋਰੀ ਸਕਤੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਕਿਸੋਰੀ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਵਾਧੂ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ ਰਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਸਕੀਮ ਫਾਰ ਇੰਮਪਾਵਰਮੈਂਟ ਆਫ ਅਡੋਲਸੈਂਟ ਗਰਲਜ਼. (ਸਬਲਾ) ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 2.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 1.05 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 41136 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 2.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 1.52 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਿਤੀ 31.03.2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ 41136 ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਸਕੀਮ ਫਾਰ ਇਮਪਾਵਰਮੈਂਟ ਆਫ ਅਡੋਲਸੈਂਟ ਗਰਲਜ਼ (ਸਬਲਾ)

7.43 ਇਹ ਸਕੀਮ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਅਤੇ ਪਾਇਲਟ ਵਜੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ 200 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 6 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਫਰੀਦਕੋਟ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ, ਮਾਨਸਾ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾ ਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਕਿਸੇਰੀ ਸਕਤੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਐਡਵੈਲੋਸੈਟ ਗਰਲਜ਼ (ਐਨ.ਪੀ.ਏ.ਜੀ.) ਲਈ ਪੋਸਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਨਵੰਬਰ, 2010 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਖਰਚਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ 11-18 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟਿਕੀ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਰੁਤਬੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ:-

- i) ਨਾਨ ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ ਕੰਪੋਨੈਂਟ (ਨਾਨ-ਪਲਾਨ)
- ii) ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ ਕੰਪੋਨੈਂਟ ਕਿਸੇਰ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਚਾ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 50:50 ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ ਕਿਸੇਰ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਆਈ.ਸੀ.ਡੀ.ਐਸ. ਸਕੀਮ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨ 5.00 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 300 ਦਿਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 16.29 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ 18.59 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 16.63 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਿਤੀ 31.03.2017 ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ 77058 ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ।

(ਸ) ਅਪੰਗਤਾ ਖੇਤਰ

7.44 ਅਪੰਗਤਾ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਰਸਨਜ਼ ਵਿੱਚ ਡਿਸਏਬਿਲਟੀ ਐਕਟ, 1995 (ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.ਡੀ.ਐਕਟ) ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਸਟੇਟ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਬਤੌਰ ਨੋਡਲ ਵਿਭਾਗ ਅੰਗਹੀਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ 3% ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਸਮੂਹ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਵਾਇਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਗਰੁੱਪ ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਦੀਆਂ 726 ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਨਾਖਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨੇਤਰਹੀਣਾ ਦੀਆਂ ਗਰੁੱਪ ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸੇਸ ਕੈਂਪ ਰਾਹੀਂ 314 ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅੰਗਹੀਣ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ 8ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ 200/-ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਅਤੇ 9ਵੀਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਤੱਕ 300/- ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨੇਤਰਹੀਣ ਅਤੇ ਅੰਗਹੀਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ/ਰਿਆਇਤੀ ਸਫਰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਬਾਰੇ

7.45 ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ ਅਤੇ ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਨੇਤਰਹੀਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਸਫਰ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਅੰਗਹੀਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਧੇ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2015-16 ਲਈ 12.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚੋਂ 11.90 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਸਾਲ 2016-17 ਦੌਰਾਨ 3.33 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ 3.20 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ।

PUNJAB -AT-A GLANCE

PUNJAB-AT-A-GLANCE

SN.	ITEM	UNIT	STATUS
0	1	2	3
1	GEOGRAPHICAL AREA	Sq.Km	50362
	(i)Rural Area	Sq.Km	48265 (96%)
	(ii)Urban Area	Sq.Km	2097 (4%)
	Area under Forests	Sq.Km	3011 (6%)
2	ADMINISTRATIVE SET UP		
	Divisions	Number	5
	Districts	Number	22
	Sub-Divisions/Tehsils	Number	87
	Sub-Tehsils	Number	81
	Blocks	Number	149
	Seats in Rajya Sabha	Number	7
	Lok Sabha Constituencies	Number	13
	Vidhan Sabha Constituencies	Number	117
	Towns \$- Census 2011	Number	143
	Census Towns- 2011	Number	74
	Inhabited Villages -Census 2011	Number	12581
	Zila Parishads	Number	22
	Municipal Corporations/ Municipal Councils/Nagar Panchayats	Number	164
	Improvement Trusts	Number	23
3	POPULATION(CENSUS-2011)		
	Total Population	Lakh	277.43
	(i) Male population	Lakh	146.39 (52.8%)
	(ii) Female population	Lakh	131.04 (47.2%)
	District with highest population (Ludhiana)	Lakh	34.99 (12.6%)
	District with lowest population(Barnala)	Lakh	5.96 (2.2%)
	Rural Population 2011	Lakh	173.44
	Percentage of rural population to total population	%	62.52
	Urban Population	Lakh	103.99
	Percentage of urban population to total population	%	37.48
	Density	Per sq.km	551
	(i) Highest density(Ludhiana)	-do-	978

	(ii)Lowest density(Sri Muktsar Sahib)	-do-	348
	Literate and Educated Persons **	Number.	18707137
	(i) Literacy(Total)	%	75.80
	(ii) Male	%	80.40
	(iii) Female	%	70.70
	Sex ratio(Female per 1000 Males)	Number	895
	(i) Highest(Hoshiarpur)	Number	961
	(ii) Lowest(Bathinda)	Number	868
	Scheduled caste population (Census 2011)	Number	8860179
	Percentage of scheduled caste population to total population (Census 2011)	%	31.94
	Decennial growth rate 2001-2011	%	26.1
4	POVERTY ESTIMATES 2011-12		
	Poverty Line for 2011-12 (Rangarajan Methodology)		
	Rural	Rs.	1127.48
	Urban	Rs.	1479.27
	Population below Poverty Line 2011-12	%	11.3
	Rural	%	7.4
	Urban	%	17.6
5	AVERAGE MONTHLY PER CAPITA EXPENDITURE (Rs.) by HOUSEHOLD NSS 68th ROUND		
	Rural	Rs.	2345
	Urban	Rs.	2794
	Average Monthly Per Capita Expenditure on food		
	Rural	Rs.	1033
	Urban	Rs.	1145
	%age share of food in Consumer Expenditure		
	Rural	%	44.1
	Urban	%	41.0
6	STATE INCOME		
	(i) Growth Rate		
	2014-15(P)	%	4.20
	2015-16(Q)	%	5.43
	2016-17(A)	%	5.93
	(ii) Gross State Domestic Product (at current prices)		
	2014-15(P)	Rs.Crore	354908

	2015-16(Q)	Rs.Crore	391543
	2016-17(A)	Rs.Crore	427870
	(iii) Gross State Domestic Product (at constant 2011-12 prices)		
	2014-15(P)	Rs.Crore	312025
	2015-16(Q)	Rs.Crore	328973
	2016-17(A)	Rs.Crore	348487
	(iv) Per Capita Income(at current prices)		
	2014-15(P)	Rs.	108897
	2015-16(Q)	Rs.	119261
	2016-17(A)	Rs.	128821
	(v) Per Capita Income (at constant 2011-12 prices)		
	2014-15(P)	Rs.	95546
	2015-16(Q)	Rs.	99372
	2016-17(A)	Rs.	103726
7	AGRICULTURE(2015-16)		
	Net Area Sown	000 Hectare	4137
	Total cropped area	000 Hectare	7872
	Cropping Intensity***	%	190
	Production of crops (2015-16)		
	(i) Total cereals	'000' M ton	28383
	(ii) Total pulses	"	10
	(iii) Total foodgrains	"	28393
	(iv) Total oil seeds	"	51
8	IRRIGATION (2015-16)		
	Net Area Irrigated by:		
	(i) Govt. Canals	000 Hectare	1201
	(ii) Private Canals	000 Hectare	0
	(iii) Tubewells	000 Hectare	2936
	(iv) Others	000 Hectare	0
	Total (i to iv)	000 Hectare	4137
	Gross Area Irrigated(2014-15)(P)	000 Hectare	7765
9	ENERGY(2015-16)		
	(i) Consumption of Electricity	MKWH	40767.91
	(ii) Per Capita Consumption of Electricity	KWH	1377

	(iii) Percentage of electrified villages to total 12581 inhabited villages	%	100
10	MEDICAL AND PUBLIC HEALTH		
	Life expectancy at birth (2011-15)(P)		
	(i)Male	Year	69.7
	(ii)Female	Year	72.8
	(iii)Birth Rate(As on 01-09-2015)	Per Thousand Per Annum	15.2
	(iv)Death Rate	do	6.2
	(v)Infant Mortality Rate (SRS 2014-15)	do	23
	(vi)MMR (SRS 2015)	Per lakh Per Annum	141
	(vii)Percentage of identified water scarcity villages where water supply scheme commissioned 2016	%	99.9
	(viii)Hospitals 2016	Number	98
	(ix)Community Health Centres (C.H.C.) 2016	Number	150
	(x) Primary Health Centres (P.H.C.) 2016	Number	427
	(xi) Dispensaries 2016	Number	1440
	(xii)Ayurvedic and Unani institutions 2016	Number	529
	(xiii)Homoeopathic institutions 2016	Number	111
	(xiv)Bed installed in medical institutions(Allopathy) 2016	Number	23220
	(xv)Population served per institution 2016	Number	14132
11	EDUCATION DATA AS ON (30.9.2015) NO. OF INSTITUTIONS		
	(i)Universities	Number	14
	(ii)Arts, Commerce, Home Science & Science Colleges	Number	272
	(iii)High/Senior Secondary Schools	Number	9171
	(iv)Middle Schools	Number	5445
	(v)Primary Schools	Number	14372
	Pupil-Teacher ratio in schools as on 30th Sep,2015		
	(i) I-V Primary Stage	Number	25
	(ii)VI-VIII Middle Stage	Number	23

	(iii)IX –X High Stage	Number	16
	(iv)XI-XII Sr. Secondary Stage	Number	31
12	BANKING as on Dec,2015		
	Indian Commercial Banks	Number	6210
13	COOPERATION (2014-15)		
	(i)Cooperative Societies	Number.	17902
	(ii)Membership	Lakh	53.13
	(iii)Working Capital	Rs. Crore	67304.40
14	ANIMAL HUSBANDRY(2015-16)		
	(i)Veterinary Hospitals	Number	1367
	(ii)Permanent outlying dispensaries and insemination units	Number	1485
	(iii) Area stocked with fish	Hectare	15393
	(iv)Total live stock(Animal census-2012)	Thousand	8117
	(v)Total poultry(Live stock census-2012)	Thousand	16069
15	FACTORIES COVERED UNDER ANNUAL SURVEY OF INDUSTRIES (ASI) 2014-15(P)		
	(i)No. of factories	Number	12413
	(ii)Fixed Capital	Rs. Lakh	4114017
	(iii)No. of employees	Number	583316
	(iv)Net value added	Rs. Lakh	2052371
16	MISCELLANEOUS (2015-16)		
	(i)Post offices	Number	3861
	(ii)Police Stations/Police Posts	Number	568
	(iii)Milk plants	Number	79
	(iv)Telephone connections	Number	638243
	(v)Telephone Exchanges	Number	1478

§ Towns having population 1.00 Lakh and above.

**Excluding children in the age group of 0-6 years who are treated as illiterate

*** $\frac{\text{Cropped area}}{\text{Net area sown}} \times 100$

P- Provisional

Q- Quick

A- Advance

R-Revised

REVIEW OF THE ECONOMY

AN OVERVIEW OF THE ECONOMY

At present, economy of Punjab is facing its worst financial crisis as a result of poor fiscal management by the previous State Government which while on the one hand did not make any worthwhile efforts to augment State finances on the other hand it poorly conceived its spending while indulging in profligacy of public funds. Industrial sector of the Punjab is growing at a slower rate vis-à-vis national economy and other major states. Agriculture sector which is the backbone of the rural population is facing its worst crisis due to large indebtedness, the day-to-day suicides committed by the farmers and wide spread use of drugs in the rural areas. Although state contributes major share of rice and wheat to the national pool yet the agriculture has become non-profitable activity for small farmers who are under huge debt. Present Government needs to work day & night to solve the problems of Punjab economy and must take innovative steps to augment state finances and contain unproductive expenditure.

Some key economic indicators pertaining to state's economy are given in **Box 1**.

<u>Box 1 : Key Economic Indicators</u>					
Item	Unit	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
• GSDP at 2011-12 Prices	(Rs. Crore)	299450(R)	312025(P)	328973(Q)	348487(Adv.)
• Growth Rate of GSDP at 2011-12 Prices	(Percent)	6.63(R)	4.20(P)	5.43(Q)	5.93(Adv.)
• GSDP at Current Prices	(Rs. Crore)	332147(R)	354908(P)	391543(Q)	427870(Adv.)
• Per Capita Income at current 2011-12 Prices	(Rs.)	103831(R)	108897(P)	119261(Q)	128821(Adv.)
• Gross Revenue Receipts	(Rs Crore)	35104	39023(A)	41523(PA)	50181(BE)
• Revenue Deficit	(Rs Crore)	6537	7591(A)	8550 (PA)	7983(BE)
• Fiscal Deficit	(Rs Crore)	8790	10842(A)	17359 (PA)	13087(BE)
• Debt Stock (Including reserve Funds & deposits)	(Rs Crore)	102234	112366(A)	129441(PA)	138165(BE)
• Outstanding Liability (Public Debt)	(%age of GSDP) (at current prices)	30.78	31.66 (A)	33.06(PA)	30.41(BE)

• Committed Expenditure (Net Lotteries)	(% age of Revenue Receipts)	82.50	83.32(A)	84.41 (PA)	75.95(BE)
• Total Revenue Receipts	(%age of GSDP (at current prices)	10.57	11.00(A)	10.61(PA)	11.04(BE)
• Food Grain Production	(000 tonne)	29443	26708(R)	28397(P)	30774(E)
• Contribution to Central Pool	(Lakh tonne)				
Wheat	-do-	108.97	116.41	103.44	..
Rice	-do-	81.06	77.86	93.50	..
• Share to Central Pool	(Percent)				
Wheat	-do-	43.40	41.50	36.8	..
Rice	-do-	25.50	24.20	27.3	..
• Net Irrigated Area	(000 Hect)	4141	4118	4137	..
• Cropping Intensity	(Percent)	189	191	190	..
• Electricity Generated	(MKwh)	25272	20283	17258	14796(RE)
• Per Capita Power Consumption	(Kwh)	1277	1360	1377
• Transmission & Distribution Losses	(Percent)	16.89	15.20	14.73	14.50

State Income

As per the advance estimates of 2016-17 the GSDP of the State is estimated to be Rs. 427870 crore at current prices showing an increase of 9.28 percent over 2015-16(Q). As per the Quick estimates of 2015-16, it is likely to be Rs. 391543 crore at current prices showing an increase of 10.32 percent over 2014-15 provisional estimates. As per estimates of GSDP at constant (2011-12) prices, GSDP for 2016-17 as per advance estimates is Rs. 348487 crore showing an increase of 5.93 percent over the quick estimates of 2015-16. It is likely to be to Rs. 328973 crore as per the quick estimates in 2015-16 reflecting an increase of 5.43% (**Box 2**).

Box : 2 GSDP at current and constant (2011-12) prices				
Year	At Current prices (Rs. crore)	Growth Rate (%)	At constant 2011- 12 prices (Rs.crore)	Growth Rate (%)
2012-13	297734	11.67	280823	5.32
2013-14 (R)	332147	11.56	299450	6.63
2014-15(P)	354908	6.85	312025	4.20
2015-16 (Q)	391543	10.32	328973	5.43
2016-17(A)	427870	9.28	348487	5.93

At constant (2011-12) prices the GSVA from primary sector, which comprises mainly of agriculture and livestock activities, has increased from Rs.78700 crore in 2014-15(P) to Rs. 79777 crore in 2015-16(Q) (**Box 3**). During 2015-16 (Q) the primary sector registered a growth rate of 1.37 % as compared to (-)3.50 % in 2014-15(P) (**Box 4**). According to advance estimates, it is expected to be Rs.83337 crore in 2016-17(A) showing a growth rate of 4.46percent.

At constant (2011-12) prices, the GSVA from the secondary sector which covers the manufacturing, construction and electricity sectors has increased from Rs. 72409 crore in 2014-15 (P) to Rs.76317 crore during 2015-16 (Q) registering a growth rate of 5.40 % as compared to 5.01 % in 2014-15(P). According to advance estimates, it is expected to rise to Rs.79805 crore in 2016-17 showing a growth rate of 4.57 percent (**Box 3 & 4**).

GSVA of tertiary sector which comprises of trade, transport, banking & insurance and public administration, etc. increased from Rs.138885 crore in 2014-15 (P) to Rs.148795 crore during 2015-16 (Q) registering a growth rate of 7.14 % as compared to 7.87% in 2014-15. According to advance estimates, it is expected to increase to Rs.159275 crore in 2016-17 showing a growth rate of 7.04 percent. (**Box 3 & 4**)

Box: 3 GSVA at constant (2011-12) prices

(Rs. Crore)

Sub-Sector	2012-13	2013-14 (R)	2014-15 (P)	2015-16(Q)	2016-17(A)
Primary	78888	81550	78700	79777	83337
Secondary	65876	68951	72409	76317	79805
Tertiary	120637	128750	138885	148795	159275
Total	265401	279251	289994	304888	322417

GSVA-Gross State Value Added.

Box:4 Sub-sector wise growth rate * at constant (2011-12) prices*(Percent)*

Sub-sector	2012-13	2013-14 (R)	2014-15 (P)	2015-16 (Q)	2016-17 (A)
Primary	0.87	3.37	(-)3.50	1.37	4.46
Secondary	2.23	4.67	5.01	5.40	4.57
Tertiary	8.56	6.72	7.87	7.14	7.04
Total	4.58	5.22	3.85	5.14	5.75

*Growth rate is on GSVA at basic prices.

At constant (2011-12) prices, the Per Capita Income has increased from Rs. 95546 in 2014-15(P) to Rs.99372 during 2015-16 (Q) registering a growth rate of 4.00% as compared to 2.48% in 2014-15(P). According to advance estimates, it is expected to rise to Rs.103726 in 2016-17 showing a growth rate of 4.38%. However, at current prices the per capita income increased by 9.52% from Rs.108897 in 2014-15(P) to Rs. 119261 in 2015-16(Q) and is likely to be Rs. 128821 for 2016-17(A) registering a growth rate of 8.02 percent.**(Box 5)**

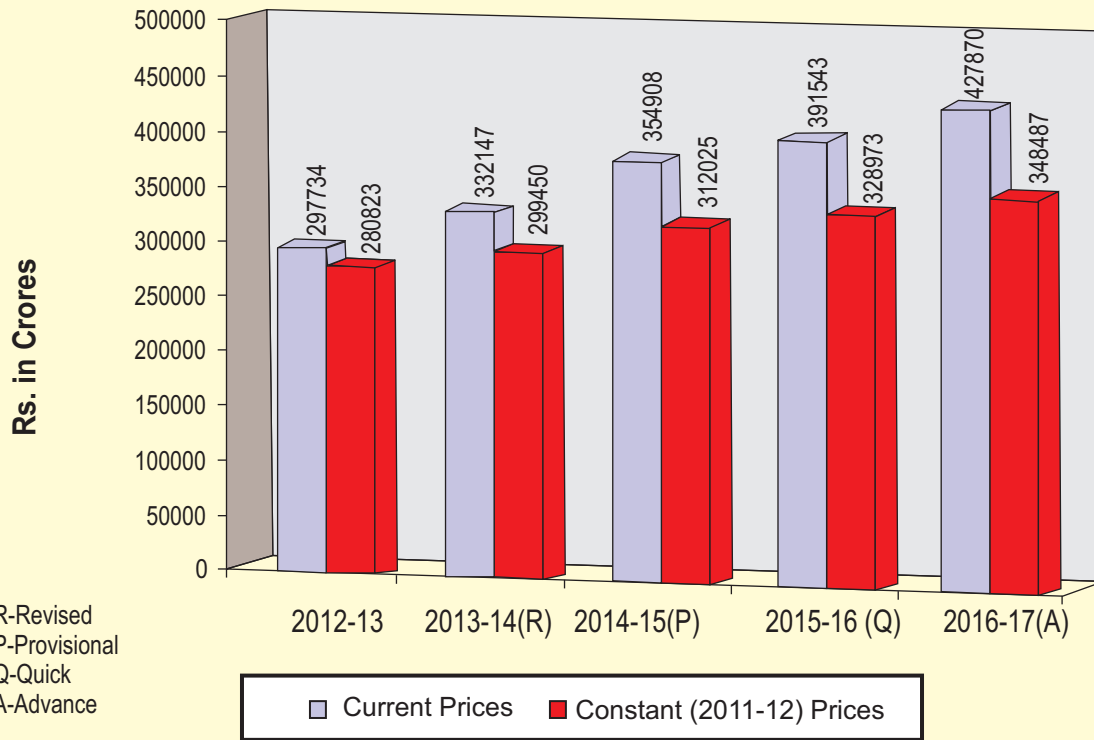
Box:5 Per Capita Income*(Rs)*

Per Capita Income	2012-13	2013-14 (R)	2014-15 (P)	2015-16 (Q)	2016-17 (A)
At Current Prices	94318	103831	108897	119261	128821
		(10.09)	(4.88)	(9.52)	(8.02)
At Constant (2011-12) Prices	88915	93238	95546	99372	103726
		(4.86)	(2.48)	(4.00)	(4.38)

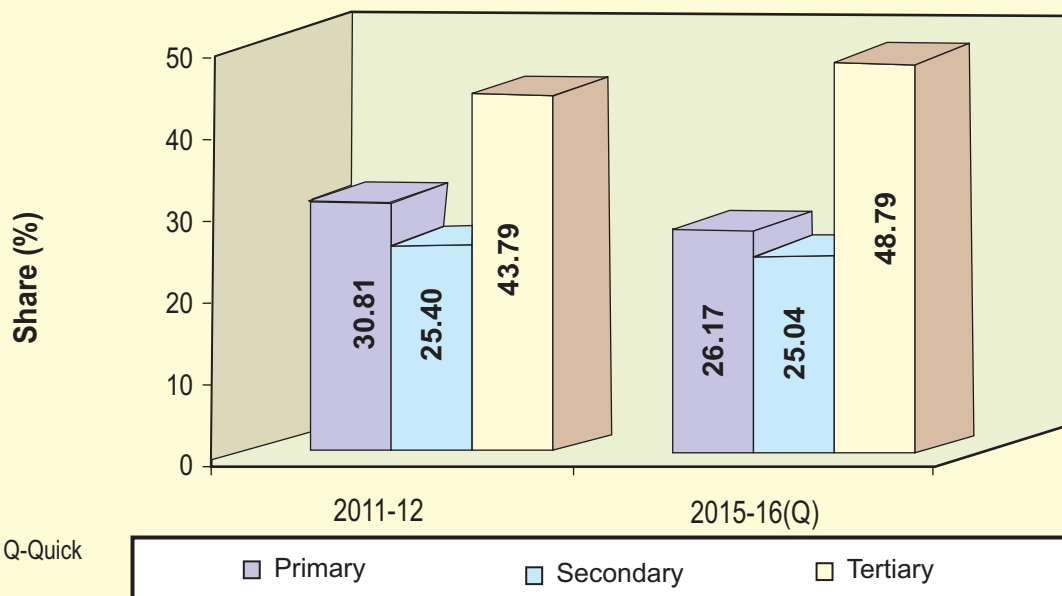
Note: Figures in brackets are % Growth.

The share of agriculture (proper) in GSVA at constant prices has declined from 19.73% in 2011-12 to 15.60 % in 2016-17(A). The share of primary sector which includes agriculture and livestock has come down from 30.81% in 2011-12 to 25.84% in 2016-17(A). The share of secondary sector has also declined from 25.40% in 2011-12 to 24.75% in 2016-17(A). The share of tertiary sector which comprises of services sector has increased considerably from 43.79% in 2011-12 to 49.41% in 2016-17(A). It is evident that the share of primary and secondary sector in GSVA has declined since 2011-12 whereas the share of tertiary sector has increased.**(Annexure Table 1.1.3)**

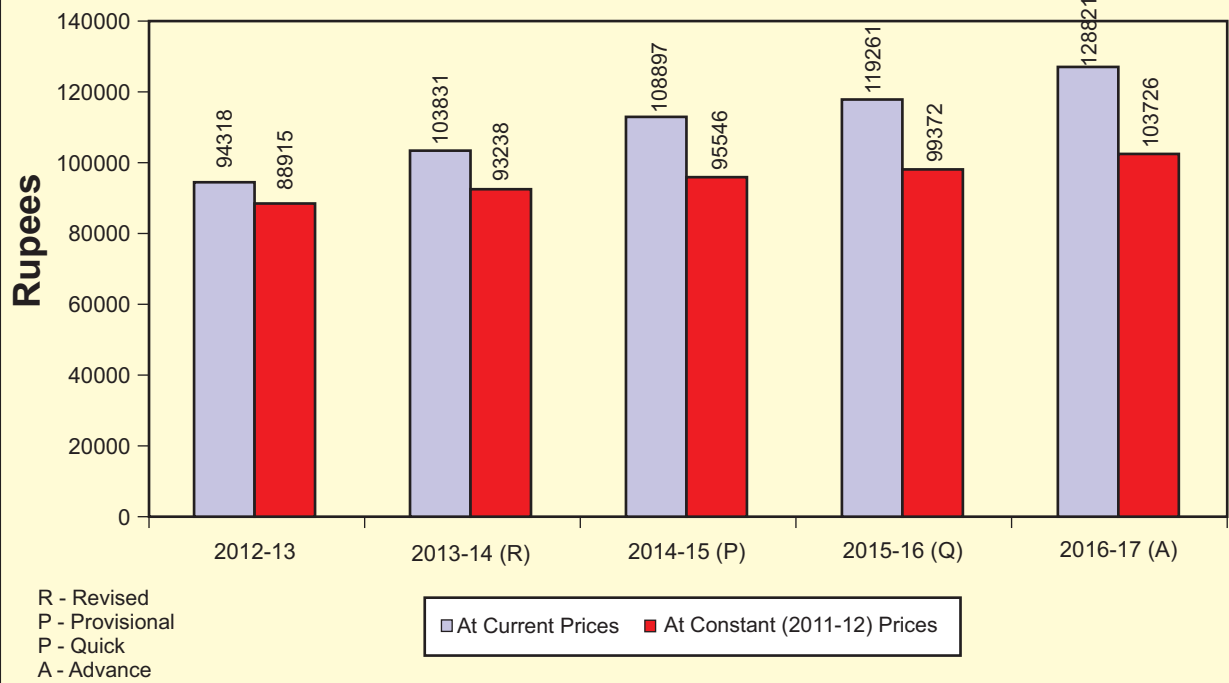
Gross State Domestic Product of Punjab

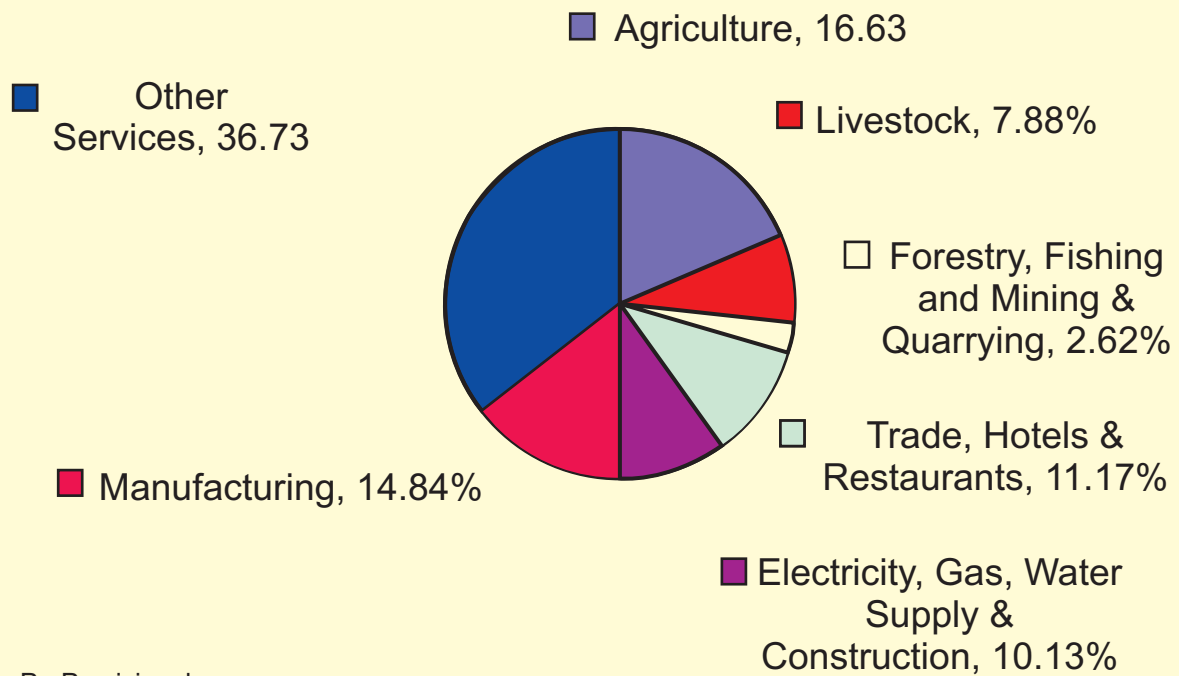
Changing Sectoral Composition of State GSVA at Constant (2011-12) Prices

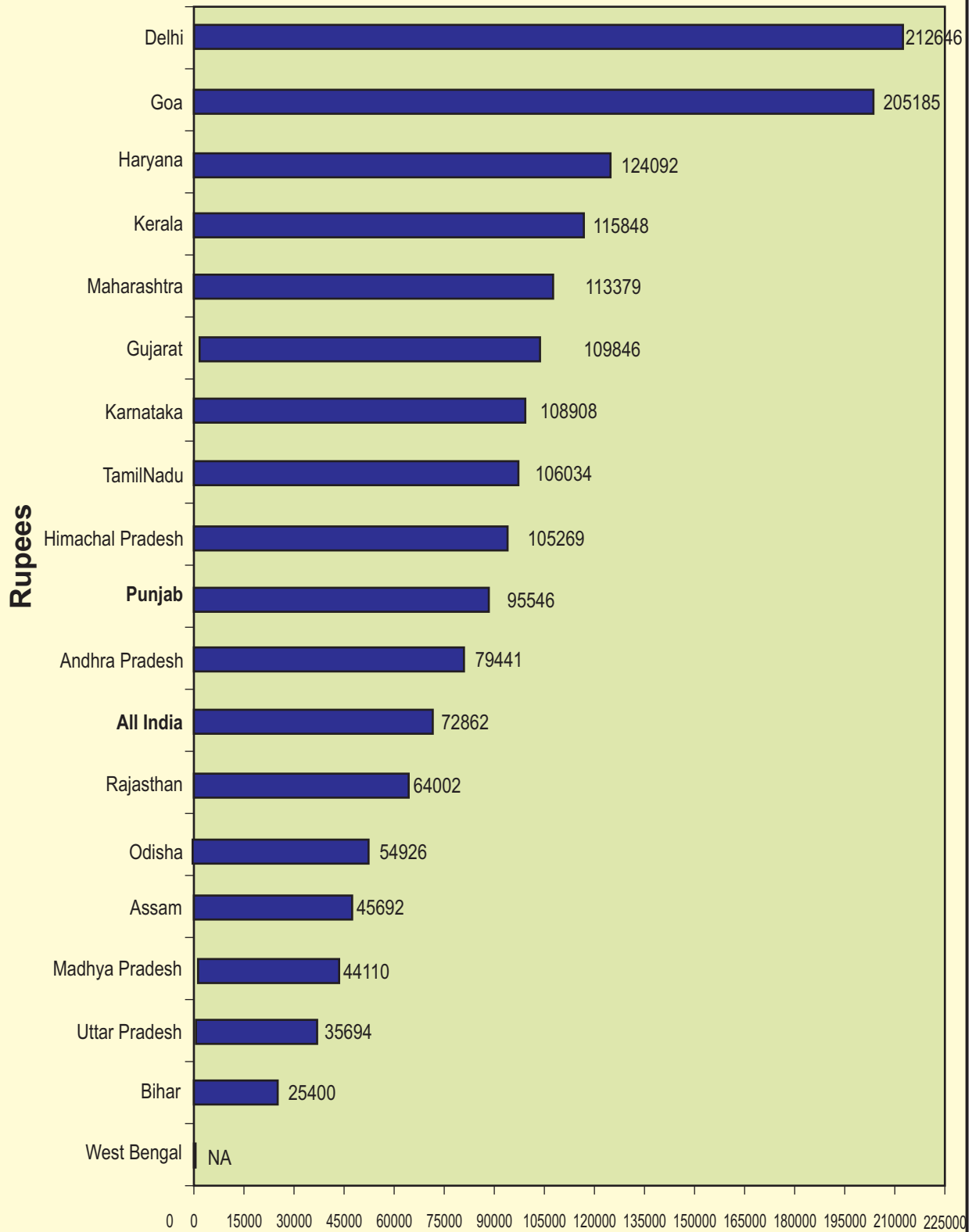
Per Capita Income of Punjab

Sectoral Distribution of GSVA During 2014-15 (P) At Constant (2011-12) Prices

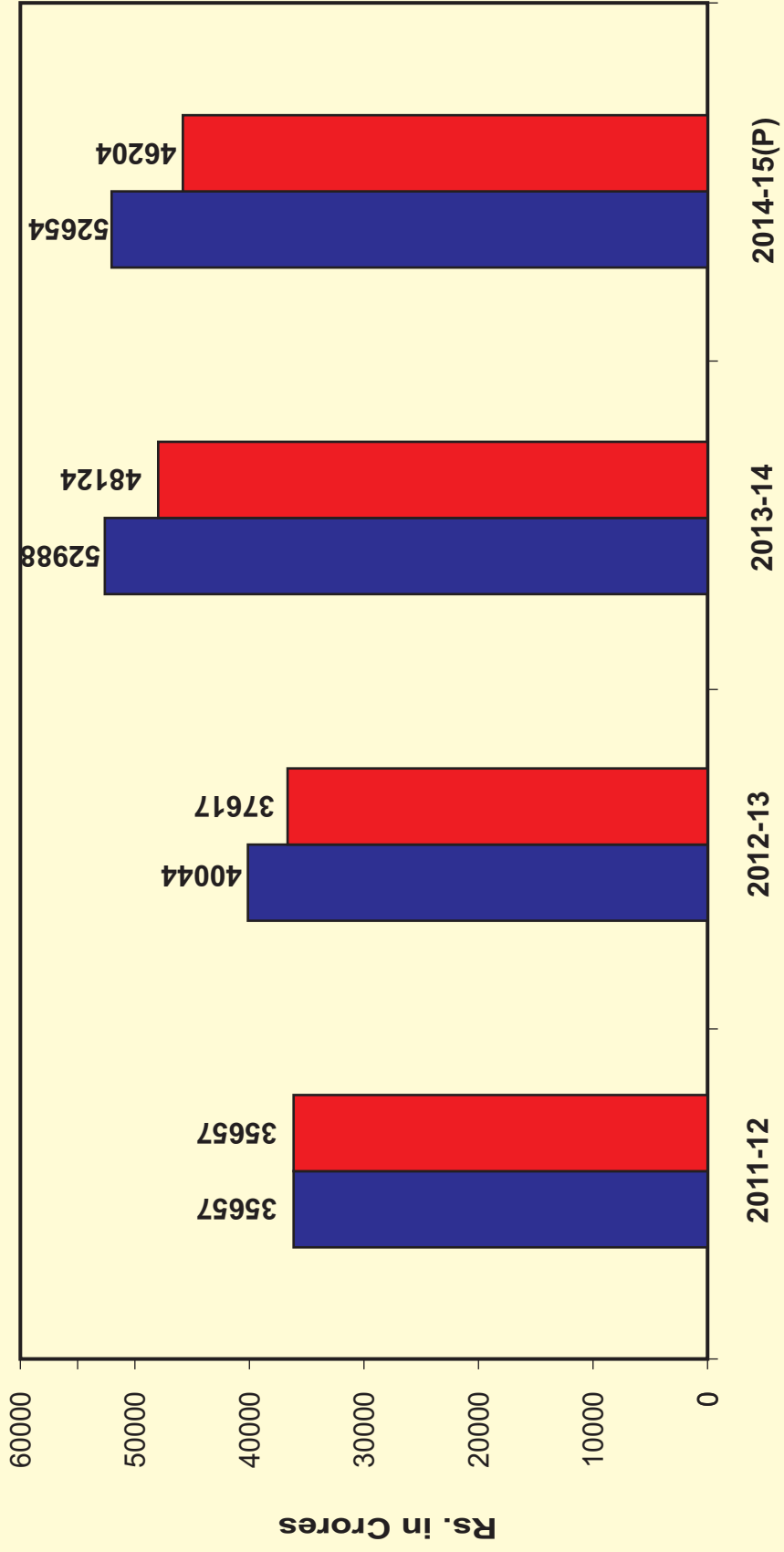

Per Capita Income of Selected States in India at Constant (2011-12) Prices for the year 2014-15 (P)

P - Provisional

Gross Fixed Capital Formation in Punjab

■ Current Prices ■ Constant (2011-12) Prices

P - Provisional

Gross Fixed Capital Formation

The estimates of capital formation provide an indicator of the magnitude and growth of productive potential of the economy. The estimates of Capital Formation are of importance in the context of Planning and economic development, as these highlight the addition to capital base of the economy and consequent change in the mode and capacity of production. In Punjab, the total Gross State Domestic Capital Formation (GSDCF) at current prices is estimated at Rs.40044 crore in 2012-13, Rs. 52988 crore in 2013-14 and 52654crore in 2014-15(P) (**Box 6**). The estimates of GSDCF in Punjab for public and private sector at current prices are Rs.13166 crore and Rs. 39488 crore respectively during 2014-15 (P) (**Box 7**).

Box:6 Year wise Gross Fixed Capital Formation

(Rs. Crore)

GSDCF	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15 (P)
At Current Prices	35657	40044	52988	52654
At Constant Prices(2011-12)	35657	37617	48124	46204

Box:7 Year wise Capital Formation at current prices (Public & Private)

(Rs. Crore)

Sub Sector	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15 (P)
Public	10762	13822	12545	13166
Private	24895	26222	40443	39488

Public Finance

The financial position of Punjab is very bad. It is not able to meet its routine expenditure and it is mostly depending upon borrowings and ways and means after exhausting all other resources. The receipts on Revenue Account which were Rs. 35473.60 crore upto March 2016 increased to Rs. 45407.77 crore upto March 2017. Out of total receipts of Revenue Account, Central Transfers of Resources which was Rs. 9386.77 crore upto March 2016 increased to Rs. 14304.23 crore upto March 2017 and State's own Tax Revenue which was Rs. 27817.57 crore upto March 2016 decreased to Rs. 24114.95 crore upto March 2017. Expenditure on Revenue Account which was Rs. 42693.77 crore upto March 2016 increased to Rs. 52018.47 crore upto March 2017. The receipts on Capital Account which were Rs. 12814.41 crore in 2015-16 (PA) has increased marginally to Rs. 13711.09 crore in 2016-17 (BE). Capital expenditure which was Rs. 4798.77 crore in 2015-16 (PA) has increased to Rs. 5203.71 crore in 2016-17 (BE).

Public Debt

Growing debt is a serious problem for the government. The outstanding public debt of the state is continuously increasing since 2012-13. It was Rs. 112366 crore as per 2014-15(A) and has further increased to Rs. 129441 crore in 2015-16 (PA) and it is Rs. 138166 crore as per Budget estimates of 2016-17.

Agriculture

The agriculture sector in the state is showing signs of a serious slowdown over the past few years. The sector's growth rate has shown cyclical trend. It declined by 6.76 percent in 2014-15 as per provisional estimates and is likely to decline further by 0.64 percent during 2015-16 as per quick estimates. However, it is likely to grow by 4.93 percent during 2016-17 as per advance estimates. The agriculture & Allied Sector is expected to record positive growth of 4.46 percent in 2016-17 (A) as compared to slow growth of 1.36 percent in 2015-16(Q). The growth on an average basis in agriculture sector is slowing down over the years as cropping intensity and irrigation potential have already been fully exploited and the growth in productivity has also reached a saturation point as very few R&D advances have taken place over a long period of time.

The gross capital formation (GCF) in agriculture and allied sector which represents the extent of investment in the sector is showing an increasing trend from 2004-05 onwards. In absolute terms, the GCF in agriculture & allied sector increased from Rs. 3085.41 crore in 2011-12 to Rs. 3255.79 crore (at constant 2004-05 prices) in 2014-15.

The total foodgrains production in Punjab has increased marginally over the last few years. In 2010-11, the production of foodgrains was 278.46 lac metric tons, which increased to 283.93 lac metric tons in 2015-16(P) showing an increase of 2 percent. The production of foodgrains is likely to be 307.74 lac metric tons in 2016-17(E). Wheat and rice played a major role in pushing up agricultural production in the State. The production of rice has increased from 108.19 lac metric tons in 2010-11 to 118.03 lac metric tons in 2015-16(P) showing an increase of 9.10 percent. The production of rice is likely to increase upto 126.38 lakh metric tons in 2016-17. The production of wheat has decreased from 164.72 lakh metric tons in 2010-11 to 160.68 lakh metric tons during 2015-16(P) registering a decrease of 2.45percent. But estimate of wheat for 2016-17 is 176.00 lakh metric tons. The production of pulses is likely to increase from 0.10 lakh metric tons in 2015-16(P) to 0.46 lac metric tons in 2016-17.

Industry

Industrial sector of the State which contributes 24.83 percent to GDP has increased by 4.57 percent during 2016-17 as per advance estimates as compared to 6 percent growth in the industrial sector of national economy . IIP for selected registered factories has also increased slowly at 1.9 percent as compared to 4.9 percent at the National level.

The number of large & medium scale industrial units was 465 during the year 2015-16 (p) with a fixed investment of Rs 71117 crore, which provided employment to 2.58 lac persons with a turn-over of Rs.92088 crore. During the year 2016-17, (P) these units are projected to increase to 475 with a fixed investment of Rs.78228 crore, which will generate employment to 2.71 lac persons with a turn-over of Rs.96692 crore.

During 2015-16(P) there were 161400 small scale industrial units with an investment of Rs. 15700 crore which generated employment to 11.48 lac persons with a turnover of Rs. 93000 crore. During the year 2016-17 (P) this number has increased to 164628 ,with a fixed investment of Rs.17427 crore, which will provide employment to 11.59 lac persons, with a production value of Rs. 102300 crore.

Exports from the State during the year 2014-15 and 2015-16 was to the tune of Rs.27,235 crore and Rs. 27,746 crore respectively and it is expected that exports from the State would be Rs. 33,962 crore during the year 2016-17.

Energy

Punjab State Power Corporation Ltd. (PSPCL) has won many laurels in the recent past like getting an A+ Rating from Ministry of Power, Government of India, being awarded as “Best Performing Power Utility in Country” by Central Board of Irrigation and Power. Due to various measures taken by PSPCL in IT implementation in different fields of Generation, Transmission & Distribution PSPCL has also been awarded as The Best Digital Utility. The installed plant capacity for electric power generation in the State is 4967 Mega Watts in 2016-17(Revised Estimates). Respective figures for Hydro and Steam (Thermal) are 2327 MW and 2640 MW in 2016-17 (RE). The total energy availability in the State is estimated at 52774 million Kwh during 2016-17 (RE) against 48880 million Kwh during 2015-16. During 2016-17 (RE) the availability of electrical energy from Hydro and Steam /Thermal plants was targeted at 7965 million Kwh and 6134 million Kwh respectively. The State also made remarkable progress in bringing down the T & D Losses which were 14.73% during 2015-16 and are expected to come down to 14.50% during 2016-17.

Punjab Energy Development Agency had allocated 500 MW solar power projects on Build, Own and Operate (BOO) basis under 3rd phase, Implementation Agreement and Power Purchase Agreements has already been signed, all the projects will be commissioned during 2017. From the total allocated capacity one project of capacity 100 MW, One project of 150MW, One project of 50MW, One project of 25MW have been commissioned under phase-III. At present installed capacity of Solar Power Projects is 723.5 MW including rooftop plant of capacity 60.5 MW which is largest plant in world installed at Dera Beas in district Amritsar.

Transport

Road transport is a vital infrastructure for the development of economy of state. The total road length in Punjab during 2015-16 was 100483 kms against 84603 kms in 2014-15 . As on 20.4.2017 the physical progress of national highways under National Highways Development Project (NHDP), the work on 4 laning of Sangrur to Patran to Punjab/Haryana section of NH-71 and 4 laning of Patiala-Sangrur-Bathinda are near completion. More than 60 percent work on 4 laning of Zirakpur-Rajpura-Patiala section

of NH-64 and Amritsar-TarnTaran-Hariker-Faridkot-Bathinda section of NH-15 has been completed. The 4 laning of Jalandhar-Moga-Barnala section of NH-71 is in the initial stage but the progress of work is satisfactory whereas 4 laning of Jalandhar-Hoshiarpur upto Himachal Border has just started recently.

Civil Aviation

Chandigarh International Airport Limited at SAS Nagar was inaugurated by Hon'ble Prime Minister of India on 11th Sept. 2015. Domestic and International Flights have started operating from the new terminal. At present approximately 35 domestic flights are operating from this airport, one international flight operates daily to Dubai and 3 international flights operate weekly to Sharjah.

Poverty Alleviation

Poverty is a multidimensional phenomenon. Eradication of poverty has always remained top priority of the Government. United Nations Development Programme (UNDP) has devised Sustainable Development Goals (SDGs) and included poverty as one of the major goals. The poverty alleviation programmes in India can be categorized based on whether it is targeted for rural areas or urban areas. Most of the programmes are designed to target rural poverty as the prevalence of the poverty is high in rural areas. Also targeting of the poverty is challenging in rural areas due to various geographic and infrastructure limitations.

Keeping in view the importance of poverty eradication, NITI Aayog constituted a Task Force chaired by its Vice Chairman Shri Arvind Panagariya on elimination of poverty. As a follow up, Govt. of Punjab also constituted a task force for eradication of poverty. This Task Force had already submitted its report which had been forwarded to NITI Aayog. Punjab has tackled the problem of poverty in more effective manner than other states. As per the latest poverty estimates the state has only 11.3% population living below poverty line as compared to 29.5% at national level. Although Punjab has highest percentage of socially under privileged population yet it has lowest percentage of population living below poverty line. However within state various sections of the society are still deprived and under privileged.

In rural Punjab the percentage of people below poverty line is just 7.4% which is 23.5% less in percentage term than at national level. In many other states also percentage of rural poverty is less than urban poverty but the gap is much wider in case of Punjab where urban poverty percentage is 237% of the rural poverty. Contrarily in Gujarat rural poverty at 31.4% is significantly higher than urban poverty at 22.2%. Even in Himachal Pradesh which is at number 1 in terms of poverty ratio, the percentage of people below poverty line in rural areas is significantly higher at 11.1%. Neighbouring State of Haryana also has 11% people below poverty line in rural areas. Hence, Punjab is much better placed in poverty ratio in rural areas among the states of India having higher per capita income.

Prices

Price control is mainly the domain of Central Government who controls the monetary policy of the country. The role of state Government in price control is limited to achieve price stability by taking effective steps within its control like maintaining an efficient public distribution system (PDS) and controlling hoarding and black marketing. State has notified the Prices Monitoring Committee headed by Secretary Planning to keep a vigil on inflationary tendencies in the prices of essential commodities.

During 2015-16, at National level, the inflation rate based on WPI has shown a decreasing trend. The average WPI inflation was 1.8% during the year 2016-17 which was higher than (-)3.6% recorded for the year 2015-16. Retail inflation based on CPI(IW) has shown almost decreasing trend throughout the year 2016-17. The average inflation rate based on CPI-IW was 4.15% during 2016-17 as compared to 5.65% observed during 2015-16. The inflatory impact on both WPI and CPI(IW) was mainly due to prices of food articles.

SECTORAL ANALYSIS

AGRICULTURE

Punjab, the food basket of India is an agrarian state. Agriculture has an important role in the economy of Punjab. Majority of the population lives in villages where main occupation of the people is agriculture. In 2015-16 agriculture and allied activities contributed 28.59% to the GSVa at constant prices. As per census 2011, 36% of total workers depends on it.

The geographical area of Punjab is 5036 thousand hectare, the net area sown in year 2015-16 was 4137 thousand hectare which means that 82% land of Punjab comes under agriculture. Most of the agriculture land in Punjab is sown more than once, hence the gross cropped area in 2015-16 was 7872 thousand hectare. According to this the cropped intensity in Punjab is 190%.

In Punjab mainly the two cereal crops wheat and rice are grown in rotation during the year. Other than wheat or rice some quantity of maize, barley, cotton, sugarcane, gram, sunflower, groundnut etc. are also grown but only in small areas. Punjab is the largest contributor of wheat and rice in the central pool. The main fruit grown in Punjab is kinnow produced in Malwa region. Mango, Guava, Ber are also produced in some areas for the state's own consumption. The only major vegetable produced in the State is potato and other main vegetables produced are cauliflower, lady finger, tomatoes, carrot and radish.

There are no. of industries which are directly related to or dependent upon agriculture. Large scale industrial units in Punjab that are directly related to agriculture are Sonalika Tractors, National Fertilizer limited, Swaraj Tractors, NFL, Nestle, Preet Tractors & Markfed.

Although the agriculture sector is instrumental in ensuring national food security but agriculture is in deep crisis and facing serious challenges. The main concern before the agriculture sector is over exploitation of scare water resources. As irrigation facilities have been over used to increase agriculture production of the state mainly wheat and paddy, the ground water has decreased drastically since the last few decades. One other concern is high incidence of Debt on farmers which has resulted in farmer's suicides. The high debt burden on small and marginal farmers has destroyed many and they have had either to sell or mortgage their land. This has ultimately triggered instances of suicides.

AGRICULTURE SECTOR PERFORMANCE

1.2 The agriculture and allied sector's contribution to GSVa (Gross State Value Added) at constant prices has declined marginally during recent years. The share of Agriculture & Allied sector in the GSVa which was 30.80% in 2011-12 has declined to 26.14% as per quick estimates of 2015-16 and is likely to be 25.81% as per advance estimates of 2016-17 (**Box 8**). The declining share represents the structural transformation of the economy from agriculture to other sectors of the economy.

1.3 The agriculture at constant (2011-12) prices is likely to record a growth of 4.93% during 2016-17 as per advance estimates compared to (-) 0.64% growth during 2015-16(Q).

1.4 The growth in agriculture sector is slowing down over a period of time on an average basis as cropping intensity and irrigation potential have already been fully exploited and the growth in productivity has also reached a saturation point. Besides, farmers are not ready to take risk due to assured returns of wheat & paddy and very few advances have taken place in R&D in this sector. Most of the growth is generally due to increase in the MSP of Wheat and Rice every year than due to increase in production.

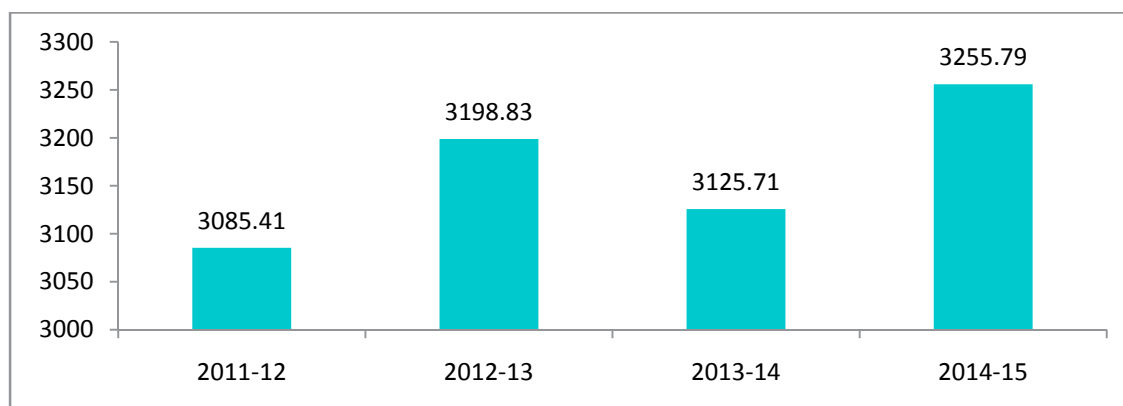
Box : 8 Key indicators of Agriculture Sector						
	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
			(R)	(P)	(Q)	(A)
Share of Agriculture & allied in GSV A(at constant 2011-12 prices)	30.80	29.71	29.17	27.10	26.14	25.81
Growth in GSV A in Agriculture & allied sector	-	0.90	3.30	(-3.50)	1.36	4.46
Agriculture (Crops)	-	0.12	3.18	(-6.76)	(-0.64)	4.93
Livestock	-	3.70	5.27	2.94	5.07	4.08
Forestry & Logging	-	(-1.73)	(-1.88)	(-1.02)	2.73	2.17
Fishing	-	1.56	4.92	10.34	4.59	8.28
Employment in Agriculture as share of total workers (Census, 2011)	35.56%					

Source: Economic and Statistical Organization, Punjab

Gross Capital Formation in Agriculture & Allied Sector

1.5 The gross capital formation (GCF) in agriculture and allied sector which represents the extent of investment in the sector is showing an increasing trend from 2011-12 onwards. In absolute terms, the GCF in agriculture & allied sector increased from Rs. 3085.41 crore in 2011-12 (at constant 2011-12 prices) to Rs. 3255.79 crore in 2014-15. However, as a percentage of agriculture GSDP, the GCF in agriculture & allied sector remained below 5% from 2011-12 to 2014-15 (**Box 9**).

Diagram 1: GCF in Agriculture and Allied Sector (Rs. In crore)

Source: Economic and Statistical Organisation, Punjab

AREA, PRODUCTION & YIELD OF CROPS

1.6 Gross area under production in the state was 78.72 lakh hectares in 2015-16. Cropping intensity which depicts the percentage of gross area sown to net area sown was 190 in 2015-16. Wheat and paddy covers the major portion of the gross cropped area as area under these two crops has increased from 80% in 2010-11 to 82% in 2015-16. Area under wheat was 35.06 lakh hectares in 2015-16 and is expected to decline to 35.00 lakh hectares during 2016-17(E). Area under Paddy has slightly increased from 28.95 lakh hectares in 2014-15 to 29.70 lakh hectares in 2015-16(**Box 9**) and is expected to increase to 30.46 lakh hectares in 2016-17 (E).

Box: 9 Area under Major Agricultural Crops					
<i>(In 000 Hectares)</i>					
ITEM	2010-11	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)	2016-17 (E)
Rice	2826	2849	2895	2970	3046
Wheat	3510	3510	3505	3506	3500
Other Cereals	148	144	137	139	129
Pulses	20	19	16	20	51
Total Foodgrains	6504	6522	6553	6635	6726
Oilseeds	56	47	48	48	49
Sugarcane	70	89	97	92	88
Cotton	483	445	421	335	285
Other crops	769	745	738	762	752
Gross area sown	7882	7848	7857	7872	7900

Source: Director of Land Records/Agriculture, Punjab

1.7 The total foodgrains production in Punjab has increased marginally over the last few years. In 2010-11, the production of foodgrains was 278.46 lakh metric tons, which increased to 283.93

lakh metric tons in 2015-16(P) showing an increase of 2%. The production of foodgrains is likely to be 307.74 lakh metric tons in 2016-17(E). Wheat and rice played a major role in pushing up agricultural production in the State. The production of rice has increased from 108.19 lakh metric tons in 2010-11 to 118.03 lakh metric tons in 2015-16(P) showing an increase of 9.10 %. The production of rice is likely to increase upto 126.38 lakh metric tons in 2016-17(E). The production of wheat has decreased from 164.72 lakh metric tons in 2010-11 to 160.68 lakh metric tons during 2015-16(P) registering a decrease of 2.45%. But estimate of wheat for 2016-17 (E) is 176.00 lakh metric tons. The production of pulses is likely to increase from 0.10 lakh metric tons in 2015-16(P) to 0.46 lakh metric tons in 2016-17(E) (**Box 10**).

Box: 10 Production of Agricultural Crops					
<i>(In 000 Metric Tonnes)</i>					
ITEM	2010-11	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)	2016-17 (E)
Rice	10819	11259	11111	11803	12638
Wheat	16472	17610	15086	16068	17600
Other Cereals	538	557	499	512	490
Pulses	17	17	12	10	46
Total foodgrains	27846	29443	26708	28393	30774
Oilseeds	73	64	53	51	67
Sugarcane	417	552	600	624	682
Cotton (000 bales)	1822	1491	1346	389	1257

Source: Director of Land Records/Agriculture, Punjab

The production of sugarcane has significantly gone up from 2010-11 onwards. Due to worst attack of white fly, production of cotton (cleaned) has decreased marginally from 13.46 lakh bales in 2014-15 to 3.89 lakh bales in 2015-16(P). The production of cotton (cleaned) is expected to increase up to 12.57 lakh bales in 2016-17 (E) as per the target of Department of Agriculture..

1.8 Extensive reliance of Punjab farmers on intensive wheat and rice cultivation has had adverse environmental consequences in the form of rapid ground water depletion and soil degradation. Moreover the changing consumption pattern of households towards high value horticulture product like vegetables & fruits, dairy products and animal products, are new profitable alternatives to farmers. The State Government is making special efforts to encourage crop diversification in the State. The State is laying greater emphasis on diversification in Maize, Sugarcane, farm-forestry & Cotton by providing various incentives to farmers to make these crops economical. For this purpose, State Government has allocated an amount of Rs. 4.72 crore from the 13th FC grant for improvement of Statistics to PAU, Ludhiana to carry on District-wise cost of cultivation study of major crops. This study will not only provide the costs on different

crops but also help in framing suitable policies for diversification. PAU has already submitted draft report on cost of cultivation.

Yield of Principal Crops

1.9 Yield rates in kgs per hectare during 2015-16 (P) are: wheat 4583, rice 3974, maize 3683, barley 3696, gram 1282, sugarcane (Gur) 6930, cotton (American) 197, cotton (Desi) 219, rape seed and mustard 1348, groundnut 1900 and sunflower 1792. **(Annexure Table 1.4)**

High Yielding Varieties

1.10 Punjab agriculture is known for use of high yielding varieties. During the year 2015-16, 100 % area of wheat, rice and 87% area of maize were under high yielding varieties.

PRINCIPAL INPUTS

Irrigation

1.11 Punjab has an excellent network of irrigation facilities. During 2015-16, 99% of Gross area sown and 100% of net area sown was irrigated and Irrigation intensity is 188 in 2015-16(P) **(Box 11)**.

Box: 11 Gross Net irrigated Area					
<i>(‘000Hectares)</i>					
	2010-11	2012-13	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)
1.Gross Area Sown	7882	7870	7848	7857	7872
2.Gross Irrigated	7724	7744	7728	7757	7765
Ratio (2/1)	98	98	98	99	99
3.Net Area Sown	4158	4150	4145	4119	4137
4.Net Irrigated	4070	4115	4141	4118	4137
Ratio (4/3)	98	99	99.9	99.97	100

Source: Director of Land Records, Punjab

Tube wells are the main source of irrigation in the State followed by canals. The net area irrigated by tube wells was 29.36 lakh hectares in 2015-16. High dependence on tube wells for irrigation has led to rapid depletion of groundwater in the state. Punjab has more than 14 lakh tube wells which irrigate about 3 million hectares of land. Approximately 70% area constituting central Punjab faces ground water depletion. At present, ground water level is depleting rapidly in the state. **(Box 12)**.

Box:12 Net Area Irrigated by Source in Punjab (<i>'000 hectares</i>)					
Source	2010-11	2012-13	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)
Canals	1116	1133	1160	1175	1201
Tube wells	2954	2982	2981	2943	2936
Other Sources	-	-	-	-	-
Total	4070	4115	4141	4118	4137

Source: Director of Land Records, Punjab

Consumption of Fertilizers

1.12 The consumption of chemical fertilizers has been increasing steadily in the State. Total consumption of NPK fertilizers in Punjab has increased from 19.11 lakh nutrient tones in 2010-11 to 19.43 lakh nutrient tons in 2015-16 (P) (**Box 13**). Consumption of chemical fertilizers (NPK) per hectare of gross cropped area has also increased from 242 Kgs in 2010-11 to 247 Kgs per hectare in 2015-16 (P).

Box: 13 Consumption of Fertilizers (<i>000 nutrients tonne</i>)					
	2010-11	2012-13	2013-14	2014-15 (R)	2015-16 (P)
Total NPK (<i>000 nutrients tonne</i>)	1911	1972	1713	1677	1943
Consumption of chemical fertilizers per hectare (kg.)	242	252	218	212	247

Source: Director of Agriculture, Punjab

AGRICULTURAL MARKETING, PRICES and STORAGE FACILITIES

1.13 Marketing and storage facilities are crucial components of post-harvest technology. As on 31st March, 2016, there are 153 regulated markets in Punjab. The average number of villages and area served per market is 82 and 329 (sq. kms.) respectively in 2015-16. The total storage capacity for food grains increased from 220.95 lakh tonnes in 2014-15 to 232.84 lakh tonnes in 2015-16(P) which comprises of 147.44 lakh tonnes of covered and 85.40 lakh tonnes of open capacity.

Market Arrival of Paddy and Wheat

1.14 The market arrival of paddy and wheat has increased significantly. In the year 2015-16(P), 10506 thousand ton of wheat and 14333 thousand ton of paddy arrived in the market. (**Box 14**).

Box: 14 Market Arrivals of Important Crops		
<i>(‘000 Ton)</i>		
Year	Paddy	Wheat
2010-11	13136	10278
2011-12	11926	11094
2012-13	13395	12834
2013-14	13192	11097
2014-15	11841	11932
2015-16(P)	14333	10506

Source: Director, Food and Supplies Department, Punjab

Contribution to Central Pool

1.15 Punjab has a great role in ensuring food security of the nation by making significant contribution of wheat and rice to Central Pool. It contributed 36.8 percent of wheat and 27.3 percent of rice to Central Pool in 2015-16. Punjab ranked first among states in contribution of wheat and rice to central pool for the year 2015-16. The total contribution of wheat and rice to the Central Pool has increased from 188.40 lakh tonnes in 2010-11 to 196.94 lakh tonnes during 2015-16 consisting of 103.44 lakh tonnes of wheat and 93.50 lakh tonnes of rice(**Box 15**).

Box : 15 Contribution to Central Pool				
<i>(Lakh Tonne)</i>				
RICE			WHEAT	
Year	Contribution to the Central Pool	% share to the Central Pool	Contribution to the Central Pool	% share to the Central Pool
2010-11	86.3	25.3	102.1	45.4
2011-12	77.3	22.1	109.6	38.7
2012-13	85.6	25.1	128.3	33.6
2013-14	81.06	25.5	108.97	43.4
2014-15	77.86	24.2	116.41	41.5
2015-16	93.50	27.3	103.44	36.8

Source: Ministry of Consumer Affairs, Govt. of India

ALLIED SECTOR

Horticulture

1.16 The area under fruits increased from 0.69 lakh hectares in 2010-11 to 0.79 lakh hectares in 2015-16. Kinnow, orange, malta, lemon, guava, pear, mango and grapes are the main fruits grown

in Punjab. Total production reported under these fruits was 16.77 lakh metric tonnes for the year 2015-16.

The total area under all vegetable crops has increased almost during 2015-16 when it increased from 1.03 lakh hectares in 2010-11 to 1.43 lakh hectares in 2015-16 (**Box 16**). Potato with an area of 0.92 lakh hectares in 2015-16 is the major vegetable crop of the State.

Box : 16 Area under Fruits and Vegetables in Punjab					
	<i>(Hectare)</i>				
	2010-11	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16 (P)
Fruits	69813	74897	76592	77751	79086
Vegetables	102893	122181	123518	131774	142806

Source: Director Horticulture and Director Land Records, Punjab

1.17 The state Government has laid special emphasis on the diversification of agriculture through development of horticulture. To promote horticulture in the State, the Government is also taking special initiatives like strengthening of citrus estates, establishment of litchi & pear estates and technology dissemination & training in horticulture practices to farmers.

Animal Husbandry, Dairying and Fisheries

1.18 Livestock sector contributed 7.88% to the Gross State Value Added (GSVA) at constant (2011-12) prices in 2015-16(Q) and is expected to contribute 7.75% to the GSVA in 2016-17(A). Punjab is the top producer of milk and is a leading producer of eggs in the country. The per capita availability of milk in the State is highest in the country. Being labour intensive in nature, the sector is instrumental in providing gainful self-employment opportunities to unemployed rural youth and poorer sections of the society.

1.19 The department of animal husbandry has a vast infrastructure of 22 polyclinics, 1367 veterinary hospitals and 1485 veterinary dispensaries. A modern & state of the art Cattle Breeding farm is being established at village Rauni in Patiala district. The buildings of 37 Tehsil/Block level and 110 Village Level Veterinary Hospitals are being constructed. To fill the requirement of veterinary doctors, a new veterinary college is being established at Rampuraphul in district Bathinda. The infrastructure of Govt. Piggery Farms is being strengthened. Punjab veterinary Vaccine Institute, Ludhiana is being upgraded as per GMP norms.

1.20 The State Government is implementing a number of Centrally Sponsored Schemes related to animal production and animal disease prevention. The State Government is also implementing a special state plan scheme for Animal Husbandry Extension and Training Programme with a view to generate employment opportunities for un-employed educated youth for self-employment in rural areas whereby extension and training programmes are implemented for disease Control,

awareness in management of animals/birds and animal welfare camps are also organised. Besides this, the Government has also taken important initiatives like strengthening of infrastructure of veterinary institutions, construction of new veterinary institutions at the block and tehsil level, schemes for development of piggery and other livestock in the state with a special focus on low income groups and development of fodder resources and processing. New projects under Gokul Mission have been initiated for conservation of indigenous breeds.

Dairy Development

1.21 Punjab is one of the leading producers of milk. It's daily milk production is about 295 lac litres. The State has capacity to process 82.4 lac litres milk daily, out of which about 20 lac litres capacity is with Milkfed, Punjab and the rest is in the private sector. During 12th Five Year Plan the state laid special emphasis on training and skill development of dairy farmers. One new Dairy Training and Extension Centre was established at Sangrur. With addition of Sangrur centre the state now has nine Dairy Training and Extension Centres. Regular different Dairy Training courses are run there. Prominent among them are two weeks dairy training and Six weeks dairy entrepreneurship training. During the year 2015-16, two weeks training was imparted to 5459 trainees and six weeks Dairy entrepreneurship training was imparted to 819 dairy farmers. With the objective of promoting mechanization of dairy farming incentive is provided under RKVY for the purchase of milking machine, Fodder Harvester and Fodder cutter. Direct marketing of milk is being promoted by providing incentive for acquiring direct milk marketing unit comprising of small vehicles, stainless steel milk tank 500 litres, bulk milk cooler with D.G set and automatic milk dispensing system. Under National Programme for Dairy Development Milkfed Punjab is implementing big projects at milk union Bathinda, Jalandhar and Amritsar. Main components of these projects are a new ice cream plant at milk union Bathinda, Milk powder plant at Jalandhar and increasing processing capacity of milk union, Amritsar.

1.22 Various steps are also being taken by the state for increasing the milk production like increased coverage of buffaloes under artificial insemination and supply of imported sexed semen straws to farmers at subsidized rates to increase the female population of cattle.

Box: 17 Production and Per Capita Availability of Milk			
Year	Milk Production('000 ton) in Punjab	Per capita Availability of milk per day(gram)in Punjab	Per capita Availability of milk (gms per day)in India
2011-12	9551	944	290
2012-13	9724	961	299
2013-14	10013	971	307
2014-15	10351	993	322
2015-16	10774	1028	..

Source:National Dairy Development Board and Director, Animal Husbandry, Punjab

Fisheries

1.23 During the year, 2016-17 total 40564.07 acres area was brought under fish culture in the State. 2375.03 lakh fish seed was produced and supplied, out of which 627.08 lakh fish seed was supplied from Govt. fish seed Farms and 1747.95 lakh fish seed was supplied from Private fish seed farms. About 132727.55 ton fish was produced during the year 2016-17 in the state.

1.24 Under the R.K.V.Y. project "Development of Fish Culture in Non-Water Logged Areas of Punjab" the financial assistance of Rs.373.00 lakh was provided to 188 fish farmers and about 493.00 acres area was brought under fish culture upto the end of year 2016-17.

Under the R.K.V.Y. project "Development of Fish Culture in Water Logged Areas of Punjab" the financial assistance of Rs.140.00 lakh was provided to 44 fish farmers and about 180.00 acres area was brought under fish culture upto the end of year 2016-17.

During the year 2014-15, funds to the tune of Rs.902.00 lakh was received under RKVY scheme for modernization and up-gradation of seven Government. Fish Seed Farms. Govt. Fish Seed Farms of Hyatnagar (Gurdaspur), Mohi (Ludhiana), Bir Dosanjh Nabha (Patiala), Malwal (Ferozepur), Rai ke Kalan (Bathinda) were duly renovated by Panchayati Raj Department and has been taken over. Remaining Govt Fish Seed Farms viz Rajasansis (Amritsar) and Faridkot (Faridkot) will be taken over shortly.

In the second phase, funds amounting Rs.1063.00 lakh were received under RKVY scheme and Rs.50.00 lakh were received from Punjab Urban Development Authority (PUDA) for modernization and up gradation of remaining seven Govt. Fish Seed Farms.

1.25 Government Fish Seed Farm Benra (Sangrur), Sangrur (Sangrur) and Bir Shikargah (Kapurthala) were duly renovated and taken over and remaining Government Fish Seed Farms Haryana (Hoshiarpur), Dhandua (S.B.S.Nagar), Katli (Roopnagar) and Bagariya Phaganmajra (Fatehgarh Sahib) will be taken over shortly.

Recent State Government Initiatives for the Welfare of Farmers

1.26 Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana' with the motto of 'Har Khet Ko Paani' has been launched. The overreaching vision of Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana (PMKSY) will be to ensure access to some means of protective irrigation to all agricultural farms in the country, to produce 'per drop more crop', thus bringing much desired rural prosperity. PMKSY will have following programme components:

- A. Accelerated Irrigation Benefit Programme (AIBP)
- B. PMKSY (Har Khet ko Pani)
- C. PMKSY (Per Drop more Crop)
- D. PMKSY (Watershed Development)

1.27 District Irrigation Plans (DIPs) of all the 22 districts of the state are near completion. These DIPs will be amalgamated into State Irrigation Plan (SIP).

1.28 The DIPs and SIP after approval of State level Sanctioning Committee (SLSC) would be submitted to GOI.

1.29 To reduce input costs of farmers 1697 Agro Service Centres have been established through cooperative societies. With this objective Cooperative societies have been provided with latest machinery on subsidy for providing on custom hiring basis to small and marginal farmers at a fair rent so that ordinary farmers can avail benefit of costly machinery.

1.30 Major focus has been given to post harvest operations machinery to ease work of farmers. During 2014-15, state government gave a subsidy of 66.56 crore rupees on 24828 implements and in 2015-16, 37.96 crore rupees were given as subsidy on 22995 implements.

1.31 Punjab government has sent a proposal to central government for plot based crop insurance scheme for farmers of the state as the present crop insurance scheme takes village or block as a unit for compensation which is not beneficial for farmers of the state. Also in the present crop insurance scheme total input costs and farmer benefit has not been covered. That is why state government has proposed some new changes in the present crop insurance scheme to be sent to the central government for total benefit of the farmers.

1.32 To promote maize crop under crop diversification programme and its smooth marketing, 3 maize dryers of 64 ton and 5 maize dryers of 16 ton capacity have been installed in maize growing areas to facilitate the marketing by farmers.

1.33 For promotion of technology and provision of latest knowledge and information to the farmers, the State Department of Horticulture has established a Centre of Excellence in Citrus at Khanaura (Hoshiarpur), a Centre of Excellence in Vegetables at Kartarpur (Jalandhar) and a Centre of Excellence in Potatoes at Dugri (Jalandhar).

1.34 Strengthening of marketing infrastructure also received greater thrust attention during the last few years. The Punjab Mandi Board has established a modern AC Fruits and Vegetables Market at Mohali with an investment of Rs.56 crore. In addition, it has also established a fish market at Ludhiana with investment of Rs.8 crore.. The State has established a network of 61,436 kms of link roads, which connect the farmers with over 1821 purchase centres. During 2015-16, the Board repair 7812 kms(Special repair), 7786 kms(Patch work) and 291 kms (D.B work) of link roads with an investment of Rs.1200 crore. In 2016-17 Mandi Board will repair 6348 kms of link roads with an investment of 746 crores.

1.35 The Punjab Settlement of Agricultural Indebtedness Act, 2016 has been enacted. The new Government is taking special initiatives for the debt burden of farmers.

CHALLENGES & PROSPECTS

1.36 The cropping intensity in the state has already reached saturation and the irrigation potential has also been fully exploited. Given that almost 99% of the cultivable land in the State is under plough, there is no further scope of increasing the area under agriculture and any future growth in agriculture has to necessarily come either from increased productivity or increase in prices of agricultural output. However, productivity has also stagnated in the absence of any major scientific breakthroughs and MSP of major crops is fixed by Government of India. The yield of important crops like wheat and rice, though higher than national average, is nearing stagnation. Increasing the yield of these food grain crops through scientific interventions holds the key to sustain their high production in the future. Government of India shall fix the MSP on the basis of Swaminathan formula to make agriculture profitable.

1.37 The sustainability of agriculture in the State is at serious risk due to rapid depletion of ground water resources and excessive reliance on the wheat-rice cropping pattern. The diversification of agriculture is called for to overcome the environmental problems induced by the wheat rice cropping cycle and to diversify the income sources of small and marginal farmers. Better management practices and measures to improve input resource efficiency are needed to check the depleting water table and soil degradation.

1.38 The high incidence of debt among farmer households mainly due to falling real farm income is another area of concern. As per the latest survey conducted by PAU, Ludhiana, about 5000 farmers and farm Labourers have committed suicides during the last 10 years and these suicides are on the increase in recent period. Urgent steps are required to enhance the profitability of agriculture by revising the criteria adopted by the centre for determination of MSP, incentive for nonfarm activities by small and marginal farmers to support agriculture incomes and appropriate insurance schemes against crop failures.

1.39 Despite serious challenges facing its agriculture sector, the State has been able to achieve record production of foodgrains at 267 lakh tones in 2015-16 (P) which is likely to rise upto 284 lakh tones during 2016-17.

Energy plays a vital role in the development of the overall economy of the State. Adequate and reliable availability of power is indispensable for sustained growth of the economy. Power is central axis of Punjab's agriculture and industrial sectors and the state has been working towards expanding and strengthening its power infrastructure to meet the increasing demand in various sectors of the economy. Punjab State Power Corporation Ltd. (PSPCL) has won many laurels in the recent past like getting an A+ Rating from Ministry of Power, Government of India, being awarded as “**Best Performing Power Utility in Country**” by Central Board of Irrigation and Power. Due to various measures taken by PSPCL in IT implementation in different fields of Generation, Transmission & Distribution PSPCL has also been awarded as **The Best Digital Utility**. Infrastructure also forms the backbone of any economy and presence of quality infrastructure is a prerequisite for rapid economic development. Punjab ranks high among states of India in terms of physical infrastructure. Punjab has one of the best rail and air transportation networks in India. The State Government places high priority on infrastructure development in the State.

ENERGY

Electricity

Installed Plant Capacity

2.2 The installed plant capacity for electric power generation of State was 4967 MW in 2016-17(Revised Estimates). Respective figures for Hydro and Steam (Thermal) are 2327 MW and 2640 MW in 2016-17 (RE) (**Box 18**).

Box: 18 Installed Capacity for Electricity Supply

Sr.No.	Item	(MW)					
		2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17 (RE)	2017-18 (Estimated)
1	Hydro	2293	2309	2309	2309	2327	2327
2	Thermal	2630	2630	2640	2640	2640	2640
	Total	4923	4939	4949	4949	4967	4967

Source: Punjab State Power Corporation Ltd.

Plant Load Factor

2.3 Thermal power plants are expected to generate a plant load factor of 29.15% during 2016-17 (RE) as against 34.65% during 2015-16. (**Annexure -Table 2.2**)

Energy Availability

2.4 The total energy availability in the State is estimated at 52774 million Kwh during 2016-17 (RE) against 48880 million Kwh during 2015-16. During 2016-17 (RE) the availability of electrical energy from Hydro and Steam /Thermal plants was targeted at 7965 million Kwh and 6134 million Kwh respectively. The anticipated purchase from other power plants of different states is expected to be 38675 million Kwh in 2016-17 (RE), which is higher than the last year. **(Box 19).**

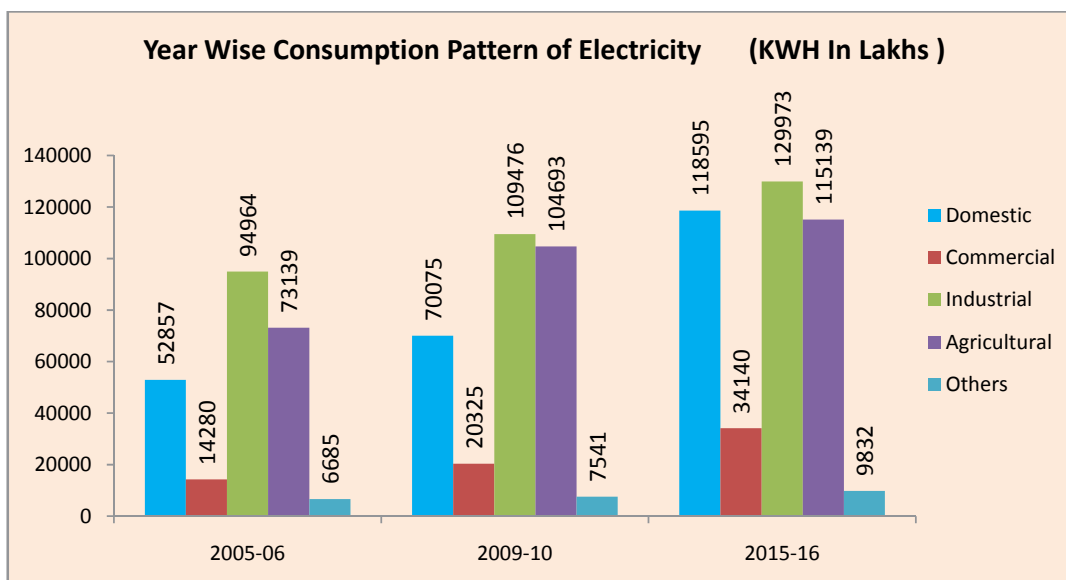
Box: 19 Electrical Energy Availability							
(Mkwh)							
Sr.No.	Item	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17 (RE)	2017-18 (Estimated)
1	Hydro	8351	8863	8471	9123	7965	7924
2	Thermal	18014	14899	10650	7269	6134	5089
3	Power Purchased	19161	21650	28906	32488	38675	42736
	Total	45526	45412	48027	48880	52774	55749

Source: Punjab State Power Corporation Ltd.

Consumption Pattern of Electricity

2.5 In Punjab, the consumption of electricity has been the highest in the domestic sector followed by the agriculture sector and industrial sector. During the last decade i.e from 2005-06 to 2015-16, the consumption of electricity saw the highest increase of more than 100% in case of commercial and domestic sectors.

Diagram 2

Tube wells Energized

2.6 High yielding varieties of seeds and use of chemical fertilizers have generated a great demand for irrigation facilities. The increased demand is being met by energizing more tubewells/ pump sets. As many as 97611 tubewells were energised during 2016-17 thus bringing the cumulative number of tubewells energised to 1351692 in the state. **(Annexure-Table 2.6)**

BOX :20 State Government Initiatives to make Punjab Power Surplus

The State government has made rapid strides in the field of power and from a power deficit scenario Punjab has become a power surplus state. The Punjab State power corporation limited has taken various initiatives for providing better services to the consumers like setting up of new grid substations and transmission lines for improving in quality of supply, along with addition of new generating stations. To bring about organizational transformation and to improve customer services various measures like IT implementation, Customer Care Centers, Spot Billing, Multiple bill payment options such as e-payment, Bill collection machines have been implemented. Punjab has become first state in the country to provide unique phone number 1912 for registration of complaints across the state thus reducing the consumer/utility interface physically.

With strengthening of network of transmission and distribution system with more than 700 numbers 66 kv substations and around 10000 ckt. Kms of transmission lines, PSPCL is able to cater uninterrupted power supply to urban as well as rural consumers and also 8 hours supply in 3 groups to AP consumers. Further, the connections to various categories of consumers are being released in time bound manner as per the directions issued by PSERC.

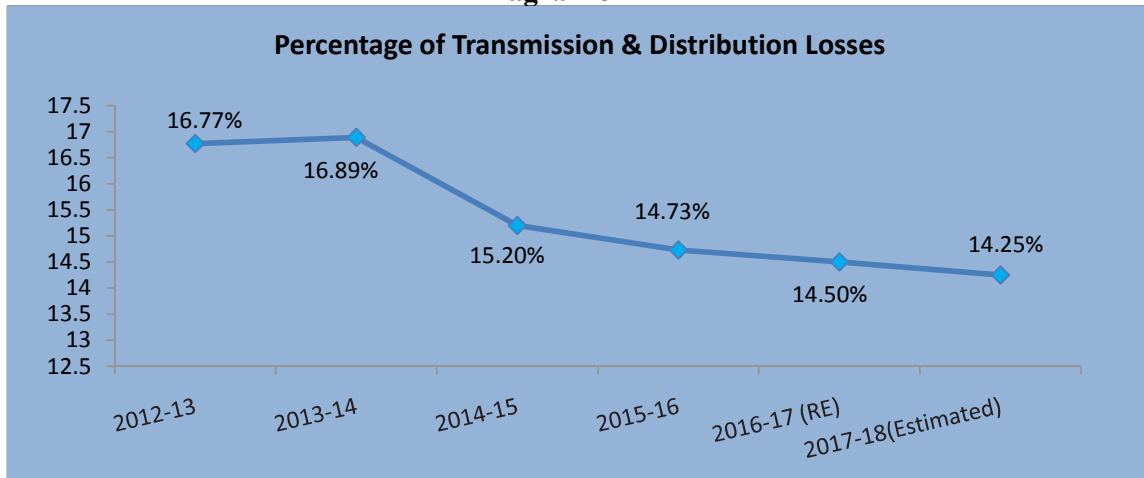
Recognizing the socio-economic importance of agriculture and the contribution of Punjab to the food security of the nation, the government shall continue to provide free power to the agriculture sector. Similarly PSPCL shall continue with its policy of providing free power upto 200 units per month to the weaker sections of the society.

Apart from this, IT initiatives in Customer Services i.e. On-line registration and Clearance for release of connections of Industrial Consumers above 100 KW as well as online registration and clearance of application for granting NOC and approval of electric schemes of Residential colonies/building complexes/shopping malls/commercial complexes. 47 towns have been declared "Go Live" and all the online activity in these towns have started thereby providing better consumer services. Multiple Bill payment options introduced i.e. e-payment, Retail Outlets, Spot Billing & Collection and Bill Payment Machines , 24x7 Nodal Complaint Centers at divisional level, Centralized on-line consumer complaints/grievances handling system have been made operational.

Transmission and Distribution Losses

2.7 Transmission and distribution losses are another area where special focus is needed. As per estimates of Punjab State Power Corporation Ltd. transmission and distribution losses (Technical & Non -Technical) which were 14.50 % during 2016-17 (RE) are expected to come down to 14.25% during 2017-18 (Estimated). There is vast scope to curb these losses in the State. The energy saved from such losses will automatically increase its availability.

Diagram 3

Consumption of Petroleum Products

2.8 The consumption of petrol in 2015-16 was 745243 M.Tonnes which was 12.45 percent more than that of 2014-15. The consumption of high speed diesel in 2015-16 was 3302011 M.Tonnes which was 2.97 percent more than that of 2014-15. The consumption of kerosene oil decreased in 2015-16 by 7.11 percent compared to the previous year. The number of LPG connections decreased from 64.12 lakh in 2014-15 to 62.27 lakh in 2015-16. (**Annexure- Table 2.7**).

RENEWABLE ENERGY

2.9 Punjab has considerable potential in Renewable energy sector which is being harnessed. By virtue of its topographic location and agriculture base, the State has an extensive irrigation canal network with potential for small/micro/mini hydro power projects.

Box: 21: Source-Wise Estimated Potential and Installed Capacity of Renewable Power: Punjab (as on 31-03-2017)

<i>(MWs)</i>			
S.no	Energy Sources	Estimated Potential (2022)	Installed Capacity
1	Small Hydro Power	250	145.15
2	Biomass Power	600	62.5
3	Cogeneration Bagasse	500	410
4	Waste to Energy	50	1.5
5	Solar	1000	784

Source: - 1- Punjab Energy Development Agency

Box:22 State Government Initiatives in Renewable Energy

Punjab Energy Development Agency is the State Nodal Agency for the promotion and development of renewable energy projects in Punjab. At present the cumulative capacity of New and Renewable Sources of Energy (NRSE) projects in the state is 1446.15MW. It is estimated that the state of Punjab would further achieve an additional capacity of 2400 MW power through renewable sources of energy by the year 2022. The contribution would come from Solar, Biomass, Co-generation, Hydel and Waste to Energy Projects. The generation of power from above Renewable sources of Energy will also help in mitigating carbon dioxide emissions and combat climate change.

SOLAR POWER PROGRAMME: Punjab is also endowed with vast potential of solar energy with over 300 days of sunshine in a year with insolation level varying between 4-7 Kwh/sq.km. At present installed capacity of Solar Power Projects is 723.5 MW including rooftop plant of capacity 60.5 MW installed at Dera Beas in district Amritsar which is largest plant in world. Punjab Energy Development Agency had allocated 500 MW solar power projects on Build, Own and Operate (BOO) basis under 3rd phase, Implementation Agreement and Power Purchase Agreements has already been signed, all the projects will be commissioned during 2017. Out of total allocated capacity different projects with 100 MW, 150MW, 50MW, 25MW capacity have been commissioned under phase-III.

BIO-MASS POWER PROJECTS: Punjab is primary an agrarian economy and holds tremendous potential for energy generation from Agro- residues like Cotton Stalks, Paddy Straw and Paddy Husk etc. In the State 7 projects of total capacity of 62.5 MW have been commissioned. One project of 6 MW capacity at village Manuke Gill, District Moga and another Bio-Mass project of capacity 4 MW based on Biomethanation is under commissioning.

CO-GENERATION POWER PLANTS: Since the State of Punjab has an established industrial base which is expanding, Co-generation Plants have proved to be highly beneficial for the industry. The sugar, paper, fertilizer, chemical, textile and other industries are presently having an estimated combined potential of 500 MW. A capacity of 410 MW has already been added and projects of 50 MW capacities are under implementation.

MICRO/MINI HYDRO ELECTRIC PROJECTS: Punjab has total potential of over 250 MW at canalfalls out of which 145.15 MW capacity projects are in operation and projects of 28.20 MW capacities are under implementation.

WASTE TO ENERGY POWER PROJECTS: At presently about 5000 Metric Tonnes of Municipal Urban and Industrial solid waste is being produced everyday in urban areas by introducing scientific processing and treatment of this quantity of waste would add to power generation besides being environmentally benignant. A project of 1 MW capacity has been successfully commissioned in Habowal dairy complex, District Ludhiana and 2 more projects at Jamsheer Dairy Complex, Jalandhar and Tajpur Dairy Complex, Ludhiana will be implemented during the next year.

Apart from above mentioned projects Government has planned to install 10,000 Solar water pumps of capacity 5HP each with 30 percent central financial assistance, 20MW Solar PV Canal tops projects are being set up in Punjab. 5 MW capacity projects have already been allocated and balance 15 MW is under allocation. More than 5000 street lights have been installed in different villages in Punjab and every year about 5000 lights are being installed. The approximate cost of one solar light is Rs.14000/- and Govt. of India is providing 30% subsidy. Similarly, Punjab had notified its Net Metering Policy in August, 2014 which will help to maximize the use of Solar Energy in decentralized mode.

CANAL TOP SOLAR PV POWER PROJECTS: PEDDA has allocated 20MW capacity Canal Top Solar PV Power Projects to put developers on BOO basis under the MNRE, GOI Programme "Pilot-Cum-Demonstration Scheme for Grid Connected Solar PV Power Plants on Canal Top and Canal Banks". Out of 20MW, 2 projects of 2.5MW capacity each was commissioned on March 2017 and balanced of 2 projects with total capacity of 15MW (2X7.5MW) are scheduled to be commissioned by March 2018.

Bio-Gas Plants

2.10 Bio-gas plants not only provide energy in a clean and non-polluted form in rural areas but also produce nitrogen enriched manure for increasing crop production. During 2015-16, Punjab Energy Development Agency (PEDA) has installed 4000 Bio-gas Plants.

Solar Thermal Systems Installed

2.11 Solar Energy Programme is aimed at supplementing thermal energy requirements by harnessing solar energy at different temperature by directly converting it into heat energy. Under Solar Thermal Extension Programme, 7360 Solar Street Lights were installed by Punjab Energy Development Agency (PEDA) during 2015-16.

INFRASTRUCTURE

Roads

2.12 Road transport is a vital infrastructure for the development of economy of state. The total road length in Punjab during 2015-16 was 100483 kms against 84603 kms in 2014-15 . As on 20.4.2017 the physical progress of national highways under National Highways Development Project (NHDP), the work on 4 laning of Sangrur to Patran to Punjab/Haryana section of NH-71 and 4 laning of Patiala-Sangrur-Bathinda are near completion. More than 60 percent work on 4 laning of Zirakpur-Rajpura-Patiala section of NH-64 and Amritsar-TarnTaran-Hariker-Faridkot-Bathinda section of NH-15 has been completed. The 4 laning of Jalandhar-Moga-Barnala section of NH-71 is in the initial stage but the progress of work is satisfactory whereas 4 laning of Jalandhar-Hoshiarpur upto Himachal Border has just started recently.

Railways

2.13 Total route length of railway network in Punjab was 1844.649 km in 2015 against 1819.73 km in 2014.

Civil Aviation

2.14 Punjab has both domestic and international Airports, catering to the needs of both domestic and international traveling. The main airports of the state are Sri Guru Ram Das ji International Airport, Amritsar, Chandigarh international Airport at SAS Nagar and Ludhiana Airport. Civil Enclaves are available at Indian Airforce station Pathankot and Bathinda. There is an Air Cargo Complex at Amritsar Airport and an inland container depot at Ludhiana.

The average No. of passengers handled per day were 6652 and average cargo handled per day was 13.10 tonne in domestic air traffic during 2015-16. In international air traffic average No. of passengers handled per day were 980 and average cargo handed per day was 1.8 tonne during 2015-16.

Chandigarh International Civil Air Terminal at SAS Nagar

2.15 A MoU was signed between Govt. of Punjab and Airport Authority of India and Govt. of Haryana for the development of International Civil Air Terminal at SAS Nagar. Government of Punjab and Government of Haryana shared the cost of acquisition of 306 acre land and had equity share of 24.5 percent each in the Joint Venture Company. This Joint Venture has been named as

“Chandigarh International Airport Limited”. New Terminal Building was inaugurated by Hon’ble Prime Minister of India on 11th Sept. 2015. Domestic and International Flights have started operating from the new terminal. At present approximately 35 domestic flights are operating from this airport, one international flight operates daily to Dubai and 3 international flights operate weekly to Sharjah.

Civil Enclave at Bathinda

2.16 Ministry of Defence, Govt. of India accorded approval for starting two civil commercial flights from Indian Airforce Station Bhisiana near Bathinda in the year 2010. The Government construction of Civil Air Terminal and handed it to Airports Authority of India. The construction work of Civil Enclave building on the site is completed and domestic flights to Delhi have started operating from this enclave.

Civil Airport at Sahnewal Near Ludhiana

2.17 As required by Airports Authority of India, 7.5 acres of land was acquired by the Govt. of Punjab and handed over to Airports Authority of India in the year 2010 for the installation of Doppler Very high frequency Omini Range (DVOR) (Navigational Aid) and for providing an isolation bay. DVOR is installed and work of runway strengthening and runway lightening is completed by Airports Authority of India, which will help to land flights even during the low visibility conditions. Domestic Flight operation are expected to re-start from this airport very soon.

Civil Enclave at Indian Air Force station Adampur

2.18 After obtaining clearance from Ministry of Defence, Government of India, Airport Authority of India had demanded 40 acres 14 marlas of land for the establishment of Civil Enclave at Indian Air Force station Adampur, near Jalandhar. Government of Punjab acquired 40 acres of land at a cost of Rs.16.00 crores and handed over to Airport Authority of India. Airport Authority of India will start construction of Civil Enclave shortly. Union Finance Minister Shri Arun Jaitley laid the foundation stone of civil enclave on 16th December, 2016.

Establishment of Punjab State Civil Aviation Council

2.19 To Promote Training standards in the field of flying and Aircraft Maintenance Engineering in Punjab, Punjab State Civil Aviation Council has been established which will look after the activities of flying training institutes and Punjab Aircraft Maintenance Engineering College at Patiala. The Council has purchased two Cesena 172 single engine trainer aircrafts at a cost of Rs.4.73 crore and one tecanam P-2006 T twin engine aircraft at a cost of Rs.3.88 crore for providing advance flying training to the students of flying training institute of the state. Punjab State Aeronautical Engineering College is being established at Patiala under Rashtriya Uchattar Shiksha Abhyan Scheme of the department of Higher Education, Government of India.

Communication

2.20 Punjab has kept in pace with development in Tele-communication. As on 31.3.2016 total no. of land line connections was 659460 and mobile phone connections was 3566447 in Punjab. Tele-Density in Punjab was 106.10 against 83.40 in India as on March, 2016. In case of rural area tele-density was 71.97 in Punjab against 51.26 in all India level. In urban areas of Punjab the tele-density was 149.78 against 154.18 at all India level.

The state Government is formulating a new industrial and investment Policy giving special focus on revival of existing Industries. The new policy shall be a radical departure from earlier policies, ushering in bold reforms, restructuring institutions, and present a holistic strategy for industrial growth of the State. Government of Punjab aims to develop the State as one of the most economically developed States in the Country and make it the best State in terms of ease of doing business.

Economic development of the economy is attained when it follows the path of development i.e. at first stage a shift from Agriculture to industry and then from industry/secondary sector to tertiary sector. Hence for sustainable growth of economy, it is imperative that the industrial sector should be developed simultaneously with that of agriculture sector. The share of industry in the GSVA is 25.04% in 2015-16 (Q).

3.2 Micro, Small And Medium Enterprises (MSMEs) play a crucial role in providing large employment opportunities at comparatively lower capital cost. It also help in industrialization of rural & backward areas, thereby, reducing regional imbalances. The MSMEs in the State are facing innumerable challenges. The State wants to set up a dedicated organization “MSME Punjab” to focus on the development of MSMEs to make it a highly vibrant and dynamic sector. The State would clearly identify and delineate various industrial clusters based on their presence in various geographic locations .MSME Punjab will focus on optimal utilization of Government of India MSME-Cluster Development Programme Scheme for developing and upgrading various MSME clusters. Common facilities will be set up in partnership with Special Proposal for Vehicles of respective clusters.

A facilitation council set up under the Micro, Small and Medium Enterprises Development (MSMED) Act 2006 is functioning at Chandigarh. It functions as a State-Level Council and MSMEs visits its office to seek the council’s remedial measures for the recovery of delayed payments by medium and large industries, public sector undertakings, state and central government undertakings. The State will set up MSME Facilitation Councils at regional level at Ludhiana, Jalandhar, Amritsar and Patiala for providing effective facilitation services to MSME units.

Growth of Industries

3.3 The cumulative growth of industrial sector in Punjab during the recent years is given in **(Box 23)**.

Box:23 Growth of Industries in Punjab (Cumulative)

Source: Department of Industries, Government of Punjab

Note: SSU=Small scale units, L&M=Large & Medium

Year	Units (No.)			Employment (No.)			Investment (Rs. Crore)			Production (Rs. Crore)		
	SSU	L&M	Total	SSU	L&M	Total	SSU	L&M	Total	SSU	L&M	Total
2011-12	151977	380	152357	1033553	238589	1272142	9815	50176	59991	56184	92393	148577
2012-13	154421	428	154849	1077616	240293	1317909	11459	53705	65164	62971	77557	140528
2013-14	156518	445	156963	1112858	243820	1356678	12961	55244	68205	74606	91130	165736
2014-15	158655	454	159109	1139126	246087	1385213	14191	64652	78843	84630	87703	172333
2015-16 (Provisional)	161400	465	161865	1148000	258391	1406391	15700	71117	86817	93000	92088	185088
2016-17 (Provisional)	164628	475	165103	1159480	271310	1430790	17427	78228	95655	102300	96692	198992

MICRO, SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES (MSME)

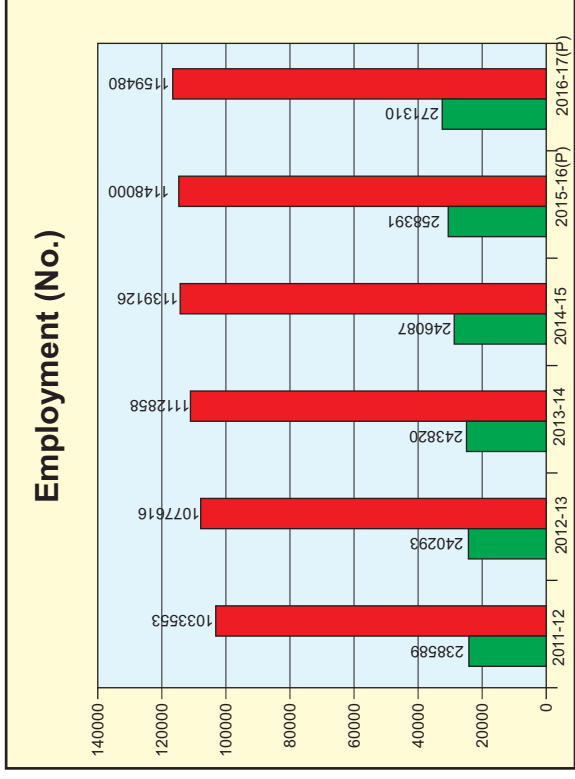
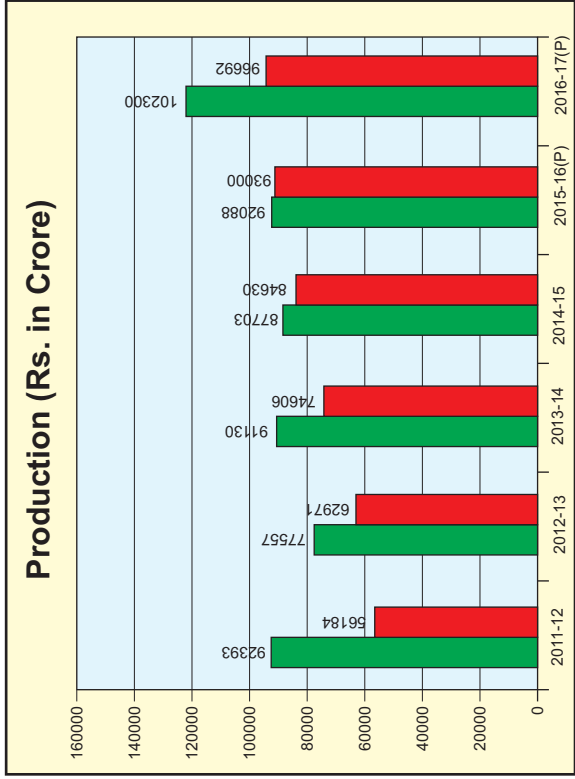
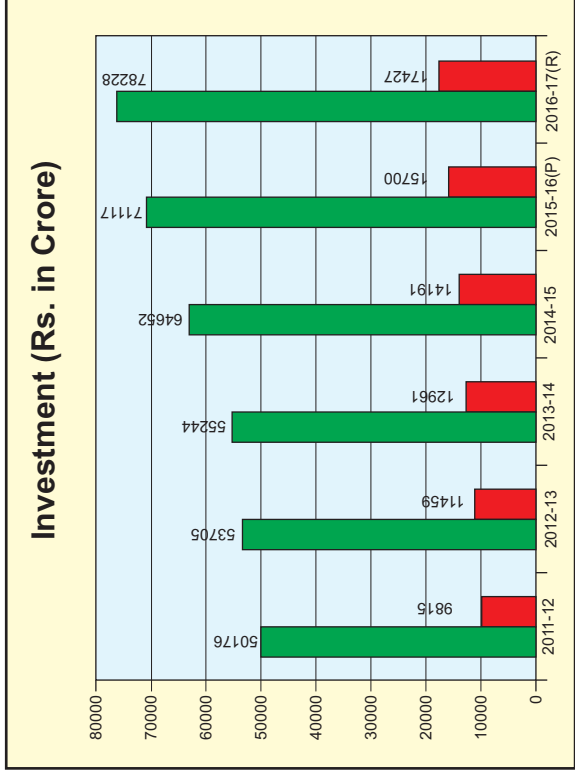
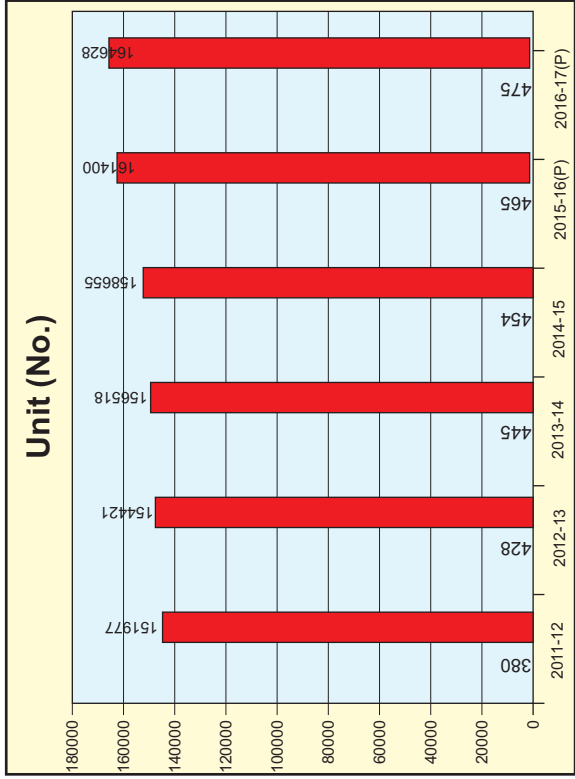
3.4 During 2015-16(p) the number of large & medium scale industrial units was 465 with a fixed investment of Rs 71117 crore, which provided employment to 2.58 lac persons with a turn-over of Rs.92088 crore. During the year 2016-17, (P) these units were increased to 475 with a fixed investment of Rs.78228 crore, which will generate employment to 2.71 lac persons with a turn-over of Rs.96692 crore.

3.5 During 2015-16(P) there were 161400 small scale industrial units with an investment of Rs. 15700 crore which generated employment to 11.48 lac persons with a turnover of Rs. 93000 crore. During the year 2016-17 (P) this number has increased to 164628 ,with a fixed investment of Rs.17427 crore, which will provide employment to 11.59 lac persons, with a production value of Rs. 102300 crore.

Industrial Performance

3.6 Growth rate of Industrial sector in Punjab v/s India is given in **Box 24**. It recorded a growth rate of 5.40 % in 2015-16(Q) and is estimated to grow by 4.57 % in 2016-17 (A).

DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL SECTOR

Box:24 Growth Rate of Industry Punjab V/S India at constant(2011-12) Prices

(Percent)

Year	Punjab		India	
	Growth Rate	% Contribution to GSDP	Growth Rate	% Contribution to GDP
2012-13	2.23	24.83	3.9	28.85
2013-14(R)	4.67	24.69	4.3	28.34
2014-15(P)	5.01	24.97	6.1	28.21
2015-16(Q)	5.40	25.04	8.6	28.37
2016-17(A)	4.57	24.75	6.0	28.21

Index of Industrial Production (IIP)

3.7 The State Index of Industrial Production (IIP) with base year 2011-12=100 for selected registered manufacturing factories is compiled quarterly/annually on the basis of responding 313 industrial units as per the methodology of Central Statistical Organisation, Ministry of Statistics and Programme Implementation, GOI.

The Annual Growth of IIP of manufacturing sector Punjab v/s India is given in **Box 25**.

Box:25 Annual Growth in IIP of Manufacturing sector Punjab V/S India

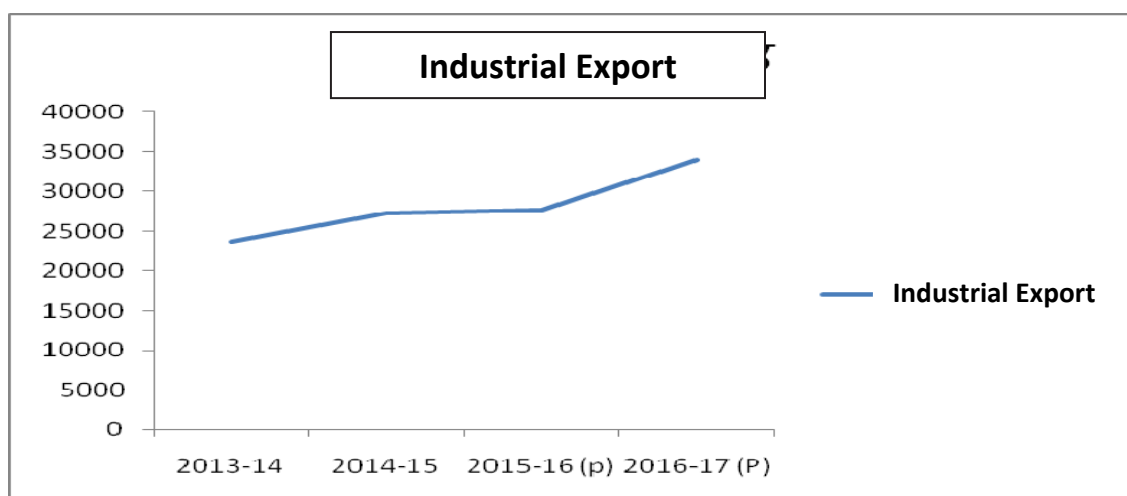
(Percent)

Year	Punjab	India
2013-14	0.9	3.6
2014-15	1.3	3.9
2015-16	2.1	3.0
2016-17 (upto 2 nd quarter)	1.9	4.9

Industrial Exports

3.8 Exports from the State during the year 2014-15 and 2015-16 were to the tune of Rs.27, 235 crore and Rs. 27,746 crore respectively. It is expected that exports from the State would use to Rs. 33,962 crore during the year 2016-17.

Diagram 4

Annual Survey of Industries (ASI)

3.9 National Sample Survey Organization is collecting data regarding registered factories every year through Annual Survey of Industries popularly known as ASI. As per the ASI, number of factories in Punjab have increased from 12278 in 2013-14 to 12413 in 2014-15 showing an increase of 1.10% whereas Fixed Capital has increased from 39,35,562 lakh in 2013-14 to 411,40,17 in 2014-15 showing an increase of 4.53%. The net value added has also increased 2.29 % during this period but the number of employees had declined by 3.24 % .**(Box 26)**

Box:26 Registered Factories in Punjab.

S.N.	Items	Units	2012-13	2013-14	2014-15
1	No. of factories	Nos.	12427	12278	12413
2	Fixed Capital	Rs. lakh	3906925	3935562	4114017
3	No. of employees	Nos.	583520	602818	583316
4	Net value added	Rs. lakh	1984470	2006476	2052371

Source:-Annual Survey of Industries.

POWER

3.10 Punjab, being a 'Power Surplus' state, has an uninterrupted power supply. The state also possesses 66 KVA sub-stations at every 10 km and has the country's first ever 400 KVA ring main system covering the entire state. Therefore the state has an advantage of a robust power infrastructure. Power is one of the basic factors of production which accounts for significant percentage of the total investment. In terms of operations, it represents a major recurring expenditure. Keeping this in view, the Government of Punjab will offer cheap, uninterrupted power supply to all industrial units in Punjab. For all units, a fixed power cost will be applicable at Rs.5 per unit (upper ceiling) for 5 years from the date of commencement of commercial production. Government of Punjab shall ensure adequate feeders and power connectivity to Industrial estates, focal points and clusters.

Skill Development

3.11 Skilled workforce is essential for growth and competitiveness of Industries. The State would ensure convergence of various skill development training schemes to bring scale and synergy. The State has already set up a State Skill Mission, which would further be strengthened and integrated with the Industry requirements. The State will set up cluster specific Skill Development Centres for large clusters in Punjab. These Skill Development Centres will conduct up-gradation training of members working in the clusters as well as those who plan to be employed by the cluster. The State will set up Advanced Skill Training Centres for providing latest know-how and courses to meet high end skill requirement of the Industry. These may be part of the Technology Centre or upgradation of QMC's.(quality making Centre).

Infrastructure

3.12 The State would develop quality industrial infrastructure with robust policies for its maintenance. The Industrial Parks and Industrial Estates would be brought under one agency and all the necessary amenities and common facilities will be provided in these estates. All the estate management policies will be simplified.

The State will develop area falling in AKIC along with the Eastern Dedicated Freight Corridor (EDFC) as major industrial hub. It will cover important towns of Rajpura, Sirhind, Doraha, Sahnewal and Ludhiana. The State will also develop Chandigarh - Ludhiana - Amritsar and Chandigarh-Hoshiarpur-Gurdaspur as Urban Industrial Corridors. The State will also set up following sector specific Industrial Parks such as:-

Automobile Manufacturing Park, preferably alongside the Dedicated Freight Corridor.

Greenfield Light Engineering Park along with the Eastern Dedicated Freight Corridor.

Leather Apparel Park close to upcoming Footwear Design and Development Institute.

Sport Goods Park at Jalandhar.

Plastic Parks at Bhatinda and Ludhiana.

Technical Textile Park.

Aerospace and Defence Park.

Advanced Manufacturing Parks especially along the Amritsar Kolkata Industrial Corridor (AKDIC).

Food Parks keeping in view agro produce in different districts.

Air-Cargo hub i.e. Permanent perishable cargo export center to be revived and upgraded in Amritsar.

New cargo export center at Mohali.

IT and ESDM Park at Rajpura.

Shredder plant for obsolete automobiles in Mandi Gobindgarh.

Integrated NRSE manufacturing park.

BPO cluster in Amritsar.

Common Effluent Treatment Plant

3.13 Government shall facilitate setting up of at least one Common Effluent Treatment Plant at each of the focal points with high effluent releasing industries. Further, Government shall facilitate setting up of 3 Common Effluent Treatment Plants for the Dyeing industry in Ludhiana. The State would support the Industry by upgrading North Indian Institute of Fashion Technology (NIIFT), Ludhiana as Centre of Excellence for garmenting and high fashion, which will work closely with the Industry to support them.

Startup And Entrepreneurship

3.14 Startup and Entrepreneurship are crucial for future growth of State's economy. The State will start a strong Startup movement and Entrepreneurship development to unleash the creative and innovative streak of its new generations. The State would make targeted efforts to develop a strong eco-system for Startups and entrepreneurs to attain optimum potential. The State would set up a dedicated organization for spearheading its strategy and action plan for promotion of Startup and Entrepreneurship. To promote entrepreneurship in the sector, the government of Punjab will utilize **ASPIRE Scheme** (Promotion of Innovation, Entrepreneurship and Agro-Industry) provisioned by MSME Ministry, Government of India for setting up incubators in state. State will set up the following incubators to leverage the ASPIRE Scheme of GoI:

- (i) Set up Technology Business Incubator (TBI) at Punjab Agricultural University (PAU)
- (ii) To set up Livelihood Business Incubators (LBIs) in 4 districts, namely Jalandhar, Kapurthala, Bhatinda, and Fazilka

In order to encourage startup and innovation in the State, the State would set up a dedicated fund to be managed in partnership with private sectors for funding startups based out of Punjab in focussed areas.

3.15 Fiscal Incentives Apart from the incentive of power tariff @ 5 per unit for a period of five years, the new units and extension of units shall be provided fiscal incentives of exemption from Electricity Duty, Property Tax and Stamp Duty under the New Industrial Policy. The State will give financial

assistance for setting up Common Facility Centres, for setting up Cluster specific skill centres and for assisting the Industry in organizing Vendor Development Programmes, Buyer – Seller meets. The State will also provide back-loaded interest subvention at the rate of 5% p.a. to MSME units for setting up operations in Border and Kandi areas in Punjab. This will be over and above any interest subsidy received under any Central government scheme. The state will defer all state level outstanding bills/penalties/interest for sick MSME Units for their speedy survival as a special relief package for sick units. The state would notify One Time Settlement Policy for industrial loans under various schemes of the Department of Industry and Commerce Punjab. The state would provide fiscal incentives for focal points in the field of Food Proceeding, Health, IT & ESDM, Life Sciences and Anchor Units.

Ease Of Doing Business

3.16 The State has already set up ‘Invest Punjab’, a unified regulator vested with the powers to grant regulatory clearances across 23 departments. The State would further expand its ambit and provide the same at the district level for this purpose **Invest Punjab Kendras** would be set up in all the districts to be headed by Deputy Commissioners and supported by respective General Managers of District Industries Centres.

The infrastructure of DICs would be suitably upgraded and their capacity would be enhanced to play a proactive role in facilitating growth of industries. These Invest Punjab centres would facilitate Investment Promotion, Regulatory clearances, Fiscal Incentives, MSME support, Startup and Entrepreneurship, Grievance redressal and Others. The State would further set up an e-Industry portal for enabling online transactions for all industry related transactions across multiple departments and agencies. The State would reengineer the processes of core departments connected with Industrial development and growth so as to make them extremely simple and easy to follow.

The State would further simplify the self-certification scheme for industries and employers under various Central and State laws regarding labour, factories and industries. The State would institutionalize a Central Inspection System for Labour (Regulation and Abolition) Act 1970, Factories Act 1948, The Boilers Act 1923, State Pollution Control Board etc. to minimize multiple visits of inspectors.

INSTITUTIONAL FRAMEWORK

The Punjab Agro Industries Corporation Ltd. (PAIC)

3.17 Punjab Agro Industries Corporation is the premier organization of Punjab Government, entrusted with the responsibility of promotion and facilitation of agro based industries including agro processing, dairy processing, poultry processing, agro residue processing, food & horticulture processing, agro chemicals manufacturing etc. PAIC is the Nodal Agency in the State to facilitate investment in the agriculture sector including agro processing under the State Government’s Mega Project Scheme announced as a part of Industrial Policy, 2009. Under the mega food Park Scheme announced by the Ministry of Food Processing, Govt. of India, Punjab Agro has sent a proposal to establish a mega food park, at the cost of Rs 117.61 crore in Ladowal, District Ludhiana which has got approval from the concerned Ministry. The establishment work of project will be completed during 2017-18.

Punjab Infotech

3.18 The Corporation introduced Training in IT in 1988 under the name Cal-C and Cal-C Franchise Scheme was introduced in 1998. Presently Punjab Infotech has a strong network of 100+Cal-C authorized franchise centres in Punjab and Himachal Pradesh. Punjab Infotech is offering various long term and short term courses in information technology at its Cal-C centres to meet the diverse requirement of youth of the region and has provided training to more than 90000 candidates. The Corporation has engaged in providing training in IT to Schedule Castes and BPL youth of the state under Government of India sponsored scheme “Special Central Assistance Programme (SCAP)” of Welfare department, Punjab funded by Department of Electronics and Information Technology (DeitY), New Delhi, Government of India

Punjab Small Industries and Export Corporation Ltd. (PSIEC)

3.19 PSIEC is a Nodal Agency of Punjab Government for promotion of exports and nominated agency for the implementation of Central Government Scheme known as Assistance to State for Developing Export Infrastructure and Allied activities(ASIDE).

The State would support the Industry by upgrading North Indian Institute of Fashion Technology (NIIFT), Ludhiana as Centre of Excellence for garmenting and high fashion, which will work closely with the Industry to support them. The State has taken the initiative to develop new Industrial Park for promotion of hi-tech Cycle Industry. The new Hi-tech Cycle valley will provide state of the art infrastructure, common facilities for effluent treatment, design facilities, convention and exhibition centre, warehousing and logistic services amongst other facilities. The State will provide 3% of the Infrastructure Development Cess on electricity duty collected from the Industrial areas for upgrading and maintaining Industrial Areas.

Govt. will set up Exhibition and Convention centres with the latest infrastructure and facilities including spacious conference halls, display areas, proper parking, etc. in Mohali, Ludhiana, Jalandhar and Amritsar in first phase. Govt. shall also facilitate setting up of common facility centres, technology centres, ESI hospitals, Dispensaries, Fire Stations, Ambulance Services, Dormitories and Hostels for labour, Warehouse facilities, common affluent treatment plants, supply of natural gas, E-waste facility in and around all major Industrial Focal Points.

4

EMPLOYMENT GENERATION & POVERTY ALLEVIATION

Providing employment opportunities and poverty alleviation have always remained the important goals of development planning in the State. The generation of additional employment opportunities in the private sector by promoting investment, development of infrastructure and vocational skills with widespread use of information technology, are the major thrust areas of the State Government. Punjab is much better placed among the major states of the country in terms of poverty ratio. The poverty ratio of 8.26% is significantly lower than the national average of 21.9%.

EMPLOYMENT

4.2 The total employment in the organized sector (both Public and Private) during 2015 was 855947 out of which 489924, (57.24%) was in the Public Sector and remaining 366023 (42.76%) was in the private sector.

The number of job seekers (both educated and un-educated) on the live registers of Employment Exchanges during 2015 was 3.41 lakhs, out of which 2.50 lakhs were educated unemployed. Out of the educated job seekers, 1.92 lakhs (76.80%) were non- technical whereas 0.58 lakhs (23.20 %) were technically qualified. The number of job seekers as per live register as on 31st Dec. 2016 was 318256.

UN-EMPLOYMENT RATE

4.3 As per the 68th round of National Sample Survey conducted during 2011-12, the unemployment rate (usual status adjusted) in Punjab was 2.4% and the All India rate was 2.3%. (**Box 27**)

Box 27: Unemployment Rate (Per 1000) 15-59 years age group: Punjab Vs. India (2011-12)

		PUNJAB				INDIA			
		Usual Status (PS)	Usual status(PS+SS)			Usual Status (PS)	Usual status(PS+SS)		
			CWS	CDS			CWS	CDS	
Rural	Male	25	24	41	57	23	19	35	57
	Female	70	15	23	36	30	17	36	63
	persons	29	22	36	53	24	18	35	59
Urban	Male	29	27	36	44	34	31	40	50
	Female	52	37	42	47	69	55	70	82
	persons	32	29	37	45	40	36	46	55
Total	Male	27	25	39	52	26	22	36	55
	Female	60	21	28	43	39	25	43	65
	Persons	30	24	37	51	29	23	38	58

Source: NSSO, Key Indicator of Employment and Unemployment in India, 2011-12

Note: CDS=Current Daily Status, CWS=Current Weekly Status, PS=Principal Status, SS=Subsidiary Status

Youth Unemployment Rate

4.4 The youth Un-Employment rate (PS) (age group 15-29 years) in state was 7.7% in the rural area and 6.3% in the urban Punjab. The corresponding figures for India are 6.5% and 10.2% respectively. (Box 28)

Box 28: Unemployment Rate (Per 1000) 15-29 years age group: Punjab Vs. India (2011-12)

		PUNJAB				INDIA			
		Usual Status (PS)	Usual status (PS+SS)	CWS	CDS	Usual Status (PS)	Usual status (PS+SS)	CWS	CDS
Rural	Male	68	64	88	111	61	50	73	99
	Female	183	42	63	102	78	48	74	102
	persons	77	58	82	109	65	49	73	101
Urban	Male	61	57	72	84	89	81	95	109
	Female	72	58	71	80	156	131	152	167
	persons	63	56	72	82	102	92	107	120

Source: Employment and Unemployment situation in India 2011-12

Note: CDS=Current Daily Status , CWS=Current Weekly Status, PS=Principal Status, SS=Subsidiary Status

State Government Initiatives for Employment Generation

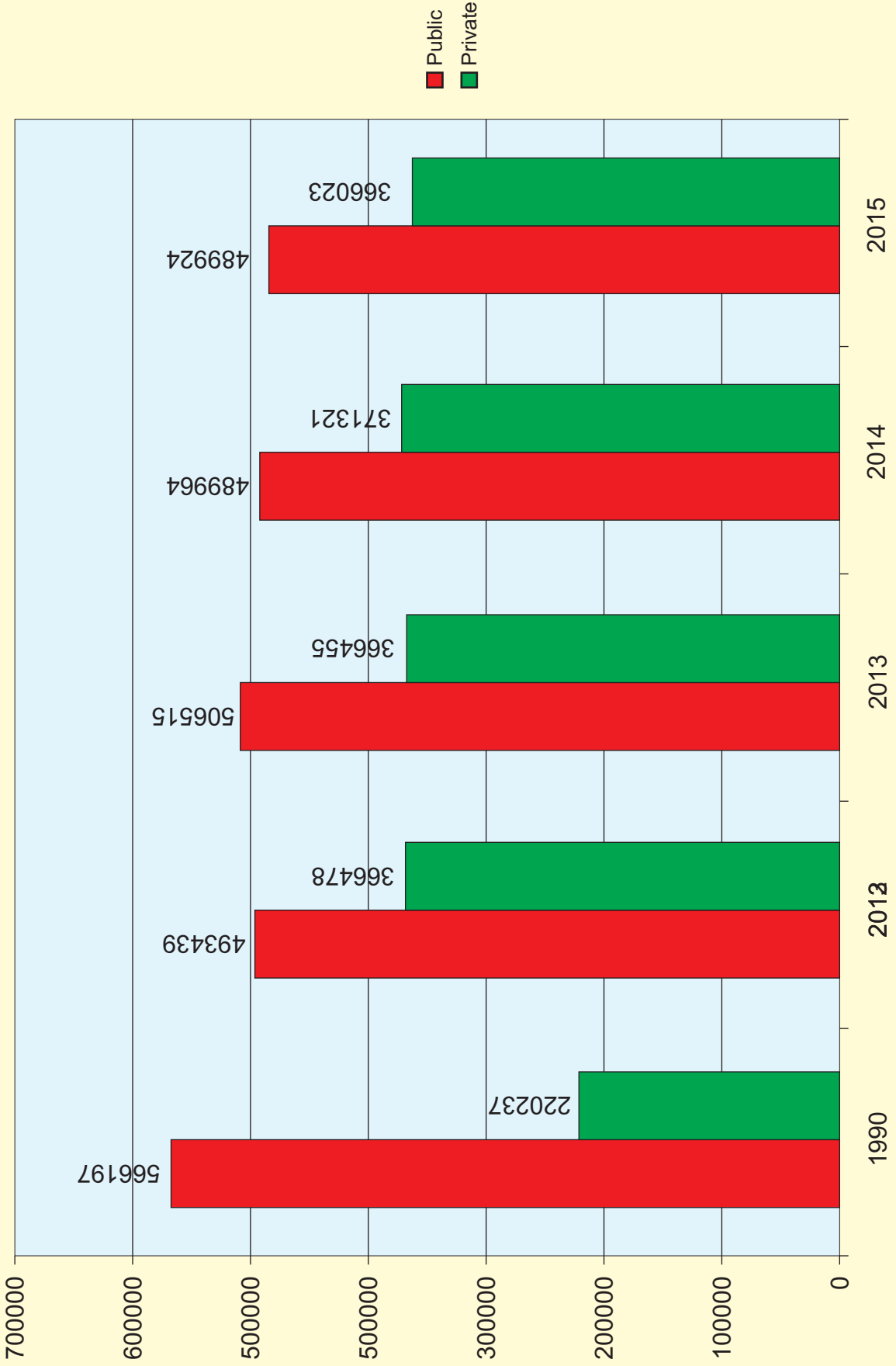
Employment Generation

4.5 The State Government is making all out efforts to enhance the employability of the youth by imparting job specific vocational skills. During 2016 (Jan. - Dec. 2016), the concerned department registered 68609 applicants out of which 2782 applicants were provided employment.

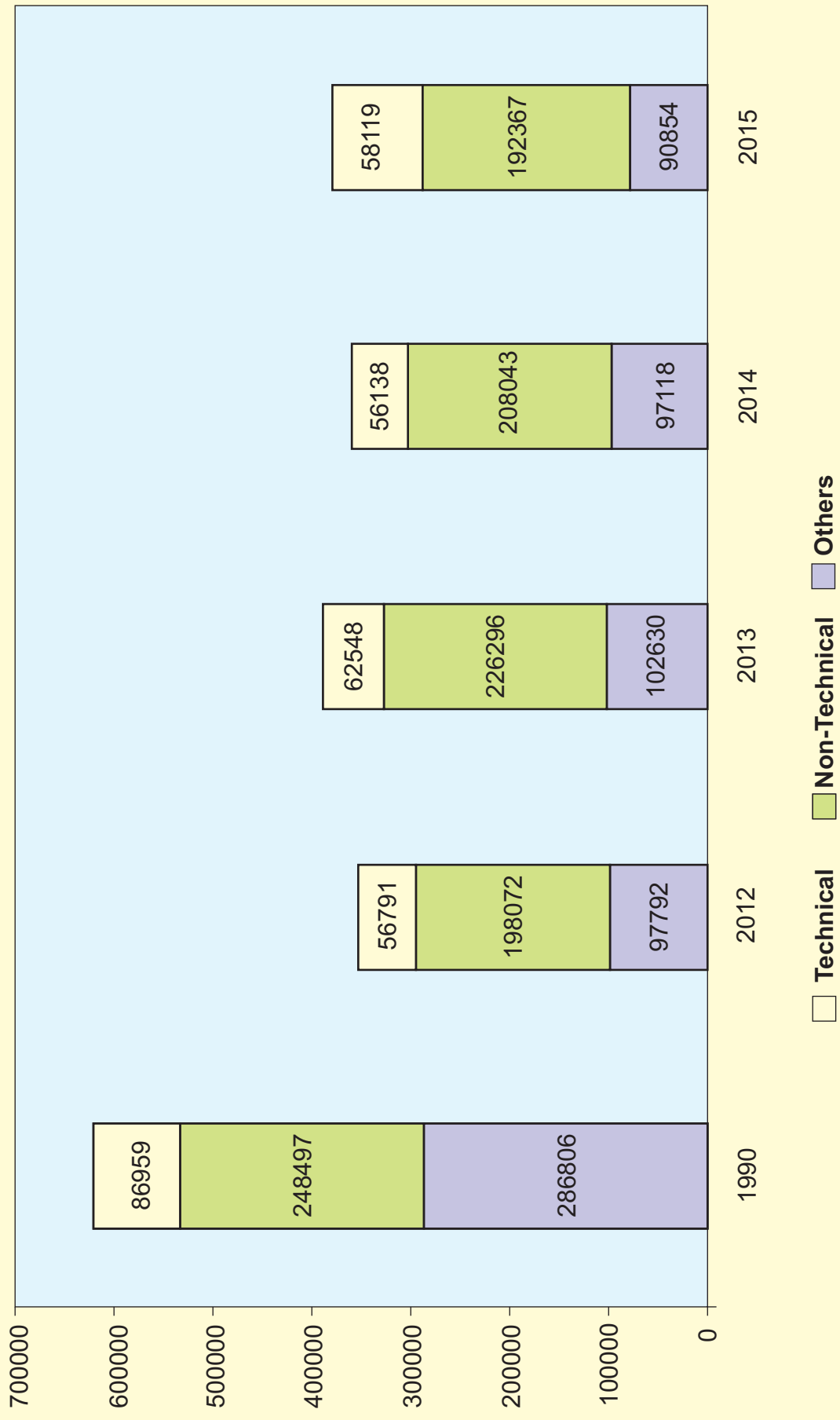
Punjab Skill Development Mission

4.6 National Skill Development policy 2009 set out the target of skilling 50 million poor rural and urban youth of the country by 2022. In order to achieve the target, all the States were asked to set up State Skill Development Missions at State level under the chairmanship of Hon'ble Chief Minister to co-ordinate Steer and guide the Skill Development initiatives of Central and State Governments. Accordingly , Punjab Skill Development Mission was established in 2014 by State Government under the chairmanship of Hon'ble Chief Minister, Punjab. The objective of the State Skill Development Mission is to Skill the youth of Punjab for Employability and Entrepreneurship. To achieve this objective State Government has fixed the target of providing Skill Development training to one lakh youth every year. During the current year the following schemes are being run by the Punjab Skill Development Mission with the assistance of Central/State Govt.

Employment in Organised Sector (As on 31st March)

Job Seekers on Live Register (As on 31st March)

- (i) Deen Dyal Upadhyaya Gramin Kaushalya Yozna (MoRD, GOI)
- (ii) National Urban Livelihood Mission (EST&P Component)(MOH&PA, GOI)
- (iii) Building and other Construction workers(BoCW) (State Scheme)
- (iv) Integrated Skill Development Scheme (MoT,GoI)

4.7 Apart from above Schemes, Pradhan Mantri Kausal Vikas Yojana, run by the Ministry of Skill Development and Entrepreneurship, Govt of India has been approved for the Punjab State for a period of 4 years i.e. 2016 to 2020. A target to train 55000 candidates have been allotted to the State.

4.8 In order to implement these schemes PSDM has empanelled NSDC affiliated National Level Skill Training Partners for setting up and imparting Skill Training Courses in the State. These Training Partners have set up 50 Skill Training Centres in the State.

4.9 The Govt. has also created the following infrastructure in the State for imparting Skill Training to the Rural and Urban Youth of the Punjab:-

- i) Five Multi Skill Development Centres at Ludhiana, Jalandhar, Amritsar, Hoshiarpur and Bathinda.
- ii) Three Skill Development Centres in Health Sector at Patiala, Amritsar and Faridkot.
- iii) 200 Rural Skill Development Centres in Rural Areas in each block of the State.

4.10 The State Govt. has also decided to grant employment allowance to unemployed youth undergoing training under various Skill Development Schemes. In addition to this, provision of Rs.20.00 crore per annum has also been made for running various Skill Schemes in 200 Rural Skill Centres.

4.11 During 2016-17, a target to train 53000 candidates was given to PSDM. In the current financial year and onwards target of training one lac youth every year would be achieved by the PSDM at an estimated cost of Rs. 365.00 crore per annum.

Vocational Training programme

State Institute of Automotive and Driving Skill Mahuana, District Sri Muktsar Sahib

4.12 This Institute was established with the help of Tata Motors. In this institute the training for Motor Mechanic, Refrigeration, Air Conditioning, Electrician, Welder, Automotive Driver (heavy and light vehicle) and Diesel Mechanic is being imparted to youth of Punjab. During 2015-16, this institution provided training in Mechanic Trade and driving to 140 and 34422 persons respectively to make them employable in industry or establish their own business. A target to train 129 and 58217 persons has been fixed in these trade during 2016-17 respectively.

Construction Skill Training Institute Abul Khurana, District Sri Muktsar Sahib

4.13 This centre has been established at Abul Khurana, Lambi Block, District Sri Muktsar Sahib with the assistance of Larsen and Toubro Company to provide training in the trade of Mason, Barbender,

Carpenter, Plumber, Welder and Electrician etc. During 2015-16 training was imparted to 163 candidates and 194 candidates were also covered in 2016-17 in these trades.

Punjab Police Security Corporation

4.14 Punjab Police Security Corporation Ltd. (PPSCL), a subsidiary of Punjab Police Housing Corporation Ltd. was set up in 2008 with a view to impart training to the unemployed youth of the state for employment in the private Security Sector. This corporation has capacity of imparting quality training to 3000 youth every year.

Foreign Employment and Training Bureau, Punjab

4.15 Foreign Employment Training Bureau (FETB) has been constituted under Punjab State Council for Employment Generation and Training Society to guide candidates about the legal ways of immigration and to make them aware about the laws of immigration of foreign countries. This Bureau provided training to applicants under public private partnership.

Migrant Resource Centre, Punjab

4.16 During 2011-12 Punjab Govt. set up a Migrant Resource Centre (MRC) at Chandigarh to control irregular migration. MRC is working as a Telephone helpline and works as a counseling Centre for Punjabi youth intending to migrate. Candidates interested in going abroad are provided information about immigration Act 1983, general immigration rules of foreign countries. Skill shortage list/positive list of occupations in demand is also provided by MRC. During 2016-17, 325 candidates approached this centre for information on immigration.

Mass Counseling Programme

4.17 In order to create awareness and to provide educational and vocational guidance to youth, a Mass Counseling programme was organized during 01-11-2016 to 30-11-2016. Under this Programme, 227817 youth were guided by 2628 Institutes about various courses, job opportunities, training and other facilities.

Maharaja Ranjit Singh Armed Forces Services Preparatory Institute

4.18 The Maharaja Ranjit Singh Armed Forces Services Preparatory Institute has been established to provide focused and goal oriented training to cadets and equip them with the required intellectual, physical skills and character qualities for joining the National Defence Academy and becoming commissioned officers in the Armed Forces. Out of 39 cadets, 14 cadets of fourth course have cleared the 136th NDA, entrance exam in 2015, out of which 05 cadets passed SSB and joined NDA/NAVAC in July, 2016. 06 Cadets of fourth course and 26 cadets of Fifth course have passed the NDA exam in September, 2016 and they went for SSB from January-March, 2017. 38 cadets of Sixth course have

started their 11th class study w.e.f. 23 April, 2016. For admission to 7th course of AFSPI , an entrance examination was held on 8th January, 2017 whose result is still awaited.

Marine Academy at Roop Nagar

4.19 The main objective of this scheme is to tackle the problem of un-employment by establishing a Marine Naval Academy at Birla Farms, Roop Nagar. It will provide training to about 600 students from science background to prepare them for various trades of navy in three phases.

Mai Bhago Armed Forces Preparatory Institute

4.20 Mai Bhago Armed Forces Preparatory Institute for girls is being set up by the State Government at SAS Nagar. This Institute will be the only institute of its kind in the entire country which will train young girls from Punjab for joining the armed forces as commissioned officers. The institute will have an annual intake of 25 girls and duration of training will be 3 years at the graduation level. During 2016 (01-01-2016 to 31-12-2016), 25 lady Cadets of first batch promoted to 2nd year of BA at MCM DAV College. New enrolment of 25 lady Cadets of 2nd batch admitted to MCM DAV College.

Centre for Training and Employment of Punjab Youth(C-PYTE)

4.21 The Centre for Training and Employment of Punjab Youth (C-PYTE) is a unique organization which is inculcating self discipline spirit of national integration, secularism, dignity of labour and work culture besides imparting technical skills for employing the youth in various fields by themselves rather than seeking wage employment alone. The major beneficiaries of the scheme are the rural unemployed youth who are given pre selection training for joining the Army, Central Para Military Forces besides imparting technical training to upgrade their skills. The organization has established 14 C-PYTE training camps for boys at different places in Punjab and one C-PYTE camp for girls at Kairon (Tarn-Taran). The campers are provided free training, free food, free accommodation and stipend of Rs. 400 per month besides providing the various recreational facilities. The scheme endeavours to marginalize unemployment amongst the youth of Punjab and ensure their gainful employment particularly amongst the youth of border areas and youth belonging to SC/ST and backward classes. During 2016, 5796 youth were trained against the target of 10,000 youth, out of which 707 youth have been gainfully employed in various organizations.

POVERTY ALLEVIATION

4.22 Poverty is a multidimensional phenomenon. It is considered to be a deprivation of basic human needs. There has been substantial debate regarding the estimation methodology of poverty line. Eradication of poverty has always remained top priority of the Government. United Nations Development Programme (UNDP) has devised Sustainable Development Goal (SDG) and included poverty as one of the major goals.

The poverty alleviation programmes in India can be categorized based on whether it is targeted for rural areas or urban areas. Most of the programmes are designed to target rural poverty as the prevalence of the poverty is high in rural areas. Also targeting of the poverty is challenging in rural areas due to various geographic and infrastructure limitations. The poverty alleviation programmes can be mainly grouped into

- (i) Wage employment programmes,
- (ii) Self-employment programmes,
- (iii) Food security programmes,
- (iv) Social security programmes and
- (v) Urban poverty alleviation programmes.

Keeping in view the importance of poverty eradication, NITI Aayog constituted a Task Force chaired by its Vice Chairman Shri Arvind Panagariya on elimination of poverty. As a follow up, Govt. of Punjab also constituted a task force for eradication of poverty. This Task Force had already submitted its report which had been forwarded to NITI Aayog.

Punjab has tackled the problem of poverty in more effective manner than other states. As per the latest poverty estimates the state has only 11.3% population living below poverty line as compared to 29.5% at national level. Although Punjab has highest percentage of socially under privileged population yet it has lowest percentage of population living below poverty line. However within state various sections of the society are still deprived and under privileged.

4.23 As per the results of SECC-2011 (Socio-Economic and Caste Census) survey released recently Punjab has still a sizeable proportion of socially underprivileged population. It revealed that over one third (36.74%) of rural population belongs to Scheduled Castes. In addition to it, there is a large number of people of backward classes living in the state. There are 39 castes notified as Scheduled Castes and 69 Backward Castes in the State. The percentage further increases if a large number of migratory labour coming to State every year is added to it. Most of these sections are still deprived of ownership of assets and access to basic social infrastructure. In addition to it the state has certain locational and topographical disadvantageous areas leading to higher cost of cultivation & living which ultimately result in economic distress and indebtedness. Following areas fall in this category:

Box:29 Locational & Topographical Division

S.No.	Category	Number of villages	Percentage of Villages to total
1	Kandi Area	1567	12.46
2	Border Area	1870	14.87
3	Bet Area	2437	19.38
	Punjab	12575	

Source: Economic & Statistical Organisation Punjab

Poverty Ratio Dr. C Rangarajan Expert Group

4.24 As per latest poverty estimates (2011-12) prepared by Expert Group constituted under chairmanship of Dr. C Rangarajan, percentage of population living below the poverty line in Punjab is only 11.3% as compared to 29.5% at the National level. Poverty line in rural and urban area has been

fixed at Rs. 1127.48 and Rs.1479.27 respectively in Punjab viz-a-viz Rs.972 and Rs.1407 at National level in rural and urban area respectively. In percentage term, people living below poverty line in India are 18.2% more than in Punjab. Punjab is better placed among the major states of India in the terms of poverty ratio (**Annexure table 4.3**) and it is placed at 2nd rank after Himachal Pradesh which is at No. 1.

A peculiar feature of poverty in Punjab is that people living below poverty line (7.4%) is significantly less in rural area than (17.6%) in urban area. At National level percentage of population living below poverty line is higher (30.9%) in rural area than (26.4%) in urban area. (**Box 30**).

**Box:30 Numbers and Percentage of Population below Poverty Line in Punjab and India
2011-12 (Rangarajan Methodology)**

Punjab	% age of Persons	Number of Persons (Lakhs)	India	% age of Persons	Number of Persons (Lakhs)
Rural	7.4	12.9	Rural	30.9	2605.2
Urban	17.6	18.7	Urban	26.4	1024.7
Total	11.3	31.6	Total	29.5	3629.9

Source: Dr. C Rangarajan Poverty estimates (2011-12)

In rural Punjab the percentage of people below poverty line is just 7.4% which is 23.5% less in percentage term than at national level. In many other states also percentage of rural poverty is less than urban poverty but the gap is much wider in case of Punjab where urban poverty percentage is 237% of the rural poverty. Contrarily in Gujarat rural poverty at 31.4% is significantly higher than urban poverty at 22.2%. Even in Himachal Pradesh which is at number 1 in terms of poverty ratio, the percentage of people below poverty line in rural areas is significantly higher at 11.1%. Neighbouring State of Haryana also has 11% people below poverty line in rural areas. From following box it is evident that Punjab is much better placed in poverty ratio in rural areas among the states of India having higher per capita income (**Box 31**).

**Box: 31 Percentage of Population below Poverty Line in Rural Area of Developed States
2011-12 (Rangarajan Methodology)**

Sr.No.	State/India	% age of Persons (Rural)
1	Gujrat	31.4
2	Tamil Nadu	24.3
3	Maharashtra	22.5
4	Karnataka	19.8

5	Himachal Pradesh	11.1
6	Haryana	11.0
7	Punjab	7.4
8	Kerala	7.3
	All India	30.9

It is evident that only Kerala is marginally better placed than Punjab at 7.3% in poverty ratio. From this we can easily draw a conclusion that growth is more inclusive in Punjab as compared to other states, where the growth is limited only to the urban areas. Even in case of urban area, the higher percentage of 17.6% can be partly attributed to large number of migrant labour coming from other states.

Average Monthly Per Capita Expenditure

4.25 Consumption level is also an important yardstick of measuring the standard of living of people. The Average Monthly Per Capita Expenditure (MPCE) calculated by NSSO is widely used to compare the consumption level in different states. According to NSS 68th round conducted during 2011-12, the Average MPCE of rural Punjab at Rs. 2345 is significantly higher than the national average Rs.1430 and was the second highest among major states after Kerala (Rs.2669). In urban area average MPCE in Punjab was Rs. 2794 whereas at National level it was Rs. 2630. The gap between average MPCE in case of rural and urban Punjab is also low which reflects that there is low variation in standards of living of people in rural and urban areas.

POVERTY ALLEVIATION SCHEMES

Mahatama Gandhi National Rural Employment Guarantee Scheme (90:10)

4.26 MGNREGA is being implemented in all the districts of Punjab State w.e.f. 1-4-2008. The objective of the scheme is to enhance livelihood security in rural areas by providing at least 100 days of the guaranteed wage employment in a financial year to every household whose adult members volunteer to do unskilled manual work. Under this scheme an amount of Rs 49979.67 lacs (Rs 44981.70 lacs centre Govt. and Rs. 4997.96 lacs State Govt.) was allocated during 2016-17. Total availability of funds during the year 2016-17 was Rs 51580.66 lac out of which an expenditure of Rs 50206.13 lac was incurred and 157.73 lac mandays were generated and an amount of Rs 43951.88 lac has been paid as wage employment to 536377 households under this scheme.

National Rural Livelihood Mission (60:40)

4.27 The main objective of NRLM is to reduce poverty by enabling poor households to access gainful self-employment, skilled wage employment opportunities, resulting in appreciable improvements in their livelihoods on sustainable basis. To implement this scheme the state govt. has constituted State Rural Livelihood Mission (SRLM) in May, 2011. Under this Programme, the financing of the program is shared between the centre and the state in the ratio of 60:40. During the first phase 14 blocks of 7 districts

namely Patiala, Sangrur, Ferozpur, Tarn Taran, Gurdaspur, Bathinda and Muktsar have been selected for the implementation of NRLM in Punjab State. Similarly As per the approved Annual Action Plan 2016-17, implementation of NRLM has been expanded in remaining 15 Districts namely Mansa, Amritsar, Barnala, Faridkot, Fazilka, Ludhiana, Pathankot, S.A.S Nagar, Fatehgarh Sahib, Hoshiarpur, Jalandhar, Roop nagar, Kapurthla, Moga and S.B.S Nagar. Presently this Scheme is running in 35 Blocks selected from all the 22 Districts of State.

Physical Progress:-

During 2015-16, 1245 Self Help Groups (SHGs) and 76 Village Organisations (VOs) were formed, out of which Revolving Fund (RF) has been given to 949 SHGs and Community investment Fund (CIF) to 338 SHGs.

During 2016-17, 1913 SHGs and 97 Village Organisations (VOs) and 3 CLF (Community Level Fedreration) were formed. RF have been given to 1030 SHGs and CIF to 312 SHGs

Financial Progress:-

During the year 2015-16, Government of India had approved budget of Rs. 1061.29 Lakhs to State Rural Livelihood Mission (SRLM). Against it, Government of India released Rs. 312.85 Lakhs under SRLM and State Govt. has released an amount of Rs. 489.66 lakhs. Out of total funds available, Rs. 654.49 lakhs had been utilized.

During 2016-17 Govt. of India had approved an outlay of Rs. 546.94 Lakhs out of which Rs 412.49 lac were released. Government of India share out of this is Rs. 257.99 Lakhs and State share Rs. 154.50 lakhs. Some funds were available from 2015-16 as closing balance .An amount of Rs. 1032.80 lakhs has been utilized during this 2016-17.

Pradhan Mantri Awaas Yojana-Gramin (60:40)

4.28 Government of India in its Cabinet meeting on 23rd March 2016 has approved the proposal for 'Revamping of Indira Awaas Yojana' into Pradhan Mantri Awaas Yojana (Gramin) to realize the government's vision of providing 'Housing for All by 2022'.

As per the instructions of Govt. of India, the benefit of the scheme can be provided to the beneficiary from SECC list only. The village wise priority lists of beneficiaries are available on Govt. of India website iay.nic.in. These lists are also available at district and block level offices.

The grant for construction of new house is provided to the beneficiaries in three installments i.e. 25% on sanction of house, 60% when the house reaches at lintel level and remaining 15% on completion of house. The grant is directly credited into the account of beneficiaries from State level single nodal account through PFMS (Public Financial Management System).

The unit assistance has been enhanced from Rs. 70,000 to Rs. 1,20,000 in plains and from Rs. 75,000 to Rs. 1,30,000 in hilly and difficult areas.

Under Convergence with MGNREGA, the beneficiaries of PMAY(G) have the advantage of receiving additional amount of Rs. 20,970/- per house for construction of house equivalent to 90 mandays @ Rs. 233 per day against the unskilled wage component under MGNREGA. In addition to this, Rs. 12,000 is provided for the construction of toilet in the house under Swachh Bharat Mission.

Hence, total grant to a Beneficiary becomes of 151620/- under PMAY(G)

Apart from it, the beneficiary is facilitated to avail a loan of up to Rs. 70,000/- for construction of the house on optional basis.

Physical & Financial Targets

An allocation of Rs. 305.37 Crore was made during 2016-17 for this scheme (183.22 Cr from Centre and Rs 122.15 Cr from State) with a target for construction of 24,469 houses (60% SC, 15% Minority, 25% for Others). The target has been distributed among all the 22 districts. Out of Central share of Rs. 183.22 Crore an amount of Rs. 91.61Crore has been released by Govt. of India.

Integrated Watershed Management Programme (IWMP) now called Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana (PMKSY)

4.29 During 2015-16, Govt. of India has renamed the Scheme as Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana (PMKSY) . The funding pattern between Centre and State is 60:40. Govt. of India has sanctioned 67 projects till 31.03.2017 for Punjab state to treat 314686 hectares of land with a total cost of Rs. 37762.44 lacs. Govt. of India has released Rs. 8088.00 lacs during the period 2009-10 to 2016-17, out of which an amount of Rs. 6678.00 lacs have been utilized to treat 55650 hectare land.

National Urban Livelihood Mission

4.30 The Ministry of Housing and Urban Poverty Alleviation (HUPA), Government of India has launched National Urban Livelihood Mission (NULM), w.e.f. 01.04.2014, which replaced the existing Swaran Jayanti Shahari Rozgar Yozana (SJSRY) in the 12th Five Year Plan. NULM will be implemented in all the cities with the population of 1 lac or more and in all district head quarters / towns irrespective of the population even if it is less than 1 lac population as per census 2011. The primary target of NULM is the urban poor including urban homeless . There are 6 major component of the scheme.

- (i) Social Mobilization and Institution Development (SM&ID)
- (ii) Employment through skill development training and placement (EST&P)
- (iii) Capacity Building and Training (CB & T)
- (iv) Self Employment Programme (SEP)
- (v) Support to Urban Street Vendors (SUSV)
- (vi) Scheme of Shelter for Urban Homeless (SUH)

During 2015-16, an amount of Rs. 3472.75 lacs was available which consisted of Rs.2274.00 lacs as Central Share, opening balance of Rs.1136.58 Lac on 01.04.15 and interest received in the year 2015-16 Rs.62.17 lacs. Out of these funds, Rs. 1410.41 lac was released. The main component was Rs.329.15 lacs was disbursed to Training Institutes for old payments of SJSRY, and Rs.574.62 Lacs were released for construction of shelter for urban homeless under SUH component of NULM, & Rs.500 lacs Advance paid to Punjab Skill Development Mission.

During 2016-17, an amount of Rs. 2597.44 lacs was available consisting of Rs.448.01 lacs as State Share for the year 2012-13, opening balance of Rs.2062.34 Lac released on 01.10.2016, interest received was Rs.76.86 lacs and funds transferred from other accounts was Rs. 10.23 Lacs. Out of these funds Rs. 1392.17 lacs were released. The main components were Rs.318.61 Lac released to training institutes

for old payments of SJSRY , Rs.600.00 lacs was paid in advance to Punjab Skill Development Mission. Besides this, an amount of Rs.215.58 lacs were released for the construction of Night Shelter under SUH Component, Rs.8.64 lacs was released for Municipal Corporation Amritsar for refurbishment, Rs.86.04 lacs for O & M expenditure on Night Shelters , Rs.152.30 lacs were released to ULBs for revolving fund, Rs.6.19 lacs were released to Prasar Bharti (BCI) All India Radio as Broadcasting fee & Rs.4.81 lacs paid in advance for advertisement & munyadi expenditure & interest subsidy.

The Punjab Backward Classes Land Development and Finance Corporation (BACKFINCO)

4.31 The Punjab Backward Classes Land Development and Finance Corporation provide loans to Backward Classes and Minorities. The Corporation provides loans to beneficiaries of Backward Classes whose annual family income is less than Rs. 98,000/- in the rural areas and Rs. 120,000 in urban areas and economically weaker section whose annual family income is less than Rs 1,00,000/-and Minority Communities whose annual family income is less than Rs. 81,000/- in the rural areas and Rs. 1,03,000 in urban areas. Under National Minorities Development & Finance Corporation (NMDFC) scheme new annual family income eligibility criteria has been introduced with the objective of increasing the coverage of minority beneficiaries with higher family income of Rs. 6.00 lacs per annum as prescribed by National Corporation. However preference will be given to person living below poverty line. The Corporation provided loans amounting to Rs. 1312.15 lacs to 894 beneficiaries during the year 2015-16. During 2016-17 disbursement of Rs. 823.80 lakhs has been made to 498 beneficiaries..

The Punjab Scheduled Castes Land Development and Finance Corporation (PSCFC)

4.32 The aim of the Corporation is to provide loan and subsidy to poor Scheduled Caste population. Corporation provided loans amounting to Rs 1176.93 Lakhs to 2291 beneficiaries during the year 2015-16.and Rs 797.48 lakhs has been disbursed to 1162 beneficiaries during 2016-17 . (**Annexure table- 4.5**).

PRICES & PUBLIC DISTRIBUTION SYSTEM

Price stability in the long run is essential for steady economic growth. The economic costs associated with high inflation have adverse implications for the growth of economy and inflation reduces the purchasing power of poor sections of society. Hence inflationary control is always in the priority list of Government. Price control is mainly the domain of Central Government who controls the monetary policy of the country. The role of state Government in price control is limited to achieve price stability by taking effective steps within its control like maintaining an efficient public distribution system (PDS) and controlling hoarding and black marketing. State has notified the Prices Monitoring Committee headed by Secretary Planning to keep a vigil on inflationary tendencies in the prices of essential commodities.

PRICE SITUATION AT NATIONAL LEVEL

5.2 At national level the wholesale price index (WPI) which is available on weekly basis, continues to be the most popular measure of headline inflation in India. There are different consumer price indices that are specific to different groups of consumers for measuring the inflation. These consumer price indices computed by the designated agencies are Consumer Price Index for Industrial Workers (CPI-IW), Consumer Price Index for Rural Labourers (CPI-RL), Consumer Price Index for Agricultural Labourers (CPI-AL) and CPI(R&U).

5.3 During 2015-16, at National level, the inflation rate based on WPI has shown a decreasing trend. The average WPI inflation was 1.8% during the year 2016-17 which was higher than (-)3.6% recorded for the year 2015-16 (**Box 32**). Retail inflation based on CPI(IW) has shown almost decreasing trend throughout the year 2016-17. The average inflation rate based on CPI-IW was 4.15% during 2016-17 as compared to 5.65% observed during 2015-16. The inflatory impact on both WPI and CPI(IW) was mainly due to prices of food articles.

Box: 32 Trends in Key Price Indices during 2016-17(P) at National level

(Per cent)

Month	WPI (Base year 2011-12=100)		CPI-IW		CPI-AL (Base year 2004-2005=100)		CPI-RL	
	2015-16	2016-17	2015-16	2016-17	2015-16	2016-17	2015-16	2016-17
April	(-)3.42	(-)1.09	5.79	5.86	4.41	5.34	4.66	5.56
May	(-)2.96	(-)0.90	5.74	6.59	4.38	6.04	4.62	6.13
June	(-)2.95	(-)0.09	6.10	6.13	4.46	5.98	4.70	6.07
July	(-)4.80	0.63	4.37	6.46	2.88	6.69	3.25	6.53
August	(-)6.14	1.09	4.35	5.30	2.97	5.29	3.21	6.38

September	(-)5.58	1.36	5.14	4.14	3.45	4.05	3.69	4.03
October	(-)4.76	1.27	6.32	3.35	4.43	3.18	4.66	3.28
November	(-)3.68	1.82	6.72	2.59	4.92	2.93	5.02	3.03
December	(-)2.41	2.10	6.32	2.23	5.70	2.70	5.80	2.80
January	(-)2.53	4.26	5.91	1.86	5.60	2.47	5.69	2.58
February	(-)2.28	5.51	5.53	2.62	4.98	3.08	5.33	2.94
March	(-)2.00	5.29	5.51	2.61	4.98	2.73	5.08	2.83
Average:	(-)3.6	1.8	5.65	4.15	4.43	4.21	4.64	4.35

Source: i) Office of the Economic Adviser, Ministry of Commerce and Industry, GoI.
ii) Labour Bureau, Ministry of Labour and Employment, GoI.

Retail Prices of Essential Commodities

5.4 During 2016, out of 23 selected essential commodities, prices of 10 commodities have shown a considerable decline between January,2016 & December,2016. This price decline varies from 0.41% to 29.89% over the year. Maximum decrease of 29.89% was noticed in price of Gourd(per kg) followed by 28.49% in the price of Tomato(per kg) followed by Whole Moong (per kg) 23.66% & Whole Urd (per kg) 17.93%. The other 13 commodities have shown an increase which varies from 0.46% to 84.01%. The price of Gram Black (Medium) has noticed maximum increase of Rs. 59.83 @ 84.01% . Prices of Cement (JK)(per bag),Sugar (White) (per kg), Wheat Atta(per kg), Potato(per kg) ,Sohna Vanaspati Ghee(per litre),Wheat (per kg) have also increased significantly by 20.92%, 20.63%, 15.67%, 14.32%, 14.02%, 11.98% respectively.

5.5 The prices of Gram Black, Whole Urd, Tomato, Round Iron and Bricks (Grade A) have shown most volatile movements and there were difference of Rs.65.52, 47.57, 33.33 , 852.72 and 400.63 respectively in the maximum & minimum prices of these commodities. The maximum prices of these commodities were Rs 131.45, 161.86, 50.4, 4229.82 and 4676.36 whereas their minimum prices were Rs.65.93, 114.29, 17.07, 3377.1 and 4275.73 respectively. **(Box 33)**

5.6 District wise average prices of most essential items during 2016 in the state of Punjab are given in **Annexure Table 5.2**. Among the districts, average price of Onion varied between Rs. 12.10 to 18.51, Potato between Rs. 10.08 to 16.15, Wheat between Rs.16.00 to 17.88, Rice between Rs.26.00 to 33.00, Milk between Rs.40.00 to 45.88 and Gram Black between Rs. 68.35 to 84.74 in the State.

Box:33 Maximum, Minimum & Average Retail Price of Essential Commodities during 2016 (Jan.-Dec.)

Name of the Items	Max	Min	Difference in Max. & Min. price	Average	Jan, 16	Dec,16	Absolute Increase/ Decrease in Price	Percentage Increase/ Decrease in Price
• Wheat Per kg (Medium)	18.7	16.53	2.17	16.91	16.7	18.7	2.00	11.98
• Rice Permal Per kg (Medium)	30.25	29.06	1.19	29.77	30.11	30.25	0.14	0.46
• Wheat Atta Per kg (Medium)	23.84	20.61	3.23	21.18	20.61	23.84	3.23	15.67
• Gram Black Per kg (Medium)	131.45	65.93	65.52	92.79	71.22	131.05	59.83	84.01
• Sugar(White) Per kg	41.27	33.69	7.58	38.67	33.69	40.64	6.95	20.63
• kerosene oil (Per litre)	17.25	16.91	0.34	17.02	16.91	17.25	0.34	2.01
• Salt (Tata) iodised Per kg	17.85	17.58	0.27	17.77	17.58	17.85	0.27	1.54
• Onion(Medium) Per kg	19.86	13.73	6.13	16.55	19.86	17.99	(-)1.87	-9.42
• Potato(Medium) Per kg	18.67	9.5	9.17	14.44	9.5	10.86	1.36	14.32
• Whole Moong Per kg (Medium)	108.07	82.5	25.57	96.8	108.07	82.5	(-)25.57	-23.66
• Whole Urd Per kg (Medium)	161.86	114.29	47.57	140.52	139.26	114.29	(-)24.97	-17.93
• Sohna Vanaspati Ghee Per litre	77.35	67.09	10.26	71.45	67.84	77.35	9.51	14.02
• Mustard oil Per litre (Agmark)	114.88	105.78	9.1	108.11	114.88	107.19	(-)7.69	-6.69
• Ground Nut Oil (Ginni) Per litre	142.93	135.2	7.73	137.77	135.56	142.93	7.37	5.44
• Tea (Red label) 250 gm	87.05	81.76	5.29	83.82	87.05	85.35	(-)1.70	-1.95
• Tomato (Medium) Per Kg	50.4	17.07	33.33	29.56	31.59	22.59	(-)9.00	-28.49
• Gourd (Medium) Per Kg	36.59	18.3	18.29	27.29	32.32	22.66	(-)9.66	-29.89
• Egg Per dozen	56.86	50.03	6.83	53.56	55.89	56.86	0.97	1.74

• Washing Soap (NiroI) Per kg	56.19	54.57	1.62	55.34	56.19	55.96	(-)0.23	-0.41
• Milk (Medium) Per litre	43.6	42.67	0.93	43.2	42.67	43.51	0.84	1.97
• Bricks (Grade A) Per Thousand	4676.36	4275.73	400.63	4418.54	4676.36	4243.18	(-)433.18	-9.26
• Cement (JK) Per bag	324.56	262.7	61.86	302.56	266.02	321.68	55.66	20.92
• Round Iron (Per Qtl)	4229.82	3377.1	852.72	3692.71	3835.17	3506.36	(-)328.81	-8.57

Minimum Wages

5.7 The minimum wage rate for agricultural labour in Punjab increased by 7.97% in 2016(P) as compared to 3.98% in 2015 (R). Minimum wage rate of skilled labour has also increased by 6.07% in 2016(P) as compared to 3.31% in 2015(R). Thus there was significant increase in wage rate of skilled & unskilled workers during 2016(P) vis-à-vis 2015 (**Annexure Table 5.3**).

PUBLIC DISTRIBUTION SYSTEM

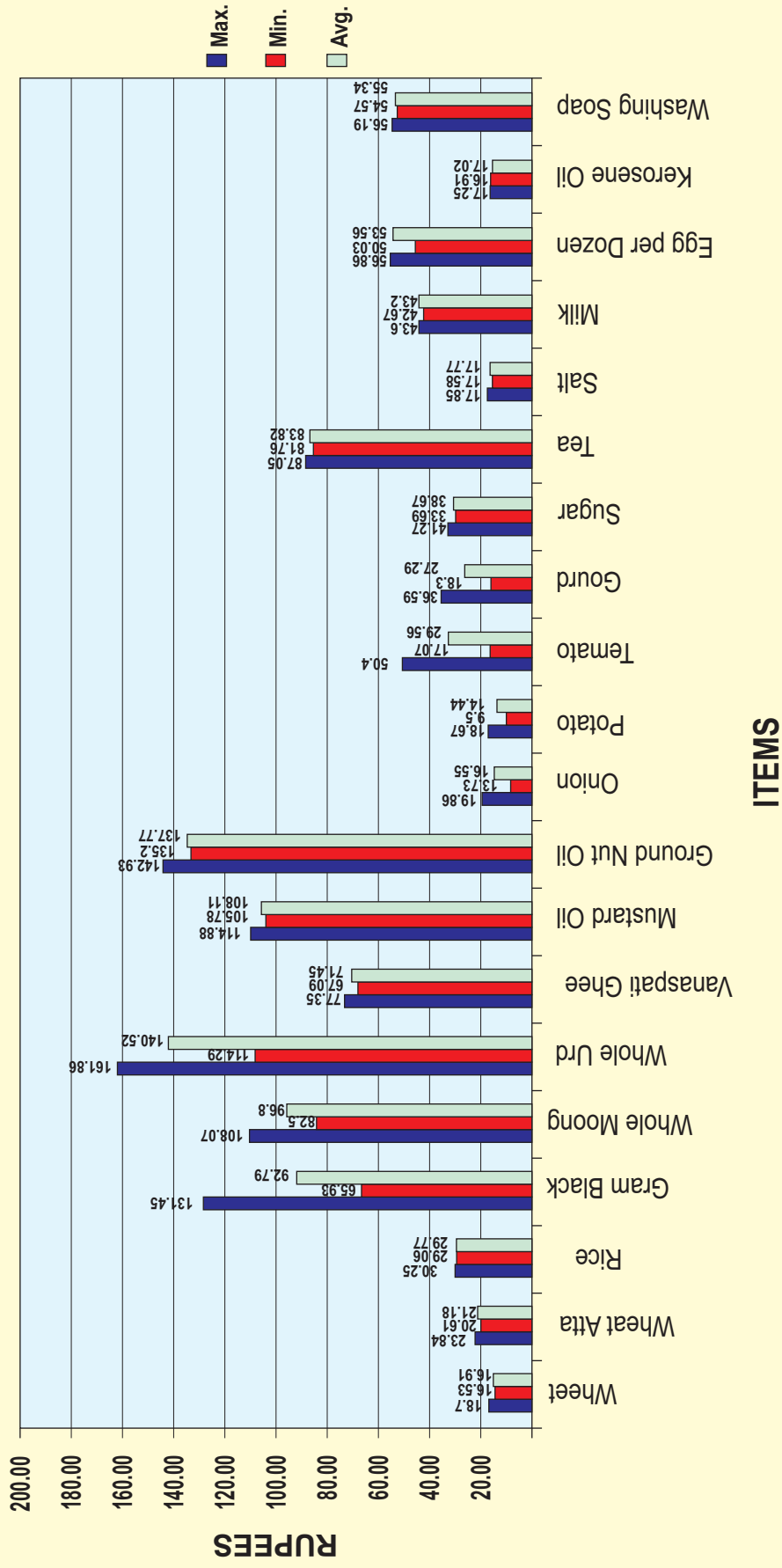
5.8 Access to sufficient and nutritious food is the basic right of human beings and food security needs to ensure that for all citizens at all times in order to maintain a healthy and active lifestyle. Public Distribution System (PDS), one of the most important poverty alleviation and hunger eradication programmes involves management of procurement & supply of essential commodities to the identified beneficiaries at subsidised prices.

5.9 PDS is joint responsibility of the Central and the State Governments. The responsibility of procurement, storage and bulk allocation of commodities lies with GOI while responsibility of distributing the same to the beneficiary families through Fair Price Shops (FPSs), identification of families Below Poverty Line (BPL), issue of ration cards and supervising & monitoring the functions of FPSs rests with the State government.

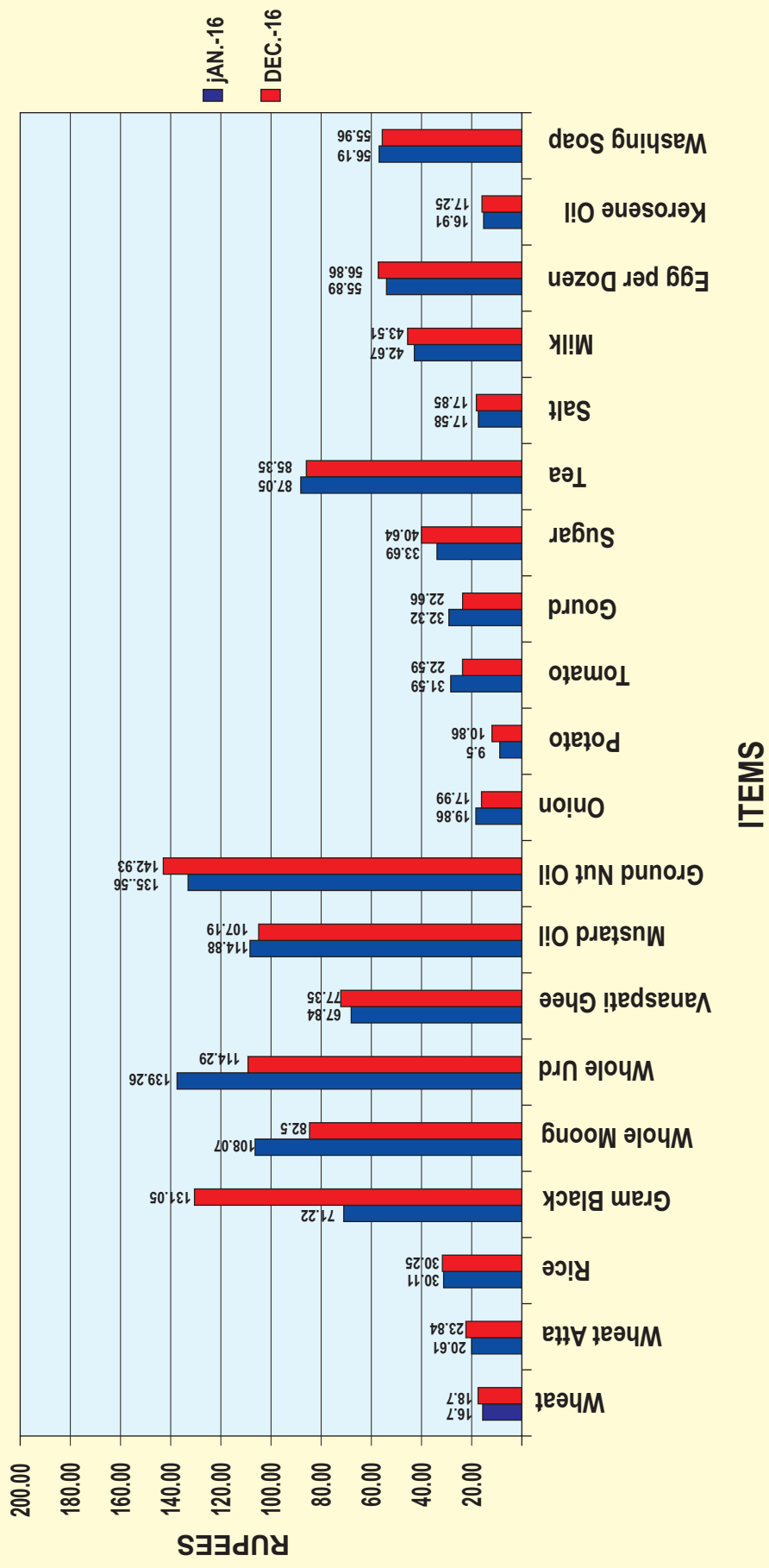
5.10 The State Government continued its vigil and control over hoarding, profiteering, black marketing and speculation through “Consumer Protection Cell”. Nigran Committees have also been constituted by the Department of Food, Civil Supplies and Consumer Affairs at district /sub-division/block level to look after and to monitor the Public Distribution System to protect the interests of the consumer for particular section of the society. PUNSUP is also playing an important role in providing essential commodities at control prices. A well organised Public Distribution System with 17815 fair price shops is working in the State.

5.11 During the year 2015-16, 27.72 lac beneficiary families identified under priority Households and 1.20 lac, under Antodaya Anna Yojna (AAY) categories were distributed subsidized wheat @Rs. 2.00 per Kg under the Targeted Public Distribution System (TPDS) as per the provisions of the National Food Security Act 2013. During 2015-16, 83601 kilolitres and during 2016-17, 62294 kilolitre of kerosene oil was distributed at average price of PDS kerosene oil in the State i.e Rs. 16.25 per litre. (**Box 34**)

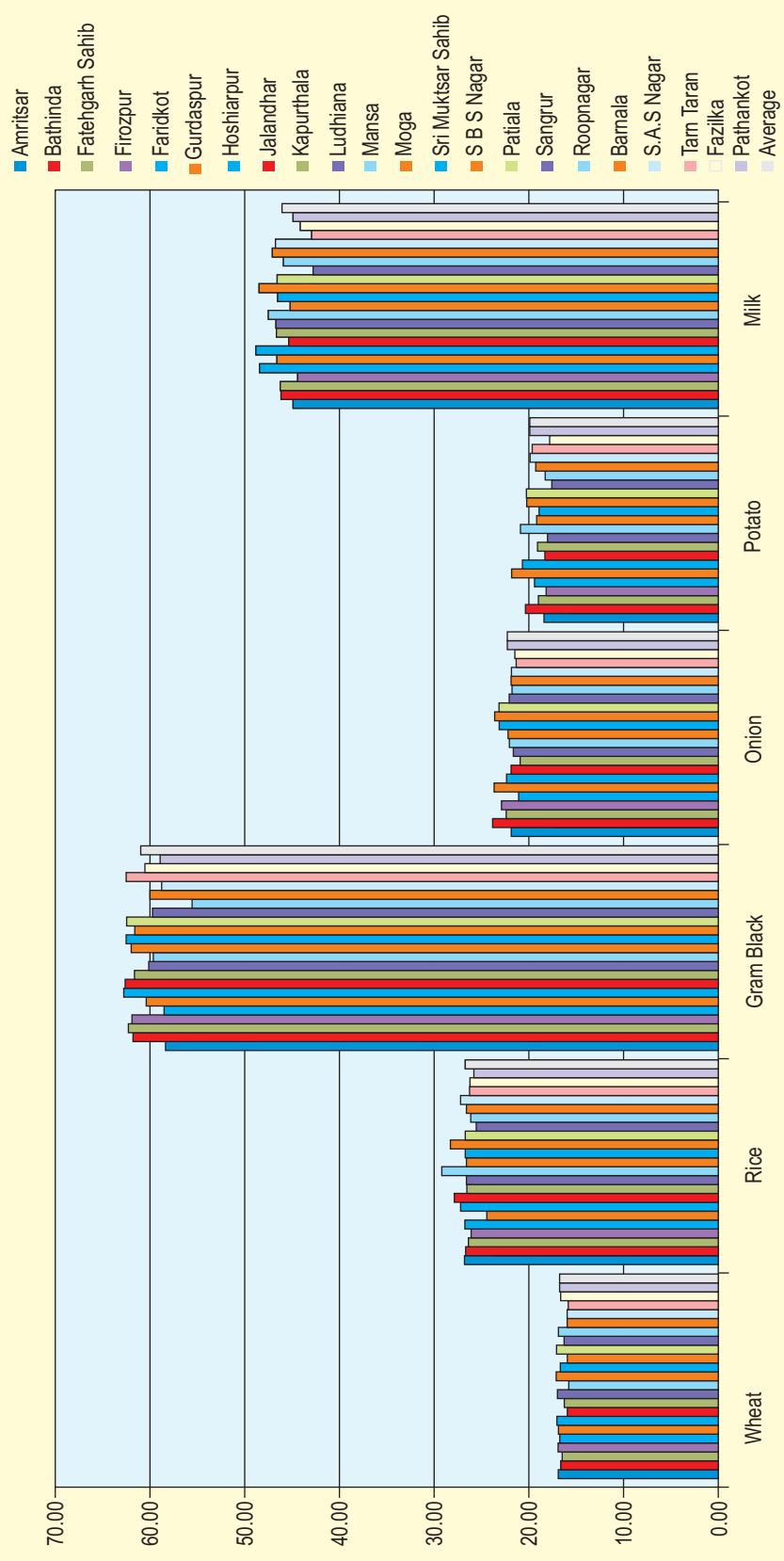
Maximum, Minimum & Average Retail Price of Essential Commodities During 2016

Retail Prices of Essential Commodities in Jan. 2016 & Dec. 2016

District-wise Annual Average Prices of Selected Essential Commodities during 2016

ITEMS

Box34: Distribution of Essential Commodities through Fair Price Shops.

Commodity	Unit	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017
Targeted Public Distribution System					
Kerosene Oil	K.Litre	88339	87871	83601	62294
New Atta-Dal Scheme					
Wheat	MT	261807 (Dec 2013- May 2014)	573440 (June 2014- March 2015)	648512	731484*
Dal	MT	18671	18754	9039	8650

* Tentative Figure

5.12 Under the National Food Security, Act 2013, the distribution of subsidized food grains to BPL and APL categories have been discontinued. Now provision has been made to distribute subsidized food grains to Priority households along with Antodaya Anna Yojna (AAY) category. Govt. of Punjab has implemented New Atta Dal Scheme under National Food Security Act, 2013 w.e.f. December, 2013. The state had received an allocation of 42020 MT of wheat per month since December 2013 from Government of India under National Food Security Act, 2013 and from February, 2014 this quantity had been enhanced to 72510 MT. Under National Food Security Act 2013, 35 kg. of wheat per month is to be distributed to Antodaya category beneficiaries whereas under priority category 5 kg. of wheat per member per month is to be distributed to identified beneficiaries. The identified beneficiaries in the State are being distributed 6 months quota of wheat at one go.

New Atta Dal Scheme:

5.13 Punjab has emerged as a leading state in the country by launching Atta-Dal scheme to provide wheat @ Rs. 4.00 per kg. and dal @ Rs. 20.00 per kg. to approximately 15.40 lakhs families whose annual income is less than Rs. 30,000/-. These families were issued special blue ration cards for distribution of wheat and dal.

New Atta Dal Scheme has been launched with effect from December 2013 under which provision has been made for distribution of subsidized pulses at the scale of 1/2kg per member upto a maximum of 2.5kg. to a family @ of Rs. 30.00 per kg in addition to their entitled quota of wheat under National Food Security Act 2013 @ of Rs. 2.00 per kg. For New Atta Dal scheme the limit of Annual income for the beneficiary family has been increased from Rs. 30,000/- to Rs. 60,000/-, along with other criteria as specified by the State Government. After identifying new beneficiaries the total number of benefited families has increased from earlier 15.40 lakhs to 36.31 lakhs. . During 2015-16, 648512 MT of wheat and 9039 MT of Dal were distributed to the beneficiaries. During 2016-17, 731484 MT (tentative) of wheat and 8650 MT of Dal were distributed.

The previous Government of the State has not managed the public finances in an efficient manner. Whereas no efforts were made to augment the public revenue yet public expenditure has been poorly conceived and profligated. As a result, there has been woefully inadequate investment in all sectors of Punjab's economy. Punjab is rapidly falling to the middle of the pack among Indian States.

The financial crisis faced by the state has already taken its toll on the growth of the State's economy. As a consequence of this, State has grown at slower rate viz-a-viz the national economy. During the last 10 years, total debt of the state has increased manifold. Agriculture is in deep crisis as farmers are committing suicides. There is an urgent need for coming out with a road map backed by policy mechanism to address this most pressing issue. The mismanagement of previous government has saddled the new government with huge liabilities.

To restore the financial position of the state and to put it on a high growth rate the newly elected government is bringing out a white paper on development and financial position of the State. Expenditure Reforms Commission has been set up to examine all government expenditures and suggest measures to contain unproductive expenditure and efficient use of scarce finances of the State.

BUDGETARY POSITION OF STATE GOVERNMENT

I. REVENUE ACCOUNT

6.2 Total Revenue Receipts and Total Revenue Expenditure are shown in (Box 35) .

Box 35: Total Revenue Receipts and Total Revenue Expenditure

(In Crore)

Year	Revenue Receipts	Revenue Expenditure	Surplus (+) / Deficit (-)
2014-15 (Actual)	39022.85	46613.49	-7590.64
2015-16 (upto March 2016)	35473.60	42693.77	-7220.17
2015-16 (Pre Actual)	41523.38	50073.49	-8550.11
2016-17 (upto the month of March 2017)	45407.77	52018.47	-6610.70

6.3 Despite the increase in Central transfers from Rs. 9386.77 crore in 2015-16 to Rs. 14304.23 crore upto March 2017, Total revenue receipts of the state are well below the budget estimates of 2016-17 which are only Rs. 45407.77 crore whereas the 2016-17 (BE) was Rs. 50180.96 crore. During 2016-17 State's own tax revenue has increased only by 15.35% whereas the revenue from Stamps and Registrations has declined considerably by 8.92%. Overall Revenue Receipts have increased by 28% upto March 2017 compared to the corresponding figures in 2015-16 mainly due to increase in Central transfers.

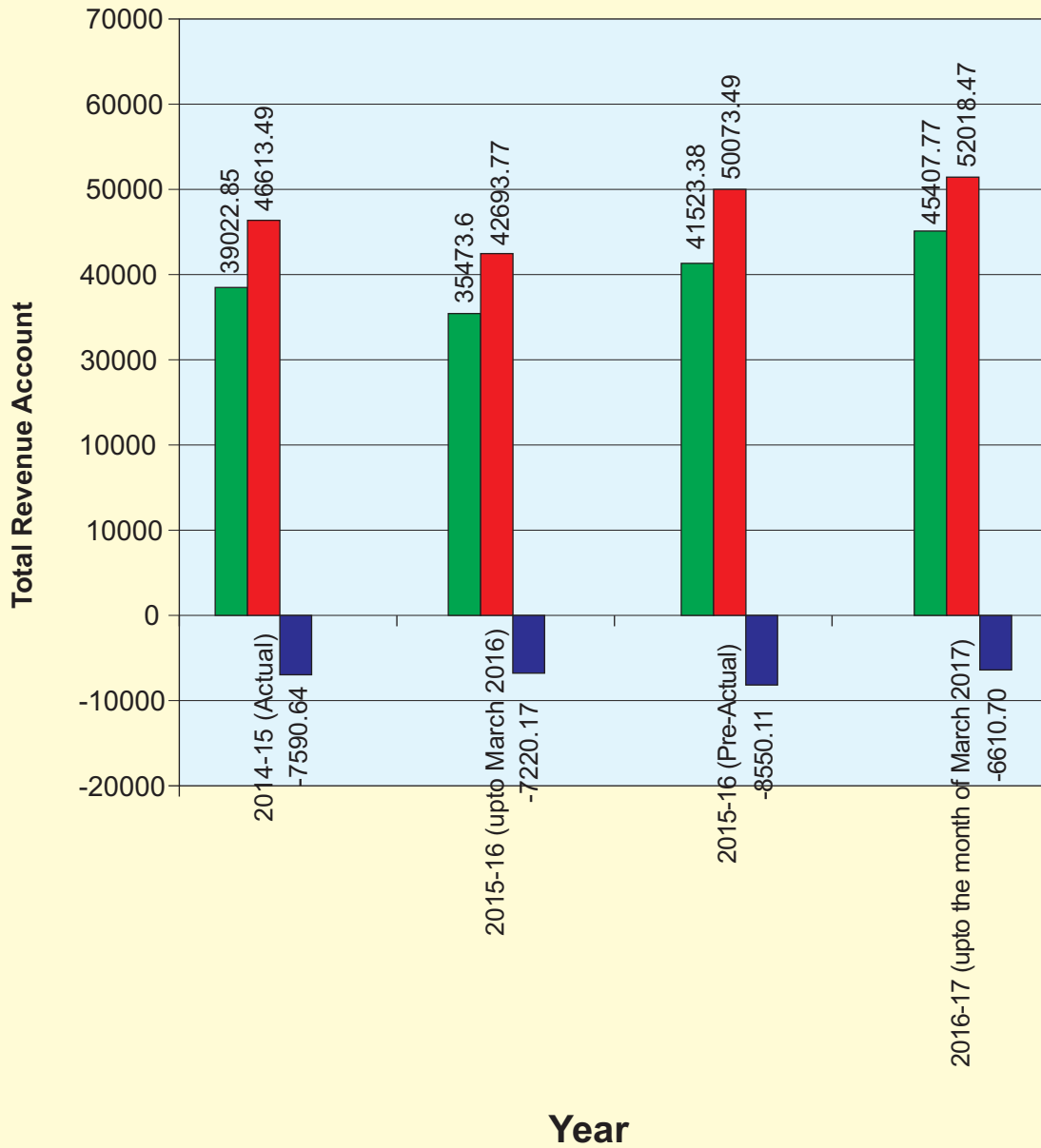
6.4 The total Revenue Expenditure has increased to Rs. 52018.47 crore upto the month of March 2017 as against Rs. 42693.77 crore upto the month of March 2016 which is 21.84 %. During 2016-17 Govt. expenditure on interest payments, Power subsidy, pension and retirement benefits is Rs. 10097.90 crore, Rs. 1327.11 crore and Rs. 8749.00 crore respectively which together comes to 38.7% of the total revenue expenditure. Expenditure on health and education is Rs. 2670.64 crore and Rs. 8479.65 crore respectively. Revenue deficit upto March 2017 is estimated Rs. 6610.70 crore.

CENTRAL TAXES

6.5 During 2016-17 (upto 31.3.17), Rs. 9599.72 crore has been received as share of Central taxes against the budget estimate of Rs. 9005.09 crore. (**Box 36**)

Box 36: Central taxes received since 2009-10 (Rs. in crore)	
Year	Share of Central taxes
2009-10	2144.10
2010-11	3050.87
2011-12	3554.31
2012-13	4058.81
2013-14	4431.47
2014-15	4702.97
2015-16(RE)	8008.90
2016-17(BE)	9005.09
2016-17 upto March	9599.72

Total Revenue Account - Receipts and Expenditure

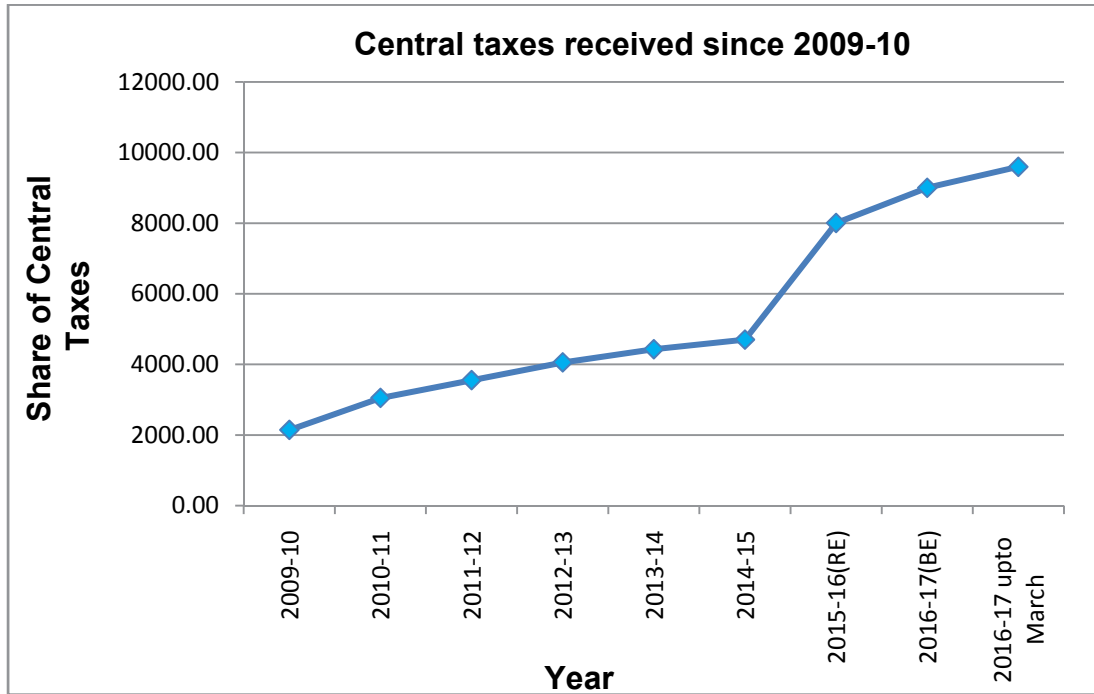
■ Revenue Receipts
 ■ Revenue Expenditure
 ■ Surplus (+) Deficit (-)

ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

ਮਾਲ ਖਰਚ

ਵਾਧਾ (+) ਘਾਟਾ (-)

Diagram 5

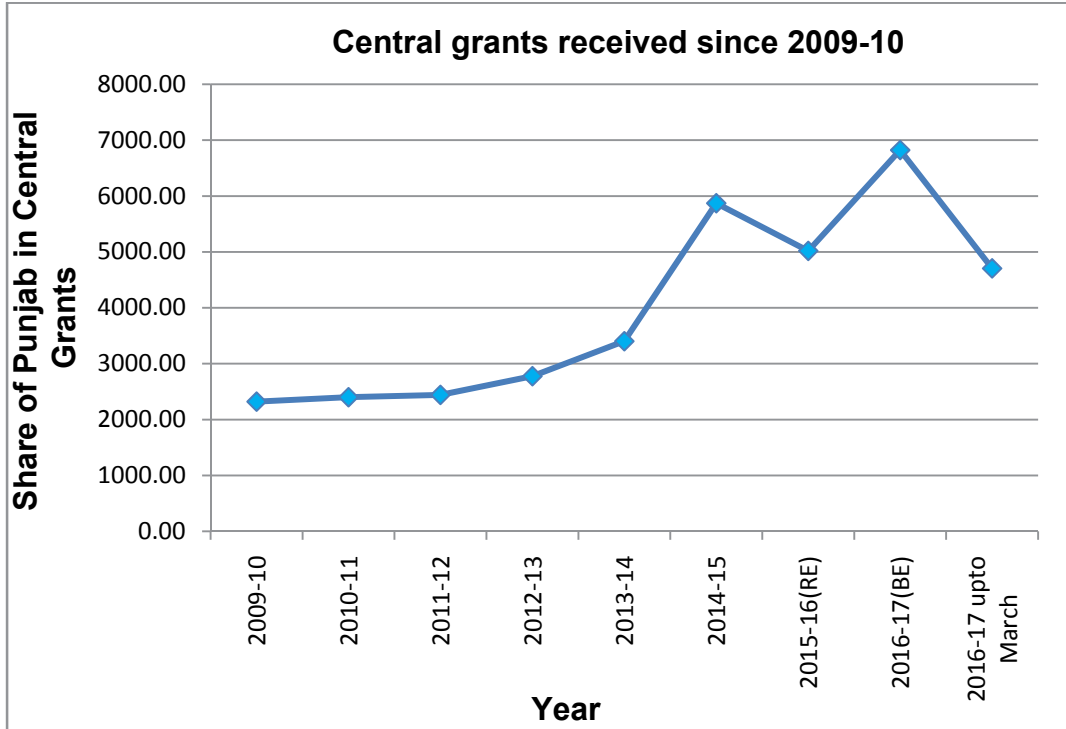

CENTRAL GRANTS

6.6 Central grants of Rs. 4704.51 crore have been received upto 31.3.17 against the budget estimates of Rs. 6821.39 crore. (Box 37)

Box 37: Central grants received since 2009-10 (Rs. in crore)	
Year	Share of Punjab in Central Grants
2009-10	2320.30
2010-11	2399.25
2011-12	2440.64
2012-13	2775.58
2013-14	3401.38
2014-15	5869.95
2015-16(RE)	5018.11
2016-17(BE)	6821.39
2016-17 (upto 31.3.17)	4704.51

Diagram 6

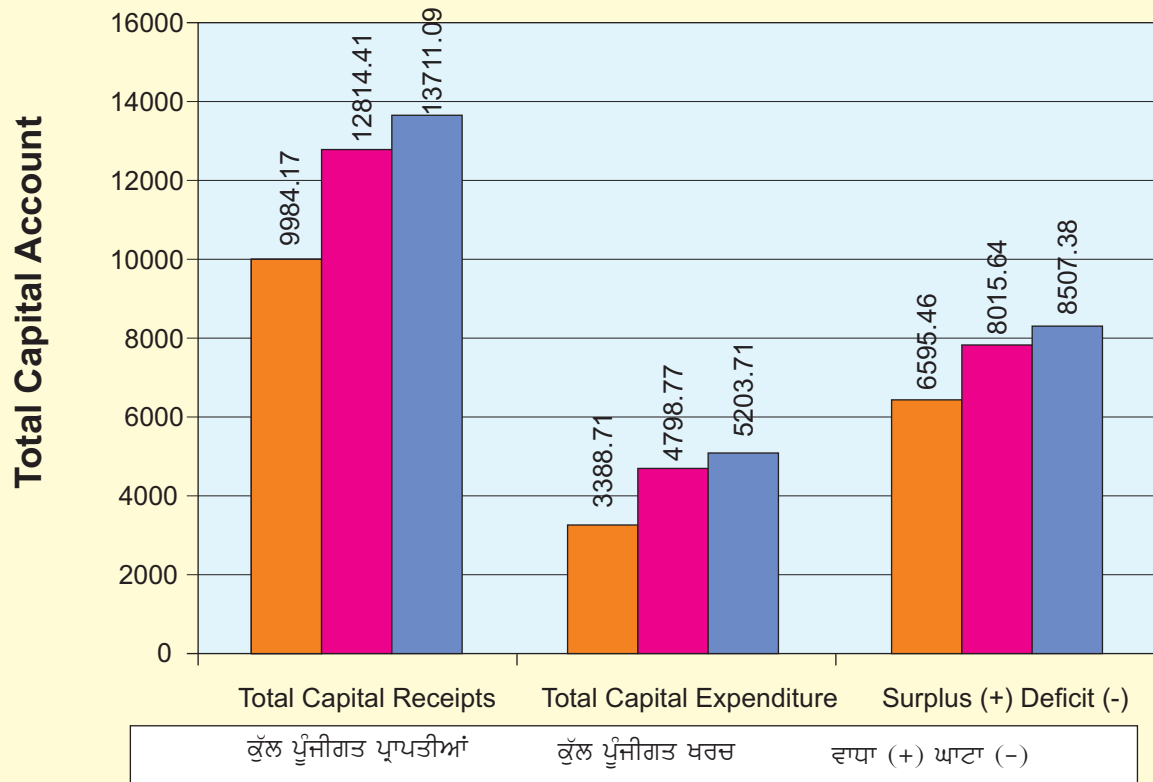
II. CAPITAL ACCOUNT-

6.7 Total Capital Receipts and Expenditure are given in (Box 38).

Box 38 : Total Capital Receipts and Expenditure

Year	(Rs. In Crore)		
	Total Capital Receipts	Total Capital Expenditure	Surplus (+) Deficit (-)
2014-15 (Actual)	9984.17	3388.71	6595.46
2015-16 (Pre Actual)	12814.41	4798.77	8015.64
2016-17 (B.E)	13711.09	5203.71	8507.38

Total Capital Account - Receipts and Expenditure

ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚ

ਵਾਧਾ (+) ਘਾਟਾ (-)

Year

ਸਾਲ

2014-15 (Actual) 2015-16 (Pre-Actual) 2016-17 (B.E.)

ਲੇਖਾ

ਸੋਧੇ

ਬਜਟ

6.8 Capital Account Receipts which are an important source of Capital expenditure in the State have increased only 7 % in 2016-17 (BE) over 2015-16 (PA). The surge is purely on account of rise in market loans from Rs. 8999.01 crore in 2015-16 (PA) to Rs. 12958.51 crore in 2016-17 (BE) which cannot be termed as healthy growth. Nominal growth has been observed in other sources of capital receipts.

6.9 Capital Account Expenditure is very disappointing to note that the capital expenditure is only Rs. 4412.35 crore upto March 2017 as against Rs.5203.71 crore 2016-17 (BE). It is evident that State has diverted capital receipts to meet its revenue expenditure by diversion of funds. **(Annexure Table 6.3 & 6.4)**

III. OVERALL BUDGETARY POSITION

6.10 The overall budgetary position reveals an increase or decrease in cash balance. The deficit in revenue account is Rs. 6610.70 crore upto March 2017 as against Rs. 7982.83 crore in 2016-17 (BE). The difference between Capital Account Receipts and Expenditure was Rs. 8015.64 crore in 2015-16 (RE) and is likely to be Rs. 8507.38 crore as per 2016-17 (BE). The overall cash balance was Rs. 454.60 crore during 2015-16 (PA) and is likely to Rs. 524.55 crore in 2016-17 (BE). **(Annexure Table 6.5)**

Lower Tax Revenue Receipts are an area of concern for the State government. The most important issue for Punjab State in upcoming budget will be focus on resource mobilization which is essential for the state to meet its expenditure.

IV. PUBLIC DEBT

6.11 The outstanding public debt of the state including Reserve Fund is continuously increasing since 2012-13 year by year. It was Rs. 112366 crore as per accounts of 2014-15. It increased to Rs. 129441 crore as per actual estimates of 2015-16(PA) and is likely to further increase to Rs. 138166 crore as per the budget estimates of 2016-17(BE) **(Box 39)**.

Box 39 : Public Debt of the State Government		
(Rs. in crore)		
Year	Outstanding Debt including Reserve Fund	Outstanding Debt as percentage to GSDP
2012-13	92282	30.99
2013-14	102234	30.78
2014-15	112366	31.66
2015-16 (PA)	129441	33.06
2016-17(BE)	138166	32.29

V. NET TRANSFER OF RESOURCES

6.12 Flow of resources from the Centre to the State is in the form of (a) share of central taxes and duties; (b) plan and non-plan grants; and (c) plan and non-plan loans. There is a return flow from the State to Centre as interest payments and repayment of accumulated loans from the Centre. The net flow of resources from the Centre was of the order of Rs. 13014.62 crore in 2015-16 (PA) and it is estimated to be Rs. 15974.87 crore during 2016-17(BE) showing an increase of 22.75%. **(Annexure Table 6.6)**

VI. TAX RATIO

6.13 The State Tax to Gross State Domestic Product ratio at current prices was 7.59% in 2012-13 (A) and 7.25% in 2013-14(A). As per quick estimates of Gross State Domestic Product at current prices, this ratio is 7.20% during 2015-16 (BE). Net Per Capita tax realization during 2015-16 worked out to Rs. 9633.31 crore. **(Annexure Table 6.7)**

VII. SMALL SAVINGS COLLECTION

6.14 Small Savings under various schemes have played a vital role in financing the State Annual Plan. The collection from Small Savings were Rs. 91.10 crore in 2014-15 which increased to Rs. 327.42 crore in 2015-16. These Small Savings increased due to the increase in post office Saving deposits from Rs. 14.60 crore to Rs. 40.75 crore, Public Provident Funds from Rs. 59.21 crore to Rs. 75.69 crore, Time Deposits scheme from Rs. 79.72 crore to Rs. 159.88 crore and by additional new scheme Sukanaya of Rs. 17.25 crore. **(Annexure Table 6.8)**

VIII. BANKING AND CREDIT

6.15 The total number of Banks working in the State which was 10642 as on 31st December, 2014 has increased to 10970 on 31st December, 2015. Number of Commercial Banks has increased significantly from 5887 to 6210 during the same period. Number of Indian Commercial Banks, Foreign Banks, Cooperative Banks, Primary Agriculture Development Banks and Post Office Saving Banks during 2015 was 6210, 8, 802, 89 and 3861 respectively. **(Annexure Table 6.9)**

6.16 The credit deposit ratio (CD Ratio) reveals the entrepreneurial nature of the people which plays a vital role in the Economic Development of a State. This ratio in Punjab is low as compared to all India. On 31st December, 2015, it was 71.58% for Punjab as compared to 75.92% at all India level. **(Annexure Table 6.10)**

No country can achieve sustainable development without adequate investment in human capital whose main components are education and health. Education in every sense is one of the key factors of development. It improves the quality and well being of human lives and leads to broad social benefits to individuals and society. Education raises people's productivity, creativity and promotes entrepreneurship and technological advances. Similarly a healthy nation can contribute more to individual as well as collective development in all aspects.

Education and Health are most important goals among the 17 Sustainable Development Goals set by UNDP in September 2015 which are to be achieved globally upto 2030. In Education these goals relates to provision of Quality Education i.e. Universal Primary Education, Gender Equality & Empowerment of women. Similarly in health sector these goals are related to reduction in child mortality, improved maternal health, combat HIV/AIDS, malaria & other diseases etc.

EDUCATION

7.1 Education is the cornerstone of economic, social, cultural and human development of a country. It has emerged as the most important single input in promoting human resource development which is responsible for achieving rapid economic growth and technology progress. An appropriate education system cultivates knowledge, better skills, positive values and attitudes among the society. Major thrust areas related to education sector in the state are as under: -

- i) To bring qualitative improvement in the field of school education.
- ii) To achieve 100 percent Gross Enrolment Ratio (GER), 100percent Net Enrolment Ratio(NER) Zero dropout rate and 100 percent retention rate.
- iii) To implement Right to Free and Compulsory Education Act in letter and spirit.

7.2 The State Govt. has notified RTE rules under which every individual has to be provide with a primary school within one km radius and upper primary school within 3 km radius. As per school mapping done in 2016-17, there are 44 villages which require access to primary school within one km radius & 37 villages which need access to upper primary school (UPS) within 3 km radius.

Literacy Rate

7.3 Literacy has improved considerably in the State during the last decade. Out of the total population, 69.7 percent people were literate in 2001 which increased to 75.8 percent in 2011. However, there is a still wide gap between rural-urban and male female literacy rate in the state. Literacy rate in urban area was 83.2 percent as compared to 71.4 percent in rural area in 2011, showing a gap of 11.8 percent in 2011 (**Box 40**). This gap was 14.38 percent in 2001. Male literacy rate at 80.4 percent higher than female literacy rate which is at 70.7 percent. (**Annexure Table 7.2**)

District-wise analysis reveals that there are significant variations within state in terms of literacy rate. Hoshiarpur has the highest literacy rate of 84.6 percent, whereas Mansa with 61.8 percent is the least literate district of the State.

Box:40 Literacy rate-2011

	No. of Literates			Literacy Rate (percent)		
	Male	Female	Person	Male	Female	Person
Rural	6158807	4838850	10997657	76.6	65.7	71.4
Urban	4277249	3432231	7709480	86.7	79.2	83.2
Total	10436056	8271081	18707137	80.4	70.7	75.8

Source: Director Census Operation, Punjab

SCHOOL EDUCATION

Enrolment in Schools

7.4 The enrolment of students in schools (1st to 12th Class) which was 55.93 lac in 2014 has slightly decreased to 55.41 lac in 2015. However the number of SC students enrolled has increased marginally from 20.29 lac in 2014 to 20.40 lacs in 2015. (**Annexure, Table 7.5**)

Pupil Teacher Ratio in Schools

7.5 During 2015 the pupil-teacher ratio was 25:1 at the Primary Stage, 23:1 at Middle level and 24:1 at High/Senior Secondary stage as compared to 29:1 at Primary Stage, 22:1 at Middle level and 24:1 at High/Senior stage during 2014 (**Annexure Table 7.9**).

Sarva Shiksha Abhiyan

7.6 Sarva Shiksha Abhiyan programme was started in 2000-2001 to attain universal elementary education with the funding pattern of 75:25. However, owing to the implementation of RTE Act, 2009 the funding pattern has been revised to 60:40 for the year 2015-16 and 2016-17. The Project Approval Board of Govt. of India has approved an amount of Rs. 1059.24 crore for the FY 2016-17 and has released an amount of Rs. 270.87 crore. The corresponding State share amounting to Rs. 175.67 crore has been released by State Government. Activities approved under these funds related to various infrastructure activities of schools such as building of additional class rooms, toilets in rural and urban areas etc. Besides, providing uniforms to students and various administrative items are also covered in it.

PERVESH (Primary Vidya Sudhar) Project

7.7 To carry forward the agenda of quality elementary education in Punjab, it was strongly felt that a program like “Parho Punjab” should be in place. So, PERVESH (Primary Vidya Sudhar) project was initiated for the quality enhancement in primary education of Punjab. According to ASER Report, a mini-library (Reading Cell) has been provided to students in 95.9 percent schools of Punjab which is highest %age among all states of India. Various endeavours such as teacher training, reading supplementary material, monitoring, reading cell, kids magazine, early literacy programmes have been undertaken under this scheme. To provide opportunity to students to exhibit their capabilities and aptitudes, various academic, painting and handwriting competitions on various social issues have been held at school, cluster, block, District and state level.

In 2015-16 improvements have been brought in the reading and writing skills of Punjabi, Mathematical skills of the students of Primary school under PARVESH project, through various endeavours like Audio-Visual aids etc.

Mid-Day-Meal Scheme

7.8 The Mid-Day-Meal Scheme has been started w.e.f 01-04-2006. In the beginning, the students of 1st to 5th Class in the primary schools were provided mid-day-meal for 240 days under this scheme. In 2008-09, the scope of the scheme has been extended to the students of upper primary classes (1st to 8th Class) .

During the year 2015-16, 1579082 students have been provided mid day meal and 15,99,200 students are expected to get benefit of mid day meal during the year 2016-17.(Annexure Table 7.10)

Universalization of Secondary Education under Rashtriya Madhyamik Shiksha Abhiyan (RMSA)

7.9 The objective of the scheme is to ensure universal access of secondary education. It ensure that no child is deprived of secondary education due to gender, socio-economic, disability and other barriers. The scheme aims at providing good quality secondary school within a radius of 5KM by 2020.

Under this scheme **Edusat** libraries have been established in 1789 Government. High and Senior Secondary schools which are also being shared by ICT project for providing computer education to the students. During the year 2015-16, GOI approved 9 trades including IT, Security, Beauty & Wellness, Retail, Health care, Automobile, Travel & Tourism, Agriculture, Physical Education & Sports which will be operational in 300 new schools for vocational education from class 9th to 12th. Similarly during the year 2016-17 Government of India approved 9 trades including IT& ITes, Security, Beauty & Wellness, Apparel, Construction, Retail, Health Care, Physical Education, Travel & Tourism for 380 new extra schools. Out of total 9 approved trades 2 trades are allotted to every school. MHRD has started this scheme under NSQF from 9th class and 25 students are enrolled in every trade. 45000 students have achieved vocational education till now. Under this scheme 318 schools were upgraded from middle to high level. 98 schools were strengthened during the year 2015-16 and 111 schools were strengthened during the year 2016-17.

Girl Education

7.10 It is well known fact that girl education transforms the whole family which ultimately leads to transformation of the society. Punjab Government is committed to improve the education of girls through various means. Out of the total enrolment in schools, girls accounted for 44.74 percent in 2015. Class-wise composition of girl students enrolled for the year 2015 was 45.36, 44.64 and 43.82 percent for primary, middle and senior secondary classes respectively. Enrolment of SC girls in the Primary, Middle and Senior Secondary Classes was 38.79 percent, 40.58 percent and 36.13 percent respectively during the year 2015.

Mai Bhago Vidya (Edu.) Scheme

7.11 The Punjab government had launched Mai Bhago Vidya Scheme to improve the girl education in the state in 2011. It was observed that the school dropout rate of girls was very high as their homes were far away from the schools and it was becoming inconvenient for them to attend school due to lack of proper transportation system. The State Government has started Mai Bhago Vidhya Scheme for all the girl students studying in class +1 and +2 in Government Schools to ensure continuation for further study and to reduce the school drop-out rate.

Under this scheme, a revised budget provision of Rs 4428.91 lac has been made for the financial year 2015-16, out of which 3653.05 lac were spent to cover 144324 beneficiaries. For the year 2016-17 the revised outlay is Rs. 2199.97 lac out of which a sum of Rs. 2190.97 lac has been spent to cover 72000 beneficiaries.

Beti Bachao Beti Padhao

7.12 Centrally Sponsored, Beti Bachao Beti Padhao Scheme is intended to improve the Child Sex Ratio and girl education across the country. This programme celebrate girl child and enable her education. The objectives of the scheme are:-

- i) To prevent gender biase.
- ii) To ensure survival and protection of the girl child.
- iii) To ensure education of the girl child.

Under this scheme, a revised budget provision of Rs 1100.00 lacs has been made for the financial year 2015-16, out of which 250.97 lac were spent. For the year 2016-17 the revised outlay is Rs. 385.26 lacs against which a sum of Rs. 385.26 lacs has been spent.

Higher Education

7.13 There are 48 government colleges, 136 private aided colleges and 11 Government Universities in the state. In order to promote private investment in the higher education, the state has notified Punjab Private Universities Policy, 2010 for setting up of self-financed private universities. The government has set up 16 Private Universities and 3 Deemed Universities which are providing quality and affordable education mainly in the rural areas.

State Government Special Initiative

The various initiatives taken by the State Government in the year 2016-17 are as under:

i) **Establishment of New Colleges:-** 11 New Government Colleges have been established for the Expansion of Higher Education. For this purpose, funds amounting to Rs 8963.00 lacs have been released by the PIDB / Punjab Education Development Board / Rashtriya Uchta Shiksha Abhiyan (RUSA). The admission has been started in these Govt. Colleges.

ii) **New Model Degree Colleges:-** Two New Model Degree colleges were approved by the MHRD with a total outlay of Rs. 12 crores each. These colleges have been opened at Ferozpur and Pathankot. Classes have already been started in both the colleges with an enrolment of 900 Students at MDC, Pathankot and 416 at MDC, Ferozpur.

iii) **Strengthening of Infrastructure at Guru Nanak Dev University, Amritsar and Punjabi University Patiala :-** At GNDU, Amritsar and Punjabi University Patiala under RUSA, GNDU, Amritsar has built a four storied hostel with an intake capacity of 144 students. Similarly, Girls Hostel at Punjabi University Patiala has been completed and made functional with an intake capacity of 134 girls.

iv) **Strengthening of infrastructure in Govt. Colleges:-** An amount of Rs. 2 crore each for 38 Govt. Colleges have been allocated for infrastructure development. These colleges have been allotted Rs. 75 lakhs each (total 28.5 crores) for constructing new structures, renovating old ones, and purchasing furniture, sports, library and computer equipments etc.

v) **Upgradation of existing colleges to Model Degree Colleges:-** Four Colleges i.e Government College Mohali, Government College Hoshiarpur, Government College for Women Ludhiana and Government College (Boys) Ludhiana are being upgraded to Model Degree Colleges at a cost of 4 crores each.

vi) **New Professional Colleges:-** Two Professional Colleges namely Government Arts and Sports College at Jalandhar and Punjab State Aeronautic College at Patiala are being developed as professional Colleges to impart world class domain specific skill development training to students at a cost of Rs. 26 crores each. 80 percent work has been completed at Jalandhar and 40 percent civil work has been at Patiala.

vii) **Equity Initiative:-** Under RUSA (Rashtriya Uchta Shiksha Abhiyan) especially meant for the girl students and the physically challenged, the following works have been undertaken in 47 Government Colleges:-

1. Construction/Repair of washrooms for Girls
2. Furniture for Girls' Common rooms
3. Remedial classes for weak students
4. Water coolers and ROs' for Girls' common rooms

5. Ramps for disabled students
6. Pigeon hole Cabinets for Girls
7. Self defence classes for Girls
8. Toilets for physically challenged

viii) **Vocationalisation of Higher Education** Under this Component, 13 finishing schools have been established in 13 Govt. Colleges of Punjab These Finishing Schools are imparting skill based training in the six trades of Sales and Marketing, Media, IT& Networking, Retail, Hospitality and Airlines. 5940 students enrolled themselves for training in these Finishing Schools during 2015-16. Out of these 1240 students have been given job offers in the 3 Job Melas held at various colleges.

TECHNICAL EDUCATION

7.14 Technical education is being provided through 270 Degree, 193 Diploma and 18 high level educational Institutes in the state.

Following initiatives have been taken up under various centrally sponsored scheme:-

- i) Setting up of new Polytechnics in the Districts, where there is no Govt. Polytechnics exists at present. Seven New Govt. Polytechnics have been established with the Central Assistance of Rs.86.10 Crore.
- ii) Under the scheme "Implementation of Technical Education Quality Improvement Programme (TEQIP-II)", eight Engineering Institutes/Universities have been covered with financial assistance of Rs.83.90 crore to improve learning outcomes and employability of graduates. Punjab is the only State amongst Northern States to get Centre of Excellence at Thapar University, Patiala with additional funding of Rs.5.00 Crore.
- iii) Under scheme "Construction of Women Hostels in existing Polytechnics", financial assistance of Rs. 4.05 Crore has been released to six Govt. Polytechnics for construction of 50 bedded girls hostels with the aim to raise involvement of girls in Technical Education.
- iv) Under the scheme "Central Assistance for Strengthening of Existing Polytechnics", financial assistance of Rs.28.06 crore has been released by the Govt. of India to existing 17 Govt. polytechnics to purchase modern equipment and replacement of obsolete equipments. To provide education on I.T. based modern pattern.
- v) Free training is being imparted to the Students with preference to under privileged people of the society in ten different type short-term professional courses through 19 Govt./private polytechnics through scheme "Community Development through Polytechnics",
- vi) Under the Scheme "New and upgradation of existing Polytechnics" six Govt. Polytechnics at Bathinda, Batala, Amritsar, Hoshiarpur, GTB Garh (Moga) and Patiala have been selected with approved outlay of Rs. 48.00 Crore (Centre share Rs. 14.40 cr. and State share Rs. 33.60 cr.)
- vii) Two Community Colleges have been set up with total project cost of Rs.3.00 crore. These are offering demand based courses.

- viii) Maharaja Ranjit Singh State Technical University has been established under the Maharaja Ranjit Singh State Technical University Act 2014 (Punjab Act No. 5 to 2015).
- ix) 18 High level Technical Institutes have been set up in the state.
- x) PTU has decided to set up a Technical Teachers' Training Institute at Ladhawali Road, Jalandhar. Two acre land has been transferred to PTU.
- xi) S. Amarjit Singh Sahi Govt. Polytechnic College, Talwara has been set up at Talwara with total project cost of Rs.1523.23 lacs. Construction work of building has been completed and classes have been started for 2016-17 session.
- xii) Establishing of Punjab Institute of Technical Teachers Training and Research (PITTTR) Jalandhar has been approved and the construction work is under process.
- xiii) For providing employment opportunities and bringing latest job opportunities to the door step, a Placement Portal has been started by the Department.

Education Geospatial Information System (GIS)

7.15 For better and quick decision making & proper planning of education sector of the state, Education GIS is being developed by GIS cell in Economic Statistical Organisation in the Department of Planning. Education GIS comprises the following sub-systems:

- i) School GIS
- ii) Technical Education GIS
- iii) College GIS

The location particulars and data such as number of students, teachers, and facilities etc. in schools, colleges and technical institutions provided by the respective department have been used to develop the Education GIS.

HEALTH

Government Initiatives/ Schemes

Integrated Disease Surveillance Programme

7.16 Integrated Disease Surveillance Programme has been launched in Punjab for early reporting of communicable diseases, outbreaks identification and effective timely response. The State has State Surveillance Unit and District Surveillance Units in all 22 districts with identified 2972 sub centers (S-Form), 1634 units in medical institutions (P-Form) and 527 laboratories (L-Form) in 2015-16 which increased to 2986 sub centres (S-Form), 1691 units in medical institutions (P-Form) and 579 laboratories (L-Form) in 2016-17 as reporting units for disease surveillance. State Referral Lab Network has already been established and is functional in GMC Amritsar, Faridkot, Patiala & CMC Ludhiana to provide access to diagnostic facilities to the linked districts for epidemic prone diseases

during outbreaks. 18 District Microbiology Labs has already been upgraded to provide facility for disease identification at district level.

Mukh Mantri Punjab Cancer Raahat Kosh

7.17 Financial assistance up to Rs. 1.50 lacs is provided for the treatment to each cancer patient under this scheme. All those cancer patients who are residents of the Punjab State are eligible under this scheme. In 2015-16 a financial assistance of Rs. 346.00 crore has been sanctioned to 27920 cancer patients and during 2016-17 financial assistance of Rs. 461.00 crore has been sanctioned to 36701 cancer patients.

Free Medicines & treatment

7.18 Free essential drugs and consumables are being provided in all Govt. Health Institutions including Medical Colleges from 1st January 2013. A girl child upto 5 years receives free treatment in all Government Hospitals. Under Janani Shishu Suraksha Karyakram free drugs, diagnostics, consumables, blood, diet and transportation are being provided to all the pregnant women and infants up to one year in all the Government Hospitals of Punjab. Free emergency treatment for the first 24 hrs including diagnostics and medication is being provided at all the government medical institutions in Punjab w.e.f. 15-8-2015.

Maternal and Child Health

7.19 Pradhan Mantri Surikshit Matritva Abhiyan has been launched in state in June, 2016 with the objective to provide quality ANC to every pregnant woman. Under Pradhan Mantri Surikshit Matritva Abhiyan (PMSMA), a minimum package of antenatal care services would be provided to the beneficiaries on the 9th of every month at the health facilities to ensure that every pregnant woman receives at least one check up in the 2nd and 3rd trimester of pregnancy. This is to be given in addition of the routine ANC at the health facility. Essentially, these services will be provided by the Medical Officer and OBGY specialist. PMSMA will follow-up high risk pregnancies and women having complications. To improve the breast feeding and child feeding practice state launched "MAA" programme in month of October, 2016 with the aim to revitalize effort towards promotion, protection and support of breast feeding practices through health system to achieve higher breast feeding rates.

Rashtriya Bal Swasthya Karyakaram

7.20 Rashtriya Bal Swasthya Karyakaram aims at early identification & early intervention for children from birth to 18 years to cover 4 Ds i.e. Defect at birth, Deficiencies, Diseases and Development Delays including disability for 30 diseases. Babies born at Public health facilities are screened by health staff and babies born at home (0 to 6 weeks) are screened by ASHA who have been sensitized for this purpose. All children of Anganwari Centers (6 weeks to 6 years) are examined twice a year and students of Govt. & Govt. aided schools (6 years to 18 years) are examined once a year by Mobile Health Teams (MHT). Any child suffering from any of 30 diseases under 4 Ds and referred by

MHT is treated free of cost at all Govt. Hospitals, three Govt. Medical Colleges and PGI Chandigarh. Children suffering from heart ailments (RHD/CHD) are also treated free of cost at empanelled private super speciality hospitals and Thalassaemia patients are treated at 7 thalassaemic societies & all District hospitals.

Punjab State Board for De-addiction and Rehabilitation

7.21 This board is constituted under the chairmanship of the Hon'ble Chief Minister, Punjab which will supervise the work relating to drug de-addiction and rehabilitation in the state. The Board includes eminent medical professionals and prominent civil society representatives. Similarly, in each district, a drug de-addiction and rehabilitation society has been constituted under the Chairmanship of Deputy Commissioner of the respective Districts. Civil Surgeon, Psychiatrist, District Social Security Officer and SSP are other members to supervise these efforts.

OPD and In patients of de-addiction centres in the state since 2012 are as follows:

Year	OPD	IPD
2012	13680	3841
2013	24031	6624
2014	202756	6328
2015	114482	11019
April 2016 to December 2016	41727	2264

National Programme for Prevention and Control of Cancer, Diabetes, Cardiovascular diseases & Stroke

7.22 National Programme for Prevention and Control of Cancer, Diabetes, Cardiovascular diseases & Stroke (NPCDCS) Programme is implemented in all the 22 districts of the state under which four diseases cancer, diabetes, cardiovascular diseases and strokes are being covered. Government of India has approved two tertiary cancer care centres (TCCC), 50 bedded each, Hoshiarpur and Fazilka districts. Cost for establishing each TCCC is Rs.45.00 crore in which 60 percent will be contributed by GOI and 40 percent will be state contribution. E- LORA registration of TCCC at Fazilka and Hoshiarpur has been done by AERB (Atomic Energy Regulatory Board). Approvals for TCCC Fazilka have been received from AERB and MoU for the same has been submitted to Government of India. Approval for Radiotherapy Unit under TCCC Hoshiarpur will be done shortly. For Tertiary Cancer Care Centres (TCCC), First instalment of Rs 13.69 crore were received as non-recurring grants for general category and Rs 6.42 crore for SC category from Govt. of India's share for Fazilka.

Punjab State AIDS Control Society

7.23 From April 2016 to December 2016, 625016 patients were tested in ICTCs. Out of these 4305 were detected positive; commutative HIV positivity being 0.69 percent . Total no of ANC mothers positive during the year (up to Dec. 2016) are 230. Total Live Births are 234 and MB pair given to 218. Total no of ICTCs operational in state up to December 2016 are 474. A training of ICTC MLTs was conducted on EID (Early Infant Diagnosis) and DBS (Dried Blood Spot) testing to achieve the goal of converting all Stand Alone ICTC centres into EId centres. An induction training of ICTC Counsellors was organized for newly recruited counsellors. Counselling and testing activity is being carried out in 8 Central Jails of Punjab and extensive field HIV testing through mobile ICTC. 5663 clients have been tested from April 2016 to July 2016 out of which 168 have been detected positive. Two F-ICTCS have been opened in Central Jail Ludhiana and Faridkot.

During Financial Year 2015-16 an expenditure of Rs. 2808.70 Lacs was incurred by Punjab State AIDS Control Society against the funds of Rs. 2604.64 Lacs received from National AIDS Control Organization, New Delhi and from Punjab Government. During the year 2016-17 an expenditure of Rs. 3169.51 lacs has been incurred against the amount of Rs. 2775.84 lacs released by National AIDS Control Organization, New Delhi 2016-2017. Following components of State AIDS Control programme have been covered in the state:-

i) Blood Transfusion Services

Access to safe blood is mandated by law which is the primary responsibility of National AIDS Control Organization (NACO). The specific objective of the blood transfusion services (Blood Transfusion Services) is to have access to safe and quality blood and blood components through network of 107 Blood Banks (46 NACO supported Govt. blood banks, 5 Military, 56 Private blood banks) which includes 54 Blood Component Separation Units. It is mandatory to issue blood & its components after screening each unit of blood for HIV, Hepatitis-B & C virus, Syphilis and Malaria in accordance with Drugs & Cosmetics Act. There are 53 authorized blood storage centers in various FRUs of the State in order to have access to safe and quality blood. All NACO supported blood banks (46) are on-line facilitating the information of availability of blood & its components group wise linked with National Health Portal (Govt. of India).

ii) Care Support & Treatment (CST)

The main objective of CST is to provide comprehensive package of Care Support & Treatment to person living with HIV/AIDS (PLHIV). In Punjab, there are 9 fully functional ART Centers and 3 Facility Integrated ART Centres, with a total of 45640 patients in HIV care, 31385 patients started on ART & 22222 patients are on ART, presently 5622 patient were PLHIV registered at ART. Centres/FI-ART Centres of Punjab during the year 2016-17. Out of them 3705 PLHIV are started on ART, out of them total 3234 PLHIV are currently alive and on ART.

iii) Targeted Interventions for High Risk Group Population

This Programme is implemented through NGOs and provides services pertaining to behaviour change communication, condom promotion, STI care, referrals to HIV testing and Anti Retro viral Treatment, Harm Reduction including Opioid Substitution Treatment for HRGs and Bridge populations. At present 59 interventions are operational in the state covering 14183 female sex workers (FSWs), 2442 men having sex with men (MSMs), 12374 Injecting Drug Users (IDUs), 52421 Migrants, 22613 Truckers. Similarly, OST programme is being implemented at 28 health care facilities located in 15 districts of the state in the public health domain . Sublingual Buprenorphine and Methadone is being provided to the IDUs as part of harm reduction intervention.

iv) STDs (Sexually Transmitted Diseases)

STDs (Sexually Transmitted Diseases) and RTIs (Reproductive Tract Infections) are important public health problems. Individuals with Sexually Transmissible Infections (STI) Real Time Innovations (RTI) have significantly higher chance of acquiring and transmitting HIV infection. Complete Case Management with appropriate laboratory tests is the corner stone of STI & RTI management which are provided free of cost at STI & RTI clinics to the patients alongwith proper counselling so that their partners can also be tested & treated which help in reducing the STDs and HIV also. Presently 100 percent cases for testing of ANC and timely treatment is also being done to make state free of congenital & neonatal syphilis.

Health Geospatial Information System (GIS)

7.24 Health GIS is being developed for quick and accurate decision making and planning in the state. Health GIS comprise the following sub-systems.:

- a. Rural Health GIS
- b. Urban Health GIS

The location of each government health institution in the state has been geo referenced and the non-spatial data (like detail of medical/Para medical staff and facilities etc.) is being linked with each health institution in GIS.

SOCIAL SECURITY

A) Social Security Schemes

7.25 Department of Social Security and Women & Child Development plays a key role to provide support to the deserving and needy social sections including old persons, widows, destitute women, orphans dependent children and disabled persons etc. Children beyond 6 years of age, expecting nursing mothers are provided supplementary nutrition and other health services.

The total budget (Plan and Non-Plan) of the Department for the year 2015-16 was Rs. 1591.73 crore, out of which Rs 1316.88 crore were spent. For the year 2016-17 the revised outlay is Rs. 1751.91 crore against which a sum of Rs. 1411.52 crore has been spent .

Old Age Pension Scheme

7.26 Under this scheme, there was budget provision of Rs. 472.00 crore for the year 2015-16, against which a sum of Rs. 467.19 crore were spent to cover 1456109 beneficiaries. During 2016-17, the approved outlay was Rs. 687.67 crore against which a sum of Rs. 501.42 crore has been spent upto during 2016-17 to cover 1303323 beneficiaries.

Financial Assistance to Widow and Destitute Women

7.27 The state Government is committed to provide social security cover to the needy sectors especially women. Under this scheme, there was budget provision Rs. 128.53 crore against which a sum of Rs. 128.53 crore were spent to cover 311817 beneficiaries. During 2016-17, the revised outlay was Rs. 186.92 crore against which a sum of Rs. 134.62 crore has been spent upto 31.03.2017 to cover 311817 beneficiaries

Financial Assistance to Dependent Children

7.28 To support the dependent children an amount of Rs. 48.00 crore was sanctioned against which a sum of Rs. 47.71 crore were spent and 115907 beneficiaries were covered under this scheme. During 2016-17, the revised outlay was Rs. 67.83 crore against which a sum of Rs. 48.75 crore has been spent upto 31.03.2017 and 130146 beneficiaries were covered.

Financial Assistance to Disabled Persons

7.29 There were 424525 disabled persons in the state as per 2001 census, an amount of Rs. 60.35 crore was sanctioned for the welfare of disabled persons against which a sum of Rs. 60.13 crore were spent and 146118 beneficiaries were covered. During 2016-17, the revised outlay was Rs. 84.53 crore against which a sum of Rs. 61.77 crore has been spent upto 31.03.2017 covering 159339 beneficiaries.

National Social Assistance Programme

7.30 Following four Schemes are also in operation which are financed by Govt. of India.

i) Indira Gandhi National Old Age Pensioner

An amount of Rs. 87.27 crore was sanctioned under this scheme during 2015-16 against which a sum of Rs. 87.27 crore was spent covering 134125 beneficiaries. During 2016-17, the revised outlay was

Rs. 68.96 crore against which a sum of Rs. 66.43 crore lacs has been spent upto 31.03.2017 to cover 137360 beneficiaries.

ii) National Family Benefit Scheme

There was a budget provision of Rs. 5.50 crore for the year 2015-16 against which a sum of Rs. 5.50 crore were spent and 2750 beneficiaries were covered. During 2016-17 the revised outlay was Rs. 2.02 crore against which a sum of Rs. 1.97 crore has been spent upto 31.03.2017 to cover 764 beneficiaries.

iii) Indira Gandhi National Widow Pension Scheme

During the year 2015-16 an amount of Rs. 12.29 crore was sanctioned against which a sum of Rs. 12.29 crore was spent to cover 16031 beneficiaries. During 2016-17, the revised outlay was Rs. 12.20 crore against which a sum of Rs.11.69 crore has been spent upto 31.03.2017 to cover 15601 beneficiaries.

iv) Indira Gandhi National Disabled Pension Scheme

Under this scheme there was a budget provision of Rs. 3.64 crore against which a sum of Rs. 3.64 crore was spent for covering 4766 beneficiaries during the year 2015-16. During 2016-17, the revised outlay was Rs. 2.26 crore against which a sum of Rs. 2.20 crore has been spent upto 31.03.2017 to cover 4603 beneficiaries.

Facilities To Senior Citizens

7.31 Under this identity cards are issued to Sr. Citizens attaining the age of 60 years and above to get the following benefits:-

- i) Three seats per bus is reserved in Punjab Roadways/P.R.T.C. buses,
- ii) Separate queues are maintained for Sr. Citizen in all the OPD's in civil Hospitals,
- iii) Separate queues are maintained for Sr. Citizen for payment of electricity/water bills,
- iv) Any other benefits extending to Sr. citizen by the Punjab Government from time to time

Drug Abuse Intoxicants in the State

7.32 Drug problem is a very serious issue in Punjab. To combat this serious menace Rs.0.50 crore was sanctioned during 2015-16 against which a sum of Rs. 0.31 crore was spent. During 2016-17, the revised outlay was 0.02 crore.

B) EMPOWERMENT OF WOMEN SCHEMES

7.33 Government is committed to empower the women in the State and various schemes like Awareness Programme for Improving Adverse Sex Ratio, Kishori Shakti Yojana, and Concessional Travel Facility to Women above the age of 60 years in Punjab Roadways / PRTC buses in the State are being implemented in this regard.

Distribution of Sterilised Sanitary pads to Rural Woman

7.34 The Punjab State Social Welfare Board has infrastructure in four border districts viz. Amritsar, Ferozepur, Gurdaspur and Tarn taran in the State of Punjab to implement this scheme. There are 5 ICDS Blocks in which 09 Border Area Projects are functioning under the control of the State Board. The sanitary pads are distributed through Anganwadi Workers by organizing camps. A budget provision Rs. 1.00 crore was made for the financial year 2015-16. A budget provision of Rs. 1.00 crore has been proposed for the year 2017-18 to cover all district of Punjab State.

The Protection of Women from Domestic Violence Act, 2005

7.35 Protection of Women from Domestic Violence Act 2005 ("PWDVA") provides an effective protection of the rights of women guaranteed under the Constitution. The department has organized awareness programme with the assistance of State Legal Service Authority, Police department and NGOs working in the field of Women welfare through the District Programme Officers and Child Development Officers at all district of the State of Punjab. Awareness campaign has also been launched through electronic media like T.V., Radio etc.

Under this scheme, the budget provision of Rs 0.83 crore was made and spent for the year 2015-16 for organising 145 Awareness Camps. During 2016-17, no funds were allocated under this scheme. However, the budget provision of Rs.1.00 crore has been made for the year 2017-18.

Concessional Travel Facility to Women above the age of 60 years in Govt. buses

7.36 In order to increase the mobility among women above 60 years of age, the concessional travelling facility on half fare in Punjab Roadways and PRTC buses have been made.

A budget provision of Rs.1.20 crore was made and the entire amount has been spent for the year 2015-16, to cover 547744 beneficiaries. For the year 2016-17 the revised outlay was Rs. 0.84 crore against which a sum of Rs. 0.41 crore has been spent up to 31.03.2017.

Distribution of Gas Stoves to Beneficiaries by Government of Punjab under Pradhan Mantri Ujwala Scheme.

7.37 As per Socio economic Caste Census Survey (SECC) 2011, families having no gas connection are provided gas connections under Pradhan Mantri Ujwala Scheme (PMUY). Punjab Government has decided that beneficiaries who are covered under Pradhan Mantri Ujwala Scheme (PMUY) would be given gas stove to raise their standard of living. GOP will provide approval for branding of stove because the State Government also providing funds. Beneficiary families will pay only cost of gas filling in the cylinder. For the year 2016-17 the revised outlay of Rs. 50.00 crore was made and spent.

Indira Gandhi Matritav Sehyog Yojana (Conditional Maternity Benefit Scheme)

7.38 The main objective of the Scheme is to uplift health status of pregnant women & nursing mothers and infants through improvement in nutritional level. This scheme is centrally sponsored and is being implemented in two districts, Amritsar and Kapurthala as a pilot project. Under this scheme, women of 19 years of age and above will receive Rs. 4000/- in three instalments for first two births. Rs 1500/- as first instalment will be given at the end of the 2nd trimester of pregnancy, Rs. 1500/- as second instalment only at the end of the three months of delivery and Rs.1000/- as third instalment when the infant completes six months of age. Now this amount is being increased to Rs. 6000/- in 2 instalments from i.e Rs. 3000/- during pregnancy and Rs. 3000/- after delivery when the infant completes six months of age.

A budget provision of Rs 6.49 crore was made for the financial year 2015-16, During 2016-17, the revised outlay was Rs. 0.55 crore against which a sum of Rs. 0.29 was spent covering 440 beneficiaries.

C) CHILD PROTECTION SCHEMES

Integrated Child Protection Scheme

7.39 A budget Provision of Rs. 35.00 crore was made during 2015-16. It included Rs. 21.00 crore as Central Share and Rs. 14.00 crore as State Share, out of which an amount of Rs. 15.39 crore were spent. For the year 2016-17, the revised outlay is Rs. 14.88 crore (40% State Share and 60 percent Central Share) against which a sum of Rs. 13.33 crore has been spent up to 31.03.2017

Integrated Child Development Services Scheme

7.40 Under this scheme, 27314 Anganwadi Centres are being run in 155 ICDS blocks (146 Rural and 9 Urban). There is separate budget provision for Administrative Charges i.e. Salary, Office Expenses, Rent of Buildings, POL etc.

A budget provision of Rs. 308.00 crore was made for the year 2015-16, out of which Rs. 235.71 crore were spent. For the year 2016-17 the revised outlay was Rs. 349.92 crore against which a sum of Rs. 339.14 crore has been spent upto 31.03.2017

Nutrition (Supplementary Nutrition Programme)

7.41 Under this scheme Supplementary Nutrition is provided by the State Government to the children under the age group of 6 months to 6 years, pregnant women and lactating mothers and adolescent girls. Under this scheme, expenditure is incurred on 50:50 basis between Centre and State. The SNP is being provided to the children in the age group of 6 months to 6 years @ Rs. 6.00 per child per day, @ 7.00 to pregnant/nursing mothers per day and @ Rs. 9.00 to severely malnourished child per day.

A revised budget provision of Rs. 150.00 crore was made for the financial year 2015-16 out of which Rs. 144.97 crore were spent to cover 1204835 beneficiaries. For the year 2016-17 the revised outlay was Rs. 133.70 crore against which a sum of Rs. 117.56 crore has been spent to covering 1030580 beneficiaries.

Kishori Shakti Yojana (Nutrition)

7.42 This scheme is implemented in the 100 blocks of the Punjab State and Rajiv Gandhi Scheme for Empowerment of Adolescent Girls (SABLA) is implemented in the remaining 54 blocks. The main objective of the Scheme is to improve the Nutritional and Health status of girls in the age group of 11-18 years. During the year 2010-11 Govt. of India decided to implement the new Rajiv Gandhi Scheme for Empowerment of Adolescent Girls (SABLA) by merging Kishori Shakti Yojana and Nutrition Programme for Adolescent Girls (NPAG).

A budget provision of Rs. 2.00 crore was made for the year 2015-16, out of which Rs. 1.05 crore was spent to cover 41136 beneficiaries. For the year 2016-17 the revised outlay is Rs. 1.52 crore against which a sum of Rs. 1.52 crore has been spent upto 31.03.2017 to cover 41136 beneficiaries.

Rajiv Gandhi Scheme for Empowerment of Adolescent Girls (SABLA)

7.43 This scheme which is centrally sponsored and started in 200 districts of the country as a pilot project. The scheme is being implemented by Ministry of Women & Child Development in 6 districts namely Faridkot, Gurdaspur, Hoshiarpur, Jalandhar, Mansa and Patiala of Punjab State. This scheme has been formed by merging Kishori Shakti Yojana and Nutrition Programme for Adolescent Girls (NPAG). This scheme was started from November, 2010. The expenditure under the scheme was met by Govt. of India. The main objective of the scheme is to provide nutrition to the girls in the age group of 11-18 years and to uplift their social and economic status. There are two components of the scheme:-

- i)** Non-Nutrition Component (Non Plan)
- ii)** Nutrition Component relates to Nutrition to AGs and the expenditure will be met in the ratio of 50:50 between Centre and State.

The nutrition to the Adolescent Girls is provided on the pattern of ICDS scheme. The supplementary nutrition provided to the beneficiaries @ Rs. 5.00 per day per beneficiary for 300 days in a year. A

budget provision of Rs 16.29 crore was made for the financial year 2015-16. During 2016-17, the revised outlay was Rs. 18.59 crore against which a sum of Rs. 16.63 crore has been spent upto 31.03.2017 to covering 77058 beneficiaries.

D) DISABILITY SECTOR

7.44 The Persons with Disabilities Act, 1995 (P.W.D. Act) was implemented by the State Government. Under the Act State Coordination Committee and State Executive Committee was constituted. Department of Social Security is the Nodal Department to co-ordinate with various departments for giving 3 percent reservation in recruitments and promotion to handicapped persons. Till now 726 vacancies in Group C & D have been earmarked by this Department and 314 vacancies for blind in Group C and D have been filled in various departments. The age of superannuation has been fixed as 60 years in the case of blind persons. Scholarship to the disabled students @ Rs.200/- p.m. upto middle class and Rs.300/- p.m. from 9th standard onward is being given.

Travelling Facility to Blinds and Handicapped Persons

7.45 Blind persons are being given free travelling facility and handicapped persons provided concessional travel facility in the Punjab Roadways and P.R.T.C. Buses. Under this scheme a revised budget provision of Rs.12.00 crore was made for the year 2015-16 out of which Rs. 11.90 crore were spent. For the year 2016-17 the revised outlay was Rs. 3.33 crore out of which an expenditure of Rs 3.20 crore was incurred.

ਅੰਕੜਾਤਮਿਕ ਸਾਰਣੀਆਂ
STATISTICAL TABLES

ਸਾਰਣੀ 1.1.1- ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ, ਨਿਰੋਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਤੇ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.1— Gross State Domestic Product, Net State Domestic Product and Per Capita Income at Current and Constant (2011-12) Prices

ਸਾਲ Year	ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) Gross State Domestic Product (Rs. Crore)		ਨਿਰੋਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ) Net State Domestic Product (Rs. Crore)		ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ (ਰੁਪਏ) Per Capita Income (Rs.)	
	ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At Current Prices	2011-12 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At 2011-12 Prices	ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At Current Prices	2011-12 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At 2011-12 Prices	ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At Current Prices	2011-12 ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ At 2011-12 Prices
0	1	2	3	4	5	6
2011-12	266628.29	266628.29	239226.95	239226.95	85577	85577
2012-13	297733.82	280822.85	267116.49	251812.59	94318	88915
2013-14(R)	332146.94	299449.73	297908.02	267515.21	103831	93238
2014-15(P)	354908.42	312025.21	316533.53	277726.99	108897	95546
2015-16(Q)	391542.90	328973.15	351198.36	292629.43	119261	99372
2016-17(A)	427870.24	348486.63	384318.63	309451.92	128821	103726

ਸਾਧਨ - ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Economic and Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.1.2- ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.2 - Growth Rate of GSVA at Constant (2011-12) Prices

ਲੜੀ ਨੰ:	ਸੈਕਟਰ/ਸਬ-ਸੈਕਟਰ	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
Sr. No	Sector/Sub Sector	(R)	(P)	(Q)	(A)	(A)
0	1	2	3	4	5	5
	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ					
	Primary	0.87	3.37	(-3.50)	1.37	4.46
1	ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਉਤਪਾਦਨ Agriculture, Forestry & Fishing	0.90	3.30	(-3.50)	1.36	4.46
1.1	ਖੇਤੀਬਾੜੀ (ਪਰਾਪਰ) Agriculture (Proper)	0.12	3.18	(-6.76)	(-0.64)	4.93
1.2	ਪਸ਼ੂ ਧਨ Livestock	3.70	5.27	2.94	5.07	4.08
1.3	ਜੰਗਲਾਤ ਉਤਪਾਦਨ Forestry & logging	(-1.73)	(-1.88)	(-1.02)	2.73	2.17
1.4	ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ Fishing	1.56	4.92	10.34	4.59	8.28
2.	ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਕੱਢਣਾ Mining & Quarrying	(-46.01)	290.33	2.94	7.20	6.80
	ਸੈਕੰਡਰੀ					
	Secondary	2.23	4.67	5.01	5.40	4.57
3.	ਉਦਯੋਗ Manufacturing	3.78	5.23	5.10	5.36	5.39

ਸਾਰਣੀ 1.1.2. (ਚਲਦਾ) ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.2 (Contd.) Growth Rate of GSV at Constant (2011-12) Prices

ਲੜੀ ਨੰ:	ਸੈਕਟਰ/ਸਬ-ਸੈਕਟਰ	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
Sr. No	Sector/Sub Sector		(R)	(P)	(Q)	(A)
	0	1	2	3	4	5
4.	ਬਿਜਲੀ, ਗੈਸ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਪਯੋਗੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Electricity, Gas Water Supply & Other Utility Services	5.32	6.42	13.68	14.76	8.33
5.	ਉਸਾਰੀ Construction	(-1.84)	2.87	1.36	1.26	0.85
	ਟਰਸਰੀ Tertiary	8.56	6.72	7.87	7.14	7.04
6.	ਵਪਾਰ, ਮਰੰਮਤ, ਹੋਟਲ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ Trade, Repair, Hotels & Restaurants	8.91	8.94	7.74	6.67	6.78
6.1	Trade and repair services	9.21	9.21	8.04	6.70	6.74
6.2	ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਮਰੰਮਤ ਸੇਵਾਵਾਂ Hotel and Restaurant ਹੋਟਲ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ	4.53	4.80	2.95	6.23	7.49
7.	ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਸਟੋਰੇਜ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ Transport, Storage & Communication	10.77	3.71	7.90	6.97	7.49
7.1	ਰੇਲਵੇ Railway	20.17	(-12.74)	4.40	4.99	5.00

ਸਾਰਣੀ 1.1.2 (ਚਲਦਾ) ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.2 (Contd.) Growth Rate of GSVA at Constant (2011-12) Prices

ਲੜੀ ਨੰ:	ਸੈਕਟਰ/ਸਬ-ਸੈਕਟਰ	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
Sr. No	Sector/Sub Sector		(R)	(P)	(Q)	(A)
	0	1	2	3	4	5
7.2	ਸੜਕ ਯਾਤਾਯਾਤ Road Transport	6.98	8.99	6.55	5.92	7.55
7.3	ਜਲ ਯਾਤਾਯਾਤ Water Transport	-	-	-	-	-
7.4	ਹਵਾਈ ਯਾਤਾਯਾਤ Air Transport	76.27	(-)18.98	177.09	57.05	25.77
7.5	ਯਾਤਾਯਾਤ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ Services incidental to Transport	8.22	8.86	8.63	7.54	6.56
7.6	ਸਟੋਰੇਜ Storage	79.01	(-)73.96	1.42	1.89	4.46
7.7	ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਸਬੰਧੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Communication & Services related to broadcasting	4.23	19.20	10.20	8.42	8.00
8.	ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Financial Services	6.03	3.25	3.04	4.83	3.97

ਸਾਰਣੀ 1.1.2. (ਸਮਾਪਤ) ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.2 (Conld.) Growth Rate of GSVA at Constant (2011-12) Prices

ਲੜੀ ਨੰ:	ਸੈਕਟਰ/ਸਬ-ਸੈਕਟਰ	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
Sr. No	Sector/Sub Sector	(R)	(P)	(Q)	(A)	
	0	1	2	3	4	5
9.	ਵਾਸਤਵਿਕ ਸੰਪਤੀ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸੇਵਾਵਾਂ Real estate, ownership of Dwellings & professional Services	7.62	6.97	7.61	6.87	6.89
10.	ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ Public Administration	9.98	4.50	7.95	5.26	6.40
11.	ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ Other Services	8.64	9.26	11.12	10.26	9.18
	ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਬੇਸਿਕ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Growth Rate at basic prices	4.58	5.22	3.85	5.14	5.75
	ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਮਾਰਕੀਟ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ Growth Rate at market prices	5.32	6.63	4.20	5.43	5.93

ਸਾਧਨ- ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Economic and Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.1.3-ਆਰਥਿਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ ਸਥਿਰ (2011-12)
ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.3— Percentage Distribution of Gross State Value Added by Economic Activity at Constant (2011-12) Prices

		(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) (Percentage)					
ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ Economic Activity	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	
No			(R)	(P)	(Q)	(A)	
0	1	2	3	4	5	6	
1	ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਉਤਪਾਦਨ Agriculture, Forestry & Fishing	30.80	29.71	29.17	27.10	26.14	25.81
1.1	ਖੇਤੀਬਾੜੀ (ਪਰਾਪਰ) Agriculture (Proper)	19.73	18.89	18.53	16.63	15.72	15.60
1.2	ਪਸ਼ੂਧਨ Livestock	8.02	7.95	7.95	7.88	7.88	7.75
1.3	ਜੰਗਲਾਤ ਉਤਪਾਦਨ Forestry	2.82	2.65	2.47	2.36	2.30	2.22
	& logging						
1.4	ਮੱਛੀ ਪਾਲਣਾ Fishing	0.23	0.22	0.22	0.23	0.24	0.24
2.	ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਕੱਢਣਾ Mining & Quarrying	0.01	0.01	0.03	0.03	0.03	0.03
ਉਪ ਜੋੜ : ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ Sub-Total : Primary		30.81	29.72	29.20	27.13	26.17	25.84

ਸਾਰਣੀ 1.1.3-(ਚਲਦਾ)ਆਰਥਿਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ ਸਥਿਰ (2011-12)ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ
 Table 1.1.3— (Contd.)Percentage Distribution of Gross State Value Added by
 Economic Activity at Constant (2011-12) Prices

ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ Economic Activity	2011-12	2012-13	2013-14	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) (Percentage)		
				2014-15	2015-16	2016-17
			(R)	(P)	(Q)	(A)
0	1	2	3	4	5	6
3 ਉਦਯੋਗ Manufacturing	14.78	14.67	14.67	14.84	14.88	14.83
4. ਬਿਜਲੀ, ਗੈਸ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਪਯੋਗੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Electricity, Gas Water Supply & Other Utility Services	2.82	2.84	2.87	3.14	3.43	3.51
5. ਉਸਾਰੀ Construction	7.80	7.32	7.15	6.99	6.73	6.41
ਉਪ-ਜੋੜ: ਸੈਕੰਡਰੀ Sub-Total : Secondary	25.40	24.83	24.69	24.97	25.04	24.75

ਸਾਰਣੀ 1.1.3-(ਚਲਦਾ)ਆਰਥਿਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ ਸਥਿਰ (2011-12)
ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.3— (Contd.)Percentage Distribution of Gross State Value Added by
Economic Activity at Constant (2011-12) Prices

		(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) (Percentage)					
ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ		2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
Economic Activity				(R)	(P)	(Q)	(A)
0		1	2	3	4	5	6
6.	ਵਪਾਰ, ਮਰੰਮਤ, ਹੋਟਲ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ						
	Trade, Repair, Hotels & Restaurants	9.98	10.39	10.76	11.17	11.32	11.43
6.1	ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਮਰੰਮਤ ਸੇਵਾਵਾਂ						
	Trade & repair Services	9.35	9.76	10.13	10.54	10.69	10.79
6.2	ਹੋਟਲ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ						
	Hotel and Restaurants	0.63	0.63	0.63	0.63	0.63	0.64
7.	ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਸਟੋਰੇਜ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ						
	Transport, Storage & Communication	5.21	5.51	5.43	5.65	5.76	5.83
7.1	ਰੇਲਵੇ						
	Railway	0.75	0.86	0.71	0.72	0.72	0.71
7.2	ਸੜਕ ਯਾਤਾਯਾਤ						
	Road Transport	2.46	2.52	2.61	2.68	2.70	2.74
7.3	ਜਲ ਯਾਤਾਯਾਤ						
	Water Transport	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
7.4	ਹਵਾਈ ਯਾਤਾਯਾਤ						
	Air Transport	0.01	0.02	0.01	0.03	0.05	0.06
7.5	ਯਾਤਾਯਾਤ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ						
	Services incidental to Transport	0.13	0.13	0.14	0.14	0.15	0.15

ਸਾਰਣੀ 1.1.3—(ਸਮਾਪਤ) ਆਰਥਿਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.3— (Conld.)Percentage Distribution of Gross State Value Added by Economic Activity at Constant (2011-12) Prices

ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ Economic Activity	2011-12	2012-13	2013-14 (R)	2014-15 (P)	(ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) (Percentage)	
					2015-16 (Q)	2016-17 (A)
0	1	2	3	4	5	6
7.6 ਸਟੋਰੇਜ Storage	0.19	0.32	0.08	0.08	0.08	0.07
7.7 ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਸਬੰਧੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Communication & Services related to broadcasting	1.67	1.66	1.88	2.00	2.06	2.10
8. ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ Financial Services	5.77	5.85	5.74	5.70	5.68	5.58
9. ਵਾਸਤਵਿਕ ਸੰਪਤੀ,ਘਰਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸੇਵਾਵਾਂ Real estate, ownership of Dwellings & professional Services	8.96	9.22	9.38	9.72	9.88	9.99
10. ਲੋਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ Public Administration	5.00	5.26	5.22	5.43	5.44	5.47
11. ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ Other Services	8.87	9.22	9.58	10.23	10.71	11.11
ਉਪ-ਜੋੜ: ਟਰਸਰੀ Sub-Total : Tertiary	43.79	45.45	46.11	47.90	48.79	49.41
ਜੋੜ : ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ Total : GSVA	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ਸਾਧਨ :—ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ,ਪੰਜਾਬ।
Source :—Economic and Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.1.4—ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਥਿਰ (2011-12) ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ*
Table 1.1.4—Per Capita Income of Selected States in India at Constant (2011-12)
Prices *

(Rs.)(ਰੁਪਏ)

ਰਾਜ /State	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16
0	1	2	(R) 3	(P) 4	(Q) 5
1. ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼. Andhra Pradesh	68866	68730	74062	79441	87487
2. ਆਸਾਮ Assam	41142	41609	43002	45692	48556
3. ਬਿਹਾਰ Bihar	21750	22201	22776	25400	26801
4. ਦਿੱਲੀ Delhi	185343	193123	201541	212646	226583
5. ਗੋਆ Goa	259444	220019	188358	205185	223142
6. ਗੁਜਰਾਤ Gujarat	87481	96683	102589	109846	118545
7. ਹਰਿਆਣਾ Haryana	107343	112088	116543	124092	NA
8. ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼. Himachal Pradesh	87721	92672	98816	105269	NA
9. ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ Jammu & Kashmir	53171	52210	54406	52831	58608
10. ਕਰਨਾਟਕਾ Karnataka	89899	94082	102519	108908	115535
11. ਕੇਰਲਾ Kerala	97912	103551	107846	115848	124773
12. ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼. Madhya Pradesh	38550	41257	42654	44110	46783
13. ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ Maharashtra	98910	103832	108915	113379	NA
14. ਉਡੀਸਾ Odisha	47632	49543	52551	54926	57616

ਸਾਰਣੀ 1.1.4—(ਸਮਾਪਤ) ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਆਮਦਨ ਸਥਿਰ (2011-12)
ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ

Table 1.1.4—(Concl'd.) Per Capita Income of Selected States in India at Constant
(2011-12) Prices

(Rs.) (ਰੁਪਏ)					
ਰਾਜ/State	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16
			(R)	(P)	(Q)
0	1	2	3	4	5
15. ਪੰਜਾਬ					
Punjab	85577	88915	93238	95546	99372
16. ਰਾਜਸਥਾਨ					
Rajasthan	57427	58502	61175	64002	NA
17. ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ					
Tamil Nadu	92984	96355	100233	106034	114712
18. ਉਤਰਪ੍ਰਦੇਸ਼					
Uttar Pradesh	32002	32746	34079	35694	38234
19. ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ					
West Bengal	NA	NA	NA	NA	NA
ਸਰਵ ਭਾਰਤ					
All India	63460	65568	68717	72862	77803

ਸਾਧਨ :- (i) ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

(ii) ਕੇਂਦਰੀ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।

(iii) *15-03-17 ਤੱਕ

Source :- (i) Economic and Statistical Organisation, Punjab.

(ii) Central Statistical Organisation, Govt. of India.

(iii) *As on 15-03-17

ਸਾਰਣੀ 1.1—ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ

Table 1.1—Gross Area under Crops

ਮੱਦ Item	(000 ਹੈਕਟੇਅਰ) (000 hectare)						
	1990- 1991	2010- 2011	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015 (R)	2015- 2016	2016- 2017 (E)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਚਾਵਲ							
Rice	2015	2826	2849	2849	2895	2970	3046
ਬਾਜਰਾ							
Bajra	12	3	3	1	-	-	1
ਮੱਕੀ							
Maize	188	133	131	131	126	127	116
ਕਕਣ							
Wheat	3273	3510	3517	3510	3505	3506	3500
ਜੌਂ							
Barley	37	12	13	12	11	12	12
ਜਵਾਰ							
Jowar	(a)	-	-	-	-	-	-
ਹੋਰ ਸੀਰੀਅਲ							
Other Cereals	(a)	-	-	-	-	-	-
ਕੁੱਲ ਸੀਰੀਅਲ							
Total Cereals	5525	6484	6513	6503	6537	6615	6675
ਛੋਲੇ							
Gram	60	3	2	2	2	2	3
ਹੋਰ ਦਾਲਾਂ							
Other Pulses	83	17	18	17	14	18	48.3
ਕੁੱਲ ਦਾਲਾਂ							
Total Pulses	143	20	20	19	16	20	51.2
ਕੁੱਲ ਅਨਾਜ							
Total Foodgrains	5668	6504	6533	6522	6553	6635	6726.2

ਸਾਰਣੀ 1.1— (ਸਮਾਪਤ) ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ

Table 1.1—(Concl.)Gross Area under Crops

(000 ਹੈਕਟੇਅਰ)

(000 hectare)

ਮੱਦ Item	1990- 1991	2010- 2011	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015- (R)	2015- 2016	2016- 2017 (E)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਮੂੰਗਫਲੀ							
Groundnut	11	2	2	1	2	2	1
ਹੋਰ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ							
Other Oil seeds	93	54	55	46	46	46	48
ਕੁੱਲ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ							
Total Oil seeds	104	56	57	47	48	48	49
ਗੰਨਾ							
Sugarcane	101	70	82	89	97	92	88
ਕਪਾਹ							
Cotton	701	483	481	445	421	335	285
(i) ਅਮਰੀਕਨ							
American	637	470	472	437	414	331	278
(ii) ਦੇਸੀ							
Desi	64	13	9	8	7	4	7
ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ							
All Other Crops	928	769	717	745	738	762	752
ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ							
Gross Area Sown	7502	7882	7870	7848	7857	7872	7900

ਸਾਧਨ : (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ , ਭੌ ਰਿਕਾਰਡ , ਪੰਜਾਬ ।

(ii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ ।

Source : (i) Director, Land Records, Punjab.

(ii) Director, Agriculture, Punjab.

(a) 500 ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ।

(a) Less than 500 hectare.

ਸਾਰਣੀ 1.2 — ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ

Table 1.2—Production of Principal Crops

	(000 ਟਨ) (000 tonne)						
ਮੱਦ Item	1990- 1991	2010- 2011	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015 (R)	2015- 2016 (P)	2016- 2017 (E)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਚਾਵਲ Rice	6506	10819	11390	11259	11111	11803	12638
ਬਾਜਰਾ Bajra	13	3	3	1	0	-	1
ਮੱਕੀ Maize	333	491	482	510	460	468	445
ਕਣਕ Wheat	12159	16472	16614	17610	15086	16068	17600
ਜੌਂ Barley	101	44	50	46	39	44	44
ਜਵਾਰ Jowar	1	-	-	-	-	-	-
ਹੋਰ ਸੀਰੀਅਲ Other Cereals	(b)	-	-	-	-	-	-
ਕੁੱਲ ਸੀਰੀਅਲ Total Cereals	19113	27829	28539	29426	26696	28383	30728
ਛੋਲੇ Gram	45	3	3	3	2	2	4
ਹੋਰ ਦਾਲਾਂ Other Pulses	60	14	9	14	10	8	42
ਕੁੱਲ ਦਾਲਾਂ Total Pulses	105	17	12	17	12	10	46
ਕੁੱਲ ਅਨਾਜ Total Foodgrains	19218	27846	28551	29443	26708	28393	30774

ਸਾਰਣੀ 1.2— (ਸਮਾਪਤ)—ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ

Table 1.2— (Concl.)—Production of Principal Crops

ਮੱਦ Item	(000 ਟਨ) (000 tonne)						
	1990- 1991	2010- 2011	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015 (R)	2015- 2016 (P)	2016- 2017 (E)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਮੂੰਗਫਲੀ							
Groundnut	9	4	3	2	4	3	2
ਹੋਰ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ							
Other Oil seeds	84	69	67	62	49	48	64
ਕੁੱਲ ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ							
Total Oil seeds	93	73	70	64	53	51	66
ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)							
Sugarcane (Gur)	601	417	483	552	600	624	682
ਕਪਾਹ*							
Cotton*	1909	1822	1627	1491	1346	389	1257
(i) ਅਮਰੀਕਨ							
American	1802	1786	1603	1470	1330	384	1233
(ii) ਦੇਸੀ							
Desi	107	36	24	21	16	5	24

ਸਾਧਨ: (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੌਂ ਰਿਕਾਰਡ , ਪੰਜਾਬ।
(ii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ।
Source : (i) Director, Land Records, Punjab.
(ii) Director, Agriculture, Punjab.

*170 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸਾਫ ਕੀਤੀਆਂ ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰ ਗੰਢਾਂ।

*000 Bales of 170 Kg. each of Cleaned Cotton.

(b) 500 ਮੀ. ਟਨ ਤੋਂ ਘੱਟ।

(b) Less than 500 M. tonne.

ਨੋਟ: ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਛਿਲਕੇ ਸਮੇਤ ਗਿਰੀ ਹੈ।

Note : Production of Groundnut is in terms of Nuts in Shell.

ਸਾਰਣੀ 1.3—ਜਰਾਇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

Table 1.3—Index of Agriculture Production

(ਅਧਾਰ : 1969-70 ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਤਰੈਸਾਲਾ = 100)

(Base : Triennium ending 1969-70 = 100)

ਗਰੁੱਪ Group	ਭਾਰ Weight	1980- 1981	1990- 1991	2010- 2011	2013- 2014	2014- 2015 (R)	2015- 2016 (P)
0	1	2	3	4	5	6	7
1. ਅਨਾਜ							
Foodgrains	64.19	196.74	324.06	482.44	507.39	481.99	499.34
(i) ਸੀਰੀਅਲ							
Cereals	49.94	239.71	410.08	619.32	652.22	622.74	538.29
(ii) ਦਾਲਾਂ							
Pulses	14.25	46.17	22.61	2.91	2.96	2.04	2.71
2. ਗੈਰ- ਅਨਾਜੀ							
Non-Foodgrains	35.81	126.31	171.75	173.33	160.62	165.72	153.56
(i) ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜ							
Oilseeds	5.68	105.23	105.10	47.14	32.95	32.78	20.45
(ii) ਰੇਸ਼ੇਦਾਰ ਫਸਲਾਂ							
Fibres	16.98	146.09	239.12	228.85	187.94	169.21	56.59
(iii) ਫੁੱਟਕਲ							
Misc.	13.15	109.87	113.39	155.44	217.97	218.06	229.85
ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ							
All Commodities	100.00	171.52	269.55	371.92	388.84	367.39	378.24

ਸਾਧਨ : ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ ।

Source : Economic and Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.4—ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਝਾੜ

Table 1.4—Yield of Principal Crops

ਫਸਲ Crops	(ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ) (kg per hectare)					
	1990-91	2010-11	2013-14	2014-15 (R)	2015-16	2016-17
0	1	2	3	4	5	6
ਕਣਕ Wheat	3715	4693	5017	4304	4583	5743
ਚਾਵਲ Rice	3229	3828	3952	3838	3974	4149
ਮੱਕੀ Maize	1784	3693	3898	3652	3683	3845
ਜੌਂ Barley	2759	3652	3836	3580	3696	3667
ਛੋਲੇ Gram	743	1300	1413	1085	1282	1300
ਬਾਜਰਾ Bajra	1090	900	895	-	-	580
ਗੰਨਾ (ਗੁੜ) Sugarcane (Gur)	5941	5952	5888	6186	6930	7208
ਅਮਰੀਕਨ ਕਪਾਹ Cotton (American)	481	646	577	546	197	754
ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ Cotton (Desi)	285	472	458	397	219	583
ਤੋਰੀਆ, ਰਾਈ ਅਤੇ ਸਰਸੌਂ Rapeseed and Mustard	1014	1307	1284	1257	1348	1351
ਮੂੰਗਫਲੀ Groundnut	818	1825	1739	1860	1900	1920
ਸੂਰਜ ਮੁੱਖੀ Sunflower	1610	1620	1878	1762	1792	1810

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ

Source : Director, Agriculture, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.5-ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਇਨਪੁਟਸ

Table 1.5- Principal Inputs in Agriculture

ਮੱਦ Item	ਇਕਾਈ Unit	1990- 1991	2010- 2011	2013- 2014	2014- 2015 (R)	2015- 2016 (P)
0	1	2	3	4	5	6
1. ਸਿੰਚਾਈ Irrigation						
(i) ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ Gross Area Sown	000 ਹੈਕਟੇਅਰ 000 hect.	7501	7882	7848	7857	7872
(ii) ਕੁੱਲ ਸਿੰਚਿਆ ਰਕਬਾ Gross Area Irrigated	„	7055	7724	7728	7757	7765
(ii) ਦਾ (i) ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ. Ratio of (ii) to (i)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ Percent	94.1	98.0	98.5	98.7	98.6
(iii) ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ Net Area Sown	000 ਹੈਕਟੇਅਰ 000 hect.	4218	4158	4145	4119	4137
(iv) ਨਿਰੋਲ ਸਿੰਚਿਆ ਰਕਬਾ Net Area Irrigated	„	3909	4070	4141	4118	4137
(iv) ਦਾ (iii) ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ Ratio of (iv) to (iii)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ Percent	92.7	98.8	99.9	99.9	100.00
2. ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਖਪਤ Consumption of Chemical Fertilizers						
(i) ਕੁੱਲ ਐਨ.ਪੀ.ਕੇ. Total NPK	000 ਨਿਊਟਰੀਐਂਟ ਟਨ 000 Nutrient tonne	1220	1911	1713	1677	1943
ਐਨ N	„	877	1403	1364	1321	1447
ਪੀ P	„	328	435	325	326	418
ਕੇ K	„	15	73	24	30	78

ਸਾਰਣੀ 1.5-(ਚਲਦਾ)—ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਪਤ ਵਸਤਾਂ

Table 1.5- (Contd.)—Principal Inputs in Agriculture

ਮੱਦ Item	ਇਕਾਈ Unit	1990- 1991	2010- 2011	2013- 2014	2014- 2015 (R)	2015- 2016 (P)
0	1	2	3	4	5	6
(ii) ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ						
ਰਕਬੇ ਪਿਛੇ ਐਨ.ਪੀ.ਕੇ	ਕਿਲੋਗਰਾਮ					
Per Hect. of Gross area sown NPK	Kg	163	242	218	212	247
ਐਨ N	„	117	178	174	167	184
ਪੀ P	„	44	55	41	41	53
ਕੇ K	„	2	9	3	4	9
3. ਕੀੜੇ ਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਖਪਤ	000 ਟਨ					
Pesticides Consumption	000 tonne	6.1	5.80	5.73	5.70	5.72
4. ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ						
ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਦਾ						
ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਨਾਲ						
ਅਨੁਪਾਤ						
Ratio of area sown of high yielding varieties to total gross area sown under those crops						
ਕਣਕ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ					
Wheat	Percent	100	100	100	100	100
ਚਾਵਲ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ					
Rice	Percent	94	100	100	100	100
ਮੱਕੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ					
Maize	Percent	89	97	96	96	87

ਸਾਰਣੀ 1.5-(ਸਮਾਪਤ)-ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖਪਤ ਵਸਤਾਂ ।

Table 1.5- (Concl.)-Principal Inputs in Agriculture

ਮੱਦ Item	ਇਕਾਈ Unit	1990- 1991	2010- 2011	2013- 2014	2014- 2015 (R)	2015- 2016 (P)
0	1	2	3	4	5	6
ਬਾਜਰਾ	ਪ੍ਰਤੀਸਤ					
Bajra	Percent	100	100	100	-	-
5. ਖਾਰੀ ਭੌਂ ਦਾ ਖੇਤੀ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਰਕਬਾ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ					
Alkaline/Saline area Reclaimed (Additional)	000 hect.	26	4.0	-	-	-
6. ਖੇਤੀ ਅਧੀਨ ਭੌਂ (ਵਾਧੂ) ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਰਕਬਾ	000 ਹੈਕਟੇਅਰ					
Soil Conservation Coverage of Agricultural Land (Additional)	000 hect.	15	24	34	36	34

ਸਾਧਨ: (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ ।
(ii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭੌਂ ਰਿਕਾਰਡ , ਪੰਜਾਬ ।
(iii) ਮੁੱਖ ਭੂਮੀਪਾਲ , ਪੰਜਾਬ

Source : (i) Director, Agriculture, Punjab.
(ii) Director, Land Records, Punjab.
(iii) Chief Conservator of Soils, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 1.6-ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ।

Table 1.6-Contribution of Wheat and Rice to Central Pool.

ਸਾਲ	ਕਣਕ		ਚਾਵਲ	
Year	Wheat		Rice	
	ਕੁੱਲ ਯੋਗਦਾਨ (ਲੱਖ ਟਨ) Total Contri- bution (Lakh tonne)	ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ Percentage share Contri-bution Pool	ਕੁੱਲ ਯੋਗਦਾਨ (ਲੱਖ ਟਨ) Total Contri- bution (Lakh tonne)	ਕੇਂਦਰੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ Percentage Share to the Central Pool
0	1	2	3	4
1990-1991	67.4	60.9		41.0
2001-2002	105.6	51.2	72.8	32.9
2009-2010	107.3	42.2	92.8	28.9
2010-2011	102.1	45.4	86.3	25.3
2011-2012	109.6	38.7	77.3	22.1
2012-2013	128.3	33.6	85.6	25.1
2013-2014	108.97	43.4	81.06	25.5
2014-2015	116.41	41.5	77.86	24.2
2015-2016	103.44	36.8	93.50	27.3

ਸਾਧਨ : ਉਪਭੋਗਤਾ ਮਾਮਲੇ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ।

Source : Ministry of Consumer Affairs, Govt. of India.

ਨੋਟ: ਫਸਲ ਕਣਕ ਲਈ ਅੰਕੜੇ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਸੀਜਨ ਅਨੁਸਾਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ।

Note :—Figures regarding Wheat has been taken as per marketing year.

ਸਾਰਣੀ 1.7—ਅਨਾਜ ਲਈ ਸਟੋਰੇਜ ਸਮਰੱਥਾ

Table 1.7—Storage Capacity for Foodgrains

(ਲੱਖ ਟਨ) (Lakh tonne)

		31-3-2016 ਨੂੰ As on 31-3-2016						
ਏਜੰਸੀ Agency	ਕੁੱਲ Total	ਛੱਤ ਵਾਲੇ Covered			ਖੁੱਲ੍ਹੇ Open		ਕੁੱਲ Total	ਕੁੱਲ ਜੋੜ Grand Total
		(31-3-2015) ਨਿੱਜੀ ਕਿਰਾਏ ਤੇ Owned	ਕੁੱਲ ਨਿੱਜੀ ਕਿਰਾਏ ਤੇ Hired	ਕੁੱਲ Total	ਕੁੱਲ Owned	ਕੁੱਲ Hired		
0	1	2	3	4	5	6	7	8
ਫੂਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ								
Food Corporation of India	111.80	22.15	80.13	102.28	7.23	0.02	7.25	109.53
ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ								
Punjab State Warehousing Corporation	20.80	13.41	2.81	16.22	1.60	2.82	4.42	20.64
ਕੇਂਦਰੀ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ								
Central Warehousing Corporation	7.03	6.53	0.49	7.02	0.04	-	0.04	7.06
ਪਨਸਪ								
Punsup	30.79	1.31	2.78	4.09	0.11	25.24	25.35	29.44
ਮਾਰਕਫੈੱਡ								
Markfed	0.88	0.42	0.32	0.74	-	-	-	0.74
ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ								
State Government (ਪਨਗ੍ਰੇਨ)	29.32	6.86	7.86	14.72	6.9	24.88	31.78	46.50
ਪੰਜਾਬ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ								
Punjab Mandi Board	0.08	0.07	-	0.07	-	-	-	0.07
ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ								
Punjab Agro-Industries Corporation	20.25	0.00	2.30	2.30	-	16.56	16.56	18.86
ਕੁੱਲ								
Total	220.95	50.75	96.69	147.44	15.88	69.52	85.40	232.84
ਸਾਧਨ: (i)	ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ, ਪੰਜਾਬ।			(ii) ਫੂਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ				
(iii)	ਕੇਂਦਰੀ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ।			(iv) ਪੰਜਾਬ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ।				
Source: (i)	Director, Food and Supplies, Punjab.			(ii) Food Corporation of India.				
(iii)	Central Warehousing Corporation.			(iv) Punjab Mandi Board.				

Note: The storage capacity rented out by P.S.W.C., CWC, Punjab Mandi Board, PUNSUP, Markfed to FCI or other departments is excluded from their storage capacity

ਸਾਰਣੀ 2.1—ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟ ਸਮਰੱਥਾ

Table 2.1—Installed Plant Capacity for Electricity Supply

ਪਲਾਂਟ Plant	2012-	2013-	2014-	2015-	(ਮੈਗਾਵਾਟ) (MW)	
	2013	2014	2015	2016	2016- 2017 (RE)	2017- 2018 (Estimate)
0	1	2	3	4	5	6
I. ਹਾਈਡਰੋ						
Hydro						
ਸ਼ਾਨਨ ਬਿਜਲੀ ਘਰ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਨਗਰ Shanan Power House, Joginder Nagar ਯੂ.ਬੀ.ਡੀ.ਸੀ (ਸਟੇਜ I ਅਤੇ II) U.B.D.C. (Stage-I and II) ਸਾਂਝੇ ਪੁਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ* Share in Common Pool Projects*	110	110	110	110	110	110
ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ Anandpur Sahib Hydel Project	134	134	134	134	134	134
ਮੁਕੇਰੀਆ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ Mukerian Hydel Project	207	207	207	207	225	225
ਮਾਈਕਰੋ ਹਾਈਡਲ ਸਕੀਮਾਂ Micro Hydel Schemes	6	6	6	6	6	6
ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ ਡੈਮ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ Ranjit Sagar Dam Project	600	600	600	600	600	600
ਜੋੜ Total	2293	2309	2309	2309	2327	2327

ਸਾਰਣੀ 2.1—(ਸਮਾਪਤ) — ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਪਲਾਂਟ ਸਮਰੱਥਾ

Table 2.1-(Concl.) -Installed Plant Capacity for Electricity Supply

ਪਲਾਂਟ Plant	2012-	2013-	2014-	2015-	(ਮੈਗਾਵਾਟ) (MW)	
	2013	2014	2015	2016	2016- 2017 (RE)	2017- 2018 (Estimate)
0	1	2	3	4	5	6
II. ਸਟੀਮ						
Steam						
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਬਠਿੰਡਾ Guru Nanak Dev Thermal Plant, Bathinda	450	450	460	460	460	460
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਰੋਪੜ Guru Gobind Singh Thermal Plant, Ropar	1260	1260	1260	1260	1260	1260
ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ Guru Hargobind Thermal Plant, Lehra Muhabat	920	920	920	920	920	920
ਜੋੜ						
Total	2630	2630	2640	2640	2640	2640
ਕੁੱਲ ਜੋੜ (I) ਅਤੇ (II)						
Grand Total (I & II)	4923	4939	4949	4949	4967	4967

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ

Source :—Punjab State Power Corporation Ltd.

*ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਖੜਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੰਗੂਵਾਲ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ, ਡੇਹਰ, ਪੋਂਗ ਡੈਮ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ।

*Punjab's share Bhakra complex, Ganguwal Power House, Dehar, Pong Dam Power House.

(RE)= Revised Estimates

Note: The Gross energy generated has been shown in the above format.

ਸਾਰਣੀ 2.2 — ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ/ਹਾਈਡਲ ਪਲਾਂਟਾਂ/ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸਲਾਨਾ ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਉਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ

Table 2.2— Annual Plant Load Factor Achieved by Thermal Plants/Hydel Plants/Common Pool Projects and Total Energy Generated

ਸਾਲ Year	ਥਰਮਲ Thermal	ਹਾਈਡਲ Hydel	ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਐਸ.ਪੀ.ਸੀ.ਐਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ P.S.P.C.L.share in Common pool projects		
	ਕੁੱਲ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ (ਮਿ.ਕਿ. ਵਾਟ ਘੰਟੇ) Total Energy Generated (Mkwh)	ਪਲਾਂਟ ਲੋਡ ਫੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) Plant Load Factor (Percent)	ਕੁੱਲ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ (ਮਿ.ਕਿ.) ਵਾਟ ਘੰਟੇ) Total Energy Generated (Mkwh)		
	0	1	2	3	4
2012-13	18013	78.19	4253	4145	
2013-14	16306	70.78	4286	4680	
2014-15	11692	50.56	4426	4165	
2015-16	8012	34.65	4655	4591	
2016-17 (RE)	6741	29.15	4101	3954	
2017-18 (Estimate)	5594	24.19	4550	3462	

ਸਾਧਨ:— ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ।
Source :—Punjab State Power Corporation Ltd

(RE)=Revised Estimates ,

ਸਾਰਣੀ 2.3-ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ

Table 2.3- Electrical Energy Availability

ਪਲਾਂਟ Plant	(ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ) (Mkwh)					
	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016 2017 (RE)	2017 2018 (Estimate)
0	1	2	3	4	5	6
I. ਹਾਈਡਰੋ						
Hydro						
ਸ਼ਾਨਨ ਬਿਜਲੀ ਘਰ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਨਗਰ Shanan Power House, Joginder Nagar						
	439	356	508	533	465	519
ਯੂ.ਬੀ.ਡੀ.ਸੀ (ਸਟੇਜ-1 ਅਤੇ II) U.B.D.C. (Stage-I and II)						
	312	362	384	320	307	336
ਸਾਂਝੇ ਪੂਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ* Share in Common Pool Projects*						
	4145	4680	4165	4591	3954	3462
ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ Anandpur Sahib Hydel Project						
	639	735	615	668	707	720
ਮੁਕੇਰੀਆ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ Mukerian Hydel Project						
	1421	1247	1047	1169	1134	1268
ਮਾਈਕਰੋ ਹਾਈਡਲ ਸਕੀਮਾਂ Micro Hydel Schemes						
	8	11	7	6	5	5
ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ ਡੈਮ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ Ranjit Sagar Dam Project						
	1428	1576	1865	1958	1482	1702
ਓਪਸ਼ੰਗਕਾਂ ਤੇ ਵਰਤੀ ਗਈ ਊਰਜਾ Less Auxilary						
	41	36	36	38	23	13
Less Royalty Share of HP in RSD						
	-	68	84	84	66	75
ਆਰ. ਐਸ. ਡੀ. ਵਿੱਚ ਐਚ.ਪੀ. ਦਾ ਰੋਐਲਟੀ ਹਿੱਸਾ						
ਜੋੜ						
Total	8351	8863	8471	9123	7965	7924

ਸਾਰਣੀ 2.3- (ਸਮਾਪਤ)- ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਪਲੱਬਧਤਾ

Table 2.3-(Concl.)—Electrical Energy Availability

(ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਲੋਵਾਟ ਘੰਟੇ)

(Mkwh)

ਪਲਾਂਟ Plant	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016 2017 (RE)	2017 2018 (Estimate)
0	1	2	3	4	5	6
II. ਸਟੀਮ /Steam						
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ , ਬਠਿੰਡਾ Guru Nanak Dev Thermal Plant, Bathinda	1632	1452	1272	815	588	-
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ, ਰੋਪੜ Guru Gobind Singh Thermal Plant, Ropar ਜੀ.ਐਚ.ਟੀ.ਪੀ. G.H.T.P.	9167	7330	5261	3601	2853	3184
	7215	6117	4117	2853	2693	1905
ਜੋੜ Total	18014	14899	10650	7269	6134	5089
III. ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਜਲੀ						
Power Purchased	19161	21650	28906	32488	38675	42736
ਕੁੱਲ ਜੋੜ Grand Total	45526	45412	48027	48880	52774	55749

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਿਡ ।

Source :-Punjab State Power Corporation Ltd

(RE)=Revised Estimates

Note :- Energy shown above is net energy (Gross Generation-Auxiliary Consumption)

*ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਖੜਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੰਗੂਵਾਲ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ, ਡੇਹਰ, ਪੋਂਗ ਡੈਮ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ

*Punjab's share Bhakra complex, Ganguwal Power House, Dehar, Pong Dam Power House

ਸਾਰਣੀ 2.4 - ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਿਕਰੀ

Table 2.4- Energy Sold

ਖਰੀਦਦਾਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category of Consumer	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017 (RE)	2017- 2018 (Estimate)
0	1	2	3	4	5	6
ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਿਕਰੀ Energy Sold						
ਕੁੱਲ ਵੇਚ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (As percentage of total sales)						
ਘਰੇਲੂ Domestic	25.89	27.92	28.16	29.01	29.37	30.06
ਵਿਉਪਾਰਕ Commercial	7.60	7.97	8.01	8.43	8.58	8.76
ਪਬਲਿਕ ਲਾਈਟਿੰਗ Public Lighting	0.40	0.45	0.45	0.48	0.51	0.53
ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਡੀਵਾਟਰਿੰਗ (ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ) Irrigation and De-watering (Relating to Agriculture)	29.40	27.05	26.13	27.61	27.14	25.78
ਉਦਯੋਗ Industry	33.50	33.37	34.38	31.50	31.43	32.16
ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ Common Pool	0.84	0.80	0.75	0.71	0.69	0.65
ਬਲਕ ਸਪਲਾਈ/ਗਰਿਡ ਸਪਲਾਈ Bulk Supply/Grid Supply	1.55	1.60	1.57	1.58	1.57	1.56
ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ Outside the State	0.44	0.46	0.18	0.28	0.32	0.11
ਰੇਲਵੇ ਟਰੇਕਸ਼ਨ Railway Traction	0.37	0.38	0.37	0.40	0.39	0.39
ਜੋੜ Total	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ।

Source :—Punjab State Power Corporation Ltd

(RE)=Revised Estimate

ਸਾਰਣੀ 2.5-ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਵੇਚ ਤੋਂ ਔਸਤ ਆਮਦਨ

Table 2.5- Average Revenue Realised Per unit sold

ਖਰੀਦਦਾਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category of Consumer	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016 2017 (RE)	2017 2018 (Estimate)
0	1	2	3	4	5	6
ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਆਮਦਨ (ਪੈਸੇ)* Average Revenue Per Unit (Paise)*						
ਘਰੇਲੂ/Domestic	478	498	510	532	554	554
ਵਪਾਰਕ/Commercial	590	644	613	623	671	671
ਪਬਲਿਕ ਲਾਈਟਿੰਗ Public Lighting	696	720	657	610	669	669
ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਡੀਵਾਟਰਿੰਗ (ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ) Irrigation and De-watering Relating to Agriculture)	428	375	461	462	458	458
ਉਦਯੋਗ/Industry	550	632	636	642	625	616
ਸਾਂਝਾ ਪੂਲ/ Common Pool	437	434	341	459	467	467
ਬਲਕ ਸਪਲਾਈ/ਗਰਡ ਸਪਲਾਈ Bulk Supply/Grid Supply	562	629	604	594	642	642
ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ Outside the State	104	253	209	257	134	399
ਰੇਲਵੇ ਟਰੇਕਸ਼ਨ Railway Traction	530	567	576	693	675	675
ਔਸਤ Average	394	541	547	546	567	567

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ।

Source :—Punjab State Power Corporation Ltd. .

*ਬਿਜਲੀ ਕਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

*Excludes electricity duty

(RE) = Revised Estimate

ਸਾਰਣੀ 2.6 - ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲ
 Table 2.6 - Tubewells Energised Operated

		(ਗਿਣਤੀ) (No.)
ਸਾਲ Year	ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ During the year	ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲ/ ਪੰਪ ਸੈਟਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ Cummulative no. of Tubewells/ Pump sets operated by electricity as on 31st March
0	1	2
2012-13	28133	1191407
2013-14	33659	1225066
2014-15	10656	1235722
2015-16	18359	1254081
2016-17	97611	1351692

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ।
 Source :- Punjab State Power Corporation Ltd

ਸਾਰਣੀ 2.7- ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਪਤ

Table 2.7- Consumption of Petroleum Products

	(ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ) (MT)			
ਵਸਤੂ Product	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016
0	1	2	3	4
ਪੈਟਰੋਲ				
Petrol	578378	608611	662728	745243
ਹਾਈ ਸਪੀਡ ਡੀਜ਼ਲ				
High Speed Diesel	3254678	3212694	3206822	3302011
ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ				
Kerosene Oil	74577	68657	71573	66485
ਲਾਈਟ ਡੀਜ਼ਲ ਤੇਲ				
Light Diesel Oil	2027	13461	7748	5264
ਫਰਨੇਸ ਤੇਲ				
Furnace Oil/LSHS	519720	102805	93916	123386
ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ				
LPG	658584	661722	719609	779712
31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਐਲ.ਪੀ.ਜੀ. ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ (000)				
LPG Connections issued as on 31-03-2015 (000)	6064	6568	6412	6227

ਸਾਧਨ:- ਇੰਡੀਅਨ ਆਇਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ, ਭਾਰਤ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ।
Source :—Indian Oil Corporation, Bharat Petroleum and Hindustan Petroleum

ਸਾਰਣੀ 2.8 - ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਇਓ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ

Table 2.8 - Bio Gas Plants Installed

Year	ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪੰਜਾਬ Department of Agriculture Punjab		ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ Punjab Energy Development Agency	
	ਟੀਚਾ Target	ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ Acheivement	ਟੀਚਾ Target	ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ Acheivement
0	1	2	3	4
2011-2012	-	-	18000	12123
2012-2013	-	-	10000	10005
2013-2014	-	-	8200	8200
2014-15	-	-	9250	7304
2015-16	-	-	10000	4000
2016-17	-	-	97	

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ

Source :— Punjab Energy Development Agency.

ਸਾਰਣੀ 2.9- ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਲਰ ਥਰਮਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ

Table 2.9- Solar Thermal Systems Installed

						(ਗਿਣਤੀ) (No.)
ਸਾਲ	ਡੋਮੈਸਟਿਕ ਸੋਲਰ ਵਾਟਰ ਹੀਟਰ	ਸੋਲਰ ਫੋਟੋਵੋਲਟਿਕ ਪੰਪ ਸੈੱਟ	ਸੋਲਰ ਕੁੱਕਰ	2 ਲਾਈਟ/ 1 ਲਾਈਟ ਡੋਮੈਸਟਿਕ ਹੋਮ ਲਾਈਟ ਸਿਸਟਮ	ਇਕ ਲਾਈਟ ਇਕ ਪੱਖਾ ਡੋਮੈਸਟਿਕ ਹੋਮ ਲਾਈਟ ਸਿਸਟਮ	ਸੋਲਰ ਸਟਰੀਟ ਲਾਈਟ
Year	Domestic Solar Water Heater	S.P.V. Pump set	Solar Cooker	2 Light/1 Light D.H.L.S.	1 Light 1 Fan D.H.L.S.	Solar Street Light
0	1	2	3	4	5	6
2011-2012	1616	-	800	-	-	649
2012-2013	1504	-	800	-	-	2649
2013-2014	-	-	-	-	-	3444
2014-2015	-	-	-	-	-	2611
2015-2016	-	-	-	-	-	7360

ਸਾਧਨ:- ਪੰਜਾਬ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ

Source :- Punjab Energy Development Agency

ਸਾਰਣੀ 3.1 - ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗ
Table 3.1—Large and Medium Scale Industries

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2011- 2012	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016 (P)	2016- 2017(p)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ ਗਿਣਤੀ Working Units	ਕ੍ਰਮ No.	380	428	445	454	465	475
ਅਚੱਲ ਨਿਵੇਸ਼ Fixed Investment	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ Rs. Crore	50176	53705	55244	64652	71117	78228
ਰੋਜਗਾਰ Employment	ਗਿਣਤੀ No.	238589	240293	243820	246087	258391	271310
ਉਤਪਾਦਨ Production	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ Rs. Crore	92393	77557	91130	87703	92088	96692

ਸਾਧਨ:- ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਉਦਯੋਗ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director Industries, Punjab.

P- ਅਨੁਮਾਣਿਤ (Provisional)

ਸਾਰਣੀ 3.2- ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਉਦਯੋਗ

Table No. 3.2—Small Scale Units

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2011- 2012	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016 (P)	2016- 2017(P)
0	1	2	3	4	5	6	7
ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ ਗਿਣਤੀ Working Units	ਯੂਨਿਟ No.	151977	154421	156518	158655	161400	164628
ਅਚੱਲ ਨਿਵੇਸ਼ Fixed Investment	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ Rs. Crore	9815	11459	12961	14191	15700	17427
ਰੋਜਗਾਰ Employment	ਗਿਣਤੀ No.	1033553	1077616	1112858	1139126	1148000	1159480
ਉਤਪਾਦਨ Production	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ Rs. Crore	56184	62971	74606	84630	93000	102300

ਸਾਧਨ:- ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਉਦਯੋਗ, ਪੰਜਾਬ।

Source :—Director Industries, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 3.3 - ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ
Table 3.3—State Comparable Index Number of Industrial Production

(ਅਧਾਰ: 2011 -12= 100)

(Base : 2011 -12= 100)

ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਰੁੱਪ	ਭਾਰ	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17 (30.6.16)	2016-17 (30.9.16)
Industry Group	Weight					
0	1	2	3	4	5	6
ਜਨਰਲ ਸੂਚਕ ਅੰਕ General Index	1000.00	102.6	104.6	106.8	109.2	106.8
ਬਿਜਲੀ Electricity	192.44	97.8	102.9	110.2	111.2	125.7
ਖਣਿਜ Mining	0.76	.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ਨਿਰਮਾਣ Manufacturing	806.80	103.8	105.2	106.1	108.8	102.4
ਖੁਰਾਕ ਪਦਾਰਥ Food Products	86.42	102.2	104.6	105.5	108.0	105.1
ਬੀਵੇਰੇਜਿਜ Beverages	17.67	102.4	104.1	105.2	107.8	104.8
ਸੂਤੀ ਕਪੜਾ Textiles Cotton	214.19	102.1	103.6	106.3	107.8	104.8
ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ Manufacture of Wearing Apparel	37.98	101.6	102.7	103.7	108.1	106.8
ਲੈਦਰ ਅਤੇ ਲੈਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਟੈਕਟ Dressing of Leather and Luggage	5.27	101.8	102.1	102.3	106.7	106.0
ਲੱਕੜੀ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ Manufacture of Wood and Wood Products	1.25	100.2	104.3	104.7	106.8	105.7
ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ Manufacture of Paper and Paper Products	21.33	102.8	103.4	104.0	105.7	106.6

ਸਾਰਣੀ 3.3 - (ਚਲਦਾ)-ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

Table 3.3— (contd.)-State Comparable Index Number of Industrial Production

(ਅਧਾਰ: 2011 -12= 100)

(Base : 2011 -12= 100)

ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਰੁੱਪ	ਭਾਰ	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17 (30.6.16)	2016-17 (30.9.16)
0	1	2	3	4	5	6
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਰੀ-ਰਿਕਾਰਡਿਡ ਸੀਡੀਆਂ ਦਾ ਦੁਬਾਰਾ ਨਿਰਮਾਣ						
Publishing & Reproduction of Re- recording media	7.68	102.9	103.2	103.8	107.4	105.9
ਕੋਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਰਿਫਾਈਨਡ ਪੈਟਰੋਲਿਅਮ ਪ੍ਰੋਡੈਕਟ						
Manufacture of Coke	0.23	102.3	103.3	105.0	106.5	104.8
Refined Petroleum Products						
ਰਸਾਇਣਕ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਪ੍ਰੋਡੈਕਟ						
Chemical and Chemical Products	39.44	102.2	104.0	105.1	108.4	106.2
ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ, ਮੈਡੀਕਲ ਰਸਾਇਣਕ ਅਤੇ ਬੋਟੈਨੀਕਲ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ						
Manufacturing of Pharmaceuticals Medical Chemical and botanical Products	19.84	100.8	105.2	106.8	109.0	106.0
ਰਬੜ ਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਦਾਰਥ						
Rubber and plastic Products	18.81	102.7	103.8	104.8	107.3	105.8
ਨਾਨ ਮੈਟਾਲਿਕ ਮਿਨਰਲ ਪ੍ਰੋਡੈਕਟ						
Non Metallic Mineral Products	56.38	102.3	102.9	103.8	109.2	105.7
ਮੂਲ ਧਾਤ ਉਦਯੋਗ						
Basic Metal	45.24	101.4	104.0	106.1	108.3	106.0
ਫੈਬਰੀਕੇਟਿਡ ਮੈਟਲ ਦੇ ਸੰਦ						
Fabricated Metal Products Machinery and Equipments	36.36	100.7	104.8	106.8	108.7	105.9

ਸਾਰਣੀ 3.3 - (ਸਮਾਪਤ) ਰਾਜ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਅੰਕ

Table 3.3—(concl.)-State Comparable Index Number of Industrial Production

(ਅਧਾਰ: 2011 -12= 100)

(Base : 2011 -12= 100)

ਉਦਯੋਗਿਕ ਗਰੁੱਪ	ਭਾਰ	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17 (30.6.16)	2016-17 (30.9.16)
Industry Group	Weight					
0	1	2	3	4	5	6
ਕਪਿਊਟਿੰਗ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ						
ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ						
Manufacturing of Computer Electronic & optical products	2.07	101.6	103.2	104.4	107.7	105.7
ਬਿਜਲੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ						
ਉਪਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ						
Manufacturing of Electrical Equipment	16.55	102.6	104.5	106.5	109.2	105.6
ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਨਿਰਮਾਣ						
(ਐਨ.ਈ.ਸੀ)						
Manufacturing of Machinery & Equipments n.e.c.	91.46	102.2	104.3	105.9	106.6	104.8
ਮੋਟਰ ਵਹੀਕਲ ਟ੍ਰੇਲਰ ਅਤੇ ਸੈਮੀ ਟ੍ਰੇਲਰ						
Motor Vehicle Trailer & Semi Trailer	35.70	101.4	103.7	104.8	108.8	106.2
ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ						
Manufacture of Transport Equipment	46.16	101.8	102.1	104.7	107.5	106.1
ਫਰਨੀਚਰ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਹੋਰ						
ਵਰਗੀਕਰਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ						
ਫਰਨੀਚਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ						
Manufacturing of Furniture Of Others manufacture	0.12	100.3	101.0	101.6	103.8	103.4
ਹੋਰ ਨਿਰਮਾਣ						
Other Manufacturing	6.66	102.6	103.4	104.6	108.9	106.4

ਸਾਧਨ:- ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ।

Source :- Economic & Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 3.4- ਚੋਣਵੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ

Table 3.4—Industrial Production of Selected Items

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017 (30.6.16)	2016- 2017 (30.9.16)
0	1	2	3	4	5	6
1. ਆਰਟੀਫਿਸ਼ਲ ਹਨੀ Artificial Honey	ਟਨ tonne	1180	1167	1162	310	311
2. ਮਿਲਕ ਐਂਡ ਪਾਊਡਰ Milk and Powder	ਟਨ tonne	1764	1756	1751	445	396
3. ਕਣਕ ਦਾ ਆਟਾ Wheat flour	ਟਨ tonne	2238	2237	2239	390	670
4. ਬਾਸਮਤੀ ਚਾਵਲ Basmati Rice	ਟਨ tonne	3978	3977	4072	708	581
5. ਪਸ਼ੂ ਫੀਡ Cattle Feed	ਟਨ tone	1589	1621	1605	434	420
6. ਖੰਡ Sugar	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	2584	2660	2623	125	0
7. ਬਿਸਕੁਟ Biscuit	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	1270	1289	1180	315	347
8. ਸਰਾਬ ਅਤੇ ਕਿਸਮਾਂ Country, Liquor & It's variant	ਲਿਟਰ Litre	1887	1922	1960	459	441
9. ਯਾਰਨ ਗ੍ਰੇ ਕਾਟਨ Yarn Grey Cotton	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	1639	1685	1632	365	455
10. ਗਾਰਮੈਂਟ ਅੱਦਰ ਕੋਟਿਡ Garments Textile other coated	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	7489	7440	7904	2047	2080
11. ਚਮੜਾ (ਟੈਂਡ) Leather Tanned	ਵਰਗ ਮੀਟਰ Sq.Mt.	171	172	169	39	46
12. ਪਲਾਈਵੁਡ ਬੋਰਡ Board/Plywood Board	ਵਰਗ ਮੀਟਰ Sq.Mt.	200	204	208	54	51
13. ਪੇਪਰ, ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਰਾਈਟਿੰਗ Paper & Stationery	ਟਨ Tonne	5229	5202	5414	1288	1418
14. ਅਖਬਾਰ News Paper	ਹ. ਨੰਬਰ Th.No.	1626	1637	1640	400	451
15. ਯੂਰਿਆ Urea	ਟਨ Tonne	6285	7935	8195	2094	2184

ਸਾਰਣੀ 3.4- (ਚਲਦਾ)-ਚੋਣਵੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ

Table 3.4—(Contd.)—Industrial Production of Selected Items

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017 (30.6.16)	2016- 2017 (30.9.16)
0	1	2	3	4	5	6
16. ਡਾਈ (ਓਰਗੇਨਿਕ) ਇੰਟਰਮੀਡੀਏਟ Dye (organic) intermediate	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	2040	2032	2100	503	544
17. ਮੈਥਾ ਪੈਪਰੇਸ਼ਨ Mentha preparation	ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ K.G.	1324	1471	1460	347	294
18. ਸੀਮੈਂਟ ਡਰਾਈ ਸਲੈਗ Cement Dry Slage	ਟਨ Tonne	7820	8723	8711	1984	1942
19. ਕਾਸਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ Casting Machine	ਪੀਸਜ਼ Pieces	282	279	290	75	79
20. ਹਾਈਡਰੋਲਿਕ ਟਿਪਿੰਗ Hydraulic tipping	ਨੰਬਰ No.	431	438	442	124	116
21. ਏ.ਸੀ.ਮੋਟਰ AC Motor	ਨੰਬਰ No.	2109	2200	2173	609	573
22. ਕੰਬਾਈਨ ਹਾਰਵੈਸਟਰ ਥਰਸ਼ਰ Combine Harvester Thersher	ਨੰਬਰ No.	9501	9388	9324	2360	2219
23. ਟਰੈਕਟਰ Tractor	ਨੰਬਰ No.	24776	25235	26005	7482	7595
24. ਪਹੀਏ Wheels	ਨੰਬਰ No.	3618	3619	3691	826	988
25. ਸਾਈਕਲ Cycle	ਨੰਬਰ Nos.	2776	2724	2680	675	778
26. ਫਰਨੀਚਰ Furniture	ਨੰਬਰ No.	4796	4818	4886	1154	1222

ਸਾਰਣੀ 3.4—(ਸਮਾਪਤ)—ਚੋਣਵੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ

Table 3.4—(Concl.)—Industrial Production of Selected Items

ਮੱਦ Item	ਯੂਨਿਟ Unit	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017 (30.6.16)	2016- 2017 (30.9.16)
0	1	2	3	4	5	6
27. ਇਟਾਂ ਅਤੇ ਟਾਈਲਾਂ Bricks and Tiles	ਹ. ਨੰਬਰ Th. Nos.	8441	8640	9507	2941	1019
28. ਇਨਗੋਟ ਲੋਹਾ Ingot Iron	ਟਨ tonne	2292	2453	2604	657	665
29. ਬਾਰ ਐਂਡ ਰੋਡਜ਼ ਬਿਅਰਿੰਗ ਸਟੀਲ Bars & rods bearing Steel	ਟਨ tonne	3379	3376	3253	872	769
30. ਵੈਲਵਜ਼ ਕੰਟਰੋਲ Valves Control	ਨੰਬਰ Nos	614	610	614	153	148
31. ਐਕਸਲ ਐਕਸਕਲੂਡਿੰਗ ਰੀਲੀ Axle excluding rly	ਨੰਬਰ Nos	2700	2737	2723	678	666
32. ਫੁਟਬਾਲ Football	ਹ. ਨੰਬਰ Th. Nos	.981	999	983	229	231
33. ਫੁੱਟਬਾਲ Shoe Football	ਹ. ਜੋੜੇ Th.Pair	.297	300	299	76	75
34. ਸਟੈਪਲਰਸ Staplers	ਹ. ਨੰਬਰ Th.Nos.	784	794	867	212	241

ਸਾਧਨ:—ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ

Source :—Economic & Statistical Organisation, Punjab.

ਨੋਟ: ਸਲਾਨਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ 2011-12=100 ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਮਨ ਕੇ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਡੈਟਾ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Note : Production data has been estimated by taking the base year 2011-12 = 100 for the Compilation of Index of Industrial Production.

ਸਾਰਣੀ 3.5- ਨਵੇਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਯੂਨਿਟ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਰੋਜ਼ਗਾਰ 2014-15 ਅਤੇ 2015-16
Table 3.5—New Units Registered and Employment Provided during 2014-2015 and 2015-16

ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category of Unit	ਨਵੇਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਯੂਨਿਟ(ਨੰ:) New Units Registered (Nos.)		ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਰੋਜ਼ਗਾਰ (ਵਿਅਕਤੀ ਨੰ:) Employment Provided (No. of persons)	
	2014-15	2015-16	2014-15	2015-2016
0	1	2	3	4
1. ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ Small Scale Units				
(i) ਪੇਂਡੂ Rural	886	1098	9766	12000
(ii) ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	1251	1647	16502	18000
ਜੋੜ Total (i+ii)	2137	2745	26268	30000
2. ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਮੱਦ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਦਾਰੇ Large and Medium Units				
(i) ਪੇਂਡੂ Rural	12	15	1741	2000
(ii) ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	08	10	2611	3000
ਜੋੜ Total (i+ii)	20	25	4352	5000

ਸਾਧਨ:- ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਉਦਯੋਗ, ਪੰਜਾਬ।

Source :-Director Industries, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 4.1—ਸੰਗਠਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ (ਪਬਲਿਕ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ)

Table 4.1—Employment in the Organised Sector (Public Sector and Private Sector)

ਸੈਕਟਰ Sector	1990	2012	2013	2014	2015
0	1	2	3	4	5
1 ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ Public Sector	566197	493439	506515	489964	489924
(i) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ Central Government	69819	63720	66743	63375	63829
(ii) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ State Government	289787	253741	264584	255810	258755
(iii) ਨੀਮ ਸਰਕਾਰ Quasi Government	173104	148417	145514	143252	139875
(iv) ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ Local Government	33487	27561	29674	27527	27465
2. ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ Private Sector	220237	366478	366455	371321	366023
ਕੁੱਲ ਜੋੜ (1+2) Grand Total (1+2)	786434	859917	872970	861285	855947

ਸਾਧਨ :— ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਪਲਾਏਮੈਂਟ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਪੰਜਾਬ

Source :—Department of Employment Generation and Training, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 4.2- ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

Table 4.2—Number of Job seekers on the Live Register of Employment Exchanges

ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category	1990	2012	2013	2014	2015
0	1	2	3	4	5
1. ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ					
Educated	335456	254863	288844	264181	250486
(i) ਤਕਨੀਕੀ					
Technical	86959	56791	62548	56138	58119
ਗਰੈਜੂਏਟ ਇੰਜੀਨੀਅਰ					
Graduate Engineers	437	957	1107	1541	1720
ਡਿਪਲੋਮਾ ਇੰਜੀਨੀਅਰ					
Diploma Engineers	5189	4460	5838	6375	6603
ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਿਅਤ ਦਸਤਕਾਰ					
I.T.I. Trained Craftsmen	28147	24157	26302	21506	24041
ਹੋਰ ਦਸਤਕਾਰ					
Other Craftsmen	5957	1126	2341	1305	1130
ਐਲੋਪੈਥਿਕ ਡਾਕਟਰ					
Allopathic Doctors	27	41	61	49	63
ਹੋਰ ਡਾਕਟਰ					
Other Doctors	275	183	184	236	144
ਨੀਮ ਡਾਕਟਰ ਵਿਅਕਤੀ					
Para Medical Personnel	3887	2922	3380	2434	2362
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਹਰ					
Agricultural Experts	643	44	64	65	61

ਸਾਰਣੀ 4.2 (ਸਮਾਪਤ) ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

Table 4.2—(Concl.)—Number of Job seekers on the Live Register of Employment Exchanges

ਸ਼੍ਰੇਣੀ Category	1990	2012	2013	2014	2015
0	1	2	3	4	5
ਵੈਟਨਰੀ ਗਰੈਜੂਏਟ Veterinary Graduate	4	12	21	12	9
ਡੇਅਰੀ ਗਰੈਜੂਏਟ Dairy Graduate-	2	7	14	27	34
ਅਧਿਆਪਕ (ਬੀ.ਐਡ. ਅਤੇ ਐਮ. ਐਡ) Teachers (B.Ed. and M.Ed.)	23425	20793	21053	20200	19749
ਅਧਿਆਪਕ (ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ) Teachers (J.B.T.)	3083	1578	1834	1788	1749
ਅਧਿਆਪਕ (ਹੋਰ) Teachers (Others)	15885	511	349	600	454
(ii) ਗੈਰ ਤਕਨੀਕੀ ਨਵੇਂ Non-Technical (Freshers)	248497	198072	226296	208043	192367
ਗਰੈਜੂਏਟ Graduates	35934	18734	19106	19019	18723
ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ Post Graduates	10581	11289	10433	9844	9680
ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਅਤੇ ਅੰਡਰ ਗਰੈਜੂਏਟ Matriculates and under-Graduates	201982	168049	196757	179180	163964
II ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ All others	286806	97792	102630	97118	90854
ਕੁੱਲ ਚਾਲੂ ਰਜਿਸਟਰ (I+II) Total Live Register (I+II)	622262	352655	391474	361299	341340

ਸਾਧਨ :—ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਪਲਾਇਮੈਂਟ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਪੰਜਾਬ
Source :—Department of Employment Generation and Training, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 4.3—ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੀ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਸਾਲ 2011-12

(ਡਾ. ਸੀ ਰੰਗਾ ਰਾਜਨ ਵਿਧੀ)

Table 4.3— Percentage of Population below Poverty Line by Major States in India- 2011-12

(Dr. C Rangarajan Methodology)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਰਾਜ	ਦਿਹਾਤੀ	ਸ਼ਹਿਰੀ	ਸਾਂਝਾ
Sr.No.	State	Rural	Urban	Combined
0	1	2	3	4
1	ਬਿਹਾਰ Bihar	40.1	50.8	41.3
2	ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ Chattisgarh	49.2	43.7	47.9
3	ਝਾਰਖੰਡ Jharkhand	45.9	31.3	42.4
4	ਆਸਾਮ Assam	42.0	34.2	40.9
5	ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Uttar Pradesh	38.1	45.7	39.8
6	ਉਤਰਾਖੰਡ Uttarakhand	12.6	29.5	17.8
7	ਉੜੀਸਾ Odisha	47.8	36.3	45.9
8	ਮੱਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Madhya Pradesh	45.2	42.1	44.3

ਸਾਰਣੀ 4.3—(ਚੱਲਦਾ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੀ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਸਾਲ 2011-12

(ਡਾ. ਸੀ ਰੰਗਾ ਰਾਜਨ ਵਿਧੀ)

Table 4.3—(Contd.) Percentage of Population below Poverty Line by Major States in India-2011-12

(Dr. C Rangarajan Methodology)

ਲੜੀ ਨੰ: Sr.No.	ਰਾਜ State	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਸਾਂਝਾ Combined
0	1	2	3	4
9	ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ West Bengal	30.1	29.0	29.7
10	ਰਾਜਸਥਾਨ Rajasthan	21.4	22.5	21.7
11	ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ Maharashtra	22.5	17.0	20.0
12	ਕਰਨਾਟਕ Karnataka	19.8	25.1	21.9
13	ਗੁਜਰਾਤ Gujarat	31.4	22.2	27.4
14	ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Andhra Pradesh	12.7	15.6	13.7
15	ਹਰਿਆਣਾ Haryana	11.0	15.3	12.5
16	ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ Tamilnadu	24.3	20.3	22.4
17	ਪੰਜਾਬ Punjab	7.4	17.6	11.3

ਸਾਰਣੀ 4.3—(ਸਮਾਪਤ)—ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਰਹੀ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਸਾਲ 2011-12
(ਡਾ. ਸੀ ਰੰਗਾ ਰਾਜਨ ਵਿਧੀ)

Table 4.3—(Concl'd.) Percentage of Population below Poverty Line by Major States in India-2011-12.

(Dr. C Rangarajan Methodology)

ਲੜੀ ਨੰ: Sr.No.	ਰਾਜ State	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਸਾਂਝਾ Combined
0	1	2	3	4
18	ਦਿੱਲੀ Delhi	11.9	15.7	15.6
19	ਕੇਰਲਾ Kerala	7.3	15.3	11.3
20.	ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Himachal Pardesh	11.1	8.8	10.9
21	ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ Jammu &Kashmir	12.6	21.6	15.1
	ਸਰਵ ਭਾਰਤ All India	30.9	26.4	29.5

ਸਾਧਨ:—ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।
Source :—Niti Aayog, Government of India.

ਸਾਰਣੀ 4.4— ਦਿਹਾਤੀ/ਸ਼ਹਿਰੀ ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚਾ (ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ*)

Table 4.4— Rural/Urban Average Monthly per capita Expenditure (MPCE*)

ਲੜੀ ਨੰ: Sr.No.	ਰਾਜ State	ਦਿਹਾਤੀ Rural ਔਸਤਨ (ਰੁਪਏ) Average (Rs)	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban ਔਸਤਨ (ਰੁਪਏ) Average (Rs)
0	1	2	3
1	ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Andhra Pradesh	1754	2685
2	ਆਸਾਮ Assam	1219	2189
3	ਬਿਹਾਰ Bihar	1127	1507
4	ਛਤੀਸਗੜ Chattisgarh	1027	1868
5	ਗੁਜਰਾਤ Gujrat	1536	2581
6	ਹਰਿਆਣਾ Haryana	2176	3817
7	ਝਾਰਖੰਡ Jharkhand	1006	2018
8	ਕਰਨਾਟਕ Karnataka	1561	3026
9	ਕੇਰਲਾ Kerala	2669	3408
10	ਮੱਧਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Madhya Pradesh	1152	2 058

ਸਾਰਣੀ 4.4— (ਸਮਾਪਤ)-ਦਿਹਾਤੀ/ਸਹਿਰੀ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚਾ (ਐਮ.ਪੀ.ਸੀ.ਈ*)

Table 4.4— (Concl'd.)-Rural/Urban Average Monthly per capita Expenditure (MPCE*)

ਲੜੀ ਨੰ: Sr.No.	ਰਾਜ State	ਦਿਹਾਤੀ Rural ਔਸਤਨ (ਰੁਪਏ) Average (Rs)	ਸਹਿਰੀ Urban ਔਸਤਨ (ਰੁਪਏ) Average (Rs)
0	1	2	3
11	ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ Maharashtra	1619	3189
12	ਉੜੀਸਾ Odisha	1003	1941
13	ਪੰਜਾਬ Punjab	2345	2794
14	ਰਾਜਸਥਾਨ Rajasthan	1598	2442
15	ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ Tamilnadu	1693	2622
16	ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ Uttar Pradesh	1156	2051
17	ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ West Bengal	1291	2591
ਸਰਵ ਭਾਰਤ All India		1430	2630

ਸਾਧਨ:— ਐਨ.ਐਸ.ਐਸ.ਰਿਪੋਰਟ 68 ਵੇਂ ਰਾਊਂਡ
ਲੈਵਲ ਅਤੇ ਪੈਟਰਨ ਆਫ ਕਨਜ਼ੂਮਰ ਐਕਸਪੈਂਡੀਚਰ
Source :—NSS 68th Round
Report on Level and Pattern of Consumer Expenditure

Expenditure *ਔਸਤਨ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਅ ਖਰਚਾ
*Monthly per capita Expenditure

ਸਾਰਣੀ 4.5—ਗਰੀਬੀ ਨਿਵਾਰਣ ਲਾਭਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੰਡੀ ਰਕਮ

Table 4.5—Poverty Alleviation Beneficiaries and Amount Disbursed by Different Agencies.

ਲੜੀ ਨੰ: ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਨਾਂ		ਲਾਭਪਾਤਰ			ਵੰਡੀ ਰਕਮ (ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)		
Sr. No.	Name of Agency	Beneficiaries (In Nos.)			Amount disbursed (Rs. In Lakh)		
		2014-15	2015-16	2016-17 up to (31-3-17)	2014-15	2015-16	2016-17 upto (31-3-17)
0	1	2	3	4	5	6	7
1	ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ Local Bodies						
	(i) ਸਹਿਰੀ ਸਵੈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ Urban Self-Employ- ment Programme	73	142	1556	27.80	0	0.78
	(ii) ਸਕਿੱਲ training ਫਾਰ ਇੰਮਪਲਾਇਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ Skill Trg Emp Prg	0	0	5299	0	0	1311.34
	(iii) Self Help Group (SHG)	0	706	1977	0	0	318.61
2.	ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਭੌ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਨਿਗਮ Punjab Scheduled Castes Land Development and Finance Corporation	0	2291	209	0	1176.93	83.60
੩.	ਪੰਜਾਬ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਭੌ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਨਿਗਮ Punjab Backward Classes Land Development and Finance Corporation (sep16)	1063	894	328	1409.32	1312.15	524.21
4.	ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀਆਂ Rural Development Agencies						
	(i) Pardhan Mantri Awas Yojana/PMAY-G	4369	2325	00	3252.44	255.71	00
	(ii) NRLM (SRLM)	6486	1871	00	178.46	654.49	1032.80
	(iii) MGNREGA (Mandays)	00	8603000	15773000	00	17031.00	50206.13
ਜੋੜ							
Total		11991	8611229	15782369	4868.02	20430.28	53477.47

ਸਾਧਨ—ਸਬੰਧਤ ਨਿਗਮ/ਏਜੰਸੀਆਂ।
Source :—Concerned Corporation/Agencies.

ਸਾਰਣੀ 5.1 - ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ-ਦਸੰਬਰ) 23 ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ
Table 5.1 - Monthly Retail Prices of 23 Essential Commodities during 2016(Jan-Dec)

ਮਹੀਨਾ/ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਂ Item / Month Name	ਜਨਵਰੀ Jan.	ਫਰਵਰੀ Feb.	ਮਾਰਚ March	ਅਪ੍ਰੈਲ April	ਮਈ May	ਜੂਨ June	ਜੁਲਾਈ July	ਅਗਸਤ Aug.	ਸਤੰਬਰ Sept.	ਅਕਤੂਬਰ Oct.	ਨਵੰਬਰ Nov.	ਦਸੰਬਰ Dec.	ਔਸਤ Average
ਕਣਕ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ (ਮੀਡੀਅਮ)													
Wheat Per kg (Medium)	16.70	16.70	16.68	16.63	16.53	16.57	16.66	16.75	16.80	16.78	17.43	18.70	16.91
ਚਾਵਲ ਪਰਮਲ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ(ਮੀਡੀਅਮ)													
Rice Permal Per kg (Medium)	30.11	29.80	29.34	29.20	29.06	29.44	30.26	30.13	30.01	29.64	30.04	30.25	29.77
ਕਣਕ ਆਟਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ (ਮੀਡੀਅਮ)													
Wheat Atta Per kg (Medium)	20.61	20.73	20.70	20.70	20.66	20.79	20.82	20.85	20.92	21.06	22.47	23.84	21.18
ਕਾਲੇ ਛੋਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ (ਮੀਡੀਅਮ)													
Gram Black Per kg (Medium)	71.22	69.32	65.93	69.91	73.83	77.88	98.19	100.75	101.89	122.00	131.45	131.05	92.79
ਸਾਬਤ ਮੂੰਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ (ਮੀਡੀਅਮ)													

ਸਾਰਣੀ 5.1 - (ਚਲਦਾ) ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ-ਦਸੰਬਰ) 23 ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ
Table 5.1 - (Contd.) Monthly Retail Prices of 23 Essential Commodities during 2016 (Jan-Dec)

ਮੱਦ / ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਂ Item / Month Name	ਜਨਵਰੀ Jan.	ਫਰਵਰੀ Feb.	ਮਾਰਚ March	ਅਪ੍ਰੈਲ April	ਮਈ May	ਜੂਨ June	ਜੁਲਾਈ July	ਅਗਸਤ Aug.	ਸਤੰਬਰ Sept.	ਅਕਤੂਬਰ Oct.	ਨਵੰਬਰ Nov.	ਦਸੰਬਰ Dec.	ਔਸਤ Average
Whole Moong Per kg (Medium)	108.07	106.14	99.66	101.76	102.50	101.65	100.65	97.31	90.05	86.36	84.98	82.50	96.80
ਸਾਬਤ ਮੱਧ													
ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ (ਮੀਡੀਅਮ)													
Whole Urd Per kg (Medium)	139.26	137.92	138.18	150.10	161.86	158.55	155.86	153.30	135.19	124.38	117.29	114.29	140.52
ਚੀਨੀ (ਸਫੇਦ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ													
Sugar (White) Per kg	33.69	34.42	35.84	38.17	38.76	39.13	39.82	40.32	40.69	41.27	41.15	40.64	38.67
ਸੋਹਨਾ ਬਨਸਪਤੀ ਪੀ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ													
Sohna Vanaspatti Ghee per litre	67.84	67.09	67.32	68.75	70.73	71.57	71.75	71.83	73.68	74.60	74.85	77.35	71.45
ਸੌਂ ਦਾ ਤੇਲ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ													
(ਐਗ ਮਾਰਕ)													
Mustard oil Per litre (Agmark)	114.88	113.01	106.36	105.78	107.18	106.99	107.10	107.45	107.16	107.95	106.27	107.19	108.11
ਮੂੰਗਫਲੀ ਦਾ ਤੇਲ (ਗਿਨੀ) ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ													
Ground Nut Oil (Ginni) Per litre	135.56	135.31	135.20	135.52	135.60	136.75	137.48	139.34	138.97	139.70	140.85	142.93	137.77

ਸਾਰਣੀ 5.1 - (ਚਲਦਾ) ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ -ਦਸੰਬਰ) 23 ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਬੂਨ ਕੀਮਤਾਂ
Table 5.1 - (contd.) Monthly Retail Prices of Essential Commodities during 2016(Jan.-Dec)

ਮੱਦ /ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਂ Item / Month Name	ਜਨਵਰੀ Jan.	ਫਰਵਰੀ Feb.	ਮਾਰਚ March	ਅਪ੍ਰੈਲ April	ਮਈ May	ਜੂਨ June	ਜੁਲਾਈ July	ਅਗਸਤ Aug.	ਸਤੰਬਰ Sept.	ਅਕਤੂਬਰ Oct.	ਨਵੰਬਰ Nov.	ਦਸੰਬਰ Dec.	ਔਸਤ Average
ਚਾਰ ਪੁੱਤੀ (ਰੋਂਡ ਲੇਬਲ)													
250 ਗ੍ਰਾਮ Tea (Red label) 250 gm	87.05	85.95	84.55	84.06	83.45	82.83	82.17	82.14	81.76	82.82	83.65	85.35	83.82
ਮਿੱਠੀ ਦਾ ਤੇਲ													
ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ Kerosene oil (Per lt.)	16.91	16.91	16.91	17.07	17.08	16.95	16.98	16.93	17.01	17.13	17.15	17.25	17.02
ਨਮਕ (ਟਾਟਾ) ਆਇਰੋਨਾਈਜ਼ਡ													
ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ Salt (Tata) iodised Per kg	17.58	17.72	17.75	17.78	17.80	17.82	17.76	17.81	17.81	17.76	17.75	17.85	17.77
ਹਿਆਜ													
(ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ													
Onion (Medium) Per kg	19.86	17.81	17.34	15.86	14.09	13.73	16.28	16.55	15.42	15.56	18.15	17.99	16.55
ਆਠੂ (ਮੀਡੀਅਮ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ													
Potato (Medium) Per kg	9.50	9.65	10.64	11.46	13.52	17.58	18.67	18.61	17.95	17.73	17.09	10.86	14.44

ਸਾਰਣੀ 5.1 - (ਚਲਦਾ) ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ -ਦਸੰਬਰ) 23 ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ
Table 5.1 - (contd.) Monthly Retail Prices of Essential Commodities during 2016(Jan.-Dec)

ਮਹੀਨਾ/ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਂ Item / Month Name	ਜਨਵਰੀ Jan.	ਫ਼ਰਵਰੀ Feb.	ਮਾਰਚ March	ਅਪ੍ਰੈਲ April	ਮਈ May	ਜੂਨ June	ਜੁਲਾਈ July	ਅਗਸਤ Aug.	ਸਤੰਬਰ Sept.	ਅਕਤੂਬਰ Oct.	ਨਵੰਬਰ Nov.	ਦਸੰਬਰ Dec.	ਔਸਤ Average
ਟਮਾਟਰ (ਮੀਡੀਅਮ)													
ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ Tomato (Med. Per Kg	31.59	28.69	23.57	21.49	17.07	31.63	50.40	42.39	29.55	28.69	27.11	22.59	29.56
ਘੋਸ਼ਾ													
(ਮੀਡੀਅਮ)													
ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ Gourd (Medium) Per Kg	32.32	31.59	26.14	20.97	18.30	22.09	42.10	36.59	24.32	24.97	25.42	22.66	27.29
ਅੰਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦੋਜਨ													
Egg Per dozen	55.89	56.24	51.20	50.25	50.03	51.97	53.60	53.77	53.28	53.94	55.68	56.86	53.56
ਕਪੜੇ ਪੈਣਵਾਲਾ													
ਸਾਬਣ (ਨਿਰੋਲ)													
ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ Washing Soap (Niroi) Per kg	56.19	55.70	55.11	55.03	54.85	54.57	55.13	55.41	55.00	55.58	55.59	55.96	55.34
ਦੁੱਧ (ਮੀਡੀਅਮ)													
ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ Milk (Medium) Per litre	42.67	42.69	42.98	42.83	42.83	43.32	43.41	43.51	43.53	43.55	43.60	43.51	43.20
ਇੱਟਾਂ													
(ਗ੍ਰੇਡ ਏ) ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ Bricks (Grade A) Per Thousand	4676.36	4585.23	4530.68	4480.68	4457.39	4415.00	4392.61	4358.52	4289.20	4277.84	4275.73	4283.18	4418.54

ਸਾਰਣੀ 5.1 – (ਸਮਾਪਤ) ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ –ਦਸੰਬਰ) 23 ਜਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤਾਂ

Table 5.1 - (concl.) Monthly Retail Prices of Essential Commodities during 2016(Jan.-Dec)

ਮੰਦ /ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਂ Item / Month Name	ਜਨਵਰੀ Jan.	ਫਰਵਰੀ Feb.	ਮਾਰਚ March	ਅਪ੍ਰੈਲ April	ਮਈ May	ਜੂਨ June	ਜੁਲਾਈ July	ਅਗਸਤ Aug.	ਸਤੰਬਰ Sept.	ਅਕਤੂਬਰ Oct.	ਨਵੰਬਰ Nov.	ਦਸੰਬਰ Dec.	ਔਸਤ Average
ਸੀਮਿੰਟ (ਜੇ ਕੇ)													
ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਗ Cement (JK) Per bag	266.02	262.70	283.75	290.57	298.75	305.64	316.88	316.36	321.99	321.82	324.56	321.68	302.56
ਸਰੀਆ (ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ) Round Iron (Per Qti)	3835.17	3811.59	3635.68	3834.15	3809.26	4229.82	3504.89	3898.18	3377.10	3412.61	3457.68	3506.36	3692.71

ਸਾਧਨ:- ਅਰਥ ਅਤੇ ਐਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ ।

Source:- Economic and Statistical Organisation, Punjab

ਸਾਰਣੀ 5.2 - ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ-ਦਸੰਬਰ) ਚੋਣਵੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹਾਵਾਰ ਸਲਾਨਾ
ਔਸਤ ਕੀਮਤਾਂ

Table 5.2- District wise Annual Average Prices of Selected Essential Commodities
during 2016(Jan-Dec)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਜਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਾਂ	ਕਣਕ	ਚਾਵਲ	ਕਾਲੇ ਛੋਲੇ	ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ		ਦੁੱਧ
					ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ	Per Kg Per Litre	
S.No	Distt Name	Wheat	Rice	Gram Black	Onion	Potato	Milk
	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ						
1	Amritsar	17.25	30.65	84.74	14.08	11.03	41.67
	ਬਠਿੰਡਾ						
2	Bathinda	16.23	31.18	81.65	15.39	13.66	45.86
	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ						
3	Fathegarh Sahib	17.06	30.02	83.01	15.60	14.22	40.92
	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ						
4	Ferozpur	17.40	27.13	82.17	14.48	12.91	40.08
	ਫਰੀਦਕੋਟ						
5	Faridkot	17.88	29.58	80.60	16.77	11.02	43.88
	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ						
6	Gurdaspur	17.08	26.00	78.73	16.06	14.31	41.71
	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ						
7	Hoshiarpur	17.48	31.40	82.03	16.06	15.08	44.96
	ਜਲੰਧਰ						
8	Jalandhar	16.00	26.00	74.29	15.82	11.22	45.00
	ਕਪੂਰਥਲਾ						
9	Kapurthala	16.00	26.73	73.92	15.55	10.18	42.00
	ਲੁਧਿਆਣਾ						
10	Ludhiana	16.00	30.00	73.42	12.10	12.48	44.07
	ਮਾਨਸਾ						
11	Mansa	16.00	30.58	71.68	12.65	12.21	40.17
	ਮੋਗਾ						
12	Moga	17.18	27.60	72.82	17.88	13.44	45.88
	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ						
13	Sri Muktsar Sahib	16.02	30.48	72.29	15.10	13.16	45.06

ਸਾਰਣੀ 5.2 - (ਸਮਾਪਤ)ਸਾਲ 2016 ਦੌਰਾਨ (ਜਨਵਰੀ-ਦਸੰਬਰ) ਚੋਣਵੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹਾਵਾਰ
ਸਲਾਨਾ ਔਸਤ ਕੀਮਤਾਂ

Table 5.2- (concl.)District wise Annual Average Prices of Selected Essential
Commodities during 2016(Jan-Dec)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਜਿਲ੍ਹੇਦਾ ਨਾਂ	ਕਣਕ	ਚਾਵਲ	ਕਾਲੇ ਛੋਲੇ	ਪਿਆਜ	ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ	Per Kg
						ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਟਰ	Per Litre
S.No	Distt Name	Wheat	Rice	Gram Black	Onion	Potato	Milk
	ਐਸ ਬੀ ਐਸ ਨਗਰ						
14	S B S Nagar	16.00	32.06	78.83	15.29	12.06	44.82
	ਪਟਿਆਲਾ						
15	Patiala	16.50	30.00	73.29	16.77	13.59	42.00
	ਸੰਗਰੂਰ						
16	Sangrur	16.29	30.17	72.04	13.22	12.60	40.00
	ਰੂਪਨਗਰ						
17	Roopnagar	17.00	29.92	70.00	18.46	10.08	45.00
	ਬਰਨਾਲਾ						
18	Barnala	16.00	30.00	68.88	14.19	11.94	45.00
	ਐਸ ਏ ਐਸ ਨਗਰ						
19	SAS Nagar	16.46	30.00	72.48	14.63	10.33	45.00
	ਤਰਨਤਾਰਨ						
20	Tarn Taran	16.00	28.00	73.58	15.44	13.48	40.00
	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ						
21	Fazilka	17.03	28.00	69.09	15.74	16.15	40.05
	ਪਠਾਨਕੋਟ						
22	Pathankot	17.00	30.00	68.35	18.51	13.50	40.00
	ਔਸਤ	16.63	29.34	75.36	15.44	12.67	42.87
	Average						

ਸਾਧਨ:- ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ,ਪੰਜਾਬ ।

Source:- Economic and Statistical Organisation, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 5.3 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਰਾਇਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਜਰਤਾਂ

Table 5.3 - Minimum Wages for Agricultural and skilled Labour fixed by the state Government.

ਇੱਕ ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿੱਤੀ
As on 1st September
(ਰੁਪਏ)
(Rupees)

ਸਾਲ Year	ਜਰਾਇਤੀ ਮਜਦੂਰ Agricultural Labour.	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਾਟਾ Percentage increase/decrease Over previous Year/Month	ਕਾਰੀਗਰ ਮਜਦੂਰ Skilled Labour	ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ/ਘਾਟਾ Percentage increase/decrease Over previous Year/Month
0	1	2	3	4
2002	86.45	3.05	132.95	2.04
2003	89.30	3.30	135.80	2.14
2004	91.39	2.34	137.89	1.54
2005	94.24	3.12	140.74	2.07
2006	98.61	4.64	145.11	3.11
2007	102.41	3.85	148.91	2.62
2008	129.20	26.16	203.60	36.73
2009	136.79	5.87	211.19	3.73
2010	148.06	8.24	222.46	5.34
2011	160.48	8.39	234.88	5.58
2012	210.00	30.86	264.50	12.61
2013	250.64	19.35	305.14	15.36
2014	266.52	6.34	321.02	5.20
2015(R)	277.13	3.98	331.63	3.31
2016(P)	299.21	7.97	351.77	6.07

ਸਾਧਨ :- ਕਿਰਤ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਪੰਜਾਬ
Source :- Labour Commissioner, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 6.1 ਰਾਜ ਬੱਜਟ - ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ
Table 6.1—State Budget-Receipts on Revenue Account

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)
(Rs. in Crore)

ਰੈਂਡ	2014-15 (ਲੇਖੇ) (Accounts)	2015-16 (ਬੱਜਟ) (BE)	2015-16 (ਸੋਧੇ) (Pre- Actuals)	2016-17 (ਬੱਜਟ) (BE)	ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ Upto Month of March 2017	ਮਾਰਚ 2015- 16 ਤੱਕ Upto Month of previous year 2015- 16	
0	1	2	3	4	5	6	7
A	ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ Total Revenue Receipts (1+2+3)	39022.85	46229.25	41523.38	50180.96	45407.77	35473.63
1	ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ Central Transfers (i+ii)	10572.91	13073.80	12182.62	15826.48	14304.23	9386.77
(i)	ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ Share of Central Taxes	4702.96	7998.35	8008.90	9005.09	9599.72	6329.13
(ii)	ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਗਰਾਂਟ Grants-in-aid from Centre	5869.95	5075.45	4173.72	6821.39	4704.51	3057.64
2	ਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣੇ ਕਰ ਤੋਂ ਆਮਦਨ State's own Tax Revenue (i + viii)	25570.21	29351.94	26690.49	30547.35	27817.57	24114.95
(i)	ਵੈਟ (ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ) VAT (State Share)	15455.17	17850.96	15856.64	18150.00	17587.25	14483.50
(ii)	ਰਾਜ ਆਬਕਾਰੀ ਕਰ State Excise Duty	4246.11	5100.00	4796.45	5610.00	4406.01	4238.50
(iii)	ਸਟੈਂਪ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ Stamps & Registration	2474.15	2700.00	2448.98	2700.00	2042.66	2242.74
(iv)	ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ Taxes on Vehicles	1393.32	1500.00	1474.83	1650.00	1619.42	1374.74
(v)	ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਤੇ ਕਰ Taxes on Goods and Passengers	0.00	0.00	6.66	0.00	0.62	0.25
(vi)	ਬਿਜਲੀ ਕਰ Electricity Duty	1875.23	2050.41	1967.42	2270.00	1993.01	1651.10
(vii)	ਭੋਂ ਮਾਲੀਆ Land Revenue	47.30	60.28	55.21	67.61	67.82	48.82
(viii)	ਹੋਰ ਕਰ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰ, ਲੈਗਜ਼ਰੀ ਕਰ ਆਦਿ) Other taxes (Entertainment Tax, Luxury Tax etc.)	78.93	90.29	84.30	99.74	100.78	75.54

ਸਾਰਣੀ 6.1 -(ਸਮਾਪਤ) ਰਾਜ ਬੱਜਟ - ਮਾਲ ਲੇਖਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.1—(Concl.) State Budget-Receipts on Revenue Account

							(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)
							(Rs. in Crore)
ਹੈੱਡ	2014-15	2015-16	2015-16	2016-17	ਮਾਰਚ	ਮਾਰਚ 2015-	
Heads	(ਲੇਖੇ)	(ਬੱਜਟ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬੱਜਟ)	2017 ਤੱਕ	16 ਤੱਕ Upto	
	(Accounts)	(BE)	(Pre-Actuals)	(BE)	Upto	Month of	
					Month of	previous	
					March	year 2015-	
					2017	16	
0	1	2	3	4	5	6	7
3	ਰਾਜ ਦੀ ਗੈਰ ਕਰ ਆਮਦਨ State's Own Non Tax Revenue (i+iv)	2879.73	3803.51	2650.27	3807.13	3285.97	1971.91
(i)	ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ Punjab Roadways	161.66	230.00	148.49	253.18	213.88	107.15
(ii)	ਫੁਟਕਲ ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ Misc. General Services	1473.47	2105.60	999.84	1653.20	1640.81	760.26
(iii)	ਵਿਆਜ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ Interest Receipts	193.88	179.92	225.28	339.07	-88.28	69.36
(iv)	ਹੋਰ ਗੈਰ ਕਰ ਆਮਦਨ Other Non-tax Revenue	1050.72	1287.99	1276.66	1561.68	1519.56	1019.97

ਸਾਧਨ: ਪੰਜਾਬ ਬੱਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼
Source: Punjab Budget document

Table 6.2—State Budget—Expenditure on Revenue Account

(Rs. In Crore)

ਰੈੱਡ Heads	2014-15 (ਲੇਖੇ) (Accounts)	2015-16 (ਬੱਜਟ) (BE)	2015-16 (ਸੋਧੇ) (Pre- Actuals)	2016-17 (ਬੱਜਟ) (BE)	ਮਾਰਚ 2017 ਤੱਕ Upto Month of March 2017	ਮਾਰਚ 2015- 16 ਤੱਕ Upto Month of previous year 2015-16	
0	1	2	3	4	5	6	7
B	ਕੁੱਲ ਮਾਲ ਖਰਚਾ Total Revenue Expenditure	46613.49	52623.20	50073.49	58163.79	52018.47	42693.77
	ਮਾਲ ਖਰਚੇ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਮੱਦਾਂ Main items of Revenue Expenditure						
(i)	ਵਿਆਜ ਅਦਾਇਗੀਆਂ Interest Payments	8960.48	9900.14	9781.77	10787.93	10097.90	6777.78
(ii)	ਊਰਜਾ ਤੇ ਸਬਸਿਡੀ Power Subsidy	2504.86	2984.00	510.00	655.00	1327.11	510.00
(iii)	ਪੈਨਸਨ ਤੇ ਹੋਰ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਲਾਭ Pension & other Retirement benefits	7249.21	7182.11	7832.82	7767.65	8749.00	6924.21
(iv)	ਪੁਲੀਸ Police	4237.68	4502.86	4489.81	4993.58	4741.72	4034.60
(v)	ਜਨਤਕ ਕੰਮ Public Works	469.96	430.92	368.21	434.67	386.41	670.33
(vi)	ਆਮ ਸਿੱਖਿਆ General Education	7236.05	8859.23	8312.32	9373.35	8479.65	7419.20
(vii)	ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ Medical & Public Health	2169.91	2879.89	2407.53	3028.75	2670.64	2056.30
(viii)	ਮੇਜਰ ਤੇ ਮੀਡੀਅਮ ਸਿੰਚਾਈ Major & Medium Irrigation	946.46	1030.41	1028.69	1106.37	781.04	814.39
(ix)	ਫਸਲੀ ਵਰਗ Crop Husbandry	2741.58	3147.12	5131.77	5759.30	3459.93	4429.58
(x)	ਸੜਕ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ Road Transport	311.73	329.56	324.35	326.96	297.24	285.84
(xi)	ਫੁੱਟਕਲ ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ Misc. General Services	56.97	65.57	46.57	63.89	55.88	44.13
(xii)	ਹੋਰ ਖਰਚ Other Expenditure	9728.60	11311.39	9839.65	13866.34	10971.31	8727.40

ਸਾਧਨ: ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼

Source: Punjab Budget document

ਸਾਰਣੀ 6.3—ਰਾਜ ਬਜਟ-ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.3—State Budget—Receipts on Capital Account

		(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
		(Rs. in Crore)		
		2014-15	2015-16	2016-17
ਹੈੱਡ		(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)
Heads		(A)	(R.E.)	(B.E.)
0		1	2	3
I.	ਮਾਰਕਿਟ ਕਰਜੇ (ਨਿਰੋਲ)			
	Market Loans (net)	7684.58	8999.01	12958.51
II.	ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਬੱਚਤਾਂ ਲਈ ਕਰਜੇ			
	Small Saving Loans from the Centre	(-)454.83	779.88	(-)2041.33
III.	ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ (ਨਿਰੋਲ)*			
	Provident Funds (net)*	1735.36	1542.30	1615.30
IV.	ਕਰਜੇ ਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਸੂਲੀਆਂ			
	Recoveries of Loans and Advances	137.15	126.55	99.31
V.	ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਰਜੇ (ਨਿਰੋਲ) (ੳ-ਅ)			
	Loans from the Centre (net) (a—b)	283.54	125.36	272.00
	(ੳ) ਕੁੱਲ ਕਰਜੇ			
(a)	Gross Loan (1 to 5)	566.62	450.00	600.00
	(1) ਨਾਲ ਪਲੈਨ**			
	Non-Plan**	4.70	-	-
	(2) ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
	State Plan Schemes	561.92	450.00	600.00
	(3) ਕੇਂਦਰੀ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
	Central Plan Schemes	-	0.00	0.00
	(4) ਕੇਂਦਰ ਪ੍ਰਯੋਜਕ ਸਕੀਮਾਂ			
	Central Sponsored Schemes	0.00	0.00	0.00
	(5) ਐਡਵਾਂਸ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਧਨ			
	Ways and Means of Advances	0.00	0.00	0.00
(ਅ)	ਮੁੜ ਅਦਾਇਗੀਆਂ			
(b)	Repayments	283.08	324.64	328.00
VI.	ਐਸ.ਬੀ.ਆਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜੇ (ਨਿਰੋਲ)			
	Loans from S.B.I. and other Banks (net)	-	-	-

ਸਾਰਣੀ 6.3-(ਸਮਾਪਤ)-ਰਾਜ ਬਜਟ-ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.3—(Concl.)—State Budget—Receipts on Capital Account

	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
	(Rs. in Crore)		
	2014-15	2015-16	2016-17
ਹੈੱਡ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)
Heads	(A)	(R.E.)	(B.E.)
0	1	2	3
VII. ਵਿੱਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ੇ (ਨਿਰੋਲ)***			
Financial Loans from Institutions (net)***	(-)152.24	172.54	335.78
VIII. ਰਾਖਵੇਂ ਫੰਡ (ਨਿਰੋਲ)			
Reserve Funds (net)	649.54	410.17	405.29
IX. ਜਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ (ਨਿਰੋਲ)			
Deposits and Advances (net)	401.97	158.60	66.23
X. ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਫੁਟਕਲ (ਨਿਰੋਲ)			
Suspense and Miscellaneous (net)	288.49	500.00	-
XI. ਰਿਮਿਟੈਂਸ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਜੀ ਬੰਦੋਬਸਤ (ਨਿਰੋਲ)			
Remittances and Inter State Settlement (net)	3.23	-	-
XII. ਅਚੰਚਤਾ ਫੰਡ (ਨਿਰੋਲ)			
Contingency Fund (net)	0.00	0.00	0.00
XIII. ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ ਤੋਂ ਐਡਵਾਂਸ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਧਨ (ਨਿਰੋਲ)			
Ways and Means of Advances from R.B.I. (net)	(-) 592.62	-	-
ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ			
Total Receipts on Capital Account (I to XIII)	9984.17	12814.41	13711.09

ਸਾਧਨ:-ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।
Source :—Punjab Budget Documents.

* ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਫੰਡ

*State Provident Funds and General Insurance Fund.

** ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਦਾ ਰਿਣ ਛੱਡ ਕੇ

**Excluding Small Saving Loans from the Centre.

*** ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ., ਐਨ.ਏ.ਬੀ.ਏ. ਆਰ.ਡੀ., ਐਲ.ਆਈ.ਸੀ., ਜੀ.ਆਈ.ਸੀ. ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਡੀ.ਸੀ.

***RBI; NABARD; LIC; GIC; and NCDC.

ਸਾਰਣੀ 6.4—ਰਾਜ ਬਜਟ—ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਖਰਚ

Table 6.4—State Budget—Expenditure on Capital Account

	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)		
	(Rs. in Crore)		
	2014-15	2015-16	2016-17
ਹੈੱਡ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)
Heads	(A)	(R.E.)	(B.E.)
0	1	2	3
I—ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਲਾਗਤ			
Capital Outlay (1 to 3)	3118.44	4353.57	4804.01
(1) ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ			
Capital Account of General Services	252.28	363.86	430.73
(2) ਸਮਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ			
Capital Account of Social Services	794.62	1242.25	1537.97
(3) ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ			
Capital Account of Economic Services (i to ix)	2071.54	2747.46	2835.31
(i) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸਰਗਰਮੀਆਂ			
Agriculture and Allied Activities	90.02	93.79	49.45
(ii) ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ			
Rural Development	92.24	100.91	140.76
(iii) ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ			
Other Special Area Programmes	0.00	0.00	0.00
(iv) ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ ਕੰਟਰੋਲ			
Irrigation and Flood Control	659.09	1156.38	1295.33
(v) ਊਰਜਾ			
Energy	0.00	10.66	9.52
(vi) ਉਦਯੋਗ ਤੇ ਖਣਿਜ			
Industry and Minerals	0.00	15.99	13.01

ਸਾਰਣੀ 6.4-(ਸਮਾਪਤ)-ਰਾਜ ਬਜਟ-ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਖਰਚ

Table 6.4—(Concl.)—State Budget—Expenditure on Capital Account

				(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)
				(Rs. in Crore)
	2014-15	2015-16	2016-17	
ਹੈੱਡ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)	
Heads	(A)	(R.E.)	(B.E.)	
0	1	2	3	
(vii) ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ				
Transport	967.22	1188.50	1098.06	
(viii) ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ				
Science, Technology and Environment	0.00	2.50	5.77	
(ix) ਆਮ ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ				
General Economic Services	262.97	178.73	223.41	
II—ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ				
Loans and Advances	270.27	445.20	399.70	
(1) ਊਰਜਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ				
Power Projects	0.00	0.00	0.00	
(2) ਹੋਰ				
Other	270.27	445.20	399.70	
ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ ਖਰਚਾ				
Total Expenditure on Capital Account (I + II)	3388.71	4798.77	5203.71	

ਸਾਧਨ:—ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।
Source :—Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.5—ਰਾਜ ਬਜਟ-ਬਜਟ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਥਿਤੀ

Table 6.5—State Budget—Overall Budgetary Position

				(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)
				(Rs. in Crore)
	2014-15	2015-16	2016-17	
ਹੈੱਡ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)	
Heads	(A)	(R.E.)	(B.E.)	
0	1	2	3	
I—ਮਾਲ ਲੇਖਾ				
Revenue Account				
(1) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ				
Receipts	39022.85	45603.49	50180.96	
(2) ਖਰਚਾ				
Expenditure	46613.49	53164.53	58163.79	
(3) ਬਕਾਇਆ				
Balance (1-2)	(-)7590.64	(-)7561.04	(-)7982.83	
II—ਪੂੰਜੀਗਤ ਲੇਖਾ				
Capital Account				
(1) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ				
Receipts	9984.17	12814.41	13711.09	
(2) ਖਰਚਾ (ਸਮੇਤ ਲੋਨ)				
Expenditure (including loan)	3388.71	4798.77	5203.71	
(3) ਬਕਾਇਆ				
Balance (1-2)	6595.46	8015.64	8507.38	
ਸਮੁੱਚਾ ਬਕਾਇਆ (I+II) ਜਾਂ				
ਨਕਦ ਬਕਾਇਆ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਘਾਟਾ				
Overall Balance (I+II) or				
Increase or Decrease in Cash				
Balance	(-)995.18	454.60	524.55	
1. ਮੁੱਢਲਾ ਬਕਾਇਆ				
Opening Balance	(-)69.18	(-)1064.36	(-)609.76	
2. ਅੰਤਮ ਬਕਾਇਆ				
Closing Balance	(-)1064.36	(-)609.76	(-)85.21	

ਸਾਧਨ:—ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

Source :—Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.6—ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ

Table 6.6—Net Transfer of Resources from Centre to the State

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)			
(Rs. in Crore)			
	2014-15	2015-16	2016-17
ਹੈੱਡ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)
Heads	(A)	(R.E.)	(B.E.)
0	1	2	3
I—ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ			
Share of Central Taxes and Duties (1+2)	4702.97	8008.90	9005.09
(1) ਆਮਦਨ ਕਰ			
Taxes on Income	1172.75	1848.49	2194.25
(2) ਕੇਂਦਰੀ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰ			
Union Excise Duties	3530.22	6160.41	6810.84
II— ਗਰਾਂਟ			
Grants (1 to 4)	5869.95	5018.11	6821.39
(1) ਨਾਲ ਪਲੈਨ ਗਰਾਂਟਸ			
Non-Plan Grants	2003.87	857.11	1545.45
(2) ਰਾਜ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
State Plan Schemes	3641.24	3869.16	4561.75
(3) ਕੇਂਦਰੀ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ			
Central Plan Schemes	80.56	239.24	516.23
(4) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਕ ਸਕੀਮਾਂ			
Centrally Sponsored Schemes	144.28	52.60	197.96

ਸਾਰਣੀ 6.6-(ਸਮਾਪਤ)-ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ

Table 6.6—(Concl.)—Net Transfer of Resources from Centre to the State

				(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)
				(Rs. in Crore)
	2014-15	2015-16	2016-17	
ਹੈੱਡ	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)	
Heads	(A)	(R.E.)	(B.E.)	
0	1	2	3	
III—ਰਿਣ ਨਿਰੋਲ ਓ-(ਅ+ੲ)				
Loans Net a-(b+c)	119.22	(-)12.39	148.39	
(ੳ) ਕੁਲ ਰਿਣ				
(a) Gross Loans (1to 5)	566.62	450.00	600.00	
(1) ਨਾਲ ਪਲੈਨ				
Non-Plan	4.70	0.00	0.00	
(2) ਰਾਜ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ				
State Plan Schemes	561.92	450.00	600.00	
(3) ਕੇਂਦਰੀ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮਾਂ				
Central Plan Schemes	0.00	0.00	-	
(4) ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਕ ਸਕੀਮਾਂ				
Centrally Sponsored Schemes	-	-	-	
(5) ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਧਨ				
Ways and Means of advances	-	-	-	
(ਅ) ਕਰਜੇ ਮੋੜਨਾ				
(b) Repayment of Loans	283.08	324.64	328.00	
(ੲ) ਵਿਆਜ ਅਦਾਇਗੀਆਂ				
(c) Interest payments	164.32	137.75	123.61	
ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਤਬਦੀਲੀ (ਨਿਰੋਲ)				
Total Transfer of Resources (Net) (I to III)	10692.14	13014.62	15974.87	

ਸਾਧਨ:-ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

Source :—Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.7—ਰਾਜ ਕਰਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਅਨੁਪਾਤ

Table 6.7—Ratio of State Taxes to Gross State Domestic Product at Current Price

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

(Rs. in Crore)

	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16
ਹੈੱਡ	(ਲੇਖੇ)	(ਲੇਖੇ)	(ਸੋਧੇ)	(ਬਜਟ)
Item	(A)	(A)	(R.E.)	(B.E)
0	1	2	3	4
1. ਰਾਜ ਦੇ ਕਰਾਂ ਤੋਂ				
ਆਮਦਨ				
Revenue from	22587.57	24079.19	25570.21	28514.60
State Taxes				
2. ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਘਰੇਲੂ				
ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਚਲਤ				
ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ				
Gross State	297734	332147	354908	391543
Domestic Product				(Q)
at Current Prices				
3. ਅਨੁਪਾਤ (1) ਦੀ				
(2) ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ				
Ratio of (1)	7.59	7.25	7.20	7.28
to 2 (Per cent)				

ਸਾਧਨ:—ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

Sources :—Punjab Budget Documents.

ਸਾਰਣੀ 6.8-ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.8—Small Savings Net Collections

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

(Rs. in Crore)

ਸਕੀਮ Scheme	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16
0	1	2	3	4	5
1. ਡਾਕਘਰ ਬਚਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ Post Office Saving Deposits	131.56	131.34	229.29	14.60	40.75
2. ਦਸ ਸਾਲਾ ਸੰਚਿਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ Ten Year Cummulative Time Deposits	0.00	0.00	0.00	(-)0.58	-
3. ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਅਵਾਰਤਕ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ Five year Recurring Deposits	78.51	213.99	249.75	N.A	14.39
4. ਡਾਕਘਰ ਮਿਆਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ Post Office Time Deposits	0.00	0.00	0.00	N.A	-
5. ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (2 ਤੋਂ 5ਵਾਂ ਅੰਕ) National saving Certificate (II to V Issue)	(-)18.82	0.00	0.00	0.00	-
6. ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (6ਵਾਂ ਅਤੇ 7ਵਾਂ ਅੰਕ) National Saving Certificate (VI and VII Issue)	(-)0.75	(-)2.52	(-)6.35	(-)0.16	(-)0.06
7. (i) ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (8ਵਾਂ ਅੰਕ) National Saving Certificate (VIII Issue)	9.23	378.99	484.06	51.83	16.98
(ii) ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (9ਵਾਂ ਅੰਕ) National Saving Certificate (IX Issue)	-	80.14	132.44	12.33	4.93
8. ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ * Public Provident Fund *	382.18	185.02	569.55	59.21	75.69

ਸਾਰਣੀ 6.8-(ਸਮਾਪਤ)-ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

Table 6.8—(Concl.)—Small Savings Net Collections

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)					
(Rs. in Crore)					
ਸਕੀਮ	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16
Scheme	1	2	3	4	5
0	1	2	3	4	5
9. ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ					
Social Security and Old Certificate	0.13	0.02	0.00	0.00	(-)0.01
10. ਇੰਦਰਾ ਵਿਕਾਸ ਪੱਤਰ					
Indira Vikas Patra	(-)8.08	(-)0.08	(-)0.21	(-)0.02	(-)0.05
11. ਮਹਾਂਵਾਰ ਆਮਦਨ ਸਕੀਮ					
Monthly Income Scheme	(-)755.83	(-)229.21	(-)74.97	(-)24.02	(-)33.57
12. i) ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਕੀਮ 1987					
National Saving Scheme 1987	(-)7.72	(-)10.51	0.32	(-)0.21	(-)0.40
ii) ਕੌਮੀ ਬਚਤ ਸਕੀਮਾਂ 1992					
National Saving Scheme 1992	(-)5.04	(-)0.11	6.01	(-)0.03	(-)0.02
13. ਕਿਸਾਨ ਵਿਕਾਸ ਪੱਤਰ					
Kisan Vikas Patra	(-)379.34	(-)1266.62	(-)1005.83	(-)85.85	16.73
14. ਮਿਆਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ					
Time Deposits	(-)288.70	447.01	587.83	79.72	159.88
15. ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਸੰਚਿਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ					
Five Year Cummulative Deposits	0.00	0.00	0.00	0.00	-
16. ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਚਤ ਸਕੀਮਾਂ					
Sr. Citizens Saving Schemes	(-)152.29	(-)105.60	(-)89.55	(-)17.21	14.93
17. ਮਨਰੇਗਾ					
MGNREGA	-	(-)7.12	(-)4.19	1.49	-
18. ਸੁਕੰਨਿਆ					
Sukanya	-	-	-	-	17.25
ਜੋੜ					
Total	(-)1014.96	(-)185.26	1078.15	91.10	327.42

ਸਾਧਨ:- ਰਿਜਨਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੇਵਿੰਗਜ਼ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ), ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

Source :-Regional Director, National Savings Organisation (Government of India), Punjab, Chandigarh.

* ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪੀ.ਪੀ.ਐਫ. ਦੀ ਰਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

*P.P.F. in Bank Deposits are not included.

ਸਾਰਣੀ 6.9-ਬੈਂਕ ਦਫਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
Table 6.9—Number of Bank offices

ਬੈਂਕ	31 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ				
	As on 31st December				
Bank	2011	2012	2013	2014	2015
0	1	2	3	4	5
1. ਭਾਰਤੀ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕ Indian Commercial Banks	4231	4726	5413	5887	6210
2. ਵਿਦੇਸੀ ਬੈਂਕ Foreign Banks	8	8	8	8	8
3. ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕ Co-operative Banks	804	802	802	802	802
4. ਮੁੱਢਲੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬੈਂਕ@ Primary Agriculture Development Banks@	89	89	89	89	89
5. ਡਾਕਘਰ ਬਚਤ ਬੈਂਕ Post office Saving Banks	3849	3850	3853	3856	3861
ਜੋੜ Total	8981	9475	10165	10642	10970

ਸਾਧਨ:—(i) ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ।
(ii) ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ

@ 30 ਜੂਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ
Relates to 30th June

Source :—(i) Reserve Bank of India.
(ii) Registrar, Co-operative Societies, Punjab

ਸਾਰਣੀ 6.10—ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਨਿਸਬਤ
(31 ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ)

Table 6.10—Year-wise Deposits and Advances—Ratio of Scheduled Commercial Banks in Punjab (upto 31st December)

(ਰੁਪਏ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚ)

(Rs. in Crore)

ਮੱਦ	2011	2012	2013	2014	2015
Items	1	2	3	4	5
1. ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ Deposits	172622	190376	219663	246351	277469
2. ਅਦਾਇਗੀਆਂ Advances	138347	150300	169657	182740	198615
3. ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (ਪੰਜਾਬ) Percentage of advances to deposits (Punjab)	80.14	78.95	77.24	74.18	71.58
4. ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (ਭਾਰਤ) Percentage of advances to deposits (India)	77.12	77.71	76.89	76.36	75.92

ਸਾਧਨ:—ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ।

Source :—Reserve Bank of India.

ਸਾਰਣੀ 7.1—ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀ ਆਬਾਦੀ ।

Table 7.1—Population of Punjab Classified by sex, and Area 2001 and 2011

ਜਾਤੀਆਂ /ਲਿੰਗ Castes/Sex	2001			2011		
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6
ਪੁਰਸ਼ Male	8516596	4468449	12985045	9093436	5545989	14639465
ਇਸਤਰੀ Female	7579892	3794062	11373954	8250716	4853157	13103873
ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ Total Population	16096488	8262511	24358999	17344192	10399146	27743338

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੈਂਸਜ਼ ਓਪਰੇਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬ

Source : Director, Census Operations, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.2— ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰਵਾਰ 2001 ਅਤੇ 2011 ਦੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ

Table 7.2— Literacy rate in Punjab by Sex and Area 2001 and 2011

ਸਾਲ Year	ਦਿਹਾਤੀ Rural			ਸ਼ਹਿਰੀ Urban			ਕੁੱਲ Total		
	ਪੁਰਸ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਕੁੱਲ Total	ਪੁਰਸ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਕੁੱਲ Total	ਪੁਰਸ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2001	71.0	57.7	64.7	83.0	74.5	79.1	75.2	63.4	69.7
2011	76.62	65.74	71.42	86.67	79.21	83.18	80.44	70.73	75.84

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੈਂਸਜ਼ ਓਪਰੇਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬ
Source : Director, Census Operations, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.3 (ਚਲਦਾ) - ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ

Table 7.3 (contd.) - District-wise Literacy rate in Punjab, 2011 census.

2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ-ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ Percentage of Literacy Census 2011			
ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਾਮ Name of District	ਜੋੜ Total	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀਆਂ Female
0	1	2	3
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ Hoshiarpur	84.6	88.8	80.3
ਪਠਾਨ ਕੋਟ Pathankot	84.6	89.2	79.3
ਐਸ.ਏ.ਐਸ. ਨਗਰ SAS Nagar	83.8	87.9	79.2
ਜਲੰਧਰ Jalandhar	82.5	86.1	78.5
ਰੂਪ ਨਗਰ Roop Nagar	82.2	87.5	76.4
ਲੁਧਿਆਣਾ Ludhiana	82.2	86.0	77.9
ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ Shahid Bhagat SinghNagar	79.8	85.4	73.9
ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ Fatehgarh Sahib	79.4	83.3	74.8
ਕਪੂਰਥਲਾ Kapurthala	79.1	83.2	74.6
ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ Gurdaspur	78.0	82.6	73.0
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ Amritsar	76.3	80.2	71.9
ਪਟਿਆਲਾ Patiala	75.3	80.2	69.8
ਮੋਗਾ Moga	70.7	74.4	66.5
ਫਰੀਦਕੋਟ Faridkot	69.6	74.6	63.9

ਸਾਰਣੀ 7.3—(ਸਮਾਪਤ) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ।

Table 7.3— (Conld) District-wise Literacy rate in Punjab, 2011 census.

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ Ferozpur	68.9	74.5	62.7
ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ Fazilka	68.9	76.3	60.7
ਬਠਿੰਡਾ Bathinda	68.3	73.8	61.9
ਸੰਗਰੂਰ Sangrur	68.0	73.2	62.2
ਤਰਨਤਾਰਨ Tarn Tarn	67.8	73.2	61.9
ਬਰਨਾਲਾ Barnala	67.8	71.6	63.6
ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ Sri Muktsar Sahib	65.8	71.8	59.2
ਮਾਨਸਾ Mansa	61.8	67.3	55.7

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੈਂਸਜ਼ ਓਪਰੇਸ਼ਨਜ਼, ਪੰਜਾਬ।
Source : Director, Census Operations, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.4— ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 7.4—Number of Schools (As on 30th September)

(ਗਿਣਤੀ)
(Number)

ਸਕੂਲ ਦੀ ਕਿਸਮ Category of School	2013			2014			2015		
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ Primary	12934	1700	14634	12852	1789	14641	12523	1849	14372
ਮਿਡਲ Middle	4228	1341	5569	4240	1361	5601	4052	1393	5445
ਹਾਈ/ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ High/Senior Secondary	5806	3004	8810	5824	3116	8904	5887	3284	9171
ਕੁੱਲ Total	22968	6045	29013	22916	6266	29182	22462	6526	28988

ਸਾਧਨ: ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਜਨਰਲ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ, ਪੰਜਾਬ
Source : Director General Schools Education Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.5—ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸੰਤਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 7.5—Enrolment in Schools (As on 30th September)

(ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)
(in lakh)

ਉਮਰ ਗਰੁੱਪ/ਸਾਲ Age Group / Year	ਕੁੱਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ Total Students			ਗੈਰ-ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ Non-Scheduled Castes			ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ Scheduled Castes		
	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total	ਲੜਕੇ Boy	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6—11									
2013	14.05	11.57	25.62	8.93	7.03	15.96	5.12	4.54	9.66
2014	14.04	11.64	25.68	9.00	7.14	16.14	5.04	4.51	9.54
2015	13.59	11.29	24.89	8.69	6.91	15.60	4.90	4.38	9.28
11—14									
2013	8.02	6.30	14.32	5.11	3.82	8.93	2.91	2.48	5.39
2014	8.10	6.43	14.53	5.13	3.88	9.01	2.97	2.55	5.52
2015	8.16	6.58	14.74	5.08	3.91	8.99	3.08	2.67	5.75
14—18									
2013	8.64	6.80	15.44	5.92	4.44	10.36	2.72	2.36	5.08
2014	8.80	6.92	15.72	6.03	4.46	10.49	2.77	2.36	5.13
2015	8.87	6.92	15.79	6.00	4.42	10.42	2.87	2.50	5.37
ਜੋੜ Total									
2013	30.71	24.67	55.38	19.96	15.29	35.25	10.75	9.38	20.13
2014	30.94	24.99	55.93	20.16	15.48	35.64	10.78	9.51	20.29
2015	30.62	24.79	55.41	19.77	15.24	35.01	10.85	9.55	20.40

ਸਾਧਨ: ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕੰਡਰੀ) ਪੰਜਾਬ ।
Source :—Director Public Instruction Schools (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.6—ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 7.6—Number of Colleges (As on 30th September)

(ਗਿਣਤੀ) (Number)

ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਿਸਮ	2013			2014			2015		
Category of College	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਸਮੇਤ ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਕਾਮਰਸ ਦੇ Art and Science includ- ing Home Science and Commerce	112	128	240	116	134	250	127	147	274
ਅਧਿਆਪਕ ਟਰੇਨਿੰਗ Teacher Training(B-ed)	109	78	187	144	43	187	141	47	188
ਖੇਤੀਬਾੜੀ Agriculture	—	2	2	—	2	2	—	2	2
ਪਸ਼ੂ ਚਿਕਿਤਸਾ Vaterinary	—	1	1	—	1	1
ਉਰੀਐਂਟਲ Oriental		—	2	2	—	3	3
ਮੈਡੀਕਲ Medical (MBBS)	3	7	10	4	6	10
ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ Engineering	202	70	272	204	63	267
Physical Education	10	4	14	4	4	8
Total ਜੋੜ	226	189	415	221	211	432	273	193	466

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕੰਡਰੀ), ਪੰਜਾਬ ।
Source :—Director Public Instruction Schools (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.7—ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 7.7—Enrolment in Colleges (As on 30th September)

(ਗਿਣਤੀ)
(Number)

ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਿਸਮ	2013			2014			2015		
Category of College	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਸਮੇਤ ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਕਾਮਰਸ ਦੇ Arts and Science includ- ing Home Science and Commerce	69511	219811	289322	90864	282014	372878	82722	308799	391521
ਅਧਿਆਪਕ ਟਰੇਨਿੰਗ Teacher Training(B-ed)	17942	6744	24686	18027	5227	23254
ਖੇਤੀਬਾੜੀ Agriculture	...	1465	1465	...	2397	2397	...	2607	2607
ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ Vaterinary	448	448	448	448	448	448
ਉਰੀਐਂਟਲ Oriental /Fine Arts	2550	2550	2550	2550	1070	1070
ਮੈਡੀਕਲ Medical (MBBS)	391	2050	2441	991	1705	2696
ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ Engineering	50561	17604	68165	66404
ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ Physical Education	1086	826	1912	1119	795	1914
ਜੋੜ Total	69511	224274	293785	160844	314633	475477	102859	320651	489914

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕੰਡਰੀ), ਪੰਜਾਬ ।
Source :—Director Public Instruction Schools (SE) Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.8—ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ (30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)

Table 7.8—Enrolment of Students of Scheduled Castes in Colleges(As on 30th, September)

(ਗਿਣਤੀ)
(Number)

ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਿਸਮ Category of College	2013			2014			2015		
	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total	ਲੜਕੇ Boys	ਲੜਕੀਆਂ Girls	ਕੁੱਲ Total
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਸਮੇਤ ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਕਾਮਰਸ ਦੇ Arts and Science includ- ing Home Science and Commerce	18872	25183	44055	30512	38798	69310	31418	43637	75055
ਅਧਿਆਪਕ ਟਰੇਨਿੰਗ Teacher Training (B-ed)	812	3199	4011	1142	3802	4944
ਖੇਤੀਬਾੜੀ Agriculture	164	166	330	169	193	362
ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ Vaterinary	57	92	149	40	33	73
ਓਰੀਐਂਟਲ Oriental /Fine Arts	57	27	84	60	15	75
ਮੈਡੀਕਲ Medical (MBBS)	157	224	381	196	279	475
ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ Engineering	6873	2300	9173
ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ Physical Education	284	131	415	315	140	455
ਜੋੜ Total	18872	25183	44055	32043	42637	74680	40213	50399	90612

ਸਾਧਨ : i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈਕੰਡਰੀ), ਪੰਜਾਬ ।
ii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ।
Source :—i) Director Public Instruction Schools (SE) Punjab
ii) Director Technical Education Punjab

ਸਾਰਣੀ 7.9—ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਟੇਜਵਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਅਨੁਪਾਤ

Table 7.9—Stage-wise Pupil-Teacher Ratio in Schools

(30 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ)
(As on 30th, September)

ਸਟੇਜ/ Stage	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0	1	2	3	4	5	6	7	8
I—V	37	34	26	38	39	27	29	25
VI—VIII	33	23	23	29	32	20	22	23
IX—ਅਤੇ ਉਪਰ IX and above	24	30	23	34	34	23	24	24

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ, ਪੰਜਾਬ ।
Source :— Director General Schools Education Punjab.

ਸਰਾਣੀ ਨੰ: 7.10-ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੰਮ ।

Table 7.10- Work done under Sarva Shiksha Abhiyan.

ਲੜੀ ਨੰ: Sr. No.	ਸਕੀਮ ਦਾ ਨਾਂ Name of the Scheme	ਲਾਭਪਾਤਰ (ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ) Beneficiaries (In Nos.)			ਵੰਡੀ ਰਕਮ (ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ) Amount Disbursed (Rs. In Lakh)		
		2014-15	2015-16	2016-17	2014-15	2015-16	2016-17
1	ਸਿੱਖਿਆ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ (ਈ.ਜੀ.ਐਸ.) ਹੁਣ ਏ.ਆਈ.ਈ Education gurantee scheme (EGS/now AIE)	5293	7614	-	169.84	89.97	3000.00
2	ਕਸਤੂਰਬਾ ਗਾਂਧੀ ਬਾਲਿਕਾ ਵਿਦਿਆਲਿਆ (ਕੇ.ਜੀ.ਬੀ.ਵੀ) Kasturba Gandhi Balika Vidayala (KGBV)	1628	1588	-	406.15	424.83	473.14
3	ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਸਕੀਮ (ਐਮ.ਡੀ.ਐਮ.) Mid Day Meal Scheme (i) No of Students	1755350	1579082	1599200	26738.85	25869.27	11908.50
ਜੋੜ/Total		1762271	1588284	1599200	27314.84	26384.07	15381.64

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ,ਪੰਜਾਬ ।
Source :— Director General Schools Education Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.11 ਜਨਮ ਦਰ, ਮੌਤ ਦਰ ਅਤੇ ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ

Table 7.11—Birth Rate, Death Rate and Infant Mortality Rate

(ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਲਾਨਾ)
(Per Thousand per annum)

ਸਾਲ Year	ਜਨਮ ਦਰ Birth Rate			ਮੌਤ ਦਰ Death Rate			ਸਿਸੂ ਮੌਤ ਦਰ Infant Mortality Rate		
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਦੋਨੋ Com- bined	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਦੋਨੋ Com- bined	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਦੋਨੋ Com- bined
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2000	22.7	18.6	21.6	7.9	5.9	7.4	56.0	38.0	52.0
2011	16.8	15.2	16.2	7.5	5.6	6.8	33.0	25.0	30.0
2012	16.5	14.8	15.9	7.5	5.5	6.8	30.0	24.0	28.0
2013	16.3	14.7	15.7	7.5	5.4	6.7	28.0	23.0	26.0
2014	16.2	14.5	15.5	7.2	5.2	6.4	26.0	21.0	24.0
2015	15.9	14.2	15.2	6.9	5.1	6.2	24.0	20.0	23.0

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ,ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ,ਪੰਜਾਬ ।
Source :—Director, Health Services, Punjab

ਸਾਰਣੀ 7.12 - ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
Table 7.12—Number of Medical Institutions.

(ਗਿਣਤੀ)
(Number)

ਸਾਲ Year	ਇਲਾਕਾ Area	ਹਸਪਤਾਲ Hospital	ਸੀ.ਐਚ.ਸੀ. C.H.C.	ਸੀ.ਐਚ.ਸੀ. P.H.C	ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ/ ਸਬ-ਸਿਡਰੀ ਸਿਹਤ ਕਲੀਨਿਕ Dispen- sary/ Sub- sidiary Health centre/Clinic	ਜੋੜ Total
0	1	2	3	4	5	6
2013-14						
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	6	90	412	1205	1713
	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	92	60	15	235	402
	ਜੋੜ Total	98	150	427	1440	2115
2014-15						
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	6	90	412	1205	1713
	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	92	60	15	235	402
	ਜੋੜ Total	98	150	427	1440	2115
2015-16						
	ਦਿਹਾਤੀ Rural	6	90	412	1205	1713
	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	92	60	15	235	402
	ਜੋੜ Total	98	150	427	1440	2115

ਸਾਧਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬ
Source :—Director, Health Services, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.13 ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
Table 7 .13- Number of Bed in Medical Institutions

(ਗਿਣਤੀ)
 (Number)

ਸਾਲ Year	ਦਿਹਾਤੀ Rural	ਸ਼ਹਿਰੀ Urban	ਜੋੜ Total
0	1	2	3
1990-1991	10702	13477	24179
2000-2001	10832	14522	25354
2010-2011	10031	11589	21620
2011-2012	10728	11706	22434
2012-2013	10604	12616	23220
2013-2014	10604	12616	23220
2014-2015	10604	12616	23220
2015-2016	10604	12616	23220

ਸਾਧਨ: ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ ।
 Source :—Director, Health Services, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.14 - ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਸਥਾ, ਬੈਡ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਪਿਛੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਬਾਦੀ

(ਗਿਣਤੀ)

Table 7.14—Population Served per Institution, Bed and Doctor

(Number)

ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਆਬਾਦੀ ਪ੍ਰਤੀ Population Served Per				ਪ੍ਰਤੀ(000) ਆਬਾਦੀ
ਸਾਲ Year	ਸੰਸਥਾ Institution	ਬੈਡ Bed	ਡਾਕਟਰ Doctor	ਪਿਛੇ ਬੈਡ Bed per (‘000’) Population
0	1	2	3	4
1990-1991	9245	844	1561	1.2
2000-2001	10896	958	1470	0.7
2010-2011	13339	1281	1250	0.76
2011-2012	13512	1251	1170	0.76
2012-2013	13505	1222	1120	0.81
2013-2014	13435	1222	1124	0.81
2014-2015	13775	1222	1083	0.81
2015-2016	14132	1286	1100	1.30

ਸਾਧਨ: ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ
Source :—Director, Health Services, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.15 -ਇੱਛਾ ਮੁਤਾਬਕ ਬਾਂਝਪਨ ਓਪਰੇਸ਼ਨ

Table 7.15—Voluntary Sterilisation Operations

	(ਗਿਣਤੀ) (Number)		
ਸਾਲ Year	ਨਸਬੰਦੀ Vasectomy	ਨਲਬੰਦੀ Tubectomy	ਕੁੱਲ ਉਪਰੇਸ਼ਨ Total Operation
0	1	2	3
1990-1991	6472	85549	92021
2000-2001	1399	112799	114198
2011-2012	7856	69106	76962
2012-2013	5724	59656	65830
2013-2014	3978	59494	63472
2014-2015	3302	55097	58399
2015-2016	826	30016	30842

ਸਾਧਨ: ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ

Source :—Director, Health Services, Punjab.

ਸਾਰਣੀ 7.16 - ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਲਿੰਗਵਾਰ ਅਨੁਮਾਨਤ ਜੀਵਨ ਆਸ
Table 7.16—Expectation of Life at Birth by Sex

ਸਾਲ Year	ਪੰਜਾਬ Punjab		ਭਾਰਤ India	
	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀ Female	ਪੁਰਸ਼ Male	ਇਸਤਰੀ Female
0	1	2	3	4
1999-2003	67.6	69.6	61.8	63.5
2000-2004	67.8	69.8	62.1	63.7
2001-2005	68.1	70.1	62.3	63.9
2002-2006	68.4	70.4	62.6	64.2
2006—2010	67.4	71.6	64.6	67.7
2011-2015 (R)	69.7	72.8	67.3	69.6
2016-2020(P)	70.8	73.8	68.8	71.1

(ਸਾਲ)
(Year)

ਸਾਧਨ:— (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ।

(ii) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ 2010-ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।।

Source :—(i) Director, Health Services, Punjab.

(ii) National Health profile 2010, Govt. of India.

(P) ਪਰੋਜੈਕਟਡ / Projected